

यू-ट्यूब पर HINDIBHASHAVANI को सब्सक्राइब करें और
 देखें विविध कार्यक्रम एवं लघु फिल्में
 വിവിധ കാര്യപരിപാടികളും ഹ്രസ്വചിത്രങ്ങളും കാണുന്നതിനായി
 HINDIBHASHAVANI യു ട്യൂബ് ചാനൽ സബ്സ്ക്രൈബ് ചെയ്യുക.

हिंदी डिप्लोमा पाठ्यक्रम (मलयालम माध्यम)

ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സ് (മലയാളം മാധ്യമം)

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग
 केंद्रीय हिंदी निदेशालय
 (शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार)
 उच्चतर शिक्षा विभाग
 पश्चिमी खंड-7, रामकृष्णपुरम, नई दिल्ली - 110066

Department of Correspondence Courses
CENTRAL HINDI DIRECTORATE
 (Ministry of Education, Government of India)
 Department of Higher Education,
 West Block-7, R.K. Puram, New Delhi - 110066
 Phone: 011-26105211
 Website: www.chdpublication.mhrd.gov.in
www.chd.mhrd.gov.in

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग
 केंद्रीय हिंदी निदेशालय
 (शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार)
 उच्चतर शिक्षा विभाग

വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിദേശാലയം
 (വിദ്യാഭ്യാസ മന്ത്രാലയം, ഭാരത സർക്കാർ)
 ഉന്നത വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

सत्यमेव जयते

हिंदी डिप्लोमा पाठ्यक्रम
 (मलयालम माध्यम)
 ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സ്
 (മലയാളം മാധ്യമം)

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग
 केंद्रीय हिंदी निदेशालय
 (शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार)

पश्चिमी खंड-7, रामकृष्ण पुरम, नई दिल्ली-110066

വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിദേശാലയം

(വിദ്യാഭ്യാസ മന്ത്രാലയം, ഭാരത സർക്കാർ)

വെസ്റ്റ് ബ്ലോക്ക് - 7, ആർ.കെ. പൂരം, ന്യൂ ഡൽഹി-110066

© भारत सरकार

नया संस्करण - 2021
हिंदी डिप्लोमा पाठ्यक्रम

प्रकाशक

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग

केंद्रीय हिंदी निदेशालय

पश्चिमी खंड-7

रामकृष्ण पुरम

नई दिल्ली - 110066

दूरभाष : 91-11-26178454, 26105211/13/14

फैक्स : 91-11-26100758, 26103160

वेबसाईट : www.chd.mhrd.gov.in

www.chdpublication.mhrd.gov.in

© ഭാരത സർക്കാർ

പുതിയ പതിപ്പ് - 2021
ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സ്

പ്രസാധകർ

വിദ്യുര വിദ്യാഭ്യാസ വിഭാഗം

കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിദേശാലയം

വെസ്റ്റ് ബ്ലോക്ക് - 7,

രാമ കൃഷ്ണ പുരം,

ന്യൂ ഡൽഹി-110066

ഫോൺ : 91-11-26178454, 26105211/13/14

ഫാക്സ് : 91-11-26100758, 26103160

വെബ്സൈറ്റ് : www.chd.mhrd.gov.in

www.chdpublication.mhrd.gov.in

संपादन मंडल

अध्यक्ष

प्रोफेसर रमेश कुमार पाण्डेय
निदेशक

मुख्य संपादक

श्रीमती मधु संदलेश
सहायक निदेशक एवं ब्यूरो प्रमुख
पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग

संपादक

डॉ. एस.एम. नूर अहमद
सहायक निदेशक

श्री. आर. कन्दसामी
तकनीकी सहायक

भाषा विशेषज्ञ

डॉ. अशोक बी.
डॉ. शीला कुमारी एल.
डॉ. मेरी चंद्रिका
डॉ. के.वी. मुरलीधरन पिल्लै

मुद्रण व्यवस्था

श्री. आर.एस. मीणा
उप निदेशक

श्री. एच.सी. मीणा
सहायक निदेशक

പത്രായിവ സമിതി

അധ്യക്ഷൻ

പ്രൊഫ. രമേശ് കുമാർ പാണ്ഡേ
ഡയറക്ടർ

മുഖ്യ പത്രായിപ

ശ്രീമതി മധു സന്ദലേശ്
ഡെപ്യൂട്ടി ഡയറക്ടർ & വകുപ്പ് മേധാവി
വിദ്യാഭ്യാസ വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

പത്രായിപർ

ഡോ. എസ്.എം. നൂർ അഹമദ്
അസിസ്റ്റന്റ് ഡയറക്ടർ

ശ്രീ. ആർ. കന്ദസാമി
സാങ്കേതിക സഹായി

ഭാഷാ വിദഗ്ദ്ധർ

ഡോ. അശോക് ബി.
ഡോ. ഷീലാ കുമാരി എൽ.
ഡോ. മേരി ചന്ദ്രിക
ഡോ. കെ.വി. മുരളീധരൻ പിള്ള

അച്ചടി സംവിധാനം

ശ്രീ. ആർ.എസ്. മീണ
ഡെപ്യൂട്ടി ഡയറക്ടർ

ശ്രീ. എച്ച്.സി. മീണ
അസിസ്റ്റന്റ് ഡയറക്ടർ

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग
केंद्रीय हिंदी निदेशालय
(शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार)
उच्चतर शिक्षा विभाग

पश्चिमी खंड-7, रामकृष्ण पुरम,
नई दिल्ली-110066 (भारत)

प्रिय छात्र / छात्रा,

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग के हिंदी डिप्लोमा पाठ्यक्रम में हम आपका स्वागत करते हैं। इस पाठ्यक्रम का प्रमुख उद्देश्य आपको हिंदी भाषा, साहित्य तथा भारतीय संस्कृति से परिचित कराना है। हमें पूर्ण आशा और विश्वास है कि इस पाठ्यक्रम द्वारा आप हिंदी भाषा और साहित्य के बारे में पर्याप्त ज्ञान अर्जित कर सकेंगे।

हिंदी डिप्लोमा पाठ्यक्रम में कुल बीस पाठ एवं उनसे संबंधित बीस उत्तर पत्र (७००१०६०९२१०१५७७०) हैं। पाठों का सम्यक अध्ययन करने के पश्चात आप उससे संबंधित उत्तर पत्र को पूरा करके यथाशीघ्र हमारे कार्यालय में मूल्यांकन के लिए भेजें, जिनका निदेशालय द्वारा मूल्यांकन किया जाएगा। आपके उत्तर पत्रों के द्वारा ही हम आपके सम्मुख आनेवाली कठिनाइयों को समझ सकेंगे और उनको दूर करने के लिए समय पर आपको आवश्यक सहायक सामग्री तथा उचित मार्गदर्शन भी देते रहेंगे।

हिंदी ज्ञानार्जन में आपको सफलता प्राप्त हो,

इसी शुभकामना के साथ,

प्रो. रमेश कुमार पाण्डेय
निदेशक

വിദ്യുര വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിദേശാലയം

(വിദ്യാഭ്യാസ മന്ത്രാലയം, ഭാരത സർക്കാർ)

ഉന്നത വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

വെസ്റ്റ് ബ്ലോക്ക് - 7, രാമ കൃഷ്ണ പുരം,

ന്യൂ ഡൽഹി-110066 (ഭാരതം)

പ്രിയ പഠിതാവേ,

വിദ്യുര വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ് നടത്തി വരുന്ന ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സിലേക്ക് താങ്കളെ ഹാർദ്ദമായി സ്വാഗതം ചെയ്യുന്നു. ഹിന്ദി ഭാഷയും സാഹിത്യവും ഭാരതീയ സംസ്കാരവും പരിചയപ്പെടുത്തുകയാണ് ഈ കോഴ്സിന്റെ മുഖ്യലക്ഷ്യം. ഇതിലൂടെ ഹിന്ദി ഭാഷയിലും സാഹിത്യത്തിലും വേണ്ടത്ര പരിജ്ഞാനം ആർജ്ജിക്കുമെന്ന വിശ്വാസം ഞങ്ങൾക്കുണ്ട്.

ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സിൽ ഇരുപത് പാഠങ്ങളും അവയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഇരുപത് ഉത്തരക്കടലാസുകളുമാണ് ഉള്ളത്. പാഠഭാഗങ്ങൾ നന്നായി മനസ്സിലാക്കിയതിനു ശേഷം താങ്കൾ അവയുടെ ഉത്തരക്കടലാസുകൾ പൂരിപ്പിച്ച് നിർദ്ദിഷ്ട സമയത്തിനകം നിദേശാലയത്തിലേക്ക് മൂല്യനിർണ്ണയത്തിനായി അയച്ചു തരേണ്ടതാണ്. ഇതിലൂടെ മാത്രമേ താങ്കൾ നേരിടുന്ന ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ മനസ്സിലാക്കുവാനും യഥാസമയം അവ പരിഹരിക്കാനാവശ്യമായ പഠനസാമഗ്രികളും നിർദ്ദേശങ്ങളും നൽകുവാനും കഴിയുകയുള്ളൂ.

ഹിന്ദിയിൽ പ്രാവീണ്യം നേടുന്നതിൽ താങ്കൾക്കു വിജയിക്കാൻ കഴിയട്ടെ.

ശുഭാശംസകളോടെ,

പ്രൊഫസർ രമേശ് കുമാർ പാണ്ഡേ

ഡയറക്ടർ

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग
केंद्रीय हिंदी निदेशालय
(शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार)
उच्चतर शिक्षा विभाग

पश्चिमी खंड-7, रामकृष्ण पुरम,
नई दिल्ली-110066 (भारत)

प्रिय छात्र / छात्रा,

हिंदी के डिप्लोमा पाठ्यक्रम में आपका स्वागत है। इस पाठ्यक्रम में कुल बीस पाठ और उनके उत्तर पत्र हैं। इस पाठ्यक्रम में हम विभिन्न शैलियों में हिंदी के व्यावहारिक स्वरूप से आपको परिचित कराना चाहते हैं। यह विभिन्न स्थितियों में भाषा के प्रयोजनपरक पक्ष को समझने में आपकी सहायता करेगा। इसके लिए विविध विधाओं के पाठ और हिंदी व्याकरण की जानकारी दी गई है। हमारा यह प्रयास रहेगा कि इन बीस पाठों के माध्यम से उक्त बिंदुओं को आप भली-भाँति समझ सकें।

आपसे अपेक्षा है कि आप अपने अध्ययन की कार्य योजना स्वयं निर्धारित करें, उत्तर पत्र पूरे करें और उन्हें निम्नलिखित विवरणानुसार वापस निदेशालय भेज दें -

1. उत्तर पत्र 1 से 4 तक 31 अक्टूबर तक
2. उत्तर पत्र 5 से 8 तक 30 नवंबर तक
3. उत्तर पत्र 9 से 12 तक 31 दिसंबर तक
4. उत्तर पत्र 13 से 16 तक 31 जनवरी तक
5. उत्तर पत्र 17 से 20 तक फरवरी के अंतिम सप्ताह तक

(हर हाल में उत्तर पत्रों की अंतिम खेप निदेशालय में 31 मार्च से पूर्व अवश्य पहुँच जानी चाहिए।)

कृपया ध्यान दें कि उत्तर पत्रों में आपके प्रदर्शन के आधार पर ही हम आपको उपयोगी निर्देश, टिप्पणियाँ और सुधारात्मक सुझाव दे सकेंगे।

डिप्लोमा पाठ्यक्रम की परीक्षाएँ विभिन्न केंद्रों पर प्रतिवर्ष मई के महीने में आयोजित की जाती हैं। परीक्षा में दो प्रश्न पत्र होंगे। प्रत्येक प्रश्न पत्र 100 अंक का होगा। उत्तर पत्रों (ഉത്തരക്കടലായുകൾ) में आपके अर्जित अंक का प्रतिशत डिप्लोमा की मुख्य परीक्षा परिणाम के साथ जोड़े जाएँगे।

श्रीमती मधु संदलेश
उप निदेशक एवं ब्यूरो प्रमुख
पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग

വിദ്യുര വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിദേശാലയം

(വിദ്യാഭ്യാസ മന്ത്രാലയം, ഭാരത സർക്കാർ)
ഉന്നത വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

വെസ്റ്റ് ബ്ലോക്ക് - 7, രാമ കൃഷ്ണ പുരം,
ന്യൂ ഡൽഹി-110066 (ഭാരതം)

പ്രിയ പഠിതാവേ,

ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സിലേക്ക് താങ്കളെ ഹാർദ്ദമായി സ്വാഗതം ചെയ്യുന്നു. ഈ കോഴ്സിൽ ഇരുപത് പാഠങ്ങളും അവയുടെ ഉത്തരക്കടലാസുകളും അടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. ഇതിലൂടെ ഹിന്ദിയുടെ പ്രായോഗിക രൂപം വ്യത്യസ്ത രീതികളിലൂടെ പരിചയപ്പെടുത്താനാണ് ഞങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. വ്യത്യസ്ത സാഹചര്യങ്ങളിൽ ഭാഷയുടെ പ്രയോജനപരമായ മേഖലകൾ മനസ്സിലാക്കുന്നതിന് ഇത് താങ്കളെ സഹായിക്കും. ഇതിനുവേണ്ടി വിവിധ ശാഖകളിലുള്ള ഹിന്ദി പാഠങ്ങളും വ്യാകരണപ്രയോഗങ്ങളും നൽകിയിട്ടുണ്ട്. ഈ ഇരുപത് പാഠങ്ങളിലൂടെ മേൽപറഞ്ഞ കാര്യങ്ങൾ സ്വായത്തമാക്കാൻ താങ്കളെ പ്രാപ്തനാക്കുകയാണ് ഞങ്ങളുടെ ലക്ഷ്യം.

താങ്കൾ പഠനകാര്യങ്ങൾ സ്വയം ആസൂത്രണം ചെയ്യേണ്ടതും പൂരിപ്പിച്ച ഉത്തരക്കടലാസുകൾ ചുവടെയുള്ള സമയക്രമമനുസരിച്ച് നിദേശാലയത്തിലേക്ക് മടക്കി അയക്കേണ്ടതുമാണ്.

1. ഉത്തരക്കടലാസ് 1 മുതൽ 4 വരെ - ഒക്ടോബർ 31 ന് മുൻ
2. ഉത്തരക്കടലാസ് 5 മുതൽ 8 വരെ - നവംബർ 30 ന് മുൻ
3. ഉത്തരക്കടലാസ് 9 മുതൽ 12 വരെ - ഡിസംബർ 31 ന് മുൻ
4. ഉത്തരക്കടലാസ് 13 മുതൽ 16 വരെ - ജനുവരി 31 ന് മുൻ
5. ഉത്തരക്കടലാസ് 17 മുതൽ 20 വരെ - ഫെബ്രുവരി അവസാന ആഴ്ചക്കകം.

(ഏത് സാഹചര്യത്തിലും മുഴുവൻ ഉത്തരക്കടലാസും മാർച്ച് 31-ന് മുൻപ് ലഭിക്കേണ്ടതാണ്.)

താങ്കൾ എഴുതി അയക്കുന്ന ഉത്തരങ്ങൾ ആസ്പദമാക്കി മാത്രമേ ഉപയോഗപ്രദമായ നിർദ്ദേശങ്ങളും കുറിപ്പുകളും ആവശ്യമായ പരിഹാരമാർഗ്ഗങ്ങളും നൽകുവാൻ കഴിയൂ എന്നത് ശ്രദ്ധിക്കുമല്ലോ.

ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സിന്റെ പരീക്ഷകൾ വർഷം തോറും മെയ് മാസത്തിൽ വിവിധ കേന്ദ്രങ്ങളിൽ നടത്തപ്പെടുന്നതാണ്. പരീക്ഷയിൽ രണ്ട് പേപ്പറുകൾ ഉണ്ടാകും. ഓരോ ചോദ്യപേപ്പറിന്റെയും പരമാവധി മാർക്ക് 100 ആണ്. ഉത്തരക്കടലാസുകളിലൂടെ താങ്കൾ നേടിയ മാർക്കിന്റെ ഒരു നിശ്ചിതശതമാനം ഡിപ്ലോമ പരീക്ഷയുടെ അന്തിമ ഫലത്തിനോടൊപ്പം ചേർക്കുന്നതായിരിക്കും.

വിജയാശംസകളോടെ,

ശ്രീമതി മധു സന്ദലേഴ്
ഡെപ്യൂട്ടി ഡയറക്ടർ & വകുപ്പ് മേധാവി
വിദ്യുര വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്

अनुक्रम

पाठ सं.	विषय	विधा	पृष्ठ सं.
1	आइए, इनसे मिलें	कथात्मक	1
2	अतिथि का स्वागत	वार्तालाप	5
3	राजस्थान की सैर	वार्तालाप	11
4	मांडवा - रेगिस्तान का हीरा	कथात्मक	18
5	आइए, बाजार चलें।	वार्तालाप	25
6	बस टिकट	रेडियो-नाटक	35
7	मैं कमीज हूँ	आत्मकथा	46
8	पत्र लेखन	पत्र लेखन	53
9	बड़े भाई साहब	कहानी	71
10	ऐसे-ऐसे	नाटक	77
11	इंटरव्यू	साक्षात्कार	84
12	तुम कब जाओगे, अतिथि	व्यंग्य	93
13	मेरा बचपन	आत्मकथा	98
14	कार्यालय में बातचीत	वार्तालाप	102
15	निबंध लेखन	लेख	111
16	अनुवाद	अनुवाद	118
17	चंपा, पढ़ लेना अच्छा है	कविता	123
18	समाचार पत्र	पत्रकारिता	128
19	हम सब सुमन एक उपवन के	कविता	132
20	सार लेखन / संक्षेपण एवं पल्लवन	व्याकरण	136

പാठ / പാഠം-1

- 1.0 പാഠഭാഗം ആണ്, ഇത് മില്ലി (കഥാത്മക / ആഖ്യാനപരം)
- 2.0 പാഠവലി
- 3.0 വ്യാകരണ കുറിപ്പുകൾ

1.0 പാഠഭാഗം ആണ്, ഇത് മില്ലി (വന്നാലും, ഇവരെ പരിചയപ്പെടാം)

പാഠഭാഗം ഉച്ചത്തിൽ വായിക്കുക.

1. ദില്ലി കെ ഇന്റീയ ഗേറ്റ് കെ പാസ് ശാമ കെ ജാനെ കെ മൗകെ മില്ലെ തെ വഹ് ഏക് അധേദ് സജ്ജന കെ തഹലതെ ദെഖ സകതെ ഹ്. സിര പര സഫെദ് ബാല, ഛോടി-ഛോടി മൂഛ്, ഹാथ മേം ഛുടി ഔര ഔഛ് പര ചശ്മെ. അപ ഹ് ഡോ. ഋഷി കുമെ. സുന്ദര നഗര മേം ഉനകെ അപനെ ക്ലീനിക ഹ്. യഹി ഉന്ഹ്നെ അപനെ നയെ മകാന ബനയെ ഹ്. പ്രെക്ടീസ് അഛ്ഛി ചലതെ ഹ്. ഉനകെ ദെ ബഛ്ഛെ ഹ് ജെ വിദേശ മേം രഹതെ ഹ്. അസ് പാസ് കെ ലോഗ ഡോക്ടർ സാഹബ കെ ജാനതെ ഹ്.
2. ഡോക്ടർ കുമെ അജ സുബഹ ജബ തഹല രഹെ തെ, അചാനക ഉന്ഹ് അപനെ മിത്ര ബ്രജഭൂഷണ കെ യെദ് അ ഗെ. ബ്രജഭൂഷണ ജി ഔര ഡോ. കുമെ ഇലാഹാബെദ് മേം ഏക് ഹി സ്കൂല മേം പഢതെ തെ. അജ ബ്രജഭൂഷണ സാഹബ ഇലാഹാബെദ് കെ ഏക് മശഹൂർ വകീല ഹ്. ഉനകെ പത്നീ നിർമലെ ഇലാഹാബെദ് കെ ഏക് കോളെജ മേം പ്രാധ്യാപികെ ഹ്. ഇധർ കെ മഹീനോം സെ ദെനോം മിത്രോം കെ മുലാകാത നഹി ഹുടി തി. അപനെ വകീല മിത്ര കെ ബെരെ മേം സെചതെ ഹു ഡോ. കുമെ ഘര വെപസ് അ ഔ തബി ഉന്ഹ്നെ ദെഖെ കി ഏക് ടെക്സീ ദരവെജെ പര അകര രുകി ഔര ടെക്സീ സെ ശ്രീ ബ്രജഭൂഷണ അപനീ പത്നീ നിർമലെ കെ സാथ ഉതരെ. ഡോ. കുമെ ഉന്ഹ് ദെഖകര ചകിത ഹെ ഗെ.
3. ഡോ. കുമെ ഔര ഉനകെ പത്നീ ഇലെ നെ ഉനകെ സ്വെഗത കിയെ ഔര ഉനകെ ഹെല-ചെല പൂഛ. ബ്രജഭൂഷണ ജി നെ ഡോ. കുമെ സെ പൂഛ കി അപ സ്റ്റേഷന ക്യാം നഹി അ? പര ഡാക്ടർ കുമെ സ്റ്റേഷന ക്യാം അതെ? ഉന്ഹ് തെ ബ്രജഭൂഷണ ജി കെ അനെ കെ സൂചനെ മില്ലീ ഹി നഹി തി.
4. ബെദ് മേം ഡോക്ടർ സാഹബ കെ പത്നീ ഇലെ കെ നിർമലെ സെ പതെ ചലെ കി വെ ലോഗ ഹെറ്റല മേം തഹരെ ഹ്, ക്യാംകി ഉനകെ ഗെടി രെത കെ ദെരെ സെ പഹുഛി തി. ബ്രജഭൂഷണ ജി നെ വിശ്വെസ് ദിലയെ കി അഗലീ ബെരെ വെ അവശ്യ ഹി സീധെ ഘര അ ജെ ഔം.
5. ഇസ് ബീഛ കുമെ സാഹബ കെ മിത്ര രമേശ കെ ഫെന അയെ. രമേശ നെ സൂചനെ ദി കി ഉസനെ രെജസ്തെൻ ഘൂമനെ കെ കെര്യകരമ ബനയെ ഹ്, ഡോ. കുമെ ബി സാथ ചലേ. പര ഡോ. കുമെ ജെന നഹി ചെഹതെ തെ, ക്യാംകി ഉനകെ യഹ് മെഹമെൻ അ ഹു തെ. രമേശ കെ പതെ ചലെ കി മെഹമെൻ ഔര കെടി നഹി ഇലാഹാബെദ് കെ വകീല ശ്രീ ബ്രജഭൂഷണ ഔര ഉനകെ പത്നീ ഹ്. രമേശ നെ തബ ബ്രജഭൂഷണ ജി സെ ബെത കെ ഔര ഘൂമനെ കെ കെര്യകരമ ബനയെ.

2.0 പദാവലി

2.1 പദാവലിയുടെ സഹായത്താൽ പാഠഭാഗത്തിലെ ആശയം ഗ്രഹിക്കുക.

ഖണ്ഡിക-1		रुकना	നിൽക്കുക
मौका	അവസരം	उतरना	ഇറങ്ങുക
अधेड़	മധ്യവയസ്കനായ		
सज्जन	മാന്യൻ	ഖണ്ഡിക-3	
टहलते हुए	ഉലാത്തുന്നതായി	स्वागत करना	വരവേൽക്കുക
मूँछ (സ്ത്രീ)	മീശ		
छड़ी (സ്ത്രീ)	ഊന്നുവടി	हाल-चाल पूछना	ക്ഷേമാന്വേഷണം നടത്തുക
मकान	കെട്ടിടം/ വീട്	सूचना	വിവരം
ഖണ്ഡിക-2		ഖണ്ഡിക-4	
अचानक	അവിചാരിതമായി	बाद में	പിന്നീട് / ശേഷം
याद आना	ഓർമ്മ വരിക	विश्वास दिलाना	ഉറപ്പു നൽകുക
मशहूर	പ്രശസ്തനായ		
वकील	അഭിഭാഷകൻ	ഖണ്ഡിക-5	
पत्नी (സ്ത്രീ)	ഭാര്യ	इस बीच	ഇതിനിടെ
प्राध्यापिका (സ്ത്രീ) / ലക്ചറർ		कार्यक्रम बनाना	പരിപാടി തയ്യാറാക്കുക
प्राध्यापक (പുരു.)		मेहमान / अतिथि	അതിഥി
मुलाकात (സ്ത്രീ) / കൂടിക്കാഴ്ച		घूमना	ചുറ്റി സഞ്ചരിക്കുക
भेंट (സ്ത്രീ)			
सोचना	വിചാരിക്കുക		

2.2 പാഠഭാഗം മൗനമായി വായിക്കുക.

2.3 സമാനാർത്ഥപദങ്ങൾ (ഓരോ അർത്ഥം ഉളവാക്കുന്നവ)

1. अचानक	एकाएक	5. मुलाकात	भेंट
2. चश्मा	ऐनक	6. मेहमान	अतिथि
3. सूचना	जानकारी	7. मौका	अवसर
4. मशहूर	प्रसिद्ध	8. स्वागत	सत्कार

2.4 സംക്ഷിപ്തരൂപങ്ങൾ

പാഠഭാഗത്തിൽ 'डॉक्टर' എന്നതിന്റെ സംക്ഷിപ്തരൂപമായി 'डॉ.' എന്ന് പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നത് ശ്രദ്ധിക്കൂ. സാധാരണയായി ഹിന്ദിയിൽ പ്രയോഗിക്കുന്ന ചില സംക്ഷിപ്തരൂപങ്ങളാണ് ചുവടെ കൊടുത്തിരിക്കുന്നത് :-

मिस्टर	=	मि.	कुमारी	=	कु.
पंडित	=	पं.	प्रोफेसर	=	प्रो.
संपादक	=	सं.	रुपया	=	रु.

2.5 സാസ്കാരികകുറിപ്പ്

2.5.1 हालचाल पूछना - വ്യക്തികൾ പരസ്പരം കാണുമ്പോഴോ കത്തിടപാടുകൾ നടത്തുമ്പോഴോ അവരുടെ ക്ഷേമാന്വേഷണത്തിനായി ഇതു പ്രയോഗിക്കുന്നു. ഇതിനു സമാനമായ പ്രയോഗങ്ങളാണ് 'കുशल-മंगल पूछना', 'कुशल-क्षेम पूछना' എന്നിവ.

2.5.2 ഇത്തരം സന്ദർഭങ്ങളിൽ സാമാന്യമായി പ്രയോഗിക്കുന്ന ചില വിശേഷപദപ്രയോഗങ്ങൾ अतिथि का स्वागत എന്ന പാഠത്തിന്റെ അവസാന ഭാഗത്ത് "വിശേഷ പദപ്രയോഗം" എന്ന ശീർഷകത്തിൽ ഉൾപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്.

3.0 വ്യാകരണകുറിപ്പുകൾ

3.1 വർത്തമാനകാല കൃതന്തം टहलते हुए

- (i) വർത്തമാനകാല കൃതന്തമായ -ता हुआ നാമവിശേഷണമായാണ് പ്രയോഗിക്കുന്നത്.
 टहलता हुआ आदमी ഉലാത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന മനുഷ്യൻ
 चलती हुई गाड़ी ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന വണ്ടി

ഇത്തരം പ്രയോഗത്തിൽ ചേർന്നു വരുന്ന നാമത്തിന്റെ ലിംഗവചനത്തിനനുസരിച്ച് -ता യുടെ രൂപം മാറുന്നു.

- (ii) ക്രിയയോടൊപ്പം ചേർന്നു വരുമ്പോൾ വർത്തമാനകാല കൃതന്തം ക്രിയാവിശേഷണമായി പ്രയോഗിക്കുന്നു.

बच्चा खेलते हुए गिर पड़ा । കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ
 शीला टाइप करते हुए गा रही थी । ടൈപ്പ് ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ

- (iii) कर्മ്മത്തിനോട് को ചേരുമ്പോൾ -ते हुए രൂപം മാത്രമേ പ്രയോഗിക്കുകയുള്ളൂ.

1	2	3	4
आप	डॉ. कुमार को	टहलते हुए	देख सकते हैं ।
मैंने	सरला को	बाहर निकलते हुए	देखा ।
हमने	किसी चोर को	भागते हुए	नहीं देखा ।

3.2 ये/वे എന്ന അർത്ഥത്തിൽ आप ന്റെ വിശേഷപ്രയോഗം

മറ്റൊരാളെ പരിചയപ്പെടുത്തുമ്പോൾ ये/वे എന്നിവയ്ക്കു പകരമായി മധ്യമപുരുഷ സർവ്വനാമമായ आप എന്നതിനെയാണ് പരിഗണിക്കുന്നത്.

इनसे मिलिए, आप हैं डॉक्टर कुमार (ये हैं नु पകരമായി)।

हमारे मैनेजर साहब से मिलिए, आपका नाम राघवन है । (इनका य्ക്കु പകരമായി)

डॉ. सरोजिनी हिंदी की प्राध्यापिका हैं । आपने दस किताबें लिखी हैं । (इन्होंने यँक्कु പകരമായി) മുകളിൽ കൊടുത്തിരിക്കുന്ന രണ്ടു രൂപങ്ങളും വ്യാകരണപരമായി ശരിയാണ് എന്നു ശ്രദ്ധിക്കുമല്ലോ.

3.3 സംയുക്ത നാമക്രിയയുടെ പ്രയോഗം (നാമം + ക്രിയാഘടന) :-

ഉദാഹരണമായി

स्वागत + करना	സ്വാഗതം ചെയ്യുക	याद + होना	ഓർമ്മിക്കുക
मदद + करना	സഹായിക്കുക	मुलाकात + होना	കണ്ടുമുട്ടുക

ഇപ്രകാരമുള്ള സംയുക്ത നാമക്രിയകളുടെ മൂന്നിൽ അതിലെ നാമഘടകത്തിന്റെ ലിംഗമനുസരിച്ച് കാ അഥവാ കീ ചേർക്കുന്നു.

डॉ. साहब ने ब्रजभूषण जी का स्वागत किया ।

हमें गरीबों की मदद करनी चाहिए ।

कई महीनों से दोनों मित्रों की मुलाकात नहीं हुई थी ।

शुक्रवार को हमारी मुलाकात होगी । (हम + की = हमारी)

— * —

പാഠ / പാഠം - 2

- 1.0 പാഠഭാഗം അതിഥി കാ സ്വാഗത (വാർത്താലാപ / സംഭാഷണം)
- 2.0 പദാവലി
- 3.0 ഘടനകളും പ്രയോഗങ്ങളും
- 4.0 സംഭാഷണത്തിൽ ഉപയോഗിക്കുന്ന വിശേഷപദപ്രയോഗങ്ങൾ

1.0 പാഠഭാഗം അതിഥി കാ സ്വാഗത (അതിഥിയ്ക്ക് സ്വാഗതം)

പാഠഭാഗം ഉച്ചത്തിൽ വായിക്കുക.

1. (एक टैक्सी सड़क पर खड़ी है। ड्राइवर के अलावा उसमें दो व्यक्ति और बैठे हैं। उनमें से एक व्यक्ति पास खड़े हुए व्यक्ति से पूछ रहा है।)
व्यक्ति : क्या आप जानते हैं, डॉ. कुमार का मकान कौन-सा है ?
दूसरा व्यक्ति : कौन ? डॉक्टर ऋषिकुमार ?
व्यक्ति : हाँ ! हाँ ! वे ही ।
दूसरा व्यक्ति : आप इस सड़क पर सीधे जाइए। फिर दाईं ओर मुड़िए। बस, बाईं ओर का तीसरा मकान उनका ही है। उनका बोर्ड भी लगा है।
व्यक्ति : इसी सड़क पर न ? अच्छा, धन्यवाद। (ड्राइवर से) चलो भाई।
(थोड़ी दूर चलने के बाद)
2. व्यक्ति : अच्छा। यहीं रोक दो। यह रहा उनका मकान। कितने पैसे ?
ड्राइवर : चार सौ पचास रुपए।
व्यक्ति : ये लो पैसे।
ड्राइवर : बहुत अच्छा, साहब।
डॉ. कुमार : आइए, आइए एडवोकेट साहब। ओह! निर्मला जी भी हैं। नमस्ते निर्मला जी।
श्री और श्रीमती ब्रजभूषण : नमस्ते भाई साहब।
ब्रजभूषण : अच्छा तो आप यहीं हैं ? मैंने तो सोचा था कि आप घर पर नहीं होंगे।
डॉ. कुमार : क्यों भाई ? अपने आने की खबर तो दे देते। आइए... आइए... अंदर तो आइए। बाहर क्यों खड़े हैं ?
3. ब्रजभूषण : (अंदर आते हुए) क्या आपको मेरे आने की सूचना नहीं मिली ? मैंने तीन दिन पहले आपको मेल भेजा था।

- डॉ. कुमार : ओह ! इस बीच मैं मेल नहीं देख पाया । मेल देखता और मैं स्टेशन न आता ? (पत्नी को आवाज देते हुए) इला, देखो इलाहाबाद से एडवोकेट ब्रजभूषण जी और निर्मला जी आए हैं ।
- इला : नमस्ते भाई साहब । नमस्ते निर्मला बहन । अंदर चलिए न। वहीं बैठेंगे ।
- डॉ. कुमार : नहीं नहीं, यहीं ठीक है । पहले चाय-वाय तो पी लें । फिर बैठकर बातचीत करेंगे ।
- इला : आप क्या पसंद करेंगे, ठंडा या गरम ?
- ब्रजभूषण : कुछ भी चलेगा । मगर निर्मला को चाय ही पसंद है ।
4. इला : अरे ! आपका सामान कहाँ है ?
- निर्मला : हम पास ही होटल में ठहरे हैं ।
- इला : ऐसा क्यों ? क्या आप सीधे यहाँ नहीं आ सकते थे ? यह अच्छा नहीं किया।
- निर्मला : नहीं दीदी । ऐसी कोई बात नहीं । रात को गाड़ी देर से आई । आपके घर का रास्ता भी इनको ठीक से मालूम न था । इसलिए हम होटल में ठहर गए ।
- डॉ. कुमार : चलिए, आपका सामान ले आएँ । कुछ दिन हमारे साथ रहिए ।
- निर्मला : इस बार माफ कीजिए । अगली बार हम आपके यहाँ ही ठहरेंगे ।
5. ब्रजभूषण : भाई साहब, और सुनाइए । आपकी प्रैक्टिस कैसी चल रही है ?
- डॉ. कुमार : ठीक ही चल रही है । आप अपनी सुनाइए ।
- ब्रजभूषण : ठीक ही चल रही है, लेकिन आजकल वकालत में कोई मजा नहीं रहा ।
(श्रीमती इला चाय का प्रबंध करने अंदर चली जाती हैं । तभी मोबाइल की घंटी बजती है। डॉ. कुमार मोबाइल पर बात करने लगते हैं ।)

मोबाइल पर बातचीत

- डॉ. कुमार : हाँ रमेश जी, नमस्कार । कहिए क्या खबर है ?
- रमेश : सब ठीक है डाक्टर साहब । ऐसा है कि हम लोग राजस्थान के टूर पर जा रहे हैं । आप भी चलिए न, हमारे साथ ।
- डॉ. कुमार : नहीं, भाई । अभी नहीं ।
- रमेश : क्यों ?
- डॉ. कुमार : ब्रजभूषण जी को तो जानते ही हो न ?
- रमेश : कौन ? वही इलाहाबाद वाले ?
- डॉ. कुमार : हाँ, हाँ । इलाहाबाद वाले ही । वे मेरे यहाँ आए हुए हैं ।
- रमेश : तो क्या ? उन्हें भी साथ ले चलते हैं । जरा उनसे भी बात करवाइए।

(डॉ. कुमार ब्रजभूषण जी को फोन पकड़ते हैं।)

(श्रीमती इला चाय-नाश्ता लेकर आती हैं। सब लोग चाय-नाश्ता करने लगते हैं।)

ब्रजभूषण : अच्छा, डॉक्टर साहब। मैंने रमेश की बात मान ली है। हम भी कल आप लोगों के साथ चलेंगे। हमने भी राजस्थान नहीं देखा।

डॉ. कुमार : चलो यह अच्छा कार्यक्रम बन गया।

2.0 പദാവലി

2.1 പദാവലിയുടെ സഹായത്താൽ പാഠഭാഗത്തിലെ ആശയം ഗ്രഹിക്കൂ.

ഖണ്ഡിക - 1

अतिथि	അതിഥി
स्वागत	സ്വാഗതം
सड़क (स्ത്രീ)	പാത
व्यक्ति	വ്യക്തി
सीधे जाना	നേരെ പോകുക
दाई ओर	വലത്തോട്ട്
मुड़ना	തിരിയുക
बाई ओर	ഇടത്തോട്ട്
तीसरा	മൂന്നാമത്തെ
धन्यवाद	നന്ദി

ഖണ്ഡിക - 2

अच्छा	ശരി
रोकना	നിറുത്തുക
चार सौ पचास	നാന്നൂറ്റി അൻപത്
खबर (स्ത്രീ)	വിവരം

ഖണ്ഡിക - 3

चाय-वाय*	ചായയും മറ്റും
पसंद करना	ഇഷ്ടപ്പെടുക
ठंडा या गरम	തണുത്തതോ ചൂടുള്ളതോ (പാനീയം)
कुछ भी चलेगा	ഏതായാലും മതി

ഖണ്ഡിക - 4

ठहरना	തങ്ങുക
ऐसी कोई बात नहीं	അങ്ങനെയൊന്നുമില്ല
माफ कीजिए	ക്ഷമിച്ചാലും

ഖണ്ഡിക - 5

और सुनाइए	ഇനിയെന്തെങ്കിലും
अपनी सुनाइए	താങ്കളെപ്പറ്റി പറയൂ
मजा नहीं रहा	ഒരു രസവുമില്ല
प्रबंध	ഏർപ്പാട്
घंटी बजना	മണി മുഴങ്ങുക (ഫോൺ)

* चाय-वाय (പ്രത്യേക രീതിയിൽ പുനരാവർത്തിക്കപ്പെടുന്ന പദധ്വനി രൂപമാണിത്. ഇതിലെ രണ്ടാമത്തെ പദം ആദ്യത്തെ പദത്തെ പ്രതിധ്വനിക്കുന്നു. ഇവിടെ ആദ്യപദത്തിലെ ആദ്യവ്യഞ്ജനത്തെ വ ധ്വനിയായ് പുനസ്ഥാപിക്കുന്നു. ആദ്യപദത്തിലെ സ്വരചിഹ്നം നിലനിറുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. ഉദാഹരണമായി - रोटी-वोटी, खाना-वाना.

* ചിലപ്പോൾ ക്രിയയുടെ ഭൂതകാലരൂപങ്ങൾ ഭാവികാലത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. ചില ഉദാഹരണങ്ങൾ :-

बैठिए, हम दो मिनट में आए ।

समझिए, आपका काम हो गया ।

2.2 ആശയം ഉൾക്കൊണ്ട് മൗനമായി വായിക്കൂ.

2.3 സാധാരണയായി ഉപയോഗത്തിലുള്ള പദങ്ങളും പ്രയോഗങ്ങളും :-

1.	माफ करना (മാപ്പ് നൽകുക/ ക്ഷമിക്കുക)	बेटे को अपनी गलती पर दुख हुआ । तब पिता ने उसे <u>माफ</u> कर दिया । <u>माफ</u> कीजिए, मुझे जल्दी जाना है ।
2.	ऐसा है कि (വാസ്തവത്തിൽ)	ऐसा है कि आजकल गाड़ियों में बड़ी भीड़ है, इसलिए रिजर्वेशन मिलना मुश्किल है ।
3.	मान लेना (സമ്മതിക്കുക/ അംഗീകരിക്കുക/ കരുതുക)	तुम अपनी गलती <u>मान</u> लो तो वे तुम्हें माफ कर देंगे । उसने मेरी बात <u>मान</u> ली । <u>मान</u> लो कि तुम्हारे पास एक लाख रुपए हैं ।
4.	इंतजार करना ((പ്രതീക്ഷിക്കുക)	सभा में लोग मुख्य अतिथि का <u>इंतजार</u> कर रहे थे ।
5.	मजा नहीं रहा (രസമില്ല)	महँगाई के कारण आजकल त्योहारों में वह <u>मजा</u> नहीं <u>रहा</u> जो पहले था ।

3.0 ഘടനകളും പ്രയോഗങ്ങളും

പാഠഭാഗത്തിലെ ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള, വാക്യഘടനകളും പ്രയോഗങ്ങളും ശ്രദ്ധിക്കൂ:-

3.1 കർത്താവ് + को ഘടനകൾ

(a) ഒരാളുടെ ശാരീരിക മാനസിക സ്ഥിതി വിശേഷങ്ങൾ, വികാരങ്ങൾ, അവശ്യകത, അറിവ് മുതലായവ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതിന് ഹിന്ദിയിൽ കർത്താവിനോടു കൂടി को ചേർക്കുന്നു.

क्या आपको मेरा मेल (പുരു.) नहीं मिला ?

കർത്താവിനോട് 'को' ചേരുമ്പോൾ ക്രിയ കർമ്മത്തിന്റെ ലിംഗവചനം അനുസരിക്കുന്നു.

मोहन को यह कहानी (സ്ത്രീ) पसंद होगी ।

सरला को वही मकान (പുരു.) पसंद था ।

(b) ഈ ചില ഉദാഹരണങ്ങൾ കൂടി ശ്രദ്ധിക്കൂ.

पिता जी को यह जानकर खुशी (സ്ത്രീ) हुई ।

बच्चे को भूख (സ്ത്രീ) लगी ।

सरला को यह समाचार (പുരു.) सुनकर दुख हुआ ।

उनको आपका पता (പുരു.) मालूम नहीं था ।

3.2 'न' യുടെ പ്രായോഗിക രൂപങ്ങൾ

(a) സാധാരണയായി നിഷേധസൂചകമായാണ് 'न' പ്രയോഗിക്കുന്നത് :

अंदर न आइए ।	അകത്തേക്ക് വരാതിരുന്നാലും.
रुपया न मिले तो क्या करें ?	രൂപ കിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ എന്തു ചെയ്യും?

(b) വിധി രൂപത്തിനു ശേഷം 'न' വരുമ്പോൾ അത് അനിവാര്യതയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു:

अंदर आइए न ।	അകത്തേക്ക് വന്നുകൂടെ.
कुछ तो खाइए न ।	എന്തെങ്കിലുമൊന്ന് കഴിച്ചുകൂടെ.

(c) 'न' ഉറപ്പിനെയും സൂചിപ്പിക്കുന്നു. ഉദാഹരണമായി :

खबर मिलती और मैं स्टेशन पर न आता।	ആശയം (मैं जरूर आता)
तुम बुलाते और वह न आती ।	ആശയം (वह जरूर आती)
आप बोलते और हम न मानते ।	ആശയം (हम जरूर मानते)

3.3 ആദരവ് കൂടുതൽ പ്രകടമാക്കാൻ വിധിരൂപത്തിൽ -इएगा ചേർക്കുന്നു.

कुछ दिन हमारे यहाँ रहिएगा ।

निर्मला जी, आप भी आइएगा ।

वकील साहब, आज हमारे यहाँ खाना खाइएगा ।

4.0 സംഭാഷണത്തിൽ പ്രകടമാകുന്ന വിശേഷപദപ്രയോഗങ്ങൾ

ദൈനംദിന സംഭാഷണത്തിൽ പ്രകടമാകുന്ന വിശേഷപദപ്രയോഗങ്ങൾ ചുവടെ കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. ഇവയ്ക്ക് സമാനമായ മലയാള പ്രയോഗങ്ങളും ചേർത്തിട്ടുണ്ട്.

नमस्कार	നമസ്കാരം/വണക്കം
अरे रमेश, खूब मिले !	ഹായ് രമേശ്, കണ്ടതിൽ അതിയായ സന്തോഷം.
आइए, आइए बैठिए ।	വന്നാലും, വന്ന് ഇരുന്നാലും.
क्या हालचाल हैं ?	എന്തൊക്കെയുണ്ട് വിശേഷങ്ങൾ ?

सब ठीक तो है ? / सब कुशल तो है ? / सब खैरियत तो है ?	സുഖമല്ലേ ?
अच्छा हुआ, तुम/आप आ गए ।	നന്നായി നിങ്ങൾ / താങ്കൾ വന്നല്ലോ.
तुम, ठीक समय पर आ गए	നിങ്ങൾ കൃത്യസമയത്ത് വന്നല്ലോ.
मैं तुम्हें/आपको अभी याद कर रहा था ।	ഞാൻ നിങ്ങളെ / താങ്കളെ ഓർത്തതേയുള്ളൂ.
तुम्हारी लंबी उम्र हो ।	ദീർഘായുസ്സായിരിക്കട്ടെ.
बधाई हो ।	അഭിനന്ദനങ്ങൾ.
अच्छा अब चलें । अच्छा अब चला जाए।	ശരി, പോകാം.
अच्छा, धन्यवाद ।	ശരി, നന്ദി.
फिर मिलेंगे ।	വീണ്ടും കാണാം.

— * —

പാഠ / പാഠം-3

- 1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്
- 2.0 പാഠഭാഗം രാജസ്ഥാന കീ സൈ (വാർതാലാപ / സംഭാഷണം)
- 3.0 പദാവലി
- 4.0 ഘടനകളും പ്രയോഗങ്ങളും

1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്

രാജസ്ഥാനിലെ ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ ഹരാവതി സന്ദർശനവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട പാഠമാണിത്. മുൻഭാഗങ്ങളിൽ പരിചയപ്പെട്ട കഥാപാത്രങ്ങളുടെ ഹരാവതി യാത്രയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട സംഭാഷണത്തിലൂടെയാണ് ഈ പാഠം ആരംഭിക്കുന്നത്

2.0 പാഠഭാഗം രാജസ്ഥാന കീ സൈ (രാജസ്ഥാനിലേക്കുള്ള യാത്ര)

പാഠഭാഗം ഉറക്കെ വായിക്കൂ.

1. **ഡോ. കുമാർ** : क्यों रमेश ? अभी तक वकील साहब नहीं आए हैं । कहीं उनका प्रोग्राम तो नहीं बदल गया ?
रमेश : नहीं डॉक्टर साहब । यहाँ आने से पहले मैं उनके होटल गया था । वे आते ही होंगे ।
डॉ. कुमार : यह तुमने अच्छा किया कि उनको भी साथ ले जाने का कार्यक्रम बना लिया। पिछली बार तो बड़ा मजा आया था ।
रमेश : अबकी बार भी अच्छा ही रहेगा । . . . लीजिए, वे लोग भी आ गए ।
डॉ. कुमार : आइए, आइए वकील साहब । नमस्ते भाभी जी ।
2. **निर्मला** : आप सब लोग तैयार हैं, न ?
रमेश : हाँ, हम सब आप लोगों का ही इंतजार कर रहे थे । (सब लोग कार में बैठते हैं)
निर्मला : पर देखिए मैं चाहती हूँ कि राजस्थान का यह सैर-सपाटा दिलचस्प हो ।
डॉ. कुमार : रमेश के रहते सब अच्छा ही रहेगा, भाभी जी । यह जब कभी कहीं जाता है, पहले उस जगह के बारे में गूगल से अच्छी तरह जानकारी ले लेता है । क्यों रमेश ?

- रमेश : हाँ, डॉक्टर साहब । राजस्थान केवल रेगिस्तान ही नहीं है, यहाँ कई सुंदर शहर भी हैं – अजमेर, उदयपुर, जयपुर, जोधपुर, कोटा आदि । पर इस बार मैं आप लोगों को हरावती क्षेत्र में ले जा रहा हूँ ।
3. रमेश : अब हम हरावती पहुँचने ही वाले हैं । यहाँ चंबल नदी बहती है । शायद यह भारत की एकमात्र नदी है जो दक्षिण से उत्तर की ओर बहती है ।
- डॉ. कुमार : वही चंबल जिसके बीहड़ों में कभी डाकू छिपा करते थे ?
- रमेश : हाँ, वही चंबल । हाँ, तो मैं कह रहा था कि हरावती बहुत पुराना शहर था। अब यहाँ कई ऐतिहासिक खंडहर हैं ।
- ब्रजभूषण : केवल खंडहर ही देखेंगे या यहाँ और भी कुछ देखने लायक है ?
- रमेश : ऐसी कोई बात नहीं है । यहाँ मंदिर और महल भी हैं ।
- इला : तब तो ठीक है ।
- रमेश : अब हम हरावती क्षेत्र में हैं । इसके आस-पास के शहरों में कोटा बहुत प्रसिद्ध शहर है । आपने कोटा-साड़ियों के बारे में तो सुना ही होगा । अब कोटा में प्रतियोगी परीक्षाओं की तैयारी के लिए दूर-दूर से बच्चे पढ़ने के लिए आते हैं ।
- ब्रजभूषण : और यहाँ से तुम रणथंभौर भी जाने के लिए कह रहे थे ।
4. रमेश : हाँ, हाँ, रणथंभौर का किला हम्मीरदेव ने बनवाया था । इसका फैलाव लगभग 17 किलोमीटर है । इसकी ऊँचाई समुद्र तल से लगभग 481 मीटर है । देखने लायक जगह है, भाई साहब !
- ब्रजभूषण : वहाँ और क्या-क्या देखने लायक स्थान हैं ?
- डॉ. कुमार : कोटा के पास चंबल के तट पर 'अधर-शिला' है जो दर्शनीय है । यह एक भारी चट्टान है जो आसमान से लटकती-सी दिखाई देती है ।
- रमेश : बड़ोली का शिव मंदिर भी देखने लायक है । यह कोटा से चालीस किलोमीटर दूर है । वैसे यहाँ पर मंदिर ही मंदिर हैं । ये मंदिर स्थापत्य-कला के लिए प्रसिद्ध हैं । यहाँ के राजमहल तो देखते ही बनते हैं । ये बड़े विशाल और सुंदर हैं । इनमें चित्रकारी और पच्चीकारी के अच्छे नमूने हैं ।
5. ब्रजभूषण : तुम तो कह रहे थे कि यहाँ मौर्य और गुप्त काल की स्थापत्य-कला के नमूने भी देखने को मिलेंगे ।
- रमेश : ओह ! यह बताना तो मैं भूल ही गया । यहाँ छठी और सातवीं शताब्दी के अनेक मंदिर हैं । कुछ मंदिर मौर्य और गुप्तवंश के राजाओं के बनवाए हुए हैं । यहाँ सुंदर महल भी देख सकेंगे ।
- डॉ. कुमार : ठीक है । कार यहीं रोको और चलो किसी रेस्तराँ में कुछ खा-पी लें ।
- रमेश : ठीक है, डॉक्टर साहब ! गाड़ी यहीं पार्क कर देता हूँ ।

3.0 പദാവലി

3.1 ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള പദാവലിയുടെ സഹായത്താൽ പാഠഭാഗത്തിലെ ആശയം ഗ്രഹിക്കൂ.

<p>ഖണ്ഡിക - 1</p> <p>कहीं उनका प्रोग्राम तो नहीं बदल गया?</p> <p>पिछली बार बड़ा मजा आया था</p> <p>अब की बार (इस बार)</p>	<p>അവരുടെ പരിപാടിയിൽ മാറ്റമൊന്നുമില്ലല്ലോ?</p> <p>കഴിഞ്ഞ തവണ നല്ല രസമായിരുന്നു.</p> <p>ഇത്തവണ</p>	<p>खंडहर</p> <p>देखने लायक (दर्शनीय)</p> <p>महल</p> <p>मंदिर</p> <p>आसपास के शहर</p>	<p>കെട്ടിടാവശിഷ്ടങ്ങൾ</p> <p>ദർശനീയമായ</p> <p>കൊട്ടാരം</p> <p>ദേവാലയം/ അമ്പലം</p> <p>അടുത്തുള്ള നഗരങ്ങൾ</p>
<p>ഖണ്ഡിക - 2</p> <p>इंतजार करना</p> <p>सैर-सपाटा</p> <p>दिलचस्प</p> <p>रमेश के रहते</p> <p>जब कभी</p> <p>रेगिस्तान (मरुस्थल)</p> <p>क्षेत्र</p>	<p>പ്രതീക്ഷിക്കുക</p> <p>യാത്ര</p> <p>രസകരമായ</p> <p>രമേശ് ഉള്ളിടത്തോളം</p> <p>എപ്പോഴൊക്കെ</p> <p>മരുഭൂമി</p> <p>മേഖല/പ്രദേശം</p>	<p>ഖണ്ഡിക - 4</p> <p>किला</p> <p>फैलाव</p> <p>लगभग</p> <p>ऊँचाई</p> <p>समुद्र तल</p> <p>भारी</p> <p>चट्टान</p> <p>आसमान</p> <p>लटकती-सी दिखाई देना</p> <p>स्थापत्य-कला (भवन निर्माण कला)</p> <p>प्रसिद्ध</p> <p>देखते ही बनते हैं</p> <p>चित्रकारी</p> <p>पच्चीकारी</p> <p>नमूना</p>	<p>കോട്ട</p> <p>വ്യാപ്തി</p> <p>ഏകദേശം</p> <p>ഉയരം</p> <p>സമുദ്രനിരപ്പ്</p> <p>ഭാരമുള്ള</p> <p>പാറ</p> <p>ആകാശം</p> <p>തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്നതായി തോന്നുക</p> <p>വാസ്തുകല</p> <p>പ്രസിദ്ധമായ</p> <p>കാണേണ്ടതുതന്നെയാണ്</p> <p>ചിത്രകല</p> <p>കൊത്തുപണി</p> <p>മാതൃക</p>
<p>ഖണ്ഡിക - 3</p> <p>बहना</p> <p>एकमात्र</p> <p>दक्षिण</p> <p>उत्तर</p> <p>बीहड़</p> <p>डाकू</p> <p>ऐतिहासिक</p>	<p>ഒഴുകുക</p> <p>ഒരേയൊരു</p> <p>തെക്ക്</p> <p>വടക്ക്</p> <p>ഘോരമായ</p> <p>കൊള്ളക്കാരൻ</p> <p>ചരിത്രപരമായ</p>	<p>बहना</p> <p>एकमात्र</p> <p>दक्षिण</p> <p>उत्तर</p> <p>बीहड़</p> <p>डाकू</p> <p>ऐतिहासिक</p>	<p>കൊടുക്കുക</p> <p>ഒരേയൊരു</p> <p>തെക്ക്</p> <p>വടക്ക്</p> <p>ഘോരമായ</p> <p>കൊള്ളക്കാരൻ</p> <p>ചരിത്രപരമായ</p>

ഖണ്ഡിക - 5

छठा	ആറാമത്തെ
सातवाँ	ഏഴാമത്തെ
शताब्दी	നൂറ്റാണ്ട്
अनेक	അനേകം
राजवंश	രാജവംശം
बनवाए हुए	നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട
देख सकना	കാണാൻ കഴിയുക
रोकना	നിറുത്തുക

3.2 പാഠഭാഗം ഒരിക്കൽക്കൂടി മൗനമായി വായിക്കൂ.

3.3 വിപരീതപദങ്ങൾ

पिछला	കഴിഞ്ഞ	x	अगला	അടുത്ത
पिछली बार	കഴിഞ്ഞ തവണ	x	अगली बार	അടുത്ത തവണ
पहले	മുൻപ്	x	बाद में	ശേഷം
दक्षिण	തെക്ക്	x	उत्तर	വടക്ക്
पूर्व	കിഴക്ക്	x	पश्चिम	പടിഞ്ഞാറ്
ऊँचा	ഉയർന്ന	x	नीचा	താഴ്ന്ന

3.4 ചേർന്നു നിൽക്കുന്ന വാക്കുകൾ

घूमना-फिरना	ചുറ്റിക്കറങ്ങൽ
खाना-पीना	തീറ്റയും കുടിയും
आना-जाना	പോകും വരവും
पढ़ना-लिखना	എഴുത്തും വായനയും

4.0 വാക്യഘടനകളും പ്രയോഗങ്ങളും

ഈ പാഠഭാഗത്തിലെ വാക്യഘടനകളും പ്രയോഗങ്ങളും നോക്കൂ.

4.1 സംശയം/ആശങ്ക ഇവയെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന कहीं...नहीं/न പ്രയോഗം

वकील साहब नहीं आए हैं । <u>कहीं</u> उनका प्रोग्राम तो <u>नहीं</u> बदल गया ?	വക്കീൽ സാർ വന്നിട്ടില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിപാടിയിൽ മാറ്റമൊന്നുമില്ലല്ലോ?
---	--

प्रिंसिपल साहब का घर बंद है।	कहीं वे बाहर तो नहीं चले गए ?	പ്രിൻസിപ്പാൾ സാറിന്റെ വീട് പൂട്ടിക്കിടക്കുന്നു. അദ്ദേഹം പുറത്തൊന്നും പോയിട്ടില്ലല്ലോ?
------------------------------	-------------------------------	---

ഈ ഉദാഹരണങ്ങൾ കൂടി നോക്കൂ.

1. जल्दी घर लौटें ।	कहीं बारिश न आ आए	(മഴയെങ്ങാനും പെയ്താലോ)
2. धीरे बोलो ।	कहीं श्रीमती जी न सुन लें	(ഭാര്യയെങ്ങാനും കേട്ടാലോ)
3. कैशियर को आज लौटना था।	कहीं आज उसने छुट्टी तो नहीं बढ़ाई ?	(അയാൾ അവധിയൊന്നും നീട്ടിയില്ലല്ലോ)

4.2. ഒന്നും രണ്ടും ഭാഗങ്ങളിലെ വാക്യങ്ങൾ താരതമ്യം ചെയ്യുക.

ഭാഗം 1	ब्रजभूषण जी आते होंगे ।	ബ്രജഭൂഷൺ സാർ വരുന്നുണ്ടാകും.
	पिता जी डाकघर से लौटते होंगे ।	അച്ഛൻ തപാലാഫീസിൽ നിന്നും വരുന്നുണ്ടാകും.
ഭാഗം 2	ब्रजभूषण जी आते ही होंगे ।	ബ്രജഭൂഷൺ സാർ തീർച്ചയായും വരുന്നുണ്ടാകും.
	पिता जी डाकघर से लौटते ही होंगे ।	അച്ഛൻ തപാലാഫീസിൽ നിന്നും തീർച്ചയായും വരുന്നുണ്ടാകും.

ഭാഗം 1 ലെ വാക്യങ്ങൾ ക്രിയയുടെ സാധ്യതയെയും ഭാഗം 2 ലെ വാക്യങ്ങൾ ക്രിയയുടെ ആസന്നതയെയും സൂചിപ്പിക്കുന്നു, വിശേഷിച്ച് ക്രിയയുടെ ചലനാത്മകത സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

4.2.1 ചിലപ്പോൾ -ता ही होगा യ്ക്കു പകരമായി -ने ही वाला है പ്രയോഗിക്കുന്നുണ്ട്.

- मोहन लौटता ही होगा - मोहन लौटने ही वाला है ।
- डॉक्टर आते ही होंगे - डॉक्टर आने ही वाले हैं ।
- गाड़ी पहुँचती ही होगी - गाड़ी पहुँचने ही वाली है ।

4.3 नहीं तो യുടെ പ്രയോഗം

(a) അല്ലെങ്കിൽ എന്ന അർത്ഥത്തിൽ नहीं तो യുടെ പ്രയോഗം ശ്രദ്ധിക്കൂ.

खिड़की बंद कर लीजिए नहीं तो सर्दी लग जाएगी ।	ജനാല അടച്ചോളൂ, അല്ലെങ്കിൽ തണുപ്പടിക്കും.
पैसे निकालो नहीं तो काम नहीं होगा ।	പൈസ ചിലവഴിക്കൂ അല്ലെങ്കിൽ കാര്യം നടക്കില്ല.
जल्दी कीजिए नहीं तो गाड़ी चली जाएगी ।	പെട്ടനാകട്ടെ, അല്ലെങ്കിൽ വണ്ടി വിട്ടുപോകും.

(b) അനന്തരഫലത്തെ സൂചിപ്പിക്കാനും നहीं तो പ്രയോഗിക്കുന്നു.

ഇത്തരം സന്ദർഭങ്ങളിൽ -ता ചേർന്ന രൂപം സംയുക്തവാക്യത്തിന്റെ രണ്ടാം ഭാഗത്തോടൊപ്പം പ്രയോഗിക്കുന്നു.

वकील साहब होटल में ठहर गए, <u>नहीं</u> तो उनको रात में डॉ. कुमार का घर न <u>मिलता</u> ।	അഭിഭാഷകൻ ഹോട്ടലിൽ തങ്ങി, അല്ലെങ്കിൽ രാത്രി അദ്ദേഹത്തിന് ഡോ. കുമാറിന്റെ വീട് കണ്ടെത്താൻ കഴിയില്ലായിരുന്നു.
तेज बारिश हो रही थी, <u>नहीं</u> तो मैं ठीक समय पर पहुँच <u>जाता</u> ।	ശക്തിയായി മഴ പെയ്യുകയായിരുന്നു, അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ കൃത്യസമയത്ത് എത്തിയേനെ.
वे मीटिंग से जल्दी चले गए, <u>नहीं</u> तो उन्हें भी किताबें <u>मिल जातीं</u> ।	അദ്ദേഹം മീറ്റിംഗിൽ നിന്ന് വേഗം പോയി, അല്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുസ്തകം കിട്ടിയേനെ.

(c) ഒരു ചോദ്യത്തിനു മറുപടിയായി പൂർണ്ണവും ശക്തവുമായ നിഷേധം പ്രകടിപ്പിക്കുവാൻ नहीं तो പ്രയോഗിക്കാവുന്നതാണ്.

आपने मेरा पर्स देखा था ?

- नहीं तो ।

ഇല്ല, ഒരിക്കലുമില്ല.

क्या आपकी पत्नी बंगलुरु जा रही हैं ?

- नहीं तो ।

ഇല്ല, ഒരിക്കലുമില്ല.

4.4 പ്രേരണാർത്ഥകഘടന - बनवाना

(a) കർത്താവ് സ്വയം ചെയ്യാതെ മറ്റൊരാളെക്കൊണ്ട് ചെയ്യിക്കുന്ന ക്രിയയാണ് പ്രേരണാർത്ഥകക്രിയ.

माँ खाना बनाती है ।	അമ്മ ആഹാരം പാകം ചെയ്യുന്നു.
माँ रसोइया से खाना बनवाती है ।	അമ്മ അടുക്കളക്കാരനെക്കൊണ്ട് ആഹാരം പാകം ചെയ്യിക്കുന്നു.
अधिकारी ने पत्रों का जवाब खुद लिखा।	ഓഫീസർ കത്തുകളുടെ മറുപടി സ്വയം എഴുതി.
अधिकारी ने पत्रों का जवाब स्टेनो से लिखवाया।	ഓഫീസർ കത്തുകളുടെ മറുപടി സ്റ്റേനോയെക്കൊണ്ട് എഴുതിപ്പിച്ചു.
कारिगरों ने ये महल बनाए ।	ശില്പികൾ ഈ മാളികകൾ നിർമ്മിച്ചു.
राजाओं ने ये महल कारिगरों से बनवाए ।	രാജാവ് ശില്പികളെക്കൊണ്ട് ഈ മാളികകൾ പണിയിപ്പിച്ചു.

(b) ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങൾ വായിക്കൂ :-

मौर्यवंश के राजाओं ने कई मंदिर बनवाए ।	മൗര്യവംശത്തിലെ രാജാക്കന്മാർ നിരവധി ക്ഷേത്രങ്ങൾ പണിയിച്ചു.
शाहजहाँ ने ताजमहल बनवाया ।	ഷാജഹാൻ താജ്മഹൽ പണിയിച്ചു.
दुकानदार ने नौकर से दुकान खुलवाई ।	കച്ചവടക്കാരൻ ജോലിക്കാരനെക്കൊണ്ട് കട തുറപ്പിച്ചു.

(c) മറ്റേതൊരു ഭൂതകാലകൃതന്തരൂപങ്ങളെയും പോലെ ഇവയും നാമവിശേഷണമായി വരുന്നു.

घर आए हुए मेहमान	വീട്ടിൽ വന്നെത്തിയ അതിഥികൾ
कल पढ़ा हुआ पाठ	ഇന്നലെ വായിച്ചിരുന്ന പാഠം
राजाओं के बनवाए हुए मंदिर	രാജാക്കന്മാരാൽ പണിയിച്ച അമ്പലങ്ങൾ

(d) പാഠഭാഗത്തിലെ ഇത്തരം വാക്യങ്ങൾ നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുമല്ലോ. बड़ोली में कई पुराने मंदिर हैं, जिनमें से कई गुप्त और मौर्यवंश के राजाओं के बनवाए हुए हैं ।

— * —

പാठ / പാഠം-4

- 1.0 പാഠഭാഗത്തെക്കുറിച്ച്
- 2.0 പാഠഭാഗം മാंडवा - रेगिस्तान का हीरा
(कथात्मक आख्यानात्मक)
- 3.0 പദാവലി
- 4.0 വ്യാകരണക്കുറിപ്പുകൾ

1.0 പാഠഭാഗത്തെക്കുറിച്ച്

കഴിഞ്ഞ പാഠഭാഗത്തിന്റെ തുടർച്ചയാണിത്. രാജസ്ഥാനിലെ ശേഖവതി മേഖലയിലെ മാന്ധവ എന്ന സ്ഥലത്തെക്കുറിച്ചുള്ള വിവരമാണ് ഇതിലുള്ളത്.

2.0 പാഠഭാഗം മാंडवा - रेगिस्तान का हीरा (മാന്ധവ, മരുഭൂമിയിലെ രത്നം)

പാഠഭാഗം ഉച്ചത്തിൽ വായിക്കൂ.

1. नाश्ता कर लेने के बाद रमेश ने उन लोगों को बताया कि अभी कुछ ही दिन पहले मैं मांडवा गया था ।
2. मांडवा राजस्थान के शेखावटी जनपद में है । उसे ठाकुर नवल सिंह ने सन् 1755 में बसाया था। सन् 1930 तक यह नगर व्यापार का एक प्रमुख केंद्र था । बाद में यहाँ के धनी व्यापारी, मुंबई, कोलकाता और दूसरे व्यापारिक केंद्रों में चले गए । इन व्यापारियों ने मांडवा में बड़ी-बड़ी हवेलियाँ बनवाई थीं, जिनमें चित्रकारी और पच्चीकारी के सुंदर नमूने मिलते हैं । यहाँ की 'सात हवेली' बहुत प्रसिद्ध है ।
3. शहर के बीचों-बीच एक पुराना किला है । पुराने किले के पास नवलगढ़ है । यहाँ पर प्रतिदिन एक छोटा-सा बाजार लगता है । बाजार में दुकानों पर रंग-बिरंगी चुनरियाँ, साड़ियाँ आदि दर्शकों का मन मोह लेती हैं । ज़री की कामवाली मखमली जूतियाँ, लाख की चूड़ियाँ और राजस्थानी शैली के चित्र मांडवा की अपनी विशेषताएँ हैं ।
4. यहाँ 'ठाकुर हरिसिंह स्मारक संग्रहालय' है । इसमें राजस्थान के वीर राजपूतों के अस्त्र-शस्त्र, पुराने सिक्के, वस्त्र आदि वस्तुएँ हैं । यहाँ अनेक कलात्मक मूर्तियाँ हैं जिनमें 'ईसरजी' और 'देवी गणगौर जी' की मूर्तियाँ प्रमुख हैं । ईसरजी और देवी गणगौर जी शिव और पार्वती के ही रूप हैं ।
5. राजस्थान के जन-जीवन में ऊँटों का विशेष महत्व है । विदेशी पर्यटक बड़े चाव से ऊँट की सवारी करते हैं । इन सारी विशेषताओं के कारण मांडवा 'रेगिस्तान का हीरा' कहलाता है ।
6. रमेश की बातों को सुनकर डॉ. कुमार और वकील साहब को लगा कि अब रमेश हरावती से मांडवा

चलने के लिए कहेगा । वे लोग मांडवा जाने के लिए तैयार नहीं थे क्योंकि वहाँ से मांडवा काफी दूर था । इसलिए उन्होंने कहा- “रमेश, हम लोगों को जल्दी दिल्ली लौटना है । मांडवा फिर कभी देख लेंगे ।”

3.0 പദാവലി

3.1 ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള പദാവലിയുടെ സഹായത്താൽ പാഠഭാഗത്തിലെ ആശയം ഗ്രഹിക്കൂ.

ഖണ്ഡിക - 1		जरी के कामवाला	സ്വർണ്ണ-വെള്ളി നൂലുകൾ കൊണ്ട് ചിത്രത്തുന്നൽ ചെയ്ത
नाशता	പ്രഭാതഭക്ഷണം / ലഘുഭക്ഷണം	मखमली	വെൽവെറ്റുകൊണ്ടുള്ള
नाशता कर लेने के बाद	പ്രാതലിനു ശേഷം	जूतियाँ	ചെറുപ്പുകൾ
बताना	പറയുക	लाख की चूड़ियाँ	അരക്കുവളുകൾ
		राजस्थानी शैली	രാജസ്ഥാൻ ശൈലി
ഖണ്ഡിക - 2		विशेषता	പ്രത്യേകത/വിശേഷത
जनपद (जिला)	ജില്ല	ഖണ്ഡിക - 4	
बसाना	സ്ഥാപിക്കുക (നഗരം)	स्मारक	സ്മാരകം
केंद्र	കേന്ദ്രം	संग्रहालय	കാഴ്ചബംഗ്ലാവ്
धनी (अमीर)	ധനികൻ	अस्त्र-शस्त्र	ആയുധങ്ങൾ
हवेली	മധ്യകാലഘട്ടത്തിലെ കൊട്ടാരസദ്യശ്യമായ കെട്ടിടം	सिक्का	നാണയം
		वस्त्र	വസ്ത്രങ്ങൾ
ഖണ്ഡിക - 3		वस्तु (സ്ത്രീ)/चीज	സാധനം
बीचों-बीच	നടുമധ്യത്തിൽ	कलात्मक	കലാപരമായ
किला	കോട്ട	मूर्ति (സ്ത്രീ)	പ്രതിമ
रंग बिरंगा	വർണ്ണാഭമായ	रूप	രൂപം
चुनरी	സ്ത്രീകൾ ധരിക്കുന്ന നേർത്ത ഷാൾ	ഖണ്ഡിക - 5	
दर्शक	സന്ദർശകൻ	जन-जीवन	ജനജീവിതം
मन मोहना	മനസ്സിനെ ആകർഷിക്കുക	ऊँट	ഒട്ടകം

स्थान	സ്ഥലം	हीरा	രത്നം
विदेशी	വിദേശി (നാമം)/ വിദേശത്തുള്ള (വിശേഷണം)	कहलाना	പറയപ്പെടുക
पर्यटक	വിനോദസഞ്ചാരി	ഖണ്ഡിക - 6	
बड़े चाव से	വളരെ ഉത്സാഹത്തോടെ	तैयार	തയ്യാറാണ്
ऊँट की सवारी	ഒട്ടകസവാരി	फिर कभी	പിന്നീടെപ്പോഴെങ്കിലും

3.2 പാഠഭാഗം മൗനമായി വായിക്കൂ

3.3 ഉപസർഗ്ഗം, പ്രത്യയം എന്നിവ ചേർന്ന് ഉണ്ടാകുന്ന വാക്കുകൾ

(i)	व्यापार	-	വ്യാപാരം
	व्यापारी	-	വ്യാപാരി
	व्यापारिक	-	വ്യാപാരവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട
(ii)	चित्र	-	ചിത്രം
	चित्रकार	-	ചിത്രകാരൻ
	चित्रकारी	-	ചിത്രകല
(iii)	मखमल (നാമം)	-	വെൽവെറ്റ്
	मखमली (വിശേഷണം)-	-	വെൽവെറ്റുകൊണ്ടുള്ള
(iv)	राजस्थान	-	രാജസ്ഥാൻ
	राजस्थानी	-	രാജസ്ഥാൻ ശൈലിയിലുള്ള
(v)	विशेष	-	വിശേഷപ്പെട്ട
	विशेषता	-	വിശേഷത / വൈദഗ്ദ്ധ്യം
	विशेषज्ञ	-	വിദഗ്ദ്ധൻ
(vi)	कला	-	കല
	कलात्मक	-	കലാപരമായ
	कलाकार	-	കലാകാരൻ
(vii)	कहना	-	പറയുക
	कहलाना	-	പറയപ്പെട്ട
(iv)	इतिहास	-	ചരിത്രം
	ऐतिहासिक	-	ചരിത്രപരമായ

3.4 കാലഘട്ടങ്ങളെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന പദങ്ങൾ

(i)	सन् सन् 1947 में भारत स्वतंत्र हुआ ।	ക്രിസ്തുവർഷത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.
(ii)	संवत् (सं.) संवत् (सं.) 1631 में तुलसीदास ने रामायण पूरी की ।	വിക്രമവർഷത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

കുറിപ്പ് :- ക്രിസ്തുവർഷ (സന്) തോടുകൂടി 57 വർഷം കൂട്ടിയാൽ വിക്രമവർഷം (സംവത്) കിട്ടും.

4.0 വ്യാകരണക്കുറിപ്പുകൾ

4.1 വിവിധ ഭൂതകാല രൂപങ്ങൾ

ചുവടെയുള്ള പട്ടിക പരിശോധിച്ച് ഭൂതകാല ക്രിയാരൂപങ്ങളുടെ ഘടനയും പ്രയോഗവും മനസ്സിലാക്കുക.

	ഘടനയും ഉദാഹരണവും	പദനിർമ്മിതി	ആശയം
1.	സാമാന്യഭൂതകാലം रमेश मांडवा गया ।	((ക്രിയാധാതു + യാ) ग+या = गया -या/-आ + പും.ഏ.വ जाना യുടെ ഭൂതകാലരൂപമാണ് गया	രമേശ് മാണ്ഡവയിൽ പോയി.
2.	ആസന്നഭൂതകാലം रमेश मांडवा गया है।	സാമാന്യഭൂതകാലം + വർത്തമാനകാല സഹായകക്രിയ गया+है = गया है।	രമേശ് മാണ്ഡവയിൽ പോയിട്ടുണ്ട്.
3.	പൂർണ്ണഭൂതകാലം रमेश मांडवा गया था ।	സാമാന്യഭൂതകാലം + ഭൂതകാലസഹായകക്രിയ गया+था = गया था ।	രമേശ് മാണ്ഡവയിൽ പോയിരുന്നു.
4.	സന്ദിഗ്ധ ഭൂതകാലം रमेश मांडवा गया होगा ।	സാമാന്യ ഭൂതകാലം + സഹായകക്രിയയുടെ ഭാവിക്കാലരൂപം गया+होगा = गया होगा ।	രമേശ് മാണ്ഡവയിൽ പോയിരിക്കും.
5.	അപൂർണ്ണഭൂതകാലം रमेश मांडवा जाता था ।	വർത്തമാനകാലകൃതന്തം + ഭൂതകാലസഹായകക്രിയ जाता+था = जाता था ।	രമേശ് മാണ്ഡവയിൽ പോകുകയായിരുന്നു.

6.	ഹേതുഹേതുമദ് ഭൂതകാലം (यदि)रमेश मांडवा जाता तो	വർത്തമാനകാല കൃതന്തം जाता	രമേശ് മാണ്ഡവയിൽ പോയെങ്കിൽ.
----	--	-----------------------------	-------------------------------

ഉദാഹരണം

1.	സാമാന്യ ഭൂതകാലം रमेश ने डॉ. कुमार और ब्रजभूषण को क्या बताया? निर्मला और इला ने कपड़े खरीदे ।	(പറഞ്ഞു) (വാങ്ങിച്ചു)
2.	ആസന്നഭൂതകാലം मोहन कश्मीर गया है । मैंने यह फिल्म देखी है ।	(പോയിട്ടുണ്ട്) (കണ്ടിട്ടുണ്ട്)
3.	പൂർണ്ണഭൂതകാലം ठाकुर नवल सिंह ने इस शहर को बसाया था । ब्रजभूषण ने मेल भेजा था ।	(നിർമിച്ചിരുന്നു) (അയച്ചിരുന്നു)
4.	സന്ദിഗ്ധ ഭൂതകാലം आपने कोटा साड़ी का नाम सुना होगा । मेरी बहन बाजार गई होगी ।	(കേട്ടിരിക്കും) (പോയിരിക്കും)
5.	അപൂർണ്ണഭൂതകാലം व्यापारी लोग इसी मार्ग से आते-जाते थे । हम पहले केरल में रहते थे ।	(വന്നു പോയിരുന്നു) (താമസിച്ചിരുന്നു)
6.	ഹേതുഹേതുമദ് ഭൂതകാലം (यदि) आप मांडवा जाते तो हवेलियाँ देखते । अगर आज छुट्टी होती तो हम दफ्तर नहीं आते ।	താങ്കൾ മണ്ഡവയിൽ പോയെങ്കിൽ മാളികകൾ കാണാമായിരുന്നു ഇന്ന് അവധിയാണെങ്കിൽ ഞങ്ങൾ ഓഫീസിൽ വരുമായിരുന്നില്ല.

4.2 पढ़ना യുടെ പ്രയോഗങ്ങൾ

(a)	ഉണ്ടാക്കുക/കിടക്കുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ 'പഠനം' യുടെ പ്രയോഗം	
	मेरे पर्स में दो-ढाई सौ रुपए पड़े होंगे ।	എന്റെ പേഴ്സിൽ 200-250 രൂപയുണ്ടാകും.
	देखिए, आपका पेन मेज पर पड़ा है ।	നോക്കൂ, താങ്കളുടെ പേന മേശപ്പുറത്ത് കിടക്കുന്നുണ്ട്.

(b)	വരുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ 'പড়'്നാ'	
	इस साल दीपावली रविवार को पड़ेगी ।	ഇക്കൊല്ലം ദീപാവലി ഞായറാഴ്ചയാണ് വരുന്നത്.
(c)	സ്ഥിതി ചെയ്യുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ 'പറ്റ'്നാ'	
	मांडवा राजस्थान में पड़ता है ।	മാണ്ഡവ രാജസ്ഥാനിൽ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നു.
	यह गाँव कहाँ पड़ता है ?	ഈ ഗ്രാമം എവിടെ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നു?
(d)	'പറ്റ'്നാ' നിർബന്ധത്തെ സൂചിപ്പിക്കാൻ	
	तुम्हें चेन्नई जाना पड़ेगा ।	നിങ്ങൾക്ക് ചെന്നൈയിൽ പോകേണ്ടി വരും.
	राकेश को साक्षात्कार देने के लिए जाना पड़ेगा ।	രാകേഷിന് അഭിമുഖത്തിനായി പോകേണ്ടി വരും.

4.3 लगना യുടെ പ്രയോഗം

ഹിന്ദിയിൽ സന്ദർഭങ്ങൾക്കും മറ്റു വാക്കുകളോടുള്ള കൂടിച്ചേരലിനു മനുസരിച്ച് വിവിധ അർത്ഥത്തിൽ 'लगना' പ്രയോഗിക്കുന്നു

(i) 'लगना' തോന്നുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ	
रमेश बहुत समझदार लगता है ।	രമേശ് നല്ല വിവേകശാലിയാണെന്ന് തോന്നുന്നു.
यह पाठ सरल लगता है ।	ഈ പാഠം എളുപ്പമായി തോന്നുന്നു.
ब्रजभूषण को लगा कि रमेश उन्हें मांडवा ले जाएगा ।	രമേശ് തന്നെ മാണ്ഡവയിൽ കൊണ്ടു പോകുമെന്ന് ബ്രജഭൂഷണു തോന്നി.
(ii) ചെലവാക്കുക/ ചുമത്തുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ 'लगना'	
इस योजना में दस लाख रुपए लगेंगे ।	ഈ പദ്ധതിക്ക് പത്ത് ലക്ഷം രൂപ ചെലവാകും.
कपड़े पर सेल्स ടैक्स कितना लगता है ?	തൂണികൾക്ക് വില്പന നികുതി എത്രയാണ് ചുമത്തുന്നത്?
(iii) ആരംഭിക്കുക / തുടങ്ങുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ 'लगना'	
मैं इस जुलाई से हिंदी पढ़ने लगा ।	ഞാൻ ഈ ജൂലൈ മുതൽ ഹിന്ദി പഠിക്കാൻ ആരംഭിച്ചു.

बटन दबाने से लिफ्ट चलने लगती है ।	ബട്ടൺ അമർത്തുമ്പോൾ ചലിക്കാൻ തുടങ്ങുന്നു.
दो बजे बारिश शुरू होने लगी ।	രണ്ട് മണിക്ക് മഴ പെയ്യാൻ തുടങ്ങി.
(iv) തിരക്കിനെ സൂചിപ്പിക്കുവാൻ 'लगना'	
सोम इस समय जरूरी काम में लगा है ।	സോം ഇപ്പോൾ അത്യാവശ്യ ജോലിത്തിരക്കിലാണ്.
वह बातों में लगी है ।	അവൾ സംസാരിക്കുന്ന തിരക്കിലാണ്.
(v) ചേർക്കുക/ഒട്ടിക്കുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ 'लगना'	
लिफाफे पर टिकट लगे हैं ।	കവറിൽ സ്റ്റാമ്പ് ഒട്ടിച്ചിട്ടുണ്ട്.
कमरे के साथ एक वॉशरूम लगा है ।	മുറിയോട് ചേർന്ന് ശുചിമുറി ഉണ്ട്.
(vi) തട്ടുക/മുറിവേൽക്കുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ 'लगना'	
गेंद खिड़की पर लगी ।	പന്ത് ജനാലയിൽ തട്ടി.
मुझे चोट लगी ।	എനിക്ക് മുറിവേറ്റു.
(vii) 'लगना' ബന്ധത്തെ സൂചിപ്പിക്കാൻ	
ये मेरे चाचा लगते हैं ।	ഇദ്ദേഹം എന്റെ ഇളയച്ഛനാണ്.
श्री सोम आपके क्या लगते हैं ?	ശ്രീമാൻ സോമിന് താങ്കളോടുള്ള ബന്ധം എന്താണ്?
(viii) 'लगना' മനോവികാരങ്ങൾ സൂചിപ്പിക്കാൻ (ഇത്തരം വാക്യങ്ങളിൽ കർത്താവിനോടൊപ്പം ക്രിയാപദം ഉപയോഗിക്കേണ്ടതാണ്)	
बच्चे को ठंड लग गई ।	കുട്ടിക്ക് തണുപ്പടിച്ചു.
मुझ को (मुझे) भूख लगी है ।	എനിക്ക് വിശപ്പുണ്ട്.
क्या आपको प्यास लगती है ?	താങ്കൾക്ക് ദാഹിക്കുന്നണ്ടോ?
इला को फल अच्छे लगते हैं ।	ഇളയ്ക്ക് പഴങ്ങൾ ഇഷ്ടമാണ്.
मुझे उसका व्यवहार बुरा लगा ।	എനിക്ക് അവന്റെ പെരുമാറ്റം ഇഷ്ടമായില്ല.

പാഠ / പാഠം-5

- 1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്
- 2.0 പാഠഭാഗം ആദ്യ, बाज़ार चलें (വാർതാലാപ / സംഭാഷണം)
- 3.0 പദാവലി
- 4.0 വാക്യഘടനകളും പ്രയോഗങ്ങളും
- 5.0 അനുബന്ധ സാമഗ്രി

1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്

ക്രമവിക്രമ സന്ദർഭങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഭാഷാപ്രയോഗങ്ങളുടെ മറ്റൊരു മേഖലയാണ് ഈ പാഠഭാഗത്തിൽ പരിചയപ്പെടുത്തുന്നത്. ഇതിനായി ഇവിടെ ഒരു കമ്പോള പശ്ചാത്തലം കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

2.0 പാഠഭാഗം - ആദ്യ, बाज़ार चलें (കമ്പോളത്തിലേക്ക് പോകാം)

പാഠഭാഗം ഉച്ചത്തിൽ വായിക്കൂ.

1. श्रीमती निर्मला और श्रीमती इला रविवार की शाम को सब्जी वगैरह खरीदने के लिए निकलती हैं। श्रीमती इला के घर के पास ही हर रविवार को बाज़ार लगता है। बाज़ार सड़क के दोनों ओर एक छोर से दूसरे छोर तक फैला है। यहाँ घर-गृहस्थी की जरूरत की चीज़ें मिलती हैं। सिले-सिलाए कपड़ों की छोटी-छोटी दुकानें हैं, जिनमें रंग-बिरंगी सलवार-कमीज़, बाबा सूट आदि टँगे रहते हैं। इस बाज़ार में प्लास्टिक का सामान भी मिलता है। सामने की कतार में खाने-पीने की चीज़ों की दुकानें लगती हैं। चाट और गोल-गप्पे की दुकानों पर सबसे ज्यादा भीड़ रहती है। इन सब के बाद शुरू होती है उन दुकानों की कतार जिनमें आलू-प्याज, बैंगन, गोभी, टमाटर, हरी मिर्च आदि सब्जियाँ सजी रहती हैं।

2. निर्मला के लिए ऐसा बाजार नया तो न था, पर दिल्ली जैसे बड़े शहर में गाँव का-सा बाजार देखकर उसे अचंभा हुआ।

दोनों महिलाएँ खरीदारी के लिए आगे बढ़ीं। आइए देखें, वे क्या-क्या खरीदती हैं और कैसे-कैसे मोल-भाव करती हैं।

1. इला : देखो, दीदी, यह साड़ी कितनी सुंदर है। कोटा-साड़ी जैसी लग रही है। है न ?

निर्मला : हाँ इला।

दुकानदार : बीबी जी ठीक कह रही हैं। यह कोटा की ही साड़ी है।

निर्मला : क्यों भई, यह साड़ी कितने की है ?

दुकानदार : सस्ती है। सिर्फ अठारह सौ रुपये की।

- इला : न बाबा न । यह तो महंगी है । ठीक-ठीक बताओ ।
- दुकानदार : मैडम, इस दुकान पर मोल-भाव नहीं होता ।
- निर्मला : इला, रहने दो । बाद में देखेंगे ।
- इला : ठीक है चलो । (चलते हुए) हमने तो राजस्थान में कोटा की साड़ी देखी थी, वह इससे बढ़िया और सस्ती थी ।
3. निर्मला : यहाँ तो प्लास्टिक की नई-नई चीजों की भरमार है । इलाहाबाद में तो मैंने इतनी सारी चीजें कभी देखी ही नहीं । देखें, शायद कुछ पसंद आ जाए ।
- इला : देख लो । मुझे तो दीदी, ये चीजें अच्छी नहीं लगतीं । एक तो ये हल्की होती हैं और दूसरे जल्दी टूट जाती हैं ।
- निर्मला : तो भी कोई हर्ज नहीं। जरा रुको तो सही । (दुकानदार से) इस टी-सैट का दाम क्या है ?
- दुकानदार : ढाई सौ रुपये ।
- निर्मला : यह तो बड़ा महँगा है ।
- इला : तुम्हें पसंद हो तो बात करूँ । कम करवा दूँगी । यहाँ तो मोल-भाव करना ही पड़ता है ।
- दुकानदार : माफ कीजिएगा, बहन जी ! यहाँ मोल-भाव नहीं होता ।
- निर्मला : अच्छा, दो सौ रुपये लगाओ और दो सैट दे दो ।
- दुकानदार : नहीं, बहन जी, दाम कम नहीं होगा । चाहे एक लें या दो ।
- इला : चलो दीदी । और भी दुकानें हैं ।
- निर्मला : इला बहन, अब तो सब्जियों की दुकानें शुरू हो गई ।
- इला : हाँ सब्जियाँ तो चाहिए ही ।
- निर्मला : तो यहाँ मोल-भाव न करूँ ?
4. इला : क्यों नहीं ? बिना मोल-भाव किए कैसे खरीद सकते हैं ?
- निर्मला : ठीक है बहन ।
- इला : ये बैंगन क्या भाव हैं ? गोल वाले नहीं हैं ?
- दुकानदार : हैं क्यों नहीं ? दोनों का एक ही भाव है चालीस रुपये किलो ।
- निर्मला : पैंतीस रुपये किलो लगाओ ।
- दुकानदार : कितना लेंगी आप, बहन जी ?
- निर्मला : एक किलो ।
- दुकानदार : और आप, बहन जी ?
- इला : ये और हम अलग नहीं है । एक किलो ही दो ।

दुकानदार : अच्छा, लीजिए ।
 इला : आलू कैसे दिए ?
 दुकानदार : बीस रुपये किलो । पहाड़ी आलू है ।
 इला : दो किलो दे दो । और टमाटर क्या भाव है ?
 दुकानदार : टमाटर तीस रुपये किलो ।
 निर्मला : पच्चीस रुपये लगाओ ।
 दुकानदार : नहीं बहन जी । आज महँगे आए हैं । अट्ठाईस लगा दूँगा ।
 इला : टमाटर भी एक किलो दे दो ।
 दुकानदार : ये लीजिए दो किलो आलू, एक किलो टमाटर । एक किलो बैंगन । हरी मिर्च कितनी दूँ ?
 इला : दे दो पाँच रुपये की हरी मिर्च, और पाँच रुपये का धनिया । अदरक कैसे है ?
 दुकानदार : दस रुपये का सौ ग्राम ।
 निर्मला : इतना महँगा ।
 इला : चलो, सौ ग्राम अदरक भी दे दो - कुल कितने हुए ।
 दुकानदार : एक सौ तेईस रुपये ।
 इला : ये लीजिए एक सौ तेईस रुपये । ठीक है ?
 दुकानदार : ठीक है, बहन जी ।
 निर्मला : इला, और कुछ लेना है क्या ?
 इला : नहीं, हम कल करोल बाग चलेंगे । जो लेना होगा वहीं ले लेंगे । अरे हाँ, फल भी तो लेने हैं ।
 निर्मला : ठीक है । चलो, आगे ले लेंगे ।

3.0 പദാവലി

3.1 പദാവലിയുടെ സഹായത്താൽ പാഠഭാഗത്തിലെ ആശയം മനസ്സിലാക്കൂ.

ഖണ്ഡിക-1

सब्जी (सूती)	പച്ചക്കറി
वगैरह (आदि)	തുടങ്ങിയവ
निकलना	പുറപ്പെടുക
हर रविवार को	എല്ലാ ഞായറാഴ്ചകളിലും
बाज़ार लगता है	ചന്ത കൂടുന്നു
के दोनों ओर	ഇരുവശത്തും

एक छोर से दूसरे छोर तक	ഒരറ്റം മുതൽ മറ്റേയറ്റം വരെ
घर-गृहस्थी की चीजें	വീട്ടു സാധനങ്ങൾ
जरूरत (സ്ത്രീ)	ആവശ്യം
सिले-सिलाए कपड़े	തുന്നിയ വസ്ത്രങ്ങൾ
रंग-बिरंगा	വർണ്ണാഭമായ
सलवार (സ്ത്രീ)	പൈജാമ
कमीज (സ്ത്രീ)	നീണ്ടകുപ്പായം
टँगा रहना	തൂങ്ങിക്കിടക്കുക
खाने-पीने की चीजें	ഭക്ഷണപദാർത്ഥങ്ങൾ
चाट (സ്ത്രീ)	എരിവ്, മധുരം എന്നിവ ചേർന്ന ഭക്ഷണപദാർത്ഥം
गोल-गप्पा	പുളിരസത്തിൽ മുക്കിയ ചെറിയ പൂരി
भीड़ (സ്ത്രീ)	ആൾക്കൂട്ടം
कतार (സ്ത്രീ)	നിര/വരി
आलू	ഉരുളക്കിഴങ്ങ്
प्याज	ഉള്ളി
बैंगन	വഴുതനങ്ങ
गोभी (സ്ത്രീ)	മുട്ടക്കോസ്
टमाटर	തക്കാളി
हरी मिर्च (സ്ത്രീ)	പച്ചമുളക്
सजा होना	അടുക്കിയിരിക്കുക/അലങ്കരിക്കുക
ഖണ്ഡിക-2	
गाँव का-सा	ഗ്രാമത്തിലേതുപോലുള്ള
अचंभा होना	അത്ഭുതമുണ്ടാകുക
महिला (സ്ത്രീ)	വനിത
खरीदारी (സ്ത്രീ)	വാങ്ങൽ
आगे बढ़ना	മുന്നോട്ടു പോകുക
मोल-भाव	വിലപേശൽ
दीदी	ചേച്ചി
जैसा	പോലെ
है न ?	അല്ലേ ?

भई	भाई എന്നതിൽ നിന്ന് ഉരുത്തിരിഞ്ഞ രൂപം
सस्ता	സംഭാഷണമധ്യേയുള്ള സംബോധനാ രൂപം
महँगा	വിലകുറഞ്ഞ
रहने दो	വിലപിടിപ്പുള്ള
बढ़िया	ആയിക്കോട്ടെ
	മേൽത്തരമായ

ഖണ്ഡിക-3

भरमार	ആധിക്യം
इतना सारा	ഇത്രയധികം
शायद कुछ पसंद आ जाए	ഒരുപക്ഷേ ഇഷ്ടമായേക്കാം
हल्का	കട്ടികുറഞ്ഞ
टूट जाना	പൊട്ടിപ്പോകുക
कोई हर्ज नहीं	സാരമില്ല
जरा रुको तो सही	കുറച്ചുകാലം നിന്നാൽ അത്രയുമായി
ढाई सौ	250
(दाम) कम करवाना	(വില) കുറപ്പിക്കുക
लगाना	(വില) നിശ്ചയിക്കുക
चाहे	ഏതായാലും
और भी	വേറെയും

ഖണ്ഡിക-4

बिना मोल भाव किए	വിലപേശാതെ
क्या भाव है ?	വിലയെന്താണ് ?
गोल वाला	ഉരുണ്ട ഇനം
पहाड़ी आलू	മലമ്പ്രദേശത്തെ ഉരുളക്കിഴങ്ങ്
चालीस, पैंतीस	40, 35
धनिया	മല്ലിയില/മല്ലി
अदरक	ഇഞ്ചി
कैसे दिए हैं ?	വില എന്താണ് ?
कितने हुए ?	എത്രയായി ?
और कुछ ?	വേറെന്തെങ്കിലും ?

3.2 പാഠഭാഗം ഒരിക്കൽ കൂടി മൗനമായി വായിക്കൂ.

3.3 പ്രയോഗങ്ങൾ

(a) വില അറിയാൻ

1	(साड़ी) कितने की है ? (कपड़ा) कितने का है ?	വില എന്താണ്?
2	(टी सेट का) दाम क्या है ? (इस किताब का) दाम क्या है ?	വില എന്താണ്? / എന്താകും?
3	(ये बैंगन) क्या भाव है ? (आम) क्या भाव है ?	വില എന്താണ്? / എത്രയാണ്?
4	(आलू) कैसे दिए ? (केले) कैसे दिए ?	വില എന്താണ്? / എത്രക്ക് കൊടുക്കും?
5	(अदरक) कैसे है ? (नींबू) कैसे है ?	വില എന്താണ്?
6	(इस पेन सेट का) क्या लोगे ? (इस तौलिए का) क्या लोगे ?	വില എന്താണ്? / എന്ത് ഈടാക്കും?
7	(यह एलबम) कितने में दोगे ? (यह मूर्ति सुंदर है।) कितने में दोगे ?	വില എന്താണ്? / എത്രക്കു തരും?

(b) കമ്പോളത്തിലെ പലവിധപ്രയോഗങ്ങൾ

ठीक है ।	ശരി.
लीजिए ।	എടുത്തോളൂ .
कितने हुए ?	എത്രയായി?
हमारे यहाँ एक दाम है ।	ഇവിടെ ഒറ്റ (നിശ്ചിത) വിലയാണ്.
ठीक बताओ ।	കൊടുക്കുന്ന / ശരിയായ വില പറയൂ.
रहने दो ।	വച്ചേക്കൂ/ വിട്ടേക്കൂ.

3.4 ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള പദജോടികളിലെ അക്ഷരത്തിലും അർത്ഥത്തിലുമുള്ള വ്യത്യാസം ശ്രദ്ധിക്കൂ.

(i)	सजा (हुआ) सज़ा	അലങ്കരിച്ച ശിക്ഷ
(ii)	जरा ज़रा	വാർദ്ധക്യം കുറച്ച്
(iii)	काफी कॉफी	വേണ്ടുവോളം കാപ്പി

3.5 സമാനാർത്ഥങ്ങൾ

- कतार - पंक्ति
- अचंभा - आश्चर्य
- दाम - कीमत

4.0 വാക്യ ഘടനകളും പ്രയോഗങ്ങളും

4-1 से तक (മുതൽ..... വരെ) പ്രയോഗം

(a) വ്യാപ്തി / സ്ഥലങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള അകലം സൂചിപ്പിക്കുന്നതിന്
बाजार सड़क के दोनों ओर एक छोर से दूसरे छोर तक फैला है ।

कश्मीर से कन्याकुमारी तक लगभग तीन हजार किलोमीटर की दूरी है ।

(b) കാല ദൈർഘ്യം സൂചിപ്പിക്കുന്നതിന്

यह दुकान सुबह आठ बजे से रात दस बजे तक खुली रहती है ।

दिल्ली में अक्टूबर से मार्च तक मौसम ठंडा रहता है ।

4-2 കൂടുക / ഉണ്ടാകുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ लगना യുടെ പ്രയോഗം

हर रविवार को यहाँ बाजार लगता है ।

हफ्ते में तीन दिन हिंदी कक्षाएँ लगती हैं ।

4-3 സ്ഥിരതയെ / പതിവിനെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന ഭൂതകാല കൃതന്തവും + रहना യും (खुला + रहना) ചേർന്ന ക്രിയാപദപ്രയോഗം.

പ്രധാനക്രിയയുടെ ഭൂതകാലത്തോട് रहना ചേർത്താണ് ഈ രൂപം ഉണ്ടാകുന്നത്

खुला + रहता है = खुला रहता है ।	തുറന്നിരിക്കുന്നു
बैंक चार बजे तक खुला रहता है ।	ബാങ്ക് നാലു മണി വരെ പതിവായി തുറന്നിരിക്കുന്നു.
अलमारी में कपड़े टंगे रहते हैं ।	അലമാരയിൽ വസ്ത്രങ്ങൾ പതിവായി തൂങ്ങി കിടക്കുന്നു.
सेठ जी सुबह से शाम तक लेटे रहते हैं ।	സേഠ്ജി രാവിലെ മുതൽ വൈകുന്നേരം വരെ പതിവായി കിടക്കുന്നു.

ഈ ഉദാഹരണങ്ങൾ കൂടി നോക്കൂ :-

साइकिल की मरम्मत करने वाला पेड़ के नीचे बैठा रहता है ।

करोल बाग में इतवार को दुकानें खुली रहती हैं ।

4.4 അല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും എന്ന അർത്ഥത്തിൽ तो न था, पर ने (പ്രയോഗം.

ഇത്തരം വാക്യഘടനകളിൽ ആദ്യപാദം ഒരു കാര്യത്തെ നിഷേധിക്കുകയും രണ്ടാം പാദം ആ നിഷേധിച്ച കാര്യത്തെ ബലപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു.

निर्मला के लिए ऐसा बाजार नया तो न था, पर दिल्ली में गाँव का-सा बाजार देखकर उसे अचंभा हुआ।

वह बड़ा आदमी तो न था, पर लोग उसके आगे-पीछे घूमते थे ।

सावित्री बहुत अमीर तो न थी, पर अक्सर नए-नए कपड़े पहनती थी ।

കുറിപ്പ് : പര ന് പകരമായി പരന്തു, കിന്തു, ലേകിന എന്നിവയുഢ പ്രയോഗിക്കാവുന്നതാണ്.

4.5 क्या-क्या, कहाँ-कहाँ മുതലായ ചോദ്യ സൂചകങ്ങളുടെ ആവർത്തനം

देखें, बाजार में वे कैसे-कैसे मोल-भाव करती हैं ।	കമ്പോളത്തിൽ അവർ എങ്ങനെയാണ് വിലപേശുന്നതെന്നു നോക്കാം.
वे क्या-क्या खरीदेंगी ?	അവർ എന്തെല്ലാം വാങ്ങും?
डॉ. कुमार और ब्रजभूषण जी कहाँ-कहाँ जाएँगे ?	ഡോക്ടർ കുമാറും ബ്രജഭൂഷണും എവിടെയൊക്കെ പോകും?
शादी में कौन-कौन आए थे ?	വിവാഹത്തിന് ആരെല്ലാം വന്നിരുന്നു?
आगरा के लिए गाड़ियाँ कब-कब जाती हैं ?	ആഗ്രയിലേക്ക് വണ്ടികൾ എപ്പോഴൊക്കെയാണ് പോകുന്നത്?

5.0 അനുബന്ധ സാമഗ്രി

പലവ്യഞ്ജന പട്ടിക :-

अजवायन	അയമോദകം	दाल	പരിപ്പ്
अरहर की दाल	തുവരപരിപ്പ്	धनिया	മല്ലി
आटा	ഗോതമ്പുമാവ്	नमक	ഉപ്പ്
इमली	പൂളി	बेसन	കടലമാവ്
इलायची	ഏലയ്ക്ക	मसाला	മസാല
उड़द	ഉഴുന്ന്	मिर्च	മുളക്
काली मिर्च	കുരുമുളക്	मुरब्बा	പഴക്കുഴമ്പ്
गुड़	ശർക്കര	मूँग	ചെറുപയർ
गेहूँ	ഗോതമ്പ്	मैदा	മൈദ
चना	കടല	लौंग	ഗ്രാമ്പൂ
चाय	തേയില	शहद	തേൻ

चावल	അരി	सरसों	കടുക്
चीनी	പഞ്ചസാര	साबूदाना	ചൗവരി
जीरा	ജീരകം	सिरका	വിനാഗിരി
जौ	ചോളം	सूजी	റവ
तेल	എണ്ണ	सोंठ	ചുക്ക്
दलिया	നൂറുക്ക് ഗോതമ്പ്	सौंफ	പെരുഞ്ജീരകം
हींग	കായം	हल्दी	മഞ്ഞൾ

— * —

പാഠ / പാഠം-6

- 1.0 പാഠപരിചയം
- 2.0 നാടകത്തിലെ കഥാപാത്രങ്ങൾ
- 3.0 പാഠഭാഗം बस टिकट (रेडियो नाटक / റേഡിയോ നാടകം)
- 4.0 പദാവലി
- 5.0 ശൈലിയും പ്രയോഗവും
- 6.0 വ്യാകരണ കുറിപ്പ്: സംഭാവ്യഭാവിക്കാലം
- 7.0 ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ

1.0 പാഠപരിചയം

പ്രസ്തുത പാഠം റേഡിയോ നാടകരൂപത്തിലാണ്. ഡൽഹിയിലെ ബസ്സുകളിൽ സാധാരണയായി വല്ലാത്ത തിരക്ക് അനുഭവപ്പെടാറുണ്ട്. ചിലപ്പോഴൊക്കെ ഉന്തിത്തള്ളിയാണ് ആളുകൾ ബസ്സിൽ കയറിപ്പറ്റുന്നത്. ബസ്സിൽ ആദ്യം കയറാനായി ഒരു യുവാവും കച്ചവടക്കാരനും തമ്മിലുള്ള ചൂടേറിയ തർക്കത്തോടെയാണ് ഈ നാടകം തുടങ്ങുന്നത്. കയറിയതിനു ശേഷവും അവർ തമ്മിലുള്ള വാഗ്വാദം തുടരുന്നു. ബസ്സിലാകെ ആശയക്കുഴപ്പമാണ്. ഇരിക്കുവാൻ ഇടം കിട്ടാത്ത ഒരു മാനന്യൻ മുഴുവൻ യാത്രാക്കൂലിയും നൽകുവാൻ തയ്യാറാകുന്നില്ല. അങ്ങേയറ്റം രോഷാകുലനായ വ്യാപാരി യാത്രക്കാർക്ക് ചിരിക്കാൻ വക നൽകിക്കൊണ്ട് ഇറങ്ങേണ്ട സ്ഥലം പോലും കണ്ടെടുക്കാൻ പറ്റാൻ കൂട്ടാകുന്നില്ല. മറ്റുള്ളവരുടെ പ്രേരണക്കും ഭീഷണിക്കും വഴങ്ങാത്ത സത്യസന്ധനായ ഒരു യുവാവ് സാമൂഹ്യദുസ്ഥിതിയെ കുറ്റപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട് ടിക്കറ്റെടുക്കാൻ വിസമ്മതിക്കുന്നു. കണ്ടക്ടറുടെ തീരുമാനപ്രകാരം ബസ്സ് പോലീസ് സ്റ്റേഷനിലേക്ക് കൊണ്ടുപോകുന്നു. സ്റ്റേഷന്റെ ചുമതലയുള്ള പോലീസ് ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ഇതിൽ കാര്യമായ കഴമ്പില്ല എന്ന് കണ്ടെത്തുന്നു.

2.0 നാടകത്തിലെ കഥാപാത്രങ്ങൾ

- 2.1 ഓരോ കഥാപാത്രത്തിന്റെയും സ്വഭാവസവിശേഷത ചുരുക്കിപ്പറയുന്നു :-
- (a) ലാലാജി : സത്യസന്ധനല്ലാത്ത പിശുക്കനായ പലചരക്കു വ്യാപാരി.
 - (b) മനോഹർ: പലചരക്കു വ്യാപാരിയെയും മാനന്യൻ നടിക്കുന്നവരെയും വിമർശിക്കുന്ന യുവാവ്.
 - (c) കണ്ടക്ടർ: കർത്തവ്യ നിർവ്വഹണത്തിൽ ശ്രദ്ധാലുവും വിനയാനുമുള്ളവനുമായ ബസ് കണ്ടക്ടർ.
 - (d) ബാബുജി: ആപ്പീസ് സമയം വ്യഥാ പാഴാക്കിയതിന് ആരോപണവിധേയനായ ബംഗാളി മാനന്യവ്യക്തി.
 - (e) മാനേദാർ: ഉത്തരവാദിത്തബോധവും അനുകമ്പയുമുള്ള പോലീസ് ഇൻസ്പെക്ടർ.

3.0 പാഠഭാഗം बस टिकट (ബസ് ടിക്കറ്റ്)

1. (स्टॉप पर आकर बस रुकती है । बस में चढ़ने के लिए भगदड़-सी मच जाती है।)
कंडक्टर : (जोर से) एक-एक करके लाइन में आइए, साहब ।
: (दूसरे लोगों से), जल्दी कीजिए साहब, देर हो रही है ।
(लोग बस में चढ़ते हैं । बस चल पड़ती है ।)
2. कंडक्टर : जिन साहब ने टिकट न लिया हो, आवाज देकर मांग लें । शरमाने की जरूरत नहीं है ।
बाबू जी : एक टिकट नॉर्थ ब्लॉक ।
कंडक्टर : कहाँ से बैठे हैं ?
बाबू जी : अभी हम बैठे ही कहाँ हैं !
कंडक्टर : तो क्या बस स्टाप पर खड़े हैं ?
बाबू जी : नहीं, बस में खड़े हैं, सरोजनी नगर मार्केट से ।
: (बस में बैठे यात्री कहकहा लगाते हैं ।)
कंडक्टर : निकालिए बीस रुपये । यह लीजिए बस में खड़े होने का टिकट । अगर बैठे तो दस रुपये और देने पड़ेंगे ।
बाबू जी : तो हम एक ही टांग पर खड़े हो जाते हैं । लो पाँच रुपये का टिकट दे दो।
(यात्रियों का कहकहा)
3. लाला जी : भाई, एक टिकट मुझे भी देना ।
कंडक्टर : कहाँ का ?
मनोहर : (धीरे से) ब्लैक मार्केट का ।
लाला जी : (बिगड़कर) क्या कहा ?
मनोहर : (गंभीरता से) आपने मुझसे कुछ पूछा ?
लाला जी : तुमने अभी क्या कहा ?
मनोहर : किससे ?
लाला जी : कंडक्टर से ।
मनोहर : तो फिर कंडक्टर पूछ लेगा, आप क्यों परेशान होते हैं ?
: (यात्रियों की हँसी)
4. कंडक्टर : हाँ, तो लाला जी, जल्दी बताइए कहाँ का टिकट काटूँ ?

लाला जी : बस कहाँ तक जाएगी ?
 कंडक्टर : आपको कहाँ जाना है ?
 लाला जी : क्यों बताऊँ ?
 कंडक्टर : नहीं बताएँगे तो टिकट कैसे दूँगा ?
 लाला जी : तुम टिकट दे दो, जहाँ तक बस जाती है । मेरी जहाँ मर्जी होगी उतर जाऊँगा।
 मनोहर : उतरते समय सब मुसाफिरों से कह दीजिएगा कि अपनी आँखें बंद कर लें ।
 कंडक्टर : लाला जी निकालिए पच्चीस रुपए ।
 लाला जी : यह लो ।
 कंडक्टर : यह लीजिए टिकट ।

5. कंडक्टर : (अन्य यात्रियों से) आपका टिकट हो गया ? आपका ? और किसी साहब को टिकट लेना है ? (मनोहर से) आपका टिकट हो गया साहब ?
 मनोहर : नहीं ।
 कंडक्टर : तो साहब, आप बोलते क्यों नहीं ?
 मनोहर : जब मुझे टिकट लेना ही नहीं है तो क्यों बोलूँ ?
 कंडक्टर : आप बगैर टिकट सफर करना चाहते हैं ?
 मनोहर : हाँ ।
 कंडक्टर : मालूम है, बगैर टिकट सफर करना जुर्म है ?
 मनोहर : मालूम है ।
 कंडक्टर : फिर क्या मर्जी है ।
 मनोहर : कुछ नहीं, आराम से बैठे हैं ।
 कंडक्टर : बगैर टिकट आप बस में नहीं बैठ सकते ।
 मनोहर : बैठ सकता हूँ ।

6. लाला जी : जरा देखो तो । चोरी और सीनाजोरी ।
 मनोहर : लाला जी, तुम्हारी चोरी मैंने खूब देखी है । तुम्हारे पड़ोस में ही रहता हूँ। मेरे बीच में मत बोलो, नहीं तो सबके सामने तुम्हारी पोल खोल दूँगा ।

- लाला जी : अरे, जाओ ! तुम क्या बिगाड़ लोगे मेरा ? शरम नहीं आती तुम्हें बगैर टिकट सफर करने में ? सरकार को धोखा देना चाहते हो ?
- मनोहर : धोखा मैं नहीं, तुम देते हो । मसाले में मिलावट, घी में मिलावट करके जनता को ज़हर खिलाते हो और ऊपर से लीडरी झाड़ते हो ।
- लाला जी : देखो जी, तुम मुझ पर झूठे आरोप लगा रहे हो । सबके सामने मेरी बेइज्जती कर रहे हो । इसका नतीजा अच्छा नहीं होगा ।
- मनोहर : वह तो बाद में देखा जाएगा, लाला जी । तुम्हारे खिलाफ मैंने पक्के सबूत इकट्ठे कर लिए हैं । अब एक दिन पुलिस को लेकर आने वाला हूँ । तैयार रहना ।
- लाला जी : हाँ, हाँ, ले आना पुलिस को । देख लूँगा पुलिस को भी और तुम्हें भी ।

7. कंडक्टर : (मनोहर से) मैं आखिरी बार कहता हूँ साहब, आप टिकट ले लीजिए वरना मुझे बस थाने ले जानी पड़ेगी ।
- मनोहर : शौक से ले चलो ।
- बाबू जी : (मनोहर से) मिस्टर क्यों झगड़ा करते हो ? बस थाने जाएगी तो हमको दफ्तर पहुँचने में देर हो जाएगी ।
- मनोहर : देर हो जाएगी तो आपको क्या फर्क पड़ेगा, बाबू जी ? वहाँ कौन-सा काम करते हैं ?
- बाबू जी : काम नहीं करता तो क्या करता हूँ ?
- मनोहर : सब जानता हूँ । दिनभर चाय पीने और गप्पें हाँकने के अलावा आपको और क्या काम रहता है ?
- लाला जी : सबको अपनी ही तरह निठल्ला समझते हो ?
- मनोहर : आपको नहीं, लाला जी । आप तो चौबीस घंटे लोगों की जेब काटने में लगे रहते हैं, यह मैं जानता हूँ ।
- लाला जी : (बिगड़कर) ऐ, जबान संभालकर बात करो । जेबकतरे होंगे तुम ।
- मनोहर : काश ! मैं भी यह कला जानता !
8. कंडक्टर : साहब, आप लोग इस झगड़े को बाद में तय कर लेना । पहले टिकट की बात कीजिए । वह देख लीजिए बस में नोटिस लगा है - दिल्ली परिवहन की बसों में बिना टिकट सफर करना जुर्म है ।

मनोहर : (बात काटकर) और टिकट न लेने पर 200 रुपए तक जुर्माना हो सकता है जिसे अदा न करने पर 15 दिन की कैद भी हो सकती है - यह मैं जानता हूँ। तो कंडक्टर महाराज, तुम से जो हो सके कर लो। मैंने एक बार कह दिया कि मुझे टिकट नहीं लेना है। बस, बात खत्म हो गई।

कंडक्टर : बात खत्म कैसे हो गई ? बात तो अब शुरू होगी। यह लीजिए थाना भी आ गया।

(कंडक्टर बस रुकवाता है।)

9. कंडक्टर : उतरिए, साहब।

मनोहर : बड़े शौक से।

कंडक्टर : लाला जी, आप भी अगर गवाही के लिए साथ चलें, तो बड़ी मेहरबानी होगी।

लाला जी : जरूर, जरूर। ऐसे लोगों को जरूर सज़ा दिलवानी चाहिए।

कंडक्टर : बाबू जी, आप भी चलिए।

बाबू जी : (घबराकर) क्यों ? हमको क्यों पकड़वाते हो ? हमने पूरा टिकट लिया है।

कंडक्टर : नहीं बाबू जी, आपको क्यों पकड़वाऊँगा ?

बाबू जी : फिर हमको क्यों साथ चलने को कहते हो ?

कंडक्टर : इन साहब के खिलाफ गवाही देने के लिए।

बाबू जी : नहीं बाबा, हम झगड़े में नहीं पड़ते।

मनोहर : चलिए भी बाबू जी, तमाशा देखिएगा। साथ ही आज की तारीख में आपको कुछ काम करने को भी मिल जाएगा।

लाला जी : बाबू जी, आपको जरूर गवाही देनी चाहिए। इन साहब ने आपको भी बुरा-भला कहा था। उसका मजा तो मिलना चाहिए इन्हें।

बाबू जी : हाँ, हाँ वह तो है। कहता था मैं दफ्तर में कुछ काम नहीं करता। अब हम बताएँगे कि क्या काम करते हैं। चलो।

(तीनों जाते हैं)

10. कंडक्टर : थानेदार साहब, ये साहब बस में बिना टिकट सफर कर रहे हैं।

थानेदार : ये तीनों आदमी ?

बाबू जी : (घबराकर) नहीं, नहीं। मैंने तो पूरा टिकट लिया है।

- कंडक्टर : नहीं थानेदार साहब, यह बाबू जी और लाला जी गवाही के लिए हैं । टिकट इन तीसरे साहब ने नहीं लिया ।
- थानेदार : (मनोहर से) देखने में तो शरीफ लगते हो ।
- मनोहर : खानदानी शरीफ हूँ ।
- लाला जी : क्या कहते हैं ? तभी तो टिकट नहीं लिया ।
- थानेदार : (मनोहर से) क्यों साहब, आपने टिकट नहीं लिया ?
- मनोहर : जी नहीं ।
- थानेदार : आप जानते हैं टिकट न लेना जुर्म है ?
- मनोहर : खूब अच्छी तरह ।
- थानेदार : जेब में पैसे नहीं हैं ?
- मनोहर : बटुआ भरा हुआ है ।
- थानेदार : देखिए साहब, आप अब भी टिकट ले लें, तो मैं आपको छोड़ सकता हूँ ।
- मनोहर : छूट तो मैं बगैर टिकट के भी जाऊँगा ।
- थानेदार : कैसे ?
- मनोहर : यह देखिए, मेरे पास बस का पास है ।
- (थानेदार, कंडक्टर, लाला जी और बाबू जी एक साथ आश्चर्य से कहते हैं -
एँ ।)
- कंडक्टर : तो आपने पहले क्यों नहीं बताया ?
- मनोहर : आपने पूछा ही कब था ? पूछते तो बता देता कि मेरे पास बस का पास है ।

4.0 പരാവലി

ഖണ്ഡിക - 1		नॉर्थ ब्लॉक	വടക്ക് ഭാഗം/ നോർത്ത് ബ്ലോക്ക്
भगदड़ (സ്ത്രീ)	തിക്കും തിരക്കും	सरोजिनी नगर	ഡൽഹിയിലെ ഒരു വ്യാപാര സ്ഥലം
एक-एक करके	ഓരോരുത്തരായി	बाजार (मार्केट)	കമ്പോളം
ഖണ്ഡിക - 2		कहकहा	ഉറക്കെയുള്ള ചിരി
आवाज देना	ഉറക്കെ ചോദിക്കുക	कहकहा लगाना	ഉറക്കെ ചിരിക്കുക
शरमाना	നാണിക്കുക	टाँग (स्ത്രീ)	കാല്

ഖണ്ഡിക - 3	
ब्लैक मार्केट (काला क़रीबान्ण बाज़ार)	കരിഞ്ചന്ത
बिगड़कर (नाराज़ होकर)	ദേഷ്യപ്പെട്ട്
गंभीरता से	ഗൗരവത്തോടെ
परेशान होना	വേവലാതിപ്പെടുക

ഖണ്ഡിക - 4	
मर्जी (സ്ത്രീ) (इच्छा)	ഇഷ്ടം / ആഗ്രഹം
मुसाफ़िर (यात्री)	യാത്രക്കാരൻ

ഖണ്ഡിക - 5	
बगैर (बिना)	ഇല്ലാതെ / കൂടാതെ
सफर (यात्रा)	യാത്ര
जुर्म (अपराध)	അപരാധം

ഖണ്ഡിക - 6	
चोरी (സ്ത്രീ)	കളവ്
पड़ोस	അയൽപക്കം
पोल खोलना	കള്ളി പുറത്താവുക/ പൂച്ച് പുറത്താവുക
बिगाड़ना	ഉപദ്രവിക്കുക
शरम आना	നാണിക്കുക
धोखा देना	ചതിക്കുക
मिलावट (സ്ത്രീ)	കലർപ്പ്
जनता (സ്ത്രീ) (लोग)	പൊതുജനം
सीना जोरी	അഹങ്കാരം/ധിക്കാരം
सरकार (സ്ത്രീ)	സർക്കാർ
मसाला	മസാല

घी	നെയ്യ്
ज़हर (विष)	വിഷം
लीडरी झाड़ना	നേതാവ് ചമയുക
बेइज्जती करना	അപമാനിക്കുക
नतीजा (परिणाम)	അനന്തരഫലം
झूठा आरोप लगाना	മിഥ്യാരോപണം
के खिलाफ (के विरुद्ध)	എതിരായി
तैयार	തയ്യാർ
पक्का सबूत	വ്യക്തമായ തെളിവ്

ഖണ്ഡിക - 7	
आखिरी	അവസാനമായി
थाना	പോലീസ് സ്റ്റേഷൻ
शौक से (खुशी से)	താത്പര്യത്തോടെ
फर्क पड़ना	വ്യത്യാസം ഉണ്ടാകുക
गप्पें हाँकना	ഏഷണി പറയുക
निटल्ला	ഒന്നിനും കൊള്ളാത്ത
जबान सँभालना	നാവ് നിയന്ത്രിക്കുക
के अलावा	കൂടാതെ
जेब काटना	കൊള്ളയടിക്കുക/ പിടിച്ചുപറിക്കുക
जेब कतरा	പോക്കറ്റടിക്കാരൻ
काश !	വിസ്മയസൂചകപദം

ഖണ്ഡിക - 8	
तय करना	തീരുമാനിക്കുക
परिवहन	ഗതാഗതം
अदा करना	അടയ്ക്കുക/ഒടുക്കുക
जुर्माना	പിഴ
महाराज	വ്യംഗ്യ സംബോധന

കേട്	തടവ്	ബുരാ-ബലാ കഹനാ	അപമാനിക്കുക
ഖണ്ഡിക - 9			
ഗവാഹി (സ്ത്രീ)	സാക്ഷ്യം	ഖണ്ഡിക - 10	
നहीं, बाबा	ഒരു സംബോധനശൈലി	थानेदार	പോലീസ്
पकड़वाना	പിടിപ്പിക്കുക	शरीफ लगना	ഇൻസ്പെക്ടർ
सज़ा (സ്ത്രീ)	ശിക്ഷ	खानदानी शरीफ	മാന്യനെന്നു തോന്നുക
तमाशा	രസകരമായ കാഴ്ച	बटुआ	തറവാടി
मेहरबानी (സ്ത്രീ)	അനുകമ്പ / ദയ		പണസഞ്ചി /പേഴ്സ്
(दया)			

5.0 ശൈലികളും പദപ്രയോഗങ്ങളും

5.1 ഈ പാഠഭാഗത്തിൽ ഉള്ള ചില ശൈലികളും പദപ്രയോഗങ്ങളും അവയുടെ മലയാള പരിഭാഷ സഹിതം ചുവടെ കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. പാഠഭാഗം നന്നായി മനസ്സിലാക്കുവാൻ ഇതു നിങ്ങൾക്കു സഹായകമാകും.

बस में चढ़ने के लिए भगदड़-सी मच जाती है।	ബസ്സിൽ കയറാൻ തിക്കും തിരക്കും ഉണ്ടാകുന്നു.
(वे) आवाज देकर माँग लें ।	(അവർ) ഉറക്കെ ചോദിച്ചു വാങ്ങട്ടെ.
शरमाने की जरूरत नहीं ।	ലജ്ജിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല.
आप क्यों परेशान होते हैं ?	താങ്കൾ എന്തിനു വേവലാതിപ്പെടുന്നു?
मेरी जहाँ मर्जी होगी उतर जाऊँगा ।	എനിക്ക് ഇഷ്ടമുള്ളിടത്ത് ഇറങ്ങിപ്പോകും.
फिर क्या मर्जी है ?	പിന്നെ എന്താണ് താത്പര്യം ?
चोरी और सीनाजोरी ।	കളവും ധിക്കാരവും.
मेरे बीच में मत बोलो ।	എന്റെ സംസാരത്തിൽ ഇടപെടരുത്.
तुम्हारे खिलाफ मैंने पक्के सबूत इकट्ठा कर लिए हैं ।	നിങ്ങൾക്കെതിരെ ഞാൻ വ്യക്തമായ തെളിവുകൾ ശേഖരിച്ചിട്ടുണ്ട്.
सबके सामने पोल खोल दूँगा ।	എല്ലാവരുടെയും മുൻപാകെ കള്ളി വെളിച്ചത്താക്കും.
तुम क्या बिगाड़ लोगे मेरा ?	നിങ്ങൾ എന്നെ എന്ത് ചെയ്യാനാണ്?
और ऊपर से लीडरी झाड़ते हो ।	ഇതൊന്നും പോരാഞ്ഞിട്ട് നിങ്ങൾ നേതാവ് ചമയുന്നോ?
तुम मुझ पर झूठा आरोप लगा रहे हो ।	നിങ്ങൾ എന്നിൽ വ്യാജ ആരോപണമാണ് ഉന്നയിക്കുന്നത്.

सबके सामने मेरी बेइज्जती कर रहे हो ।	എല്ലാവരുടെയും മുന്നിൽ നിങ്ങൾ എന്നെ അപമാനിക്കുകയാണ്.
इसका नतीजा अच्छा नहीं होगा ।	ഇതിന്റെ ഫലം നല്ലതായിരിക്കില്ല.
देख लूँगा तुम्हें भी और पुलिस को भी ।	പോലീസിനെയും നിങ്ങളെയും ഞാൻ കണ്ടോളാം.
आपको क्या फर्क पड़ेगा ?	താങ്കൾക്ക് എന്തു മാറ്റം വരാനാണ്?
वहाँ कौन-सा आप काम करते हैं ।	അവിടെ എന്ത് പണിയാണ് താങ്കൾക്കുള്ളത്?
वहाँ गप्पें हाँकने के अलावा आपको और क्या काम रहता है ?	ഏഷണി പറയലല്ലാതെ താങ്കൾക്ക് അവിടെ എന്താണ് ജോലി?
आप तो चौबीसों घंटे लोगों की जेब काटने में लगे रहते हैं ।	ഇരുപത്തിനാലു മണിക്കൂറും മറ്റുള്ളവരെ കൊള്ളയടിക്കലല്ലേ താങ്കളുടെ ജോലി.
जबान संभालकर बात करो ।	സൂക്ഷിച്ച് സംസാരിക്കൂ.
बात खत्म हो गई ।	പ്രശ്നം അവസാനിച്ചു.
बड़े शौक से ।	അങ്ങേയറ്റം താത്പര്യത്തോടെ.
बड़ी मेहरबानी होगी ।	വളരെ ഉപകാരമായിരിക്കും.
हम (मैं) झगड़े में नहीं (पड़ता / पड़ते) ।	ഞാൻ ഈ വഴക്കിനില്ല.
इन साहब ने आपको भी तो बुरा-भला कहा था।	ഇദ്ദേഹം താങ്കളെയും അപമാനിച്ചതാണല്ലോ.
उसका मजा तो मिलना ही चाहिए इन्हें । देखने में शरीफ लगते हो ।	അതിന്റെ രസം ഇദ്ദേഹം അനുഭവിക്കുക തന്നെ വേണം. കാഴ്ചയിൽ മാന്യനാണെന്നു തോന്നുന്നു.

6.0 വ്യാകരണക്കുറിപ്പുകൾ : സംഭാവ്യ ഭാവികാലം

(a) സാധ്യത, ആജ്ഞ, അഭ്യർത്ഥന, ആഗ്രഹം, അനുവാദം, നിബന്ധന, ഉദ്ദേശ്യം തുടങ്ങിയവയെ സൂചിപ്പിക്കുവാനാണ് സംഭാവ്യഭാവികാല ക്രിയാ രൂപങ്ങൾ പ്രയോഗിക്കുന്നത്.

ഭാവികാലങ്ങളിലെ -गा -गे -गी എന്നിവ ഒഴിവാക്കിയാൽ സംഭാവ്യ ഭാവികാല ക്രിയാരൂപം ലഭിക്കുന്നു.

शेखर कल आएगा ।	ശേഖർ നാളെ വരും.
शायद शेखर कल आए ।	ഒരുപക്ഷേ ശേഖർ നാളെ വരും.
शीला मुंबई नहीं जाएगी ।	ഷീല മുംബൈയിൽ പോകുകയില്ല.
हो सकता है, शीला भी जाए ।	ഷീലയും പോകാൻ സാധ്യതയുണ്ട്.

(b) ക്രിയാരൂപമാറ്റമാണ് ചുവടെ കാണിച്ചിട്ടുള്ളത്. കർത്താവിന്റെ പുരുഷ വചനങ്ങൾക്കനുസരിച്ച് സംഭാവ്യഭാവികാല ക്രിയകൾ രൂപപ്പെടുന്നത് ശ്രദ്ധിക്കുമല്ലോ.

ഉത്തമപുരുഷൻ	मैं (സ്ത്രീ/പു.)	आऊँ/बैठूँ	हम	आएँ/बैठें
മധ്യമപുരുഷൻ	तुम (സ്ത്രീ/പു.)	आओ/बैठो	आप	"
പ്രഥമപുരുഷൻ	वह/राम (പു.)	आए/बैठे	वे (लड़के) (പു.)	"
	वह/लीला (സ്ത്രീ)	"	वे (लड़कियाँ) (സ്ത്രീ)	"

സംഭാവ്യഭാവവികാല രൂപങ്ങൾ

मैं शायद बीमार होऊँ	हम	शायद बीमार हों ।
तुम शायद कल तक ठीक हो	आप	
वह शायद छुट्टी पर हो	वे	

(c) സംഭാവ്യഭാവവികാല ക്രിയാപ്രയോഗങ്ങൾ

സംഭാവ്യഭാവവികാലം സാധാരണയായി ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള അവസ്ഥകളെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു

(i)	സംശയം	(iv)	അനുവാദം ചോദിക്കൽ/അനുവാദം നൽകൽ
(ii)	ആഗ്രഹം	(v)	ഉദ്ദേശ്യം
(iii)	അഭ്യർത്ഥന/അപേക്ഷ	(vi)	നിബന്ധന / വ്യവസ്ഥ

(i)	സംശയം/ഊഹം	
(a)	शायद चेकिंग इंस्पेक्टर टिकट माँगे ।	(ഒരുപക്ഷേ) പരിശോധകൻ ടിക്കറ്റ് അവശ്യപ്പെട്ടേക്കാം.
(b)	हो सकता है गाड़ी ठीक समय पर आ गई हो।	(ഒരുപക്ഷേ) വണ്ടി കൃത്യസമയത്ത് വന്നിട്ടുണ്ടാകും.
(c)	संभव है, आज बारिश हो ।	(ഒരുപക്ഷേ) ഇന്നു മഴ ഉണ്ടായേക്കാം.
(ii)	ആഗ്രഹം	
(a)	नया साल आपके लिए खुशियाँ लाए ।	പുതുവർഷം താങ്കൾക്ക് ആഹ്ലാദം നൽകട്ടെ.
(b)	आपकी यात्रा आनंदमय हो ।	താങ്കളുടെ യാത്ര സുഖപ്രദമാകട്ടെ.
(c)	भगवान करे आप जल्दी ठीक हो जाएँ ।	ഈശ്വരാനുഗ്രഹത്താൽ താങ്കൾ പെട്ടെന്ന് സുഖം പ്രാപിക്കട്ടെ.
(iii)	അഭ്യർത്ഥന/ അപേക്ഷ	
(a)	आप कृपया दो शब्द बोलें ।	താങ്കൾ ദയവായി ഏതെങ്കിലും സംസാരിക്കൂ.

(b)	बिना अनुमति के कोई अंदर न आए ।	അനുവാദമില്ലാതെ ആരും അകത്തേക്ക് കടക്കരുതേ.
(c)	मरीज से कोई बात न करे ।	രോഗിയോട് ആരും സംസാരിക്കരുതേ.
(iv)	അനുവാദം ചോദിക്കൽ/ നൽകൽ	
(a)	काम पूरा हो गया है । क्या हम घर जाएँ ?	പണി പൂർത്തിയായിട്ടുണ്ട്. ഞങ്ങൾ വീട്ടിൽ പോയ്ക്കോട്ടെ?
(b)	क्या मैं भी आपके साथ चलूँ ?	ഞാനും താങ്കളോടൊപ്പം വന്നോട്ടെ ?
(c)	आज शेखर जल्दी घर चला जाए ।	ഇന്ന് ശേഖർ വീട്ടിൽ പോയ്ക്കോട്ടെ.
(v)	ഉദ്ദേശ്യം	
(a)	टैक्सी में जाओ ताकि समय पर स्टेशन पहुँच सको ।	ടാക്സിയിൽ പോയ്ക്കോളൂ എങ്കിലേ സ്റ്റേഷനിൽ സമയത്ത് എത്താനാകൂ.
(b)	मैंने बेटे को आपके पास भेजा है ताकि वह कुछ काम सीखे ।	എന്തെങ്കിലും പഠിക്കട്ടെ എന്ന ഉദ്ദേശ്യത്തോടെയാണ് ഞാൻ മകനെ താങ്കളുടെ അടുത്തയച്ചത്.
(c)	आगे आइए, जिससे आप अच्छी तरह देख सकें।	മുന്നോട്ടു വന്നാലും എങ്കിലേ താങ്കൾക്ക് നന്നായി കാണാൻ കഴിയുകയുള്ളൂ.
(vi)	നിബന്ധന / വ്യവസ്ഥ	
(a)	अगर आप बुरा न मानें तो मैं एक बात कहूँ ?	താങ്കൾക്ക് മോശമായി തോന്നുകയില്ലെങ്കിൽ ഞാനൊരു കാര്യം പറഞ്ഞോട്ടെ?
(b)	अगर ड्राइवर शाम तक न आए तो मुझे फोन कर दें ।	ഡ്രൈവർ വൈകുന്നേരം വരെ വന്നില്ലെങ്കിൽ എനിക്ക് ഫോൺ ചെയ്തോളൂ.
(c)	अगर वे कोई बात पूछें तो क्या कहूँ ?	അവർ എന്തെങ്കിലും ചോദിച്ചാൽ എന്തു പറയും?

ശ്രദ്ധിക്കൂ :-

(a) സംശയം, ഊഹം എന്നിവ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതിന് शायद / हो सकता है / संभव है (സാധ്യത) എന്നിവ വാക്യാരംഭത്തിൽ ചേർക്കുന്നു.

शायद / हो सकता है / संभव है	आज बारिश हो । बाबू आज भी देर से आए । वह रास्ता भूल गया हो ।
-----------------------------	---

(b) നിബന്ധന സൂചിപ്പിക്കുവാൻ ആശ്രിത ഉപവാക്യാരംഭത്തിൽ अगर / यदि എന്നും മുഖ്യ ഉപവാക്യാരംഭത്തിൽ तो എന്നും ചേർക്കുന്നു. (अगर / यदि... तो = എങ്കിൽ)

अगर / यदि	आप चाहें कोई जरूरी बात हो	तो	(आप) जा सकते हैं । वे मुझे फोन करें ।
-----------	------------------------------	----	--

(c) ഉദ്ദേശ്യത്തെ സൂചിപ്പിക്കാൻ രണ്ടു ഉപവാക്യങ്ങൾക്കിടയിൽ ताकि / जिससे (എന്നതിൽ) എന്നിവ പ്രയോഗിക്കുന്നു.

शीला कमरे से बाहर निकले	ताकि / जिससे	नौकर कमरा साफ कर ले । मैं कमरा बंद करूँ ।
-------------------------	--------------	--

7.0 ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ

പ്രश्न 1. बाबू जी कहाँ जाना चाहते थे ? वे पाँच रुपये का टिकट क्यों माँग रहे थे ?

उत्तर बाबू जी नॉर्थ ब्लॉक जाना चाहते थे । उन्होंने कहा कि मैं एक टॉग पर खड़ा हो जाता हूँ । इसलिए पाँच रुपये का टिकट दीजिए ।

പ്രश्न 2. लाला जी को कंडक्टर ने कितने रुपये का टिकट दिया ? क्यों ?

उत्तर कंडक्टर ने लाला जी को पच्चीस रुपये का टिकट दिया क्योंकि उन्होंने आखिरी स्टॉप तक का टिकट माँगा था ।

പ്രश्न 3. मनोहर लाला जी की क्या पोल खोलना चाहता था ?

उत्तर मनोहर को पता था कि लाला जी घी, मसाले आदि में मिलावट करके बेचने का धंधा करते थे। मनोहर इसी बात की पोल खोलना चाहता था ।

പ്രश्न 4. मनोहर ने बाबू जी पर क्या आरोप लगाया ?

उत्तर मनोहर ने बाबू जी पर यह आरोप लगाया कि वे दफ्तर में कोई काम नहीं करते । वे दिन भर चाय पीते हैं और गप्पें हाँकते हैं ।

പ്രश्न 5. मनोहर ने टिकट क्यों नहीं खरीदा था ?

उत्तर मनोहर के पास बस का पास था । इसलिए उसने टिकट नहीं लिया था ।

— * —

പാഠ / പാഠം-7

- 1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്
- 2.0 പാഠസാരം
- 3.0 പാഠഭാഗം मैं कमीज़ हूँ (आत्मकथा / ആത്മകഥ)
- 4.0 പദാവലി
- 5.0 വ്യാകരണക്കുറിപ്പുകൾ

1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്

ഈ പാഠത്തിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം ആത്മകഥയിലെ ഗദ്യശൈലി പരിചയപ്പെടുത്തുക എന്നുള്ളതാണ്. मैं कमीज़ हूँ എന്ന കുപ്പായത്തിന്റെ ആത്മകഥ വസ്ത്രവും വസ്ത്രനിർമ്മാണ കലയും മനുഷ്യൻ എങ്ങനെ കണ്ടെത്തി എന്നു വെളിപ്പെടുത്തുന്നു. ഇതിൽ നെയ്ത്ത്, തുന്നൽ, വസ്ത്രനിർമ്മാണം തുടങ്ങിയ മേഖലകളിലെ പദങ്ങളും പരിചയപ്പെടുന്നു.

2.0 പാഠസാരം

2.1 ബ്രജഭൂഷൺ കോടതി ജോലി കഴിഞ്ഞ് ക്ഷീണിതനായി വീട്ടിലെത്തി മയങ്ങവെ, തന്റെ പുത്തൻ കുപ്പായം അതിന്റെ ജന്മകഥ പറയുന്നതായി സ്വപ്നം കാണുന്നു. മനുഷ്യൻ നാഗരികതയുടെ ആദ്യനാളുകളിൽ മരവുരിയും മൃഗചർമ്മങ്ങളും വസ്ത്രമായി ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന കാര്യം കുപ്പായം വിവരിക്കുന്നു. അവിചാരിതമായി അവൻ പരുത്തി കണ്ടെത്തുകയും വസ്ത്രനിർമ്മാണത്തിന് അത് ഉപയോഗിക്കുകയും ചെയ്തു. പ്രാരംഭത്തിൽ നൂൽനൂൽപ്പ്, നെയ്ത്ത് തുടങ്ങിയ കലകൾ സ്വായത്തമാക്കുകയും നെയ്തെടുത്ത തുണികൾ വസ്ത്രങ്ങളായി ഉപയോഗിക്കുകയും ചെയ്തു. അതിനുശേഷം മനുഷ്യൻ തുന്നൽ കല പഠിക്കുകയും നിരവധി നിരീക്ഷണ പരീക്ഷണങ്ങളിലൂടെ പലതരത്തിലുള്ള വസ്ത്രനിർമ്മാണ കലകൾ വികസിപ്പിച്ചെടുക്കുകയും ചെയ്തു. അഹമ്മദാബാദിലെ ഒരു മില്ലിൽ നിന്നും ഡൽഹിയിലെത്തിപ്പെട്ട ഈ തുണി ഏതോ ഒരു തുന്നൽക്കാരന്റെ കരവിരുതിലൂടെ ഇന്നത്തെ രൂപം പ്രാപിച്ചതായി കുപ്പായം വെളിപ്പെടുത്തുന്നു.

ഈ സമയം ബ്രജഭൂഷന്റെ ഭാര്യ നിർമ്മല ഒരു കപ്പ് ചൂട് ചായയുമായി വന്ന് അദ്ദേഹത്തെ ഉണർത്തുന്നു. അപ്പോഴും ഈ വാക്കുകൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാതുകളിൽ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടേയിരുന്നു - 'വസ്ത്രം മനുഷ്യന്റെ വ്യക്തിത്വത്തെ വിളിച്ചോതുന്നു.'

3.0 പാഠഭാഗം मैं कमीज़ हूँ (ഞാൻ കുപ്പായമാണ്)

പാഠഭാഗം ഉച്ചത്തിൽ വായിക്കുക.

1. ब्रजभूषण आज कचहरी से थके-माँदे लौटे थे । उन्होंने अपने कपड़े बदले, अपनी नई कमीज़ वार्डरोब में टाँगी, और फिर आराम कुर्सी पर बैठ गए । बैठते ही उनकी आँख लग गई ।

2. धीरे-धीरे उन्हें वार्डरोब से कुछ आवाजें सुनाई देने लगीं । उनकी नई कमीज़ कह रही थी, “नहीं, यह तो मैं नहीं बता सकती कि मेरे पूर्वज कब और कहाँ पैदा हुए थे ? लेकिन इतना जरूर जानती हूँ कि मेरे पूर्वज पेड़ों की छाल और जानवरों की खाल रहे होंगे। इन्होंने ही आदमी को सभ्यता का पाठ पढ़ाया होगा।”
3. लेकिन छाल और खाल आदमी को सर्दी-गर्मी से बचाने में ज्यादा मदद न कर सकी । आदमी को तो एक ऐसी चीज की तलाश थी जो उसे सर्दी-गर्मी से भी बचाए और साथ ही उसको सुंदर भी बनाए । संयोग से कपास और सेमल के फलों से निकलने वाली रुई उसके हाथ लगी । रुई ने उसकी कल्पना को जगाया । मकड़ी के जाल और बया जैसे पक्षियों के घोंसले देखकर उसे लगा कि अब वह भी रुई से बहुत कुछ कर सकता है।
4. आदमी ने पहले रुई की पूनी बनाई, जिससे वह धीरे-धीरे सूत बनाना जान गया । सूत कातने के लिए उसने तकली और चरखे का उपयोग किया । सूत से कपड़ा बुनने के लिए उसने करघों का आविष्कार किया । जुलाहे सूत की लच्छी से करघे पर कपड़ा बुनने लगे । कपड़ों में तरह-तरह के डिजाइन भी डाले जाने लगे । सच पूछिए तो हथकरघे में बने हुए कपड़े मेरे परिवार के पहले सदस्य रहे होंगे । धीरे-धीरे सूती के अलावा ऊनी और रेशमी कपड़े भी बुने जाने लगे । फैशन और जरूरत के मुताबिक मैं अपने आप को बदलती रही । दर्जी मुझे काटकर और तरह-तरह से सिलकर अपनी कला का प्रदर्शन करता रहा । इंचीटेप, कैची, सुई-धागा, सिलाई की मशीन दर्जी के खास सहायक बने जिनसे वह मुझे मनपसंद शक्ल देता रहा है । मैं अपने को और अपने भाई-बहनों को नई-नई शक्लों में देखकर खुशी से फूला नहीं समाती ।
5. ‘हाँ’ तो तुम पूछ रहे थे कि मैं खुद यहाँ कैसे आई ? अहमदाबाद की एक बड़ी सूती मिल में कपड़े के रूप में मेरा जन्म हुआ । मैं अपने परिवार के साथ वहाँ से दिल्ली आई । दिल्ली के एक व्यापारी ने मुझे अपनी वातानुकूलित दुकान में रखा । पर वहाँ मैं ज्यादा दिन न रह सकी । एक साहब मुझे अपने परिवार से अलग करके वहाँ से ले गए । बाद में मुझे पता चला कि वे इलाहाबाद के मशहूर वकील ब्रजभूषण हैं । उन्होंने मुझे एक दर्जी को दे दिया । दर्जी के यहाँ मेरे आसपास, मेरे बहुत से साथी टँगे हुए थे । मैंने देखा किसी का कॉलर खरगोश के कान की तरह लंबा था तो किसी का चूहे के कान की तरह छोटा था और किसी का कॉलर ही नहीं था ।
6. तुम देख रहे हो कि प्राचीन काल की सभ्यता से लेकर आज की मशीनी और कंप्यूटरी सभ्यता तक मेरी यात्रा कितनी रोमांचकारी रही । सच तो यह है कि मेरे पूर्वजों का इतिहास ही सभ्यता का इतिहास है । मैं अपने आप को यह कहने से भी नहीं रोक पा रही हूँ कि आदमी की तमीज़ उसकी कमीज़ है ।
7. एकाएक निर्मला की आवाज वकील साहब के कानों में पड़ी । वकील साहब हड़बड़ाकर उठे । सामने कमीज़ नहीं, उनकी पत्नी थी ।

4.0 പദാവലി

ഖണ്ഡിക - 1

आत्मकथा	ആത്മകഥ
कचहरी (സ്ത്രീ)	കച്ചേരി/ കോടതി
थके-माँदे	ക്ഷീണിതനായി
कपड़े बदलना	വസ്ത്രം മാറുക
टाँगना	തൂക്കിയിടുക
आराम कुर्सी (സ്ത്രീ)	ചാരുകസേര
आँख लगना	ഉറങ്ങുക

ഖണ്ഡിക 2

सर्दी-गर्मी (സ്ത്രീ)	ശൈത്യവും ശ്രീഷ്മവും
बचाना	സംരക്ഷിക്കുക
मदद करना	സഹായിക്കുക
तलाश (സ്ത്രീ)	അന്വേഷണം
सुंदर	മനോഹരമായ
आवाज	ഔച്ച
सुनाई देना	കേൾക്കുക
पूर्वज	പൂർവികർ
पैदा होना	ജനിക്കുക
छाल (സ്ത്രീ)	മരവുരി
खाल (സ്ത്രീ)	മുഗത്തുകൾ
सभ्यता (സ്ത്രീ)	പരിഷ്കാരം
पाठ पढ़ाना	മനസ്സിലാക്കി കൊടുക്കുക

ഖണ്ഡിക - 3

संयोग से	യാദൃശ്ചികമായി
कपास	പരുത്തി
सेमल	പഞ്ഞിമരം
रुई (സ്ത്രീ)	പഞ്ഞി
हाथ लगना	കൈയ്യിൽ പെടുക
कल्पना (സ്ത്രീ)	ഭാവന

जगाना	ഉണർത്തുക
मकड़ी (സ്ത്രീ)	ചിലന്തി
मकड़ी का जाल	ചിലന്തിവല
बया (സ്ത്രീ)	തുന്നൽക്കാരൻ പക്ഷി / നെയ്ത്തുകാരൻ പക്ഷി
घोंसला	പക്ഷിക്കൂട്
उसे लगा	അയാൾക്കു തോന്നി

ഖണ്ഡിക - 4

पूनी (സ്ത്രീ)	പഞ്ഞിത്തരി
सूत	പഞ്ഞി നൂല്
कातना	നൂൽക്കുക
तकली (സ്ത്രീ)	തക്ലി
चरखा	ചർക്ക
(का) उपयोग करना	ഉപയോഗിക്കുക
बुनना	നെയ്യുക
करघा	തറി
आविष्कार करना	കണ്ടുപിടിക്കുക
जुलाहा	നെയ്ത്തുകാരൻ
सूत की लच्छी (സ്ത്രീ)	നൂലുണ്ട / നൂൽപന്ത്
डिजाइन डालना	രൂപകൽപന ചെയ്യുക
सच पूछिए तो	യഥാർത്ഥത്തിൽ
हथकरघा	കൈത്തറി
सदस्य	അംഗം
सूती	പരുത്തികൊണ്ടുള്ള നൂൽ
ऊनी	കമ്പിളി നൂൽ കൊണ്ടുള്ള
रेशमी	പട്ടു നൂൽ കൊണ്ടുള്ള
बुने जाने लगे	നെയ്യാൻ തുടങ്ങി
जरूरत	ആവശ്യം
के मुताबिक	അനുസരിച്ച് ക്കെ अनुसार

अपने आपको बदलना	സ്വയം മാറുക	खरगोश के कान चूहा	മുയൽ ചെവികൾ എലി
दर्जी	തുന്നൽക്കാരൻ	वैश्याक - 6	
सिलकर	തുന്നിയിട്ട്	प्राचीन काल	പ്രാചീനകാലം
कला (स्त्री)	കല	रोमांचकारी	രോമാഞ്ചമുളവാക്കുന്ന
प्रदर्शन करना	പ്രദർശിപ്പിക്കുക	इतिहास	ചരിത്രം
कैंची (स्त्री)	കത്രിക	मैं अपने आपको यह कहने से भी नहीं रोक पा रही हूँ	എനിക്കിതു പറയാതിരിക്കാൻ നിർവ്വാഹമില്ല
सुई (स्त्री)	സൂചി	तमीज (स्त्री)	സഭ്യത
धागा	നൂല്	आदमी की तमीज उसकी कमीज है	വസ്ത്രം ഒരാളുടെ വ്യക്തിത്വത്തെ വിളിച്ചോതുന്നു
वैश्याक - 5		वैश्याक - 7	
खुद	തനിയെ	आवाज कान में पड़ना	ശബ്ദം കേൾക്കുക
सूती मिल	തൂണി മിൽ	हड़बड़ाना	ഞെട്ടുക
का जन्म होना	ജനിക്കുക		
वातानुकूलित	ശീതീകരിച്ച		
ले जाना	കൊണ്ടുപോകുക		
पता चलना	അറിയുക		
दर्जी के यहाँ	തുന്നൽക്കാരന്റെ അടുത്ത്		

4.1 ഒരിക്കൽ കൂടി പാഠഭാഗം മൗനമായി വായിക്കൂ.

4.2 പദനിർമ്മാണം

(a) നാമത്തോട് -ई പ്രത്യയം ചേർത്ത് വിശേഷണം നിർമ്മിക്കുന്ന രീതി

	നാമം		പ്രത്യയം		വിശേഷണം	
യന്ത്രം	मशीन	+	ई	=	मशीनी	യന്ത്രം കൊണ്ടുള്ള
കമ്പിളി നൂൽ	ऊन	+	ई	=	ऊनी	കമ്പിളി നൂൽ കൊണ്ടുള്ള
പഞ്ഞി നൂൽ	सूत	+	ई	=	सूती	പഞ്ഞി നൂൽ കൊണ്ടുള്ള
പട്ട് നൂൽ	रेशम	+	ई	=	रेशमी	പട്ടു നൂൽ കൊണ്ടുള്ള

(b) വിശേഷണത്തോട് -ता പ്രത്യയം ചേർത്ത് ഗുണനാമം (ഭാവവാചകസംജ്ഞ) നിർമ്മിക്കുന്ന രീതി.

പരിഷ്കൃതമായ	सभ्य	+	ता	=	सभ्यता	പരിഷ്കാരം
സുന്ദരമായ	सुंदर	+	ता	=	सुंदरता	സൗന്ദര്യം

യോഗ്യനായ	योग्य	+	താ	=	യോഗ്യതാ	യോഗ്യത
വിനയമുള്ള	नम्र	+	താ	=	നമ്രതാ	വിനയം

(c) ഒരു പദത്തോട് -ക പ്രത്യയം ചേരുമ്പോൾ അത് കർത്തൃപദമായി മാറുന്നു

ലേഖനം	लेख	+	ക	=	लेखക	ലേഖകൻ
പാഠം	पाठ	+	ക	=	पाठक	പഠിതാവ്
പരിഷ്കാരം	सुधार	+	ക	=	सुधारक	പരിഷ്കർത്താവ്

(d) ഏകാർത്ഥസൂചകങ്ങളായ ചില സഹഗാമിപദങ്ങൾ

ക്രിയ	നാമം	നാമവിശേഷണം
खाना-पीना	लड़ाई-झगड़ा	थका-माँदा
रोना-धोना	खेल-कूद	बुरा-भला
गाना-बजाना	हँसी-मजाक	टूटा-फूटा

5.0 വ്യാകരണക്കുറിപ്പുകൾ

5.1 ക്രിയാരൂപം -(का) जन्म होना - ജനിക്കുക

(a) (i) ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങളിൽ -(का) जन्म होना എന്ന ക്രിയയുടെ വിവിധരൂപങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കുക :-

मेरा जन्म अहमदाबाद में हुआ ।

गांधी जी का जन्म पोरबंदर में हुआ था ।

मेरी बेटी का जन्म जाड़े में हुआ था ।

कमीज़ का जन्म कब हुआ ?

(ii) പുംലിംഗ ഏകവചനമായ ജന്മ നെ അനുസരിച്ച് ഹോണ ക്രിയയ്ക്ക് രൂപമാറ്റം ഉണ്ടാകുന്നത് ശ്രദ്ധിക്കുമല്ലോ.

(b) സാധാരണയായി ജന്മ होना എന്ന ക്രിയാരൂപത്തിനു പകരമായി पैदा होना എന്ന രൂപം പ്രയോഗിക്കാറുണ്ട്

गांधी जी पोरबंदर में पैदा हुए थे ।

मैं अहमदाबाद में पैदा हुआ ।

मेरी बेटी जाड़े में पैदा हुई थी ।

പൈദാ ഹോണ എന്ന ക്രിയാരൂപത്തിൽ വാക്യത്തിലെ കർത്താവിന്റെ ലിംഗവചനമനുസരിച്ച് ഹോണയ്ക്കു മാത്രമേ മാറ്റം വരുകയുള്ളൂ. പൈദാ എന്നതിന് മാറ്റം വരുകയില്ല.

बंगाल में चावल बहुत पैदा होता है ?

हिमाचल प्रदेश में सेब बहुत ज्यादा पैदा होता है ।

इस जमीन पर कुछ पैदा नहीं होता । (ഈ മണ്ണിൽ ഒന്നും വിളയുകയില്ല)

5.2 ഒരു ക്രിയ പൂർത്തിയാകുന്നതിനോടൊപ്പം മറ്റൊരു ക്രിയയുടെ ആരംഭം കുറിക്കുവാൻ തേ ഹി പ്രയോഗിക്കുന്നു.

(i) ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കൂ.

बैठते ही ब्रजभूषण ने आँखें मूँद लीं ।	ഇരുന്ന ഉടൻ തന്നെ
खबर मिलते ही हम आ गए ।	വാർത്ത അറിഞ്ഞ ഉടൻ തന്നെ
गाड़ी आते ही प्लेटफार्म पर लोग इधर-उधर भागने लगे ।	തീവണ്ടി വന്ന ഉടൻ തന്നെ

(ii) സമാനമായ ആശയം പ്രകടമാക്കാൻ വാക്യാരംഭത്തിൽ ജैसे ചേർക്കുന്നു.

जैसे ही ब्रजभूषण बैठे, उनकी आँख लग गई ।	ഉടനെ/ ഉടൻ
जैसे ही हमें खबर मिली, हम आ गए ।	
जैसे ही गाड़ी आई, लोग प्लेटफार्म पर इधर-उधर भागने लगे ।	

5.3 സുനാई देना എന്ന ക്രിയയുടെ പ്രയോഗം

(a) സുനാई देना - കേൾക്കുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ

कुछ आवाजें सुनाई दीं ।	ചില ശബ്ദങ്ങൾ കേട്ടു.
शोर के कारण कुछ सुनाई नहीं देता ।	ബഹളം കാരണം ഒന്നും കേട്ടില്ല.
क्या आपको मेरी आवाज सुनाई देती है ?	താങ്കൾക്ക് ഞാൻ പറയുന്നത് കേൾക്കാനോ?

(b) ഇതിനു സമാനമായി കാണുക/ കാണപ്പെടുക എന്ന അർത്ഥത്തിൽ दिखाई देना യുടെ പ്രയോഗം

धुंध में कम दिखाई देता है ।	മൂടൽമഞ്ഞിൽ അവ്യക്തമായി കാണപ്പെടുന്നു.
शुक्र का तारा सुबह दिखाई देता है ।	ശുക്രനക്ഷത്രം പ്രഭാതത്തിൽ കാണപ്പെടുന്നു.
रास्ते में मोहन को एक साँप दिखाई दिया।	വഴിയിൽ മോഹൻ ഒരു പാമ്പിനെ കാണാനിടയായി.

5.4 ശൈലികളും പ്രയോഗങ്ങളും

പ്രസ്തുത പാഠത്തിലെ ഹിന്ദി ശൈലികൾക്കും പ്രയോഗങ്ങൾക്കും സമാനമായ മലയാളരൂപങ്ങൾ ചുവടെ ചേർത്തിരിക്കുന്നു. ഇതുപോലുള്ള കുറച്ചു വാക്യങ്ങൾ നിർമ്മിക്കുക.

1. फूला न समाना

ഈ വാക്യങ്ങളിൽ खुशी से फूला न समाना (സന്തോഷത്താൽ മതിമറക്കുക) എന്ന ശൈലിയുടെ പ്രയോഗം ശ്രദ്ധിക്കുക :-

मैं अपने साथियों को नई शक्ल में देखकर खुशी से फूला न समाया ।¹
कोलम्बस अपनी खोज के कारण खुशी से फूला न समाया ।²
वह अपने सुंदर रूप को देखकर खुशी से फूली न समाई ।³

2. हाथ लगना കയ്യീൽപെടുക
कपास और सेमल की रुई आदमी के हाथ लगी ।
सुबह से शाम तक तुम घूमते रहे, परंतु कुछ भी हाथ न लगा ।
3. आँख लगना ഉറങ്ങുക
जब वकील साहब की आँख लगी तो उन्होंने एक सपना देखा ।
थकान के कारण लेटते ही उसकी आँख लग गई ।

— * —

1 എന്റെ കൂട്ടുകാരെ പുതിയ രൂപത്തിൽ കണ്ട ഞാൻ സന്തോഷത്താൽ മതിമറന്നു.
2 തന്റെ കണ്ടെത്തലിൽ കൊളംബസ് സന്തോഷത്താൽ മതിമറന്നു.
3 തന്റെ മനോഹരരൂപം കണ്ട അവൾ സന്തോഷത്താൽ മതിമറന്നു.

പാഠ / പാഠം-8

1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്

2.0 പत्र लेखन കത്തെഴുത്ത്

ഭാഗം-I

2.1 വ്യക്തിഗതകത്തുകൾ

3.0 മാതൃക കത്തുകൾ - I

ഭാഗം-II

4.0 ഔപചാരിക കത്തുകൾ

5.0 മാതൃക കത്തുകൾ - II

(1) സർക്കാർ വകുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട കത്തുകൾ

(2) പരാതി കത്തുകൾ

ഭാഗം-III

6.0 മാതൃക കത്തുകൾ - III

ക്ഷണക്കത്തുകൾ

7.0 വാക്യമാതൃകകൾ / പ്രയോഗങ്ങൾ

8.0 വ്യാകരണക്കുറിപ്പുകൾ

9.0 അനുബന്ധസാമഗ്രികൾ/ വിശിഷ്ട പദപ്രയോഗങ്ങൾ

1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്

കത്തെഴുത്ത് കല പരിചയപ്പെടുത്തുകയാണ് ഈ പാഠത്തിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം. ഇതിനായി കത്തുകളെ മൂന്നായി തരംതിരിച്ചിരിക്കുന്നു - (i) വ്യക്തിഗത കത്തുകൾ (ii) പൊതുവായ കത്തുകൾ (iii) ക്ഷണക്കത്തുകൾ.

പൊതുവായ കത്തുകൾ എന്ന ശീർഷകത്തിൽ സർക്കാർ ആപ്പീസുമായി ബന്ധപ്പെട്ട കത്തുകൾ, പുസ്തക വാങ്ങലുമായി ബന്ധപ്പെട്ട കത്തുകൾ എന്നിവയാണ് ഉൾപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്. ക്ഷണക്കത്തുകളുടെ ഏതാനും മാതൃകകളും ഈ പാഠത്തിൽ പരിചയപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്

2.0 പत्र लेखन (കത്തെഴുത്ത്)

ഭാഗം-I

2.1 വ്യക്തിഗത കത്തുകൾ

വ്യക്തിഗത കത്തുകളുടെ ഘടന

(a) വ്യക്തിഗത കത്തുകളിൽ താഴെ പറയുന്നവ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു:-

(1) പ്രേഷിതന്റെ പേരും മേൽവിലാസവും

- (2) കത്തയക്കുന്ന തീയതി
- (3) അഭിസംബോധനയും ആശംസയും.
- (4) കത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം
 - (i) ആമുഖം
 - (ii) വിഷയം
 - (iii) ഉപസംഹാരം/ സമാപ്തി
- (5) ഉപചാര സൂചക പദങ്ങൾ (സ്നേഹപൂർവ്വം, വിനയപൂർവ്വം തുടങ്ങിയവ)
- (6) കൈയ്യൊപ്പ് / ഒപ്പ്
- (7) സ്വീകർത്താവിന്റെ പേരും മേൽവിലാസവും

(b) വ്യക്തിഗത കത്തുകൾ സാധാരണയായി അനുപചാരിക ശൈലിയിലാണ് എഴുതപ്പെടുന്നത്. എഴുതുന്ന വ്യക്തിയുടെ വ്യക്തിഗതമോ വൈകാരികമോ ആയ ഭാവങ്ങൾ ഇതിലെ ഭാഷയിൽ പ്രകടമാകുന്നു.

(c) അഭിസംബോധന, അഭിവാദനം, ആശംസ എന്നിവയ്ക്കായി സാധാരണ പ്രയോഗിക്കുന്ന ശൈലികൾ ഇവയാണ്.

സ്വീകർത്താവിന്റെ പ്രായത്തിനും പദവിക്കും അനുസരിച്ച്	അഭിസംബോധനാ രൂപം	അഭിവാദനം / ആശംസ	ഉപചാര സൂചകപദം
മുതിർന്നവർ (അച്ഛൻ / അമ്മ / മാമൻ/മാമി / അധ്യാപിക മുതലായവർ)	आदरणीय (പുരു.) ¹ पूजनीय (പുരു.) पूज्य (പുരു./സ്ത്രീ) आदरणीया (സ്ത്രീ) पूजनीया (സ്ത്രീ)	प्रणाम सादर प्रणाम चरण स्पर्श ² सादर चरण स्पर्श	आपका / आपकी ³ स्नेह-भाजन ⁴
സമപ്രായക്കാർ (അനുജൻ/ അനുജത്തി/ കൂട്ടുകാർ മുതലായവർ)	प्रिय ⁵ प्रियवर ⁶	नमस्ते / सप्रेम ⁷ नमस्ते	स्नेही ⁸
ഇളയവർ (മകൻ / മകൾ/ മരുമകൻ / മരുമകൾ / അനന്തരവൻ / വിദ്യാർത്ഥികൾ തുടങ്ങിയവർ)	आयुष्मान (പുരു.) आयुष्मती (സ്ത്രീ) प्रिय चिरंजीवी (പുരു.) ⁹	प्रसन्न रहो / आशीर्वाद	शुभचिंतक ¹⁰ / शुभेच्छु

1. ബഹുമാനപ്പെട്ട 2. പാദം തൊട്ടുള്ള ഒരു വന്ദനാർത്ഥി 3. താങ്കളുടെ 4. സ്നേഹഭാജനം 5. പ്രിയമുള്ള 6. വളരെ പ്രിയപ്പെട്ട 7. സ്നേഹപൂർവ്വം 8. സ്നേഹത്തോടെ 9. ദീർഘായുസ്സായിരിക്കട്ടെ 10. ശുഭകാംക്ഷി

3.0 മാതൃക കത്തുകൾ / पत्रों के नमूने-I

i) व्यक्तिगत पत्र

(क)

पिता को पत्र

बी-114, सफदरजंग एनक्लेव
नई दिल्ली

दिनांक 11.11.2018

पूज्य¹ बाबू जी,

सादर चरण स्पर्श² !

मैं यहाँ कुशल से³ हूँ। आशा है आप सब भी सकुशल होंगे। यहाँ प्रोजेक्ट तैयार करने में व्यस्त⁴ था इसलिए पत्र लिखने में देर हो गई। आपसे ढेर सारी बातें करनी थीं। इसलिए व्हाट्स ऐप पर संदेश नहीं भेज रहा हूँ। स्काइप के लिए तो आपको पता ही है कि बीच-बीच में नेट की सेवा बाधित⁵ होते रहने के कारण ठीक से बात नहीं हो पाती सो ले-देकर पत्र का माध्यम ही बचा जिसमें तसल्ली⁶ से और आत्मीयतापूर्वक⁷ मन की बातें रखी जा सकती हैं। पिता जी एक तो मेरा प्रोजेक्ट पूरा हो गया है। उसमें बहुत मेहनत करनी पड़ी। दूसरे, यहाँ प्लेसमेंट के लिए कंपनियों का आना शुरू हो गया है। इस सिलसिले में कुछ ड्यूटीज मुझे भी मिली हैं। पाठ्यक्रम पूरा होने पर हम सभी साथी⁸ अब अलग-अलग स्थानों पर चले जाएँगे। पता नहीं किसे कहाँ जॉब मिलेगी? खैर

माँ और दीदी कैसी हैं? दीदी की जॉब ठीक ही चल रही होगी। दीदी के विवाह की बात कहाँ तक पहुँची?

माँ और दीदी को चरणस्पर्श।

आपका स्नेह भाजन
अजय

(ख)

माँ को पत्र

मकान नं. 94
जे पॉकेट, दिलशाद गार्डन
दिल्ली

28.12.2018

आदरणीय माँ,

चरण स्पर्श।

यहाँ मैं ठीक हूँ। आशा है, वहाँ घर पर भी सब सकुशल होंगे। मेरी संगीत की कक्षाएँ नियमपूर्वक⁹ चल रही हैं। संगीत सिखाने वाली अध्यापिका का व्यवहार बहुत अच्छा है। ये परिवार की सदस्य की तरह विद्यार्थियों से स्नेह रखती हैं। मैं शास्त्रीय गायन¹⁰ के साथ-साथ सितार बजाना भी सीख रही हूँ।

1. സംപൂജ്യനായ
2. ഒരു അഭിവാദനം
3. സുഖം
4. തിരക്ക്
5. തടസ്സപ്പെട്ട
6. ആശ്വാസം
7. ഹൃദയപൂർവ്വം
8. സുഹൃത്തുക്കൾ
9. ചിട്ടയായി
10. ശാസ്ത്രീയ സംഗീതം
11. അയൽപക്കം
12. അനുസരണയുള്ള

आपको जानकर प्रसन्नता होगी कि मैं यहाँ पर दो-तीन छोटे बच्चों को ट्यूशन भी पढ़ाती हूँ । बच्चों को पढ़ाने में मुझे बड़ा मजा आ रहा है ।

यहाँ आस-पड़ोस¹¹ के लोग भी बहुत अच्छे हैं, आप सब मेरी चिंता बिल्कुल मत कीजिए । आपका और पिता जी का स्वास्थ्य कैसा है ? आशा है वे नियमित योगाभ्यास कर रहे होंगे ? भैया यहाँ आने के लिए कह रहे थे । वे कब आएँगे ?

पिता जी और भैया को चरणस्पर्श ।

आपकी आज्ञाकारी¹² बेटी
लक्ष्मी

ഭാഗം-II

4.0 ഔപചാരിക കർത്തവ്യങ്ങൾ

4.1 ഔപചാരിക കർത്തവ്യങ്ങളുടെ ഘടന

ഔപചാരിക കർത്തവ്യങ്ങളിൽ താഴെ പറയുന്ന ആറു കാര്യങ്ങൾ അടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്:-

- (1) പ്രേഷിതന്റെ പേരും മേൽവിലാസവും
- (2) കത്തയക്കുന്ന തീയതി
- (3) സ്വീകർത്താവിന്റെ പേരും വിലാസവും അഥവാ പദവിയും വിലാസവും
- (4) അഭിസംബോധനാരൂപം
- (5) കത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം
- (6) ഉപചാരസൂചകപദവും പ്രേഷിതന്റെ കയ്യൊപ്പും

4.2 ഇത്തരം കർത്തവ്യങ്ങൾക്ക് തനതായ ശൈലിയും രൂപവുമാണ്. ഇതിലെ കർമ്മണി പ്രയോഗത്തിലുള്ള വാക്യഘടനയിൽ അപൂർവ്വമായി വ്യക്തിപരവും വൈകാരികവുമായ അംശങ്ങൾ കടന്നു വരാറുണ്ട്. ഇതിലെ ഭാഷ ഔപചാരികവും സാങ്കേതികവുമാണ്.

4.3 ഒൻപതാം ഭാഗത്തിൽ പ്രധാനപ്പെട്ട ചില പദപ്രയോഗങ്ങൾ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. സാങ്കേതികപദങ്ങൾ നിരീക്ഷിച്ച് സുഗമമായ ആശയഗ്രഹണത്തിന് സഹായകമാകുന്ന സമാന മലയാള പ്രയോഗങ്ങൾ അടിക്കുറുപ്പായി കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്.

5.0 മാതൃക കർത്തവ്യങ്ങൾ / പത്രികകൾ - II

5.1 ഉദാഹരണത്തിനായി ഏതാനും ഔപചാരിക കർത്തവ്യങ്ങളുടെ മാതൃകകൾ ഇവിടെ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. ഈ വിഭാഗവുമായി ഹിന്ദിയിൽ കത്തിടപാടുകൾ നടത്തുവാൻ നിങ്ങളെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതിനായി തുടക്കത്തിൽ ഏതാനും മാതൃകകൾ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. അതിനുശേഷം വ്യാപാരസംബന്ധമായ കർത്തവ്യങ്ങളിലേക്ക് കടക്കാം.

(i) സർക്കാർ വകുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട കർത്തവ്യങ്ങൾ

(ക) മേൽവിലാസ മാറ്റവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് വിദൂരവിദ്യാഭ്യാസ പാഠ്യപദ്ധതിയുടെ അസി. ഡയറക്ടർക്ക് എഴുതുന്ന കത്ത്.

കത്തയക്കുന്ന വിലാസം	ആളിന്റെ ജയചന്ദ്രൻ 91/2, ജയാ നഗർ, ഗുവാഹാटी- 781022, (അസം)
തീയതി	28.1.2019
സ്വീകർത്താവ്	സേവാ മേ ¹
സ്വീകർത്താവിന്റെ പേരും പദവിയും വിലാസവും	സഹായക നിदेशക ² , പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग, കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशാലയ, പश्चिमी खंड ³ -7, रामकृष्ण पुरम, नई दिल्ली-110066
അഭിസംബോധന	മഹോദയ ⁴
ഉള്ളടക്കം	निवेदन है कि मैं हिन्दी डिप्लोमा पाठ्यक्रम का छात्र हूँ और मेरा रोल नंबर है । हाल ही में मेरा तबादला कोच्चि से गुवाहाटी हो गया है । मैंने आज ही कार्यभार संभाला है । मेरा नया पता ऊपर दिया हुआ है । कृपया आगे से पत्र व्यवहार मेरे नए पते पर ही करें ।
	धन्यवाद ।
ഉപചാരസൂചകപദവും ഒപ്പും	भवदीय के. जी. जयचंद्रन रोल नं.

(ख) ഉത്തരക്കടലാസ് മടക്കി അയക്കാൻ വൈകിയത് ഓർമ്മിപ്പിച്ചു കൊണ്ട് വിദ്യാർത്ഥി വിദ്യാഭ്യാസ പാഠ്യപദ്ധതി ഡെപ്യൂട്ടി ഡയറക്ടർ അയച്ച കത്തിനുള്ള വിദ്യാർത്ഥിയുടെ മറുപടി.

26/6, വെസ്റ്റ് ഹിൽ
കോഴിക്കോട്

സേവാ മേ

ഉപനിदेशക⁵

പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग,

പश्चिमी खंड-7, रामकृष्ण पुरम

नई दिल्ली- 110066

1. സ്വീകർത്താവ് 2. അസിസ്റ്റന്റ് ഡയറക്ടർ 3. പടിഞ്ഞാറു ഭാഗം 4. സാർ 5. ഡെപ്യൂട്ടി ഡയറക്ടർ

महोदय,

मैं यह पत्र आपके दिनांक 01.09.2018 के पत्र संख्या एम. ए. बी. 300/12 प.पा. के संदर्भ¹ में लिख रहा हूँ। आपने लिखा है कि मेरे उत्तर पत्र संख्या 1, 2, 3, और 4 आपको नहीं मिले हैं। इस विषय में मुझे यह सूचित करना है कि -

1. उत्तर पत्र-1 और 2 मूल्यांकन के बाद मुझे वापस मिल गए हैं। उन्हें आपने 30.07.2018 को लौटाया था। उत्तर पत्र संख्या-1 में मुझे 14/20 और संख्या-2 में 15/20 अंक मिले हैं।
2. तीसरे एवं चौथे उत्तर पत्र मैंने दिनांक 16.08.2018 को भेजे थे। मुझे आश्चर्य है कि ये उत्तर पत्र आपको अभी तक क्यों नहीं मिले। कृपया, एक बार फिर अपना रिकार्ड देखने का कष्ट करें। यदि ये आपको न मिले हों तो यथा शीघ्र दूसरे उत्तर पत्र भिजवाएँ। मैं उन्हें फिर से भरकर भेज दूँगा।

धन्यवाद सहित।

भवदीय,

रमेश कुमार

रोल नं.

(ग) മുകളിലത്തെ കത്തിന്റെ മറുപടി - ऊपर के पत्र का उत्तर

भारत सरकार

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग,

केंद्रीय हिंदी निदेशालय,

(शिक्षा मंत्रालय)²

पश्चिमी खंड-7, रामकृष्ण पुरम

नई दिल्ली- 110066

दिनांक : 25.11.2018

प्रिय छात्र,

आपका दिनांक 10.09.2018 का पत्र मिला, धन्यवाद।

आपके उत्तर पत्र संख्या 1 और 2 में प्राप्त अंक³ क्रमशः⁴ 14/20 और 15/20 अब हमने रिकार्ड में दर्ज कर लिए हैं⁵।

आपके उत्तर पत्र संख्या 3 और 4 अभी तक हमें नहीं मिले हैं। उनकी प्रतियाँ⁶ संलग्न⁷ हैं। इन्हें कृपया जल्दी से जल्दी पूरा करके भिजवा दें।

1. സൂചനപ്രകാരം 2. വിദ്യാഭ്യാസ മന്ത്രാലയം 3. മാർക്ക് 4. ക്രമമായി
5. രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട് 6. പകർപ്പുകൾ 7. ഉൾപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്.

शुभकामनाओं सहित,

भवदीय
(क ख ग)
उपनिदेशक

(घ) തപാൽമാർഗ്ഗം (വി.പി.പി) കുറച്ച് പുസ്തകങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ട് പുസ്തക വിൽപ്പനക്കാരന് എഴുതുന്ന കത്ത്.

वी. पी. पी. द्वारा कुछ पुस्तकें मँगवाने के लिए पुस्तक विक्रेता को पत्र ।

सेक्टर 8 सी/107,
चंडीगढ़ - 160008
दिनांक 25.12.2018

सेवा में

बिक्री प्रबंधक,
नेशनल बुक ट्रस्ट,
वसंत कुंज,
नई दिल्ली- 110070

प्रिय महोदय,

मुझे आपके द्वारा प्रकाशित निम्नलिखित पुस्तकों की आवश्यकता¹ है :-

1. भारतीय कहानियाँ	दो प्रतियाँ
2.	एक प्रति ²
3.	

कृपया उपयुक्त³ कमीशन काटकर⁴ उपर्युक्त⁵ सभी पुस्तकें वी. पी. पी. द्वारा ऊपर लिखे पते पर भिजवाने की व्यवस्था⁶ करें ।

इस सेक्टर के पुस्तकालय के लिए बच्चों की कुछ अच्छी पुस्तकें खरीदने की योजना⁷ है इसलिए नवीनतम पुस्तक-सूची भी भिजवाने की कृपा करें ।

भवदीय,
ए. पी. देवराज

1. ആവശ്യം 2. ഒരു പകർപ്പ് 3. ഉചിതമായ 4. കീഴിച്ചു 5. മേൽസൂചിപ്പിച്ചു 6. ഏർപ്പാട് 7. പദ്ധതി

(ഓ) പരാതികത്തുകൾ

(i) ഗंगा നദി മേ്നു് ബുരുണ¹ കേ സബുന്ധ മേ്നു് സു്സാദക² കേ നാമ പത്ര

24 ദശാശ്വമേധ ഘാട
വാരാണസീ, ഉത്തര പ്രദേശ
ദിനാങ്ക

സേവാ മേ്നു്

സു്സാദക

അജ

വാരാണസീ, ഉത്തര പ്രദേശ

പ്രിയ മഹോദയ,

വാരാണസീ കാ മഹത്വ ഇസലിഘേ്നു് ഘേ്നു് കി യഹ നഗര ഖാരത കാ ഁക പവിത്ര³ തീർത്ഥ-സ്തല⁴ ഘേ്നു് . കാശീ മേ്നു് ഗു്ഗാ-സു്നാന കരകേ ലോഗ അപു്നേ കോ ധനു്യ⁵ മാനതേ ഘേ്നു് . പർവ-ത്യോഹാർ⁶ ജേ്സേ വിശേഷ അവസരേ്നു് പര യഹാു് ലാഖേ്നു് കീ സു്ഖയാ മേ്നു് ജനതാ ഗു്ഗാ-സു്നാന കരനേ കേ ലിഘേ്നു് അതീ ഘേ്നു് . ഇസകേ അതിരക്ത സാരേ ശഹര കോ പേയ ജല⁷ ഗു്ഗാ സേ ഘീ മിലതാ ഘേ്നു് . അതഘേ്നു് യഹ കഹനാ ഉചിത ഘോഗാ കി ഗു്ഗാ പ്രാണദായിനീ⁸ നദീ ഘേ്നു് .

മമേ്നു് യഹ ദേഖകര ബുദാ ദു:ഖ ഘോഗാ ഘേ്നു് കി ഗു്ഗാ കാ പാവന⁹ ജല ധീരേ-ധീരേ പ്രദൂഷിത ഘോഗാ¹⁰ ജാ രഹാ ഘേ്നു് ക്യാു്നികി ശഹര കീ ഗു്ന്ദീ നാലിയേ്നു്¹¹ തഥാ കാരഖാനേ്നു് കീ ഗു്ന്ദഗീ¹² ഇസമേ്നു് ഗിരതീ രഹതീ ഘേ്നു് . അതഘേ്നു്,¹³ ഇസ പത്ര കേ മാധ്യമ സേ¹⁴ മേ്നു് ജല പ്രദൂഷണ കീ ഗു്ബീര സമസയാ¹⁵ കീ അറ നഗരപാലികാ തഥാ സരകാർ കേ സു്വാസ്തയ അധികാരിയേ്നു്¹⁶ കാ ധയാന അകർഷിത കരനാ¹⁷ ചാഹതാ ഘേ്നു് . വാരാണസീ കേ നാഗരികേ്നു്¹⁸ തഥാ പരയാവരണ-പ്രേമിയേ്നു്¹⁹ കാ ഘീ കർതവ്യ ഘേ്നു് കി വേ ഗു്ഗാ മേ്നു് ഗു്ന്ദീ നാലിയേ്നു് കേ മിലനേ തഥാ കാരഖാനേ്നു് കീ ഗു്ന്ദഗീ ഘേ്നു് കേ ഘിലാഫ ജനതാ കോ ജാഗരൂക²⁰ കരേ്നു് .

സാത ഘീ സരകാർ ദു്വാരാ ചലാഘേ്നു് ജാ രഹേ ഗു്ഗാ സഘാർ അധിയാന¹⁹ മേ്നു് ലോഗ അപനാ സക്രിയ²¹ സഹയാഗ കരേ്നു് .

ഖവദീയ,
സു്വामीനാതന

(ii) സുദക ദുർഘടനാഅേ്നു് കീ അറ ധയാന അകർഷിത കരനേ കേ ലിഘേ്നു് സു്സാദക കേ നാമ പത്ര

ഘോജഖാസ
നർ ദില്ലി .
ദിനാങ്ക

1. മലിനീകരണം 2. സന്യാദകൻ 3. പാവനമായ 4. പുണ്യസ്ഥലം 5. അനുഗൃഹീതൻ 6. ആഘോഷങ്ങളും ഉത്സവങ്ങളും 7. കുടിവെള്ളം 8. ജീവദായിനി 9. പവിത്രമായ 10. മലിനപ്പെടുക 11. അശുക്കുചാൽ 12. മാലിന്യം 13. അതുകൊണ്ട് 14. മുഖേന 15. ഗുരുതരപ്രശ്നം 16. ആരോഗ്യപരിപാലന ഉദ്യോഗസ്ഥൻ 17. ശ്രദ്ധ ക്ഷണിക്കുക 18. പൗരൻ 19. പരിസ്ഥിതിസുന്ദഹി 20. ബോധവൽക്കരിക്കുക 21. പ്രചാരണപരിപാടി 22. സജീവമായ

सेवा में

संपादक

दैनिक जागरण

बहादुरशाह जफर मार्ग,

नई दिल्ली-110002

प्रिय महोदय,

आपके समाचार पत्र में पिछले दिनों कई पत्र सड़क दुर्घटनाओं¹ के बारे में छपे² हैं। इस संबंध में मैं भी अपने सुझाव देना चाहती हूँ।

दिल्ली में रोज कई सड़क दुर्घटनाएँ होती हैं, यह अत्यंत चिंता एवं दुख की बात³ है। इन दुर्घटनाओं को रोकने के लिए तुरंत⁴ प्रभावी⁵ उपाय किए जाने चाहिए। मेरा सुझाव यह है कि अगर यातायात के नियमों का कड़ाई से पालन किया जाए तो ये दुर्घटनाएँ कम हो सकती हैं। कई लोग असावधानी⁶ से गाड़ियाँ चलाते हैं और यातायात के नियमों का पालन नहीं करते। ऐसे लोगों के विरुद्ध⁷ कड़ी कार्रवाई⁸ की जानी चाहिए। लोगों को यातायात के नियमों की और अधिक जानकारी⁹ दी जानी चाहिए। यातायात नियमों का व्यापक प्रचार-प्रसार किया जाना चाहिए।

भवदीय,

लीला पाणिग्रही

ഭാഗം- III

6.0 മാതൃക കത്തുകൾ / പत्रों के नमूने-III

6.1 ക്ഷണക്കത്തുകൾ

ക്ഷണക്കത്തുകൾ വ്യക്തിപരമോ സാമൂഹികമോ ഔദ്യോഗികമോ ആകാം.

6.2 ക്ഷണക്കത്തുകളുടെ സവിശേഷതകൾ

ക്ഷണക്കത്തുകൾ താരതമ്യേന ഔപചാരികമാണ് . ഇതിലെ ഭാഷ തനതായ രൂപവും ശൈലിയുമുള്ളതാണ്.

6.3 മാതൃകാക്ഷണക്കത്തുകൾ

(ക) വിവാഹക്ഷണക്കത്ത് - विवाह का निमंत्रण पत्र

श्रीमती एवं डॉ. के. के. राजू

अपनी सुपुत्री

आयु. लक्ष्मी

1. റോഡപകടം 2. പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിട്ടുണ്ട് 3. പരിതാപകരമായ കാര്യം 4. അടിയന്തിരമായി 5. ഫലപ്രദമായ 6. അശ്രദ്ധ 7. എതിരെ 8. കർശനനടപടി 9. കൂടുതൽ അറിവ്

एवं

चि. वेंकटेश

सुपुत्र श्रीमती एवं श्री गणेशन

के

शुभ विवाह¹

के पुनीत अवसर पर वर-वधू को आशीर्वाद देने हेतु

आपको सादर आमंत्रित करते हैं ।

-: कार्यक्रम :-

रविवार, दिनांक 6 जून, 2018

मुहूर्त : प्रातः 9.00 - 10.00

प्रीतिभोज : दोपहर 12 से 2 बजे तक

स्थान : ललित मंडपम्, श्रीनिवास एवेन्यू, चेन्नई- 600023

उत्तरापेक्षी²

आर. सुब्रह्मण्यम्

18 राज वीथी, चेन्नई - 600098

शुभेच्छु

आर. महादेवन

सुधा महादेवन

(ख) ഔദ്യോഗിക ചടങ്ങിലേക്കുള്ള ക്ഷണക്കത്ത്

(किसी सरकारी समारोह का निमंत्रण)

पत्राचार पाठ्यक्रम विभाग

केंद्रीय हिंदी निदेशालय

भारत सरकार, नई दिल्ली

दिनांक 24.09.2018 से 29.09.2018 तक

हैदराबाद में आयोजित

व्यक्तिगत संपर्क कार्यक्रम³

के

1. മംഗളകരമായ വിവാഹം 2. മറുപടി പ്രതീക്ഷിച്ച് 3. വ്യക്തിഗതസമ്പർക്ക പരിപാടി

समापन¹ समारोह²
के अवसर पर
आप सादर आमंत्रित हैं ।
श्री नागेश्वर उथप्पा
(केंद्र निदेशक, आकाशवाणी, हैदराबाद)
समारोह की अध्यक्षता³ करेंगे ।

- : कार्यक्रम :-
स्थान : हैदराबाद हिंदी प्रचार सभा
नामपल्ली रोड, हैदराबाद
दिनांक 29.07.2018, सायं 6.00 बजे

उत्तरापेक्षी
सहायक निदेशक (प.पा. विभाग)

निदेशक

7.0 വാക്യമാതൃകകൾ / പ്രയോഗങ്ങൾ

7.1 चूँकि इसलिए യുടെ പ്രയോഗം

(i) ചുവടെ കൊടുത്തിരിക്കുന്ന വാക്യങ്ങൾ വായിക്കൂ :-

चूँकि मैं अस्वस्थ हूँ, इसलिए आज कार्यालय नहीं आ सकूँगा ।⁴ (चूँकि ആയതിനാൽ)
चूँकि इनको हिंदी नहीं आती, इसलिए इन्हें वाराणसी की यात्रा में असुविधा होगी ।

(ii) ചില സന്ദർഭങ്ങളിൽ इसलिए ഒഴിവാക്കാവുന്നതാണ്. ഉദാഹരണമായി -
चूँकि इनको हिंदी नहीं आती, इन्हें वाराणसी की यात्रा में असुविधा होगी ।⁵

(iii) ഇതേ ആശയം കാര്യകാരണങ്ങളുടെ ക്രമം മാറ്റി ക്യാംക് ചേർത്തും പ്രകടിപ്പിക്കാവുന്നതാണ്.

इन्हें वाराणसी यात्रा में असुविधा होगी क्യാംക് (എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ) इनको हिंदी नहीं आती

7.2 से പ്രത്യയം ആവശ്യമായി വരുന്ന പൂരകങ്ങൾ.

मिलना, लड़ना (പോരാടുക) प्यार करना, घृणा करना (വെറുക്കുക) कहना, पूछना, माँगना
തുടങ്ങിയ ക്രിയകളോടൊപ്പം से പ്രയോഗിക്കുന്നു.

मैं अभी मैनेजर से मिला ।

तुम भी उनसे मिलो ।

1. സമാപനം 2. സമ്മേളനം/ചടങ്ങ് 3. അധ്യക്ഷത വഹിക്കുക 4. എനിക്ക് അസുഖമായതിനാൽ ഇന്ന് ഓഫീസിൽ വരാൻ കഴിയില്ല 5. ഇദ്ദേഹത്തിന് ഹിന്ദി അറിയാത്തതിനാൽ വാരാണസിയിൽ ബുദ്ധിമുട്ട് അനുഭവപ്പെടും

भगवान बुद्ध सभी जीवों से प्यार करते थे।¹
 किसी से घृणा मत करो ।²
 मोहन हमेशा सोहन से लड़ता है ।
 अध्यापक ने रमेश से क्या पूछा ?
 पिता जी से माफी माँगो ।

7.3 का യുടെ ആഖ്യാനപരമായ പ്രയോഗം

(i) ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങൾ വായിക്കുക:-

यह बच्चा	दस साल का इसी स्कूल का मेरा	है ।
----------	-----------------------------------	------

डिप्लോमा कोर्स एक वर्ष का है ।
 घड़ी की गारंटी दो वर्ष की है ।

മേൽപറഞ്ഞിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങളിൽ ആഖ്യാനഭാഗത്താണ് കാ പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളത്.

(ii) ആശയവ്യത്യാസം ധ്വനിപ്പിക്കുന്ന കാ യുടെ പ്രയോഗം

यह घर <u>राम का</u> है ।	രാമന്റെ	ഉടമസ്ഥത
यह बच्चा <u>दस महीने का</u> है ।	പത്തുമാസമുള്ള	പ്രായം
यह पेड़ <u>आम का</u> है ।	മാങ്ങയുടെ	വർഗ്ഗം
यह <u>घड़ी सोने की</u> है ।	സ്വർണ്ണം കൊണ്ടുള്ള	ധാതു നിർമ്മിതം
यह महीना <u>दिसंबर का</u> है ।	ഡിസംബറിന്റെ	നാമം
यह टोपी <u>पंद्रह रुपए की</u> है ।	രൂപയുടെ	മൂല്യം
यह यात्रा बीस <u>किलोमीटर की</u> है।	കിലോമീറ്ററിന്റെ	ദൂരം
यह महिला <u>महाराष्ट्र की</u> है ।	മഹാരാഷ്ട്രയിൽ നിന്നുള്ള	സ്ഥലം
यह पानी <u>घड़े का</u> है ।	കൂടത്തിലെ	ഉറവിടം
यह कहानी <u>प्रेमचंद की</u> है ।	പ്രേംചന്ദിന്റെ	കർത്തൃത്വം

1. ബുദ്ധഭഗവാൻ എല്ലാവരെയും സ്നേഹിച്ചിരുന്നു. 2. ആരോടും വെറുപ്പ് കാണിക്കരുത്

7.4 വസ്തുതാ സ്ഥിരീകരണത്തിനുള്ള നയുടെ പ്രയോഗം.

(i) ഈ വാക്യജോടികൾ വായിക്കൂ :-

(a)	(i)	क्या वहाँ स्थिति सामान्य है ?	അവിടുത്തെ അവസ്ഥ സാധാരണ നിലയിലാണോ?
	(ii)	वहाँ स्थिति सामान्य है न ?	അവിടുത്തെ അവസ്ഥ സാധാരണ നിലയിലാണല്ലോ?
(b)	(i)	क्या तुम्हारे पास आई पैड है ?	നിങ്ങളുടെ പക്കൽ ഐ-പാഡ് ഉണ്ടോ?
	(ii)	तुम्हारे पास आई पैड है न ?	നിങ്ങളുടെ പക്കൽ ഐ-പാഡ് ഉണ്ടല്ലോ?
(c)	(i)	क्या यह डाकिया है ?	ഇയാൾ തപാൽക്കാരനല്ലേ?
	(ii)	यह डाकिया है न ?	ഇയാൾ തപാൽക്കാരനാണല്ലോ?

(2) ഓരോ ജോടിയിലെയും ആദ്യവാക്യങ്ങൾ ചോദ്യരൂപത്തിലുള്ളവയാണ്. നയിൽ അവസാനിക്കുന്ന രണ്ടാമത്തെ വാക്യങ്ങളും ചോദ്യരൂപത്തിലുള്ളവയാണ്. ഇവയുടെ തുടക്കത്തിൽ क्या ഒഴിവാക്കിയിരിക്കുന്നത് ശ്രദ്ധിക്കുമല്ലോ. രണ്ടാമത്തെ വാക്യങ്ങൾ മലയാളത്തിലെ 'ആണല്ലോ' എന്ന ചോദ്യരൂപത്തിനു സമാനമാണ്. ആശയസ്ഥിരീകരണത്തിന് ഈ രൂപം സഹായകമായി മാറുന്നു.

8.0 വ്യാകരണക്കുറിപ്പുകൾ

8.1 സംയുക്തക്രിയകൾ

(i) ഹിന്ദിയിൽ പ്രയോഗിക്കുന്ന രണ്ടു ക്രിയകളുടെ സംയുക്തരൂപങ്ങൾ ഒരൊറ്റ ആശയത്തെയാണ് സൂചിപ്പിക്കുന്നത്. ഈ സംയുക്ത ക്രിയകളിൽ ആദ്യത്തേത് മുഖ്യക്രിയയും രണ്ടാമത്തേത് മുഖ്യക്രിയയെ ബലപ്പെടുത്തുന്ന രഞ്ജകക്രിയയുമാണ്. രഞ്ജകക്രിയയുടെ ധർമ്മം എന്താണെന്നു നോക്കാം. മലയാളത്തിലെ 'വീണുപോയി' എന്ന സംയുക്തക്രിയയിലെ 'പോയി' എന്നത് 'വീണു' എന്ന മുഖ്യക്രിയയെ ബലപ്പെടുത്തുന്ന രഞ്ജകക്രിയയാണ്.

ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള വാക്യജോടികൾ താരതമ്യം ചെയ്തു നോക്കൂ :-

(a)	वह भागा । वह भाग गया ।	അയാൾ ഓടി. അയാൾ ഓടിപ്പോയി.
(b)	अपना सामान देखिए । अपना सामान देख लीजिए ।	(താങ്കളുടെ) സ്വന്തം സാധനങ്ങൾ ശ്രദ്ധിച്ചാലും. സ്വന്തം സാധനങ്ങൾ ശ്രദ്ധിച്ചു നോക്കിയാലും.

ഇവിടെ രണ്ടാമത്തെ ക്രിയകൾ അവയുടെ തനതായ അർത്ഥം ഉപേക്ഷിച്ച് മുഖ്യക്രിയയുടെ അർത്ഥം ബലപ്പെടുത്തുന്നത് ശ്രദ്ധിച്ചുവല്ലോ.

(ii) സാധാരണയായി പ്രയോഗിക്കുന്ന രഞ്ജകക്രിയകൾ ചുവടെ ചേർത്തിരിക്കുന്നു:-

जाना, लेना, देना, उठना, बैठना, पढ़ना और डालना

(a) जाना ഒരു ക്രിയയുടെ പരിപൂർണ്ണതയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു
 सब लोग कुर्सियों पर बैठ गए ।
 थोड़ी देर में गाड़ी चली गई ।

(b) लेना യും देना യും

लेना കർത്താവിന്റെ ഫലപ്രാപ്തിയെയും देना കർത്താവൊഴികെയുള്ളവയുടെ ഫലപ്രാപ്തിയെയും സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

मरीज ने दवा <u>पी</u> ली है ।	അവനു വേണ്ടി
डाक्टर ने मरीज को दवा <u>पिला</u> दी है ।	മറ്റാർക്കോ വേണ്ടി
टाइपिस्ट ने अपना पत्र <u>टाइप</u> कर लिया ।	(അയാൾക്കു വേണ്ടി/അവർക്കുവേണ്ടി)
टाइपिस्ट ने मेरा <u>पत्र</u> टाइप कर दिया ।	(മറ്റാർക്കോ വേണ്ടി)

‘देना’ എന്ന രഞ്ജകക്രിയ അനുവാദം /അനുമതി എന്നിവയ്ക്കാണ് പ്രയോഗിക്കുന്നത്. മുഖ്യക്രിയാധാതുവിനോട് നേ ചേരുന്ന രൂപമാണ് ഇവിടെ പ്രയോഗിക്കുന്നത്.

मुझे काम <u>करने</u> दो ।	എന്നെ ജോലി ചെയ്യാൻ അനുവദിക്കൂ.
दरबान पहचान पत्र के बिना किसी को <u>अंदर</u> नहीं जाने देता ।	പറാവുകാരൻ തിരിച്ചറിയൽ കാർഡില്ലാതെ ആരെയും അകത്തേക്ക് കയറുവാൻ അനുവദിക്കുന്നില്ല.

(c) उठना യും बैठना യും

വേഗതയും തിടുക്കവും സൂചിപ്പിക്കുവാൻ ഇവ ഉപയോഗിക്കുന്നു. ഒരു മുൻധാരണയില്ലാതെ കർത്താവ് ആഗ്രഹിക്കാത്ത ഒരു പ്രവർത്തി ചെയ്യുമ്പോഴും बैठना പ്രയോഗിക്കുന്നു.

सेठ जी गुस्से से चिल्ला उठे ।
 तुम बीच में क्यों बोल उठे ?
 अरे, मैं यह क्या कर बैठा ?
 चपरासी अफसर से लड़ बैठा ।

(d) पड़ना തിടുക്കം, ആകസ്മികത, സമ്മർദ്ദം എന്നിവയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

जोकर को देखकर सब लोग <u>हँस</u> पड़े ।	(പെട്ടെന്ന്/പൊടുന്നനെ)
पत्थर से ठोकर खाकर वह <u>गिर</u> पड़ा ।	(ആകസ്മികത)
माँ की बीमारी की सूचना मिलते ही उसे गाँव <u>जाना</u> पड़ा ।	(സമ്മർദ്ദം)

(e) 'डालना' ഭൂതഗതിയിലുള്ള പൂർത്തീകരണത്തെയും വിവേക ശൂന്യതയെയും ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു.

दो घंटे में उसने उपन्यास पढ़ डाला ।	((ഭൂതഗതിയിലുള്ള പൂർത്തീകരണം)
मोहन ने चिट्ठी फाड़ डाली ।	(വിവേകശൂന്യത)

(f) സംയുക്ത ക്രിയകൾ നിഷേധസൂചക വാചകങ്ങളിൽ പ്രയോഗിക്കപ്പെടുന്നില്ല

उसने खाना खा लिया ।	उसने आज खाना <u>नहीं</u> खाया ।
रहीम को पाँच रुपए दे दीजिए ।	करीम को कुछ <u>न</u> दीजिए ।

(iii) സംയുക്ത ക്രിയകളിലെ രണ്ടു ഘടകങ്ങളും സകർമ്മക ക്രിയകൾ ആണെങ്കിൽ മാത്രമേ കർത്താവിനോടൊപ്പം ने പ്രത്യയം ചേർക്കുകയുള്ളൂ.

मोहन ने चिट्ठी डाल दी । मोहन अचानक बोल उठा ।	(രണ്ടും സകർമ്മക ക്രിയകൾ) (മുഖ്യ ക്രിയ മാത്രം സകർമ്മകം)
शेर ने बकरी को मार डाला । शेर बकरी को खा गया ।	(രണ്ടും സകർമ്മക ക്രിയകൾ) (മുഖ്യ ക്രിയ മാത്രം സകർമ്മകം)

8.2 (i) ഏതെങ്കിലും ഒരു നാമത്തിനോടോ നാമവിശേഷണത്തിനോടോ होना / करना ചേരുമ്പോൾ സംയോജക ക്രിയകൾ രൂപം കൊള്ളുന്നു.

ഈ പ്രക്രിയയിൽ होना / करना നാമബോധക്രിയയായി പ്രവർത്തിച്ച് സംയോജക രൂപം കൈക്കൊണ്ട് സംയുക്ത ക്രിയയുടെ ധർമ്മം നിർവ്വഹിക്കുന്നു.

(a)	നാമം	+	ക്രിയ	=	സംയോജക ക്രിയ	
	बात	+	करना	=	बात करना	പറയുക
	क्षमा	+	करना	=	क्षमा करना	ക്ഷമിക്കുക
	आरंभ	+	होना	=	आरंभ होना	തുടങ്ങുക
(b)	നാമവിശേഷണം + ക്രിയ					
	अच्छा	+	करना	=	अच्छा करना	നന്നാക്കുക / സുഖപ്പെടുത്തുക
	ऊँचा	+	करना	=	ऊँचा करना	ഉയർത്തുക
	साफ	+	होना	=	साफ होना	വൃത്തിയാക്കുക

(ii) ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള ഉദാഹരണങ്ങളിൽ സംയോജക ക്രിയയുടെ പ്രയോഗം ശ്രദ്ധിക്കൂ :-

डॉक्टर मरीजों को अच्छा करता है ।¹
 नदियों का जल कारखानों की गंदगी से प्रदूषित होता है ।
 सावधानी रखें तो दुर्घटना नहीं होगी ।
 मैं उससे बात करूँगा ।
 पहले दूध गरम कीजिए ।
 क्या आप अपनी गाड़ी थोड़ा आगे करेंगे ?²
 ड्राइवर, गाड़ी पीछे करो ।³
 सीता ने यह साड़ी पसंद की ।
 हमने मेहमानों को आज विदा किया है ।⁴

(iii) സംയോജകക്രിയകളും അവയോട് ചേർന്നു വരുന്ന കാ (കെ, കീ), പര, സെ തുടങ്ങിയ വിഭക്തി പ്രത്യയങ്ങളും

(a) നാമം ക്രിയാപദമാകുമ്പോൾ അതിന്റെ ലിംഗവചനമനുസരിച്ച് കാ / കെ / കീ പ്രയോഗിക്കുന്നു.

मुझे इस बात का खेद (പുരു.) है⁵ । गरीबों की सहायता (സ്ത്രീ) കരo।
 निदेशक ने आपकी प्रशंसा (സ്ത്രീ) കീ । हमने प्रश्नों के उत्तर (പുരു.) दिए ।

(b) ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള സംയോജകക്രിയകൾക്കു മുൻപായി പര ചേർക്കുന്നു.
 वह बात-बात पर गुस्सा करता है ।
 मैं आप पर विश्वास करता हूँ ।
 हम पर कृपा करें ।

(c) ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള സംയോജകക്രിയകൾക്കു മുൻപായി സെ ചേർക്കുന്നു.
 हम आपसे बात करेंगे । श्याम राधा से प्यार करता है ।
 उन्होंने अपने मित्र से विश्वासघात किया । हरीश शीला से शादी करेगा ।

(iv) സംയോജക ക്രിയകളുടെ മധ്യത്തായാണ് നിഷേധസൂചകമായ ന / നहीं / मत എന്നിവ പ്രയോഗിക്കുന്നത്.

शोर मत करो । नौकरों पर गुस्सा न करें ।
 रीता ने हरी साड़ी पसंद नहीं की ।

(v) സംയോജക ക്രിയകളുടെ പ്രയോഗം സ്വപ്രകാശമാകുന്നതിനാണ് ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള ഖണ്ഡിക രൂപപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളത്.

1. ഡോക്ടർ രോഗിയെ സുഖപ്പെടുത്തുന്നു. 2. താങ്കളുടെ വണ്ടി കുറച്ച് മുന്നോട്ട് എടുക്കാമോ?; 3. ഡ്രൈവർ വണ്ടി പിന്നോട്ട് എടുക്കൂ.; 4. ഞങ്ങൾ അതിഥികളെ ഇന്ന് യാത്രയാക്കിയിട്ടുണ്ട്; 5. എനിക്കിതിൽ വിഷമമുണ്ട്.

एक व्यापारी था । रात को वह घर जाने में देर करता था । उसकी पत्नी देर तक इंतजार करती और सो जाती । सुबह वह व्यापारी से प्रार्थना करती कि वह घर जल्दी आया करे । व्यापारी वादा करता परंतु अपना वादा पूरा नहीं करता । उसकी पत्नी से किसी ने शिकायत कर दी कि वह व्यापारी हर रात दो-तीन घंटे क्लब में बरबाद करता है । व्यापारी की पत्नी व्यापारी से नाराज हो गई । उसने अपने पति से बात करना बंद कर दिया । व्यापारी को एक उपाय सूझा । उसने एक रात जल्दी से आकर अपनी पत्नी के पास एक पर्ची रखी उसमें लिखा था मुझे कल सुबह छह बजे हवाई जहाज से जाना है, पाँच बजे जगा देना । वह खुश हो रहा था कि पत्नी को अब बात करनी ही पड़ेगी । व्यापारी सुबह उठा तो सात बज चुके थे। वह नाराज हुआ । वह रसोई घर में गया । उसकी पत्नी दूध गरम कर रही थी । वह अपनी पत्नी से बोला “मैंने तुम पर भरोसा किया । तुमने मुझे नहीं जगाया ।” उसके नाराज होने का पत्नी पर कोई असर नहीं हुआ । उसने बिस्तर की ओर इशारा किया । वहाँ एक पर्ची रखी थी उसमें लिखा था, ‘पाँच बज गए है उठ जाइए ।’

9.0 അനുബന്ധ സാമഗ്രി : വിശിഷ്ട പദപ്രയോഗങ്ങൾ

കത്തിടപാടുകളിൽ സാധാരണയായി പ്രയോഗിച്ചുവരുന്ന ചില വിശിഷ്ട പദപ്രയോഗങ്ങൾ സമാനമായ മലയാള പരിഭാഷയോടൊപ്പം ചുവടെ ചേർത്തിരിക്കുന്നു. ഒന്നിലേറെ തവണ ഉച്ചത്തിൽ വായിച്ച് ആശയം മനസ്സിലാക്കി ആശയവിനിമയങ്ങളിൽ ഇവയെ ഉൾപ്പെടുത്താവുന്നതാണ്.

(1)	आपका भेजा हुआ निमंत्रण-पत्र मिला ।	താങ്കളുടെ ക്ഷണക്കത്ത് കിട്ടി.
(2)	समारोह की सफलता के लिए शुभकामनाएँ।	ചടങ്ങിന്റെ വിജയത്തിന് മംഗളാശംസകൾ.
(3)	बहू को आशीष, बच्चों को प्यार ।	മരുമകൾക്ക് ആശീർവാദത്തോടെ കുട്ടികൾക്ക് സ്നേഹത്തോടെ.
(4)	यह जानकर तुम्हें खुशी होगी कि.....	ഇതറിയുമ്പോൾ നിങ്ങൾക്ക് സന്തോഷമാകും, എന്തെന്നാൽ....
(5)	विवाह की सूचना पाकर हमें बहुत खुशी हुई ।	വിവാഹ വാർത്തയറിഞ്ഞ ഞങ്ങൾക്ക് സന്തോഷമായി.
(6)	सुखमय दांपत्य जीवन के लिए शुभकामनाएँ ।	സുഖകരമായ ദാമ്പത്യജീവിതത്തിന് ആശംസകൾ.
(7)	मेरे योग्य सेवा के लिए लिखें ।	എനിക്ക് ചെയ്യാൻ കഴിയുന്ന കാര്യമുണ്ടെങ്കിൽ എഴുതൂ.
(8)	इस सफलता पर तुम्हें हार्दिक बधाई ।	ഈ വിജയത്തിന് നിങ്ങൾക്ക് ഹൃദയം നിറഞ്ഞ ആശംസകൾ.
(9)	मेरे सभी पाठ नए पते पर भेजने की कृपा करें ।	എന്റെ മുഴുവൻ പാഠങ്ങളും പുതിയ മേൽവിലാസത്തിൽ അയച്ചു തന്നാലും.

(10)	मुझे निम्नलिखित पुस्तकों की आवश्यकता है ।	എനിക്ക് ചുവടെയുള്ള പുസ്തകങ്ങൾ ആവശ്യമുണ്ട്.
(11)	सभी पुस्तकें वी. पी. पी. द्वारा भेजने की व्यवस्था करें ।	മുഴുവൻ പുസ്തകങ്ങളും വി.പി.പി. ആയി അയക്കാനുള്ള ഏർപ്പാട് ചെയ്താലും.
(12)	कृपया उपयुक्त कमीशन काटने का कष्ट करें।	ദയവായി അനുയോജ്യമായ കിഴിവ് നൽകിയാലും.
(13)	आपके ऑर्डर के अनुसार ।	താങ്കളുടെ ആവശ്യാനുസരണം.
(14)	आपकी यात्रा आनंदमय और सकुशल हो ।	താങ്കളുടെ യാത്ര ആനന്ദകരവും മംഗളകരവുമാകട്ടെ.
(15)	आपकी शुभकामनाओं के लिए बहुत-बहुत धन्यवाद।	താങ്കളുടെ ആശീർവാദത്തിന് വളരെ വളരെ നന്ദിയുണ്ട്.
(16)	कार्यक्रम नीचे दिया जा रहा है ।	കാര്യപരിപാടി ചുവടെ കൊടുക്കുന്നു.
(17)	आपकी सूचना के लिए ।	താങ്കളുടെ അറിവിലേക്കായി.
(18)	इसलिए आपसे प्रार्थना है कि...	അതുകൊണ്ട് താങ്കളോട് അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നതെന്തെന്നാൽ.....
(19)	शीघ्र कार्रवाई के लिए ।	തപരിത നടപടിക്കായി / സത്വര നടപടിക്കായി.
(20)	आवश्यक कागज संलग्न हैं ।	ആവശ്യമായ കടലാസ്സുകൾ ഉൾക്കൊള്ളിച്ചിട്ടുണ്ട്.

— * —

पाठ / पाठ-9

- 1.0 पाठ्यालय बडे भाई साहब (कम)
- 2.0 पाठ्यालय
- 3.0 गेललकडुं (पयोलणडुं)
- 4.0 कडडडड
- 5.0 डडडडडडडडड

1.0 पाठ्यालय बडे भाई साहब (पडडडड)

—प्रेमचंद

मेरे भाई साहब मुझसे पाँच साल बड़े थे, लेकिन केवल तीन दरजे आगे। उन्होंने भी उसी उम्र में पढ़ना शुरू किया था जब मैंने शुरू किया था; लेकिन तालीम जैसे महत्व के मामले में वह जल्दबाजी से काम लेना पसंद न करते थे। वह इस भावना की बुनियाद खूब मजबूत डालना चाहते थे जिस पर आलीशान महल बन सके। एक साल का काम दो साल में करते थे। कभी-कभी तीन साल भी लग जाते थे। बुनियाद ही मजबूत न हो, तो मकान कैसे पायेदार बने।

मैं छोटा था, वह बड़े थे। मेरी उम्र नौ साल की थी, वह चौदह साल के थे। उन्हें मेरी निगरानी का पूरा जन्मसिद्ध अधिकार था। और मेरी शालीनता इसी में थी कि उनके हुक्म को कानून समझूँ।

वह स्वभाव से बड़े अध्ययनशील थे। हरदम किताब खोले बैठे रहते और शायद दिमाग को आराम देने के लिए कभी कापी पर, कभी किताब के हाशियों पर चिड़ियों, कुत्तों, बिल्लियों की तस्वीरें बनाया करते थे। मेरा जी पढ़ने में बिल्कुल न लगता था। एक घंटा भी किताब लेकर बैठना पहाड़ जैसा था। मैं मौका पाते ही होस्टल से निकलकर मैदान में आ जाता। लेकिन कमरे में आते ही भाई साहब का रौद्र रूप देखकर प्राण सूख जाते। उनका पहला सवाल होता – “कहाँ थे?”

“इस तरह अंग्रेजी पढ़ोगे, तो जिंदगी-भर पढ़ते रहोगे और एक अक्षर न आएगा। अंग्रेजी पढ़ना कोई हँसी-खेल नहीं है कि जो चाहे पढ़ ले, नहीं तो ऐरा-गैरा नत्थू-खैरा, सभी अंग्रेजी के विद्वान हो जाते। यहाँ तो रात-दिन आँखें फोड़नी पड़ती हैं।”

“इतने मेले-तमाशो होते हैं, मुझे तुमने कभी देखने जाते देखा है? रोज ही क्रिकेट और हॉकी मैच होते हैं। मैं पास नहीं फटकता। हमेशा पढ़ता रहता हूँ, उस पर भी एक-एक दरजे में दो-दो, तीन-तीन साल पड़ा रहता हूँ। फिर तुम कैसे आशा करते हो कि तुम यों खेल-कूद में वक्त गँवाकर पास हो जाओगे?”

मैं यह लताड़ सुनकर आँसू बहाने लगता। जवाब ही क्या था? अपराध तो मैंने किया, लताड़ कौन सहे? भाई साहब उपदेश की कला में निपुण थे। ऐसी-ऐसी लगती बातें कहते, ऐसे-ऐसे सूक्ति-बाण चलाते कि मेरे जिगर के टुकड़े-टुकड़े हो जाते और हिम्मत छूट जाती। इस तरह जान तोड़कर मेहनत करने की शक्ति मैं अपने में न पाता था और उस निराशा में जरा देर के लिए मैं सोचने लगता – क्यों न घर चला

जाऊँ । जो काम मेरे बूते के बाहर है, उसमें हाथ डालकर क्यों अपनी जिंदगी खराब करूँ ? मुझे अपना मूर्ख रहना मंजूर था; लेकिन उतनी मेहनत ! मुझे तो चक्कर आ जाता था । लेकिन घंटे-दो घंटे बाद निराशा के बादल फट जाते और मैं इरादा करता कि आगे से खूब जी लगाकर पढ़ूँगा । चटपट एक टाइम-टेबिल बना डालता । बिना पहले से नक्शा बनाए, बिना कोई स्कीम तैयार किए काम कैसे शुरू करूँ ? टाइम-टेबिल में खेल-कूद की मदद बिल्कुल उड़ जाती । प्रातःकाल उठना, छह बजे मुँह-हाथ धो, नाश्ता कर पढ़ने बैठ जाना। छह से आठ तक अंग्रेजी, आठ से नौ तक हिसाब, नौ से साढ़े नौ तक इतिहास, फिर भोजन और स्कूल । साढ़े तीन बजे स्कूल से वापस होकर आधा घंटा आराम, चार से पाँच तक भूगोल, पाँच से छह तक ग्रामर, आधा घंटा होस्टल के सामने टहलना, साढ़े छह से सात तक अंग्रेजी कम्पोजीशन, फिर भोजन करके आठ से नौ तक अनुवाद, नौ से दस तक हिंदी, दस से ग्यारह तक विविध विषय, फिर विश्राम ।

मगर टाइम-टेबिल बना लेना एक बात है, उस पर अमल करना दूसरी बात । पहले ही दिन से उसकी अवहेलना शुरू हो जाती । मैदान की वह सुखद हरियाली, हवा के वे हल्के-हल्के झोंके, फुटबाल की उछल-कूद, कबड्डी के वे दाँव-घात, वालीबाल की वह तेजी और फुरती मुझे अज्ञात और अनिवार्य रूप से खींच ले जाती और वहाँ जाते ही मैं सब कुछ भूल जाता । वह जानलेवा टाइम-टेबिल, वह आँखफोड़ पुस्तकें किसी की याद न रहती, और फिर भाई साहब को नसीहत और फज़ीहत का अवसर मिल जाता ।

सालाना इम्तहान हुआ । भाई साहब फेल हो गए, मैं पास हो गया और दरजे में प्रथम आया । मेरे और उनके बीच केवल दो साल का अंतर रह गया । जी में आया, भाई साहब को आड़े हाथों लूँ - आपकी वह घोर तपस्या कहाँ गई ? मुझे देखिए, मजे से खेलता भी रहा और दरजे में प्रथम भी हूँ । लेकिन वह इतने दुःखी और उदास थे कि मुझे उनसे दिली हमदर्दी हुई और उनके घाव पर नमक छिड़कने का विचार ही लज्जास्पद जान पड़ा । हाँ, अब मुझे अपने ऊपर कुछ अभिमान हुआ और आत्मसम्मान भी बढ़ा । भाई साहब का वह रोब मुझ पर न रहा ।

भाई साहब ने इसे भाँप लिया - उनकी सहज बुद्धि बड़ी तीव्र थी और एक दिन जब मैं भोर का सारा समय गुल्ली-डंडे की भेंट करके ठीक भोजन के समय लौटा, तो भाई साहब ने मानो तलवार खींच ली और मुझ पर टूट पड़े - “देखता हूँ, इस साल पास हो गए और दरजे में प्रथम आ गए तो तुम्हें दिमाग हो गया है; मगर भाईजान घमंड तो बड़े-बड़े का नहीं रहा, तुम्हारी क्या हस्ती है ।”

स्कूल का समय निकट था, नहीं ईश्वर जाने, यह उपदेश-माला कब समाप्त होती । भोजन आज मुझे निःस्वाद-सा लग रहा था । जब पास होने पर यह तिरस्कार हो रहा है, तो फेल हो जाने पर तो शायद प्राण ही ले लिए जाएँ । भाई साहब ने अपने दरजे की पढ़ाई का जो भयंकर चित्र खींचा था; उसने मुझे भयभीत कर दिया । कैसे स्कूल छोड़कर घर नहीं भागा, यही ताज्जुब है; लेकिन इतने तिरस्कार पर भी पुस्तकों में मेरी अरुचि ज्यों-की-त्यों बनी रही । खेल-कूद का कोई अवसर हाथ से न जाने देता । पढ़ता भी था, मगर बहुत कम । बस, इतना कि रोज का टास्क पूरा हो जाए और दरजे में लज्जित न होना पड़े । अपने ऊपर जो विश्वास पैदा हुआ था, वह फिर लुप्त हो गया और फिर चोरों का-सा जीवन कटने लगा ।

फिर सालाना इम्तहान हुआ, और कुछ ऐसा संयोग हुआ कि मैं फिर पास हुआ और भाई साहब फिर फेल हो गए । मैंने बहुत मेहनत न की पर न जाने कैसे दरजे में प्रथम आ गया । मुझे खुद अचरज हुआ । भाई साहब ने प्राणांतक परिश्रम किया था । कोर्स का एक-एक शब्द चाट गए थे; दस बजे रात तक इधर,

चार बजे भोर से उठकर छह से साढ़े नौ तक स्कूल जाने के पहले । मुद्रा काँतिहीन हो गई थी, मगर बेचारे फेल हो गए । मुझे उन पर दया आती थी । नतीजा सुनाया गया, तो वह रो पड़े और मैं भी रोने लगा । अपने पास होने वाली खुशी आधी हो गई । मैं भी फेल हो गया होता, तो भाई साहब को इतना दुख न होता, लेकिन विधि की बात कौन टाले ।

मेरे और भाई साहब के बीच में अब केवल एक दरजे का अंतर और रह गया । मेरे मन में एक कृटिल भावना उदय हुई कि कहीं भाई साहब एक साल और फेल हो जाएँ, तो मैं उनके बराबर हो जाऊँ, फिर वह किस आधार पर मेरी फजीहत कर सकेंगे, लेकिन इस विचार को दिल से बलपूर्वक निकाल डाला। आखिर वह मुझे मेरे हित के विचार से ही तो डाँटते हैं । मुझे उस वक्त अप्रिय लगता है अवश्य, मगर यह शायद उनके उपदेशों का ही असर हो कि मैं दनादन पास होता जाता हूँ और इतने अच्छे नंबरों से ।

अब भाई साहब बहुत कुछ नर्म पड़ गए थे । कई बार मुझे डाँटने का अवसर पाकर भी उन्होंने धीरज से काम लिया । शायद अब वह खुद समझने लगे थे कि मुझे डाँटने का अधिकार उन्हें नहीं रहा; या रहा तो बहुत कम । मेरी स्वच्छंदता भी बढ़ी । मैं उनकी सहिष्णुता का अनुचित लाभ उठाने लगा । मुझे कुछ ऐसी धारणा हुई कि मैं तो पास हो ही जाऊँगा, पढ़ूँ या न पढ़ूँ, मेरी तकदीर बलवान है, इसलिए भाई साहब के डर से जो थोड़ा-बहुत पढ़ लिया करता था, वह भी बंद हुआ । मुझे कनकौए उड़ाने का नया शौक पैदा हो गया था और अब सारा समय पतंगबाजी की ही भेंट होता था, फिर भी मैं भाई साहब का अदब करता था, और उनकी नजर बचाकर कनकौए उड़ाता था ।

एक दिन संध्या समय होस्टल से दूर मैं एक कनकौआ लूटने बेतहाशा दौड़ा जा रहा था । आँखें आसमान की ओर थीं और मन उस आकाशगामी पथिक की ओर, जो मंद गति से झूमता पतन की ओर चला जा रहा था, मानो कोई आत्मा स्वर्ग से निकलकर विरक्त मन से नए संस्कार ग्रहण करने जा रही हो। बालकों की एक पूरी सेना लग गयी; और झाड़दार बाँस लिए उनका स्वागत करने को दौड़ी आ रही थी । किसी को अपने आगे-पीछे की खबर न थी । सभी मानो उस पतंग के साथ ही आकाश में उड़ रहे थे, जहाँ सब कुछ समतल है, न मोटरकारें हैं, न ट्राम, न गाड़ियाँ ।

सहसा भाई साहब से मेरी मुठभेड़ हो गई, जो शायद बाजार से लौट रहे थे । उन्होंने वहीं मेरा हाथ पकड़ लिया और उग्र भाव से बोले - “इन बाजारी लौंडों के साथ धेले के कनकौए के लिए दौड़ते तुम्हें शर्म नहीं आती ? तुम्हें इसका भी कुछ लिहाज नहीं कि अब नीची जमात में नहीं हो, बल्कि आठवीं जमात में आ गए हो और मुझसे केवल एक दरजा नीचे हो । आखिर आदमी को कुछ तो अपनी पोजीशन का ख्याल करना चाहिए ।”

“मैं तुमसे पाँच साल बड़ा हूँ और चाहे आज तुम मेरी ही जमात में आ जाओ और परीक्षकों का यही हाल है, तो निस्संदेह अगले साल तुम मेरे समकक्ष हो जाओगे और शायद एक साल बाद तुम मुझसे आगे निकल जाओ लेकिन मुझमें और तुममें जो पाँच साल का अंतर है, उसे तुम क्या, खुदा भी नहीं मिटा सकता । मैं तुमसे पाँच साल बड़ा हूँ और हमेशा रहूँगा । मुझे दुनिया का और जिंदगी का जो तजुरबा है, तुम उसकी बराबरी नहीं कर सकते ।”

“भाईजान, यह गरूर दिल से निकाल डालो कि तुम मेरे समीप आ गए हो और अब स्वतंत्र हो । मेरे देखते तुम बेराह नहीं चल पाओगे । अगर तुम यों न मानोगे, तो मैं (थप्पड़ दिखाकर) इसका प्रयोग भी

कर सकता हूँ । मैं जानता हूँ, तुम्हें मेरी बातें जहर लग रही हैं.”

मैं उनकी इस नयी युक्ति से नत-मस्तक हो गया । मुझे आज सचमुच अपनी लघुता का अनुभव हुआ और भाई साहब के प्रति मेरे मन में श्रद्धा उत्पन्न हुई । मैंने सजल आँखों से कहा “हरगिज नहीं । आप जो कुछ फरमा रहे हैं, वह बिल्कुल सच है और आपको कहने का अधिकार है ।”

भाई साहब ने मुझे गले लगा लिया और बोले - “मैं कनकौए उड़ाने को मना नहीं करता । मेरा जी भी ललचाता है, लेकिन क्या करूँ, खुद बेराह चलूँ तो तुम्हारी रक्षा कैसे करूँ ? यह कर्तव्य भी तो मेरे सिर पर है ।”

संयोग से उसी वक्त एक कटा हुआ कनकौआ हमारे ऊपर से गुजरा । उसकी डोर लटक रही थी । लड़कों का एक गोल पीछे-पीछे दौड़ा चला आता था । भाई साहब लंबे हैं ही, उछलकर उसकी डोर पकड़ ली और बेतहाशा होस्टल की तरफ दौड़े । मैं पीछे-पीछे दौड़ रहा था ।

2.0 പരാവലി

दरजा	ക്ലാസ്സ് / തരം	हिसाब	ഗണിതം / കണക്ക്
तालीम	വിദ്യാഭ്യാസം	अवहेलना	അവഗണന
जल्दबाजी	തിടുക്കം	दाँव-घात	തന്ത്രപരമായ നീക്കം
बुनियाद	അടിത്തറ	जान लेवा	ജീവനെടുക്കുന്ന
आलीशान	പ്രൗഢഗംഭീരമായ	आँखफोड़ पुस्तकें	കടുകട്ടിയായ പുസ്തകങ്ങൾ
महल	മാളിക	नसीहत	ഉപദേശം
मजबूत	ബലമുള്ള	फज़ीहत	അപമാനം
पायेदार	ഈടുള്ള	सालाना	വാർഷികം
निगरानी	മേൽനോട്ടം	प्रथम	ഒന്നാമൻ
शालीनता	കുലീനത	हमदर्दी	അനുകമ്പ
हुक्म	ആജ്ഞ	लज्जास्पद	ലജ്ജാകരമായ
कानून	നിയമം	भाँप लेना	ഊഹിക്കുക
अध्ययनशील	പഠന തൽപരനായ	भोर	പ്രഭാതം
रौद्र	ക്രോധമുള്ള	घमंड	അഹങ്കാരം
लताड़ना	ശകാരിക്കുക	हस्ती	നിലനിൽപ്പ്
नक्शा	ഭൂപടം	तिरस्कार	അവഗണന
मद	ഇനം		

താജ്ജുബ	അതഭൂതം	തകദീര	ഭാഗ്യം
ലുപ്ത	ലോപം	പതംഗബാജി	പട്ടം പറത്തൽ
അചരജ	ആശ്ചര്യം	അദബ	ആദരവ്
പ്രാണാന്തക	കഠിനമായ	ബേതഹാശാ	തിടുക്കത്തിൽ
शब्द चाट गए	ഹൃദിസ്ഥമാക്കി	മുതമേദ് ഹോ	മുഖാമുഖം കാണുക
कांतिहीन	തിളക്കമില്ലാത്ത	ലാଁडा	ഒന്നിനും കൊള്ളാത്തവൻ
कुटिल	കുശാഗ്രമായ	ജമാത	ക്ലാസ്സ് / തരം
नतीजा	പരീക്ഷാഫലം/പരിണാമം	ഗരൂര	അഹംഭാവം
विधि	തലയിലെഴുത്ത്	യുക്തി	ഉപായം
दनादन	നിരന്തരം	हरगिज नहीं	ഒരിക്കലുമില്ല
नर्म पड़ना	ശാന്തമാകുക	बेराह	വഴിവിട്ട്
स्वच्छंदता	സ്വാതന്ത്ര്യം	नतमस्तक होना	നമിക്കുക

3.0 ശൈലികളും പ്രയോഗങ്ങളും

पढ़ने में जी न लगना	പഠനത്തിൽ മുഴുകാതിരിക്കുക
ऐरा-गैरा नत्थू खैरा	ഏതവനായാലും
हँसी-खेल होना	നിസ്സാരകാര്യം/കുട്ടിക്കളി / കളിതമാശ
रात-दिन आँखें फोड़ना	കഠിനമായി അധ്വാനിക്കുക / ചത്തു പണിയുക
पास फटकना	അടുത്തെത്തുക / തലയിൽ കയറുക
जिगर के टुकड़े-टुकड़े होना	അത്യന്തം വേദനിക്കുക / കരളു നുറുങ്ങുക
हिम्मत छूटना	ധൈര്യം ചോർന്നു പോകുക
बूते के बाहर होना	കഴിവിനുമപ്പുറം
आड़े हाथों लेना	ഗുണദോഷിക്കുക
घाव पर नमक छिड़कना	കുടുതൽ വേദനിപ്പിക്കുക/ എരിതീയിൽ എണ്ണ ഒഴിക്കുക
तलवार खींचना	കോപാകുലനാകുക

4.0 പാഠസാരം

‘बड़े भाई साहब’ हिंदी के प्रसिद्ध कहानीकार प्रेमचंद की लोकप्रिय कहानियों में से एक है। इसमें दो सगे भाइयों के विद्यार्थी जीवन का चित्रण है। होस्टल में साथ-साथ रहने के कारण बड़ा भाई छोटे भाई के प्रति उत्तरदायित्व भी निभा रहा है। वह उसे खेलने-कूदने के लिए टोकता है और अपनी भावनाओं को नियंत्रित कर आदर्श प्रस्तुत करना चाहता है।

छोटा भाई कम परिश्रम से भी परीक्षा में प्रथम स्थान पाता रहता है किंतु दुर्भाग्य से बड़े भाई को बार-बार असफलता का मुँह देखना पड़ता है। इस प्रकार उनकी कक्षाओं के बीच का अंतर कम होता चला जाता है और कहानी के अंत तक वह अंतर केवल एक साल का रहता है। इतना होते हुए भी बड़ा भाई अपना दायित्व निभाता रहता है। कहानी में इस स्थिति को बड़े भावपूर्ण ढंग से प्रस्तुत किया गया है।

साथ ही साथ प्रेमचंद ने जीवन के अनुभवों को भी कहानी में महत्व दिया है।

5.0 ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ

प्रश्न 1. : बड़े भाई साहब के व्यक्तित्व की विशेषताएँ बताइए ?

उत्तर : बड़े भाई साहब जल्दबाजी में काम करना पसंद नहीं करते थे। वे उपदेश की कला में निपुण थे। वे छोटे भाई को सही राह दिखाना अपना कर्तव्य समझते थे।

प्रश्न 2. : अंग्रेजी पढ़ने के बारे में बड़े भाई ने अपने छोटे भाई से क्या कहा ?

उत्तर : अंग्रेजी पढ़ना कोई हँसी-खेल नहीं है। कोई भी ऐसे ही अंग्रेजी नहीं सीखता। इसके लिए मेहनत करनी पड़ती है।

प्रश्न 3. : फेल होने पर बड़े भाई का उदास होना, छोटे भाई को कैसा लगा ?

उत्तर : बड़े भाई को उदास देखकर छोटे भाई के मन में उनके प्रति सहानुभूति उत्पन्न हुई। उनके लिए बुरा सोचना अच्छा नहीं लगा।

प्रश्न 4. : इस कहानी का संदेश क्या है ?

उत्तर : रटने से अच्छा समझकर पढ़ना होता है। पढ़ाई-लिखाई के साथ खेलकूद भी महत्वपूर्ण है। जीवन का अनुभव पढ़ाई से कम महत्वपूर्ण नहीं है।

— * —

- पिता : कहाँ ? कुछ भी नहीं । सिर्फ एक केला और एक संतरा खाया था । अरे, यह तो दफ़्तर से चलने तक कूदता फिर रहा था । बस अड्डे पर आकर यकायक बोला- पिता जी, मेरे पेट में तो कुछ 'ऐसे-ऐसे' हो रहा है ।
- माँ : कैसे ?
- पिता : बस 'ऐसे-ऐसे' करता रहा । मैंने कहा - अरे, गड़गड़ होती है? तो बोला - नहीं । फिर पूछा - चाकू-सा चुभता है ? तो जवाब दिया - नहीं । गोला-सा फूटता है ? तो बोला- नहीं । जो पूछा उसका जवाब - नहीं । बस एक ही रट लगाता रहा, कुछ 'ऐसे-ऐसे' होता है ।
- माँ : (हँसकर) हँसी की हँसी, दुख का दुख, यह 'ऐसे-ऐसे' क्या होता है? कोई नयी बीमारी तो नहीं ? बेचारे का मुँह कैसे उतर गया है ! हवाइयाँ उड़ रही हैं ।
- पिता : अजी, एकदम सफ़ेद पड़ गया था । खड़ा नहीं रहा गया । बस में भी नाचता रहा - मेरे पेट में 'ऐसे-ऐसे' होता है । 'ऐसे-ऐसे' होता है ।
- मोहन : (जोर से कराहकर) माँ ! ओ माँ !
- माँ : न-न मेरे बेटे, मेरे लाल, ऐसे नहीं । अजी, ज़रा देखना, डॉक्टर क्यों नहीं आया ! इसे तो कुछ ज़्यादा ही तकलीफ़ जान पड़ती है । यह 'ऐसे-ऐसे' तो कोई बड़ी खराब बीमारी है । देखो न, कैसे लोट रहा है ! ज़रा भी कल नहीं पड़ती । हींग, चूरन, पिपरमिंट सब दे चुकी हूँ । वैद्य जी आ जाते !
(तभी फोन की घंटी बजती है । मोहन के पिता उठाते हैं)
- पिता : यह 72143332 है । जी, जी हाँ । बोल रहा हूँ . . . कौन ? डॉक्टर साहब! जी हाँ, मोहन के पेट में दर्द है... जी नहीं, खाया तो कुछ नहीं.... बस यही कह रहा है.... बस जी नहीं, गिरा भी नहीं 'ऐसे-ऐसे' होता है । बस जी 'ऐसे-ऐसे' होता है । बस जी, 'ऐसे-ऐसे' ! यह 'ऐसे-ऐसे' क्या बला है, कुछ समझ में नहीं आता । जी....जी हाँ ! चेहरा एकदम सफ़ेद हो रहा है । नाचा.... नाचता फिरता है.... जी नहीं, दस्त तो नहीं आया..... जी हाँ, पेशाब तो आया था..... जी नहीं, रंग तो नहीं देखा । आप कहें तो अब देख लेंगे.... अच्छा जी ! ज़रा जल्दी आइए । अच्छा जी, बड़ी कृपा है । (फोन का चोंगा रख देते हैं ।) डॉक्टर साहब चल दिए हैं । पाँच मिनट में आ जाते हैं ।
(पड़ोस के लाला दीनानाथ का प्रवेश । मोहन जोर से कराहता है ।)
- मोहन : माँ....माँ....ओ....ओ.... (उल्टी आती है । उठकर नीचे झुकता है । माँ सिर पकड़ती है । मोहन तीन-चार बार 'ओ-ओ' करता है । थूकता है, फिर लेट जाता है ।) हाय, हाय !
- माँ : (कमर सहलाती हुई) क्या हो गया ? दोपहर को भला-चंगा गया था । कुछ समझ में नहीं आता ! कैसा पड़ा है ! नहीं तो मोहन भला कब पड़ने वाला है ! हर वक्त घर को सिर पर उठाए रहता है ।

- दीनानाथ : अजी, घर क्या, पड़ोस को भी गुलज़ार किए रहता है । इसे छोड़, उसे पछाड़; इसके मुक्का, उसके थपपड़ । यहाँ-वहाँ, हर कहीं मोहन ही मोहन ।
- पिता : बड़ा नटखट है ।
- माँ : पर अब तो बेचारा कैसा थक गया है ! मुझे तो डर है कि कल स्कूल कैसे जाएगा ।
- दीनानाथ : जी हाँ, कुछ बड़ी तकलीफ़ है, तभी तो पड़ा है । मामूली तकलीफ़ को तो यह कुछ समझता नहीं । पर कोई डर नहीं । मैं वैद्य जी से कह आया हूँ । वे आ ही रहे हैं । ठीक कर देंगे ।
- मोहन : (तेज़ी से कराहकर) अरे...रे-रे-रे...ओह !
- माँ : (घबराकर) क्या है, बेटा ? क्या हुआ ?
- मोहन : (रुआँसा-सा) बड़े जोर से ऐसे-ऐसे होता है । ऐसे-ऐसे ।
- माँ : ऐसे कैसे, बेटे ? ऐसे क्या होता है ?
- मोहन : ऐसे-ऐसे । (पेट दबाता है ।)
(वैद्य जी का प्रवेश ।)
- वैद्य जी : कहाँ है मोहन ? मैंने कहा, जय राम जी की ! कहो बेटा, खेलने से जी भर गया क्या ? कोई धमा-चौकड़ी करने को नहीं बची है क्या ?
(सब उठकर हाथ जोड़ते हैं । वैद्य जी मोहन के पास कुरसी पर बैठ जाते हैं ।)
- पिता : वैद्य जी, शाम तक ठीक था । दफ़्तर से चलते वक्त रास्ते में एकदम बोला- मेरे पेट में दर्द होता है । 'ऐसे-ऐसे' होता है । समझ नहीं आता, यह कैसा दर्द है !
- वैद्य जी : अभी बता देता हूँ । असल में बच्चा है । समझा नहीं पाता है । (नाड़ी दबाकर) वात का प्रकोप है... मैंने कहा, बेटा, जीभ तो दिखाओ । (मोहन जीभ निकालता है ।) कब्ज़ है । पेट साफ़ नहीं हुआ । (पेट टटोलकर) हूँ पेट साफ़ नहीं है । मल रुक जाने से वायु बढ़ गई । क्यों बेटा ? (हाथ की उँगलियों को फ़ैलाकर फिर सिकोड़ते हैं ।) ऐसे-ऐसे होता है ?
- मोहन : (कराहकर) जी हाँ.... ओह !
- वैद्य जी : (हर्ष से उछलकर) मैंने कहा न, मैं समझ गया । अभी पुड़िया भेजता हूँ । मामूली बात है, पर यही मामूली बात कभी-कभी बड़ों-बड़ों को छका देती है । समझने की बात है । मैंने कहा, आओ जी, दीनानाथ जी, आप ही पुड़िया ले लो । (मोहन की माँ से) आधे-आधे घंटे बाद गरम पानी से देनी है । दो-तीन दस्त होंगे । बस फिर 'ऐसे-ऐसे' ऐसे भागेगा जैसे गधे के सिर से सींग !
(वैद्य जी द्वार की ओर बढ़ते हैं । मोहन के पिता पाँच का नोट निकालते हैं ।)

- पिता : वैद्य जी, यह आपकी भेंट । (नोट देते हैं ।)
- वैद्य जी : (नोट लेते हुए) अरे मैंने कहा, आप यह क्या करते हैं ? आप और हम क्या दो हैं ? (अंदर के दरवाजे से जाते हैं । तभी डॉक्टर प्रवेश करते हैं ।)
- डॉक्टर : हैलो मोहन ! क्या बात है ? 'ऐसे-ऐसे' क्या कर लिया ? (माँ और पिता जी फिर उठते हैं । मोहन कराहता है । डॉक्टर पास बैठते हैं।)
- पिता : डॉक्टर साहब, कुछ समझ में नहीं आता ।
- डॉक्टर : (पेट दबाने लगते हैं ।) अभी देखता हूँ । जीभ तो दिखाओ बेटा । (मोहन जीभ निकालता है ।) हूँ, तो मिस्टर, आपके पेट में कैसे होता है ? ऐसे-ऐसे ? (मोहन बोलता नहीं, कराहता है ।)
- माँ : बताओ, बेटा ! डॉक्टर साहब को समझा दो ।
- मोहन : जी...जी... ऐसे-ऐसे । कुछ ऐसे-ऐसे होता है । (हाथ से बताता है । उँगलियाँ भींचता है ।) डॉक्टर साहब, तबीयत तो बड़ी खराब है ।
- डॉक्टर : (सहसा गंभीर होकर) वह तो मैं देख रहा हूँ । चेहरा बताता है, इसे काफ़ी दर्द है । असल में कई तरह के दर्द चल पड़े हैं । कौलिक पेन तो है नहीं । और फोड़ा भी नहीं जान पड़ता । (बराबर पेट टटोलता रहता है ।)
- माँ : (काँपकर) फोड़ा !
- डॉक्टर : जी नहीं, वह नहीं है । बिल्कुल नहीं है । (मोहन से) ज़रा मुँह फिर खोलना। जीभ निकालो। (मोहन जीभ निकालता है।) हाँ, कब्ज़ ही लगता है । कुछ बदहजमी भी है । (उठते हुए) कोई बात नहीं । दवा भेजता हूँ । (पिता से) क्यों न आप ही चलें ! मेरा विचार है कि एक ही खुराक पीने के बाद तबीयत ठीक हो जाएगी । कभी-कभी हवा रुक जाती है और फंदा बना लेती है । बस उसी की एंठन है । (डॉक्टर जाते हैं । मोहन के पिता दस का नोट लिए पीछे-पीछे जाते हैं डॉक्टर साहब को देते हैं ।)
- माँ : सेंक तो दूँ डॉक्टर साहब ?
- डॉक्टर : (दूर से) हाँ, गरम पानी की बोतल से सेंक दीजिए । (डॉक्टर जाते हैं । माँ बोतल उठाती है । पड़ोसिन आती है ।)
- पड़ोसिन : क्यों मोहन की माँ, कैसा है मोहन ?
- माँ : आओ जी, रामू की काकी ! कैसा क्या होता ! लोचा-लोचा फिरे है । जाने 'ऐसे-ऐसे' दर्द क्या है, लड़के का बुरा हाल कर दिया ।

- पड़ोसिन : ना जी, इत्ती नयी-नयी बीमारियाँ निकली हैं । देख लेना, यह भी कोई नया दर्द होगा । राम मारी बीमारियों ने तंग कर दिया । नए-नए बुखार निकल आए हैं । वह बात है कि खाना-पीना तो रहा नहीं ।
- माँ : डॉक्टर कहता है कि बदहजमी है । आज तो रोटी भी उनके साथ खाकर नहीं गया था । वहाँ भी कुछ नहीं खाया । आजकल तो बिना खाए बीमारी होती है । (बाहर से आवाज़ आती है - 'मोहन ! मोहन' । फिर मास्टर जी का प्रवेश होता है ।)
- माँ : ओह, मोहन के मास्टर जी हैं । (पुकारकर) आ जाइए !
- मास्टर : सुना है कि मोहन के पेट में कुछ 'ऐसे-ऐसे' हो रहा है ! क्यों भाई ? (पास आकर) हाँ, चेहरा तो कुछ उतरा हुआ है । दादा, कल तो स्कूल जाना तुम्हारे बिना तो क्लास में रौनक ही नहीं रहेगी । क्यों माता जी, आपने क्या खिला दिया था इसे ?
- माँ : खाया तो बेचारे ने कुछ नहीं ।
- मास्टर : तब शायद न खाने का दर्द है । समझ गया, उसी में 'ऐसे-ऐसे' होता है ।
- माँ : पर मास्टर जी, वैद्य और डॉक्टर तो दस्त की दवा भेजेंगे ।
- मास्टर : माता जी, मोहन की दवा वैद्य और डॉक्टर के पास नहीं है । इसकी 'ऐसे-ऐसे' की बीमारी को मैं जानता हूँ । अकसर मोहन जैसे लड़कों को वह हो जाती है ।
- माँ : सच ! क्या बीमारी है यह ?
- मास्टर : अभी बताता हूँ । (मोहन से) अच्छा साहब ! दर्द तो दूर हो ही जाएगा । डरो मत । बेशक कल स्कूल मत आना । पर हाँ, एक बात तो बताओ, स्कूल का काम तो पूरा कर लिया है ?
- (मोहन चुप रहता है ।)
- माँ : जवाब दो, बेटा, मास्टर जी क्या पूछते हैं ?
- मास्टर : हाँ, बोलो बेटा ।
- (मोहन कुछ देर फिर मौन रहता है । फिर इनकार में सिर हिलाता है ।)
- मोहन : जी, सब नहीं हुआ ।
- मास्टर : हूँ ! शायद सवाल रह गए हैं ।
- मोहन : जी !
- मास्टर : तो यह बात है । 'ऐसे-ऐसे' काम न करने का डर है ।
- माँ : (चौंककर) क्या ?
- (मोहन सहसा मुँह छिपा लेता है ।)

मास्टर : (हँसकर) कुछ नहीं, माता जी, मोहन ने महीना भर मौज की। स्कूल का काम रह गया। आज ख्याल आया। बस डर के मारे पेट में 'ऐसे-ऐसे' होने लगा - 'ऐसे-ऐसे' ! अच्छा, उठिए साहब ! आपके 'ऐसे-ऐसे' की दवा मेरे पास है। स्कूल से आपको दो दिन की छुट्टी मिलेगी। आप उसमें काम पूरा करेंगे और आपका 'ऐसे-ऐसे' दूर भाग जाएगा। (मोहन उसी तरह मुँह छिपाए रहता है।) अब उठकर सवाल शुरू कीजिए। उठिए, खाना मिलेगा।

(मोहन उठता है। माँ ठगी-सी देखती है। दूसरी ओर से पिता और दीनानाथ दवा लेकर प्रवेश करते हैं।)

माँ : क्यों रे मोहन, तेरे पेट में तो बहुत बड़ी दाढ़ी है। हमारी तो जान निकल गई। पंद्रह-बीस रुपए खर्च हुए, सो अलग। (पिता से) देखा जी आपने !

पिता : (चकित होकर) क्या-क्या हुआ ?

माँ : क्या-क्या होता ! यह 'ऐसे-ऐसे' पेट का दर्द नहीं है, स्कूल का काम न करने का डर है।

पिता : हैं !

(दवा की शीशी हाथ से छूटकर फर्श पर गिर पड़ती है। एक क्षण सब ठगे-से मोहन को देखते हैं। फिर हँस पड़ते हैं।)

दीनानाथ : वाह, मोहन, वाह !

पिता : वाह, बेटा जी, वाह ! तुमने तो खूब छकाया !

(एक अट्टहास के बाद परदा गिर जाता है।)

3.0 ॥३०॥३०॥

मोहन अपने माता-पिता के साथ रहता है। एक दिन अचानक उसने पेट में तेज दर्द होने की शिकायत की। वह इसके अलावा कुछ नहीं बता पा रहा था कि उसके पेट में 'ऐसे-ऐसे' हो रहा है। उसकी पीड़ा को देखकर पहले घर में वैद्य को बुलाया जाता है, और बाद में डॉक्टर को। दोनों ही मोहन को कब्ज और बदहजमी की शिकायत बताकर अपनी-अपनी दवाइयाँ भिजवाते हैं। तभी मोहन के मास्टर जी वहाँ आ जाते हैं। मास्टर जी बताते हैं कि मोहन ने स्कूल का कार्य समय रहते नहीं किया। इसी कारण मोहन तबीयत खराब होने का बहाना बना रहा है। मास्टर जी ने होम वर्क पूरा करने के लिए मोहन को दो दिन की छुट्टी दे दी और मोहन की तबीयत ठीक हो गई।

4.0 പദാവലി

ദൃശ്യ	ദൃശ്യം	കല	ആശ്വാസം
ഗലീച	പരവതാനി	ചോംഗ	ടെലിഫോൺ റിസീവർ
രസോദ്ഘ	അടുക്കള	കരാഹന	ദീനസ്വരം പുറപ്പെടുവിക്കുക
സേകന	ചൂടു പിടിപ്പിക്കുക	വാത	വായുസംബന്ധമായ
അന്റ്-ഷാൻ	കണ്ണിൽ കണ്ട ഭക്ഷണപദാർത്ഥങ്ങൾ	പ്രകോപ	കോപം
യകായക	പെട്ടെന്ന്	കബ്	മലബന്ധം
ഗദ്ഗദ്	വയറിൽ നിന്നുണ്ടാകുന്ന കടകട ശബ്ദം	ബദഹജമി	ദഹനക്കേട്
ലോടന	ഉരുളുക	അറ്റ്‌ഹാസ	പൊട്ടിച്ചിരി

5.0 ശൈലികളും പ്രയോഗങ്ങളും

- 1) मुँह उतरना = माँ को बीमार देखकर अशोक का मुँह उतर गया ।
- 2) हवाइयाँ उड़ना = झूठ पकड़े जाने पर उसके चेहरे पर हवाइयाँ उड़ने लगीं ।
- 3) सफेद पड़ना = डर के मारे उसका चेहरा सफेद पड़ गया ।
- 4) भला-चंगा = कल तक प्रमोद भला-चंगा था, आज अस्पताल कैसे पहुँच गया ?
- 5) घर सिर पर उठाना = ऐसा मैंने क्या कह दिया कि तुमने पूरा घर सिर पर उठा लिया ।
- 6) गधे के सिर से सींग = तुम तो ऐसे गायब हो गए जैसे गधे के सिर से सींग ।
- 7) लोचा-लोचा फिरना = बीमारी के कारण वह इतना कमजोर हो गया है कि घर में वह लोचा-लोचा फिर रहा है ।

— * —

പാഠ / പാഠം-11

- 1.0 പാഠഭാഗത്തിലേക്ക് ഒരു എത്തിനോട്ടം
- 2.0 പാഠഭാഗം ഇന്റർവ്യൂ (സാക്ഷാത്കാര / അഭിമുഖം)
- 3.0 പദാവലി
- 4.0 മാതൃകകളും പ്രയോഗങ്ങളും
- 5.0 ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും

1.0 പാഠഭാഗത്തിലേക്ക് ഒരു എത്തിനോട്ടം

ഈ സംഭാഷണം ഹിന്ദി സംഭാഷണ ശൈലി പരിചയപ്പെടുത്തുന്നു. ചുവടെ ചേർത്തിട്ടുള്ള പ്രധാനപ്പെട്ട കാര്യങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കുമല്ലോ. :-

- (i) ഔപചാരികശൈലിയിലാണ് ഈ പാഠഭാഗം. വിനയസൂചക സംബോധനാരൂപമായ आप ഇതിൽ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു.
- (ii) അനുപചാരികവേളകളിൽ ഉപയോഗിക്കാറുള്ള ഇംഗ്ലീഷ് പദങ്ങൾ ഇവിടെ ഒഴിവാക്കിയിരിക്കുന്നു.
- (iii) സന്ദർഭത്തിന് കോട്ടം തട്ടാത്തവിധത്തിൽ ചില വാക്കുകളും ശൈലികളും ഒഴിവാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ഉദാഹരണമായി -

और हिंदी गाने भी ।

जी बिल्कुल ।

जी हाँ, लगेंगी ।

'രാജ് ഭാഷ അധികാരി' എന്ന തസ്തികയിലേക്ക് അഭിമുഖത്തിനു വന്ന ഉദ്യോഗാർത്ഥിയായ ദിവാകറും സമിതി അധ്യക്ഷനും രണ്ടംഗങ്ങളും അടങ്ങിയ അഭിമുഖ സമിതിയുടെ ദൃശ്യമാണ് ഈ പാഠത്തിലുള്ളത്. ഉദ്യോഗാർത്ഥിയുടെ വിദ്യാഭ്യാസ യോഗ്യതകളും പ്രവൃത്തിപരിചയവും ആരാഞ്ഞതിനു ശേഷം സമിതി അധ്യക്ഷൻ മറ്റംഗങ്ങളോട് ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിക്കുവാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നു.

2.0 പാഠഭാഗം ഇന്റർവ്യൂ (അഭിമുഖം)

'राजभाषा अधिकारी' पद के लिए इंटरव्यू

दिवाकर : सर ! क्या मैं अंदर आ सकता हूँ ?

अध्यक्ष : आइए, आइए ।

(दिवाकर का प्रवेश)

दिवाकर : आप सभी को मेरा नमस्कार !

- अध्यक्ष : बैठिए !
- दिवाकर : धन्यवाद सर !
- अध्यक्ष : आपका नाम ?
- दिवाकर : जी, मेरा नाम दिवाकर है ।
- अध्यक्ष : आजकल आप कहाँ काम करते हैं ?
- दिवाकर : जी, मैं चेन्नई के एक कॉलेज में हिंदी पढ़ाता हूँ ।
- अध्यक्ष : अच्छा, अच्छा ! आप हिंदी पढ़ाते हैं ? हिंदी में आप क्या पढ़ाते हैं ?
- दिवाकर : जी ! मैं आधुनिक कविता पढ़ाता हूँ ।
- अध्यक्ष : आपने एम. ए. कहाँ से किया है ?
- दिवाकर : जी, मैंने मद्रास विश्वविद्यालय से एम. ए. किया है ।
- अध्यक्ष : डॉ. सक्सेना ! आप कुछ पूछना चाहेंगे ?
- सक्सेना : अध्यापन छोड़कर आप इस पद पर आना चाहते हैं । कोई खास कारण ?
- दिवाकर : सर, कॉलेज में मैं अस्थायी हूँ । फिर राजभाषा का कार्य मुझे ज्यादा पसंद है।
- सक्सेना : क्या आपको पता है कि जिस पद के लिए आप यहाँ आए हैं, उसमें आपको कौन से काम करने होंगे ?
- दिवाकर : जी ! राजभाषा अधिकारी के रूप में कार्यालय में राजभाषा हिंदी के कार्यान्वयन से संबंधित कार्य करने होंगे ।
- सक्सेना : अच्छा ! कोई प्रमुख कार्य बताइए ।
- दिवाकर : सर ! अनुवाद की अपेक्षा मौलिक रूप से हिंदी में ही प्रारूपण-टिप्पण को बढ़ावा देना होगा ।
- सक्सेना : आपको पता होगा कि संविधान के कौन से अनुच्छेद में हिंदी को संघ की राजभाषा का दर्जा दिया गया है ?
- दिवाकर : जी, संविधान के अनुच्छेद 343 में ।
- अध्यक्ष : डॉ. स्वामी, आप कुछ पूछना चाहेंगे ?
- डॉ. स्वामी : आपका प्रिय कवि कौन है ?
- दिवाकर : मेरे प्रिय कवि हैं - गोस्वामी तुलसीदास ।
- डॉ. स्वामी : और आपका प्रिय उपन्यासकार ?
- दिवाकर : प्रेमचंद ।
- डॉ. स्वामी : प्रेमचंद का कौन-सा उपन्यास आपको अधिक पसंद है ?

- दिवाकर : जी 'निर्मला' मुझे बहुत अच्छा लगता है ।
- डॉ. स्वामी : कारण ?
- दिवाकर : सर ! क्योंकि इसमें वर्तमान सामाजिक बुराइयों पर प्रकाश डाला गया है ।
- डॉ. स्वामी : क्या आप अब भी कुछ पढ़ते रहते हैं ?
- दिवाकर : जी हाँ, मुझे भाषा और साहित्य में विशेष रुचि है ।
- अध्यक्ष : डॉ. गोपालन, आप कुछ पूछना चाहेंगे ?
- डॉ. गोपालन : क्या दक्षिण भारत में छात्र हिंदी पढ़ने में रुचि लेते हैं ?
- दिवाकर : जी हाँ ! बड़ी संख्या में छात्र-छात्राएँ हिंदी पढ़ते हैं ।
- डॉ. गोपालन : क्या पढ़ने के अलावा भी उनमें हिंदी के प्रति लगाव दिखता है ?
- दिवाकर : जी बिल्कुल । वे हिंदी फिल्मों और धारावाहिक खूब पसंद करते हैं । और हिंदी गाने भी। वहाँ हिंदी मेलों में काफी भीड़ रहती है ।
- डॉ. गोपालन : विश्वविद्यालय के अलावा चेन्नई में हिंदी सीखने की क्या स्थिति है ?
- दिवाकर : चेन्नई में तो कई स्थानों पर हिंदी की पढ़ाई होती है । और दक्षिण भारत हिंदी प्रचार सभा उन्हें प्रमाण-पत्र भी देती है ।
- अध्यक्ष : आपने अभी बताया था कि आपकी रुचि हिंदी साहित्य में भी है ।
- दिवाकर : जी महोदय !
- अध्यक्ष : आपने कहा था कि कवि तुलसीदास आपको बहुत पसंद हैं । उनकी कुछ रचनाओं के नाम बताइए।
- दिवाकर : जी, रामचरितमानस तो उनकी विश्वप्रसिद्ध रचना है। इसके आतिरिक्त विनय पत्रिका और कवितावली आदि भी हैं ।
- अध्यक्ष : आपने ठीक कहा । क्या आप कुछ आधुनिक रचनाकारों के बारे में भी बता सकते हैं ?
- दिवाकर : जी हाँ ! मैंने छायावादी कवि जयशंकर प्रसाद, सूर्यकांत त्रिपाठी 'निराला', सुमित्रानंदन पंत और महादेवी वर्मा को भी पढ़ा है ।
- अध्यक्ष : आपने अज्ञेय की कोई रचना पढ़ी है ?
- दिवाकर : जी 'नदी के द्वीप' मुझे पसंद है ।
- अध्यक्ष : यदि आप चुन लिए गए, तो कब तक अपना कार्यभार ग्रहण कर सकेंगे ?
- दिवाकर : मुझे कम से कम एक महीने का समय चाहिए ।
- अध्यक्ष : अच्छा, धन्यवाद
- दिवाकर : धन्यवाद सर । नमस्कार ।

3.0 പദാവലി

अध्यक्ष	അധ്യക്ഷൻ	प्रिय	പ്രിയപ്പെട്ട
अध्यापन	അധ്യാപനം	वर्तमान	നിലവിലുള്ള
पद	തസ്തിക	सामाजिक	സാമൂഹികമായ
अस्थायी	താൽക്കാലികം	प्रकाश डालना	വെളിവാക്കുക
राजभाषा	ഭരണഭാഷ	साहित्य	സാഹിത്യം
कार्यालय	കാര്യാലയം	छात्र	വിദ്യാർത്ഥി
कार्यान्वयन	നടപ്പിലാക്കൽ	रुचि/लगाव	താല്പര്യം
प्रमुख	മുഖ്യമായ	धारावाहिक	പരമ്പര
अनुवाद	പരിഭാഷ	भीड़	ആൾക്കൂട്ടം
प्रारूपण	കരട് തയ്യാറാക്കൽ	स्थिति	അവസ്ഥ
टिप्पण	കുറിപ്പ്	प्रमाण-पत्र	യോഗ്യതാപത്രം
अनुच्छेद	ഖണ്ഡിക	आधुनिक	ആധുനികം
दर्जा	പദവി	रचनाकार	രചയിതാവ്

4.0 മാതൃകകളും പ്രയോഗങ്ങളും

4.1 ജി യുടെ പ്രയോഗം

ആദരസൂചകമായ ജി സാർ എന്നതിന് സമാനമാണ്. മുതിർന്നവരുടെയും ആദരണീയരുടെയും ചോദ്യങ്ങൾക്കുള്ള പ്രതികരണമായി ജി പ്രയോഗിക്കുന്നു. ഇത് മറ്റുപല സന്ദർഭങ്ങളിലും പ്രയോഗിക്കാറുണ്ട്. ഉദാഹരണമായി :-

(a) ഒരു ചോദ്യത്തിന്റെ മറുപടി ഓർമ്മിച്ചെടുക്കാനുള്ള സമയത്തിനായി.

आपने एम. ए. कब किया ?

जी, पिछले वर्ष ।

मि. दिवाकर, जिस पद के लिए आप आए हैं उसमें आपको कौन-से काम करने होंगे ?

जी, राजभाषा अधिकारी के रूप में कार्यालय में राजभाषा हिंदी के कार्यान्वयन से संबंधित कार्य करने होंगे ।

(b) 'എനിക്കു സ്പഷ്ടമായില്ല' 'താങ്കൾ പറഞ്ഞത് വ്യക്തമായില്ല' 'ഒന്നുകൂടി' എന്നീ ആശയങ്ങൾക്കു പകരമായി ജി പ്രയോഗിക്കുന്നു. ഇതധികവും ടെലിഫോൺ സംഭാഷണത്തിലാണ് വരുന്നത്. ഇത്തരം സന്ദർഭങ്ങളിൽ ഈ ധ്വനിയുടെ ദൈർഘ്യം വർദ്ധിച്ച് ഉച്ചത്തിലാകുന്നു.

क्या आपने दंगल फिल्म देखी है ?

जी ? साफ सुनाई नहीं दे रहा है ।

मैं पूछ रही हूँ, क्या आपने आमिर खान की फिल्म दंगल देखी है ?

जी हाँ, देखी है ।

(c) പറയുന്ന കാര്യം ശ്രോതാവ് കേൾക്കുന്നുണ്ട് എന്നു സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് മലയാളത്തിൽ 'അതെ' എന്ന അർത്ഥം നൽകാൻ.

कल आप दफ्तर गई थीं ?

जी ।

क्या आप विश्व पुस्तक मेला देखने गए थे ?

जी ।

(d) अच्छा जी (ശരി സാർ) എന്ന അർത്ഥത്തിലും जी ഉപയോഗിക്കാറുണ്ട്.

कल तीन बजे तक आ जाना ।

जी ।

कमरा बिल्कुल साफ होना चाहिए ।

जी ।

(e) ഒരു വ്യക്തിയുടെ പേര് ശ്രീമാൻ / ശ്രീമതി, ബന്ധുസൂചക പദങ്ങൾ എന്നിവയോടൊപ്പം ആദരസൂചകമായി जी പ്രയോഗിക്കുന്നു

पवन जी चाचा जी

कुमुद जी मामी जी

श्रीमती जी

4.2 കേവലക്രിയകൾ ചേർന്ന സംയുക്ത ക്രിയാരൂപം

ചില സംയുക്തക്രിയകൾ ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള മാതൃകയിലുള്ളവയാണ്:-

(a) (i) ना കേവലക്രിയ + ക്രിയ (पढ़ना + चाहता है, पढ़ना + जानता है)

ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങൾ വായിച്ച് ക്രിയാരൂപങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുക :-

1	2	3	4
क्या	आप आप तुम डॉ. मेहता	कुछ हिंदीतर भाषियों को साहित्यिक हिंदी बंगला में डिप्लोमा परीक्षा अज्ञेय का उपन्यास	पूछना चाहेंगे ? पढ़ना चाहेंगे ? पास करना चाहते हो ? पढ़ना चाहते हैं ?

കുറിപ്പ് : മേൽ പറഞ്ഞ ഉദാഹരണങ്ങളിൽ करना, पूछना, पढ़ना തുടങ്ങിയവയ്ക്ക് ഒരു രൂപമാറ്റവും വന്നിട്ടില്ല എന്ന് ശ്രദ്ധിച്ചുവല്ലോ, കേവലക്രിയകളോട് ചേരുമ്പോൾ രൂപമാറ്റത്തിന് വിധേയമാകാത്ത മറ്റു രണ്ടു ക്രിയകളാണ് जानना, सीखना എന്നിവ.

- जानना

मैं नाव <u>चलाना</u> जानता हूँ ।	अमित जादू <u>दिखाना</u> जानता है ।
मैं कागज के फूल <u>बनाना</u> जानता हूँ ।	वह नारियल के पेड़ पर <u>चढ़ना</u> जानता है ।
मोहन सिंह स्कूटर की सफाई <u>करना</u> जानता है ।	वह इडली <u>बनाना</u> जानता है ।

- सीखना

- मैं नाव चलाना सीख रहा हूँ ।
 मैं कागज के फूल बनाना सीखता हूँ ।
 मोहन सिंह स्कूटर की सफाई करना सीख रहा है ।
 वे टेनिस खेलना सीख रहे हैं ।
 नंदिनी गुड़िया बनाना सीख रही है ।
 मैं सिलाई करना सीख रही हूँ ।
 वह एक और भाषा पढ़ना सीख रहा है ।
 वे कंप्यूटर चलाना सीख रहे हैं ।

(ii) ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങൾ നോക്കൂ. കർമ്മത്തിനനുസരിച്ച് ക്രിയ മാറുന്നത് ശ്രദ്ധിച്ചുവല്ലോ. കേവലക്രിയയും കർമ്മത്തിനനുസരിച്ച് ആ, -എ, -ई രൂപം സ്വീകരിക്കുന്നു.

1	2 (കർമ്മം)	3
मैंने	कुछ केले	खरीदने चाहे ।
मोहन ने	हिंदी में चिट्ठी	लिखनी चाही ।
मोहन ने	बंगला में डिप्लोमा की परीक्षा	पास करनी चाही ।
मैंने	चिट्ठी रजिस्ट्री डाक से	भेजनी चाही ।
सरला ने	मनीआर्डर से पचास रुपये	भेजने चाहे ।
पिता जी ने	कार की सफाई	करवानी चाही ।

കർത്താവ് + ने ഘടനയിൽ കർമ്മത്തിന്റെ ലിംഗവചനമനുസരിച്ച് കേവലക്രിയയിൽ വരുന്ന മാറ്റം ശ്രദ്ധിച്ചുവല്ലോ. ഇനി കർത്താവ് + को ഘടനയിലുള്ള കുറച്ചു വാക്യങ്ങൾ പരിചയപ്പെടാം.

1	2 (കർമ്മം)	3
मुझे	हिंदी में कविता	करनी आती है ।
तुम्हें	बातें ही	बनानी आती हैं ।
क्या तुम्हें	कागज के फूल	बनाने आते हैं ।
क्या आपको	उर्दू के अक्षर	लिखने आते हैं ।

കുറിപ്പ് :- (i) കർത്താവിനോട് വിഭക്തി പ്രത്യയങ്ങളായ (നെ/को) ചേരുമ്പോൾ കർമ്മത്തിന്റെ ലിംഗവചനമനുസരിച്ച് ക്രിയയും കേവലക്രിയയും മാറുന്നു.

(i i) കർത്താവ് + को ഘടനയിലുള്ളതും കേവലക്രിയയിൽ -आ, -ए, -ई, രൂപമാറ്റം ആവശ്യമുള്ളതുമായ ചില ക്രിയകളാണ് होना, पड़ता, चाहिए എന്നിവ.

1	2	3
मुझे	हर महीने पचास रुपए	देने होंगे ।
सरला को	टाइप का काम भी	करना पड़ता है ।
आपको	इतनी देर नहीं	लगानी चाहिए । ¹
मोहन को	और भी बहुत से काम	करने होते हैं ।

(b) ने കേവലക്രിയ + ക്രിയ (പढ़ने + लगता है, पढ़ने + देता है)

(i) ने രൂപത്തിൽ അവസാനിക്കുന്ന കേവലക്രിയയോട് लगना പ്രയോഗിക്കുന്നത് ശ്രദ്ധിക്കുക.

1	2	3
बटन दबाते ही	रॉकेट	ऊपर उठने लगता है । ²
शाम होते ही	मच्छर	काटने लगते हैं ।
ठीक नौ बजे	सायरन (ചൂളംവിളി)	बजने लगते हैं ।
मैं बाहर निकला कि	बारिश	होने लगी ।
धीरे-धीरे	नाव की रफ्तार	तेज होने लगी । ³

കുറിപ്പ് :- (i) 3-ാമത്തെ നിരയിലുള്ള സംയുക്തക്രിയകൾ 'തുടങ്ങുക / ആരംഭിക്കുക' എന്ന അർത്ഥത്തിലാണ് പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഇതിലെ കേവലക്രിയ എപ്പോഴും -ने രൂപത്തിലായിരിക്കും.

(ii) -ने രൂപത്തിലുള്ള കേവലക്രിയയോടൊപ്പം + देना ചേരുന്ന ഉദാഹരണങ്ങൾ നോക്കൂ.

पहले मुझे बोलने दें ।

मच्छरों ने रात भर सोने नहीं दिया ।⁴

अगर आप शांति से काम करने दें तो कितना अच्छा हो ।⁵

1. താങ്കൾ ഇത്രയും വൈകിപ്പിക്കുവാൻ പാടില്ല
2. ബട്ടൺ അമർത്തുമ്പോൾ തന്നെ റോക്കറ്റ് ഉയരാൻ തുടങ്ങുന്നു.
3. മെല്ലെ മെല്ലെ വള്ളത്തിന്റെ വേഗത കൂടാൻ തുടങ്ങി.
4. കൊതുകുകൾ രാത്രി മുഴുവൻ ഉറങ്ങാൻ സമ്മതിച്ചില്ല.
5. താങ്കൾ സമാധാനമായി ജോലി ചെയ്യാൻ സമ്മതിച്ചാൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു.

4.3 ഭൂതകാല ക്രിയാരൂപങ്ങളിലെ ഭാവിക്കാലസൂചന.

ഒരു ക്രിയയുടെ ഭൂതകാലരൂപം (ഉദാ. आया, गया) സാധാരണയായി നടന്നു കഴിഞ്ഞ കാര്യത്തെയാണ് കാണിക്കുന്നത്. എന്നിരുന്നാലും ചില സന്ദർഭങ്ങളിൽ ഇത് വരാന്തിരിക്കുന്ന കാര്യത്തെയും സൂചിപ്പിക്കുന്നു. ഇത്തരം സന്ദർഭങ്ങളിലുള്ള ചില വാക്യങ്ങൾ ചുവടെ കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. ഇവയിൽ अगर/यदि ചേർന്നു വരുന്ന ക്രിയാരൂപവും തോ ചേർന്നു വരുന്ന ഉപവാക്യത്തിലെ ക്രിയാരൂപവും ശ്രദ്ധിച്ചാലും.

यदि आप	चुन लिए गए	तो कब तक काम पर	आ सकेंगे ?
यदि आरक्षण	हो गया	तो मैं कल ही यहाँ से	चला जाऊँगा ।
अगर वह दस बजे तक नहीं	आया	तो मैं उसके पास	चला जाऊँगा ।
यदि बारिश	हुई	तो फसल अच्छी	हो जाएगी ।
यदि आप अभी	चले गए	तो आपको गाड़ी	मिल जाएगी ।
अगर उसने इलाज नहीं	करवाया	तो बीमारी	बढ़ जाएगी ।

കുറിപ്പ് : (i) മുകളിലത്തെ ഓരോ വാക്യത്തിലും രണ്ട് ഉപവാക്യങ്ങളുണ്ട്. अगर/यदि ചേർന്നു വരുന്ന ഉപവാക്യത്തിലെ ഭൂതകാലരൂപം ഭാവിക്കാല സൂചനയാണ് നൽകുന്നത്.

(ii) अगर/यदि ചേർന്നു വരുന്ന ഉപവാക്യം സാധാരണയായി ഭൂതകാലരൂപമാണെങ്കിലും തോ ചേർന്നു വരുന്ന ഉപവാക്യം ഭാവിക്കാലരൂപത്തിൽ തന്നെയായിരിക്കും.

(iii) മുകളിൽ കൊടുത്തിട്ടുള്ള अगर/यदि ചേർന്നു വരുന്ന ഉപവാക്യങ്ങളിലെ ക്രിയകളിലധികവും സംയുക്തരൂപത്തിലാണ് കാണപ്പെടുന്നത്.

यदि आप चुन लिए जाएँ तो कब तक काम पर आ सकेंगे ?

अगर आप अपनी मातृभाषा में पढ़ें तो अच्छा होगा ।

(iv) സാധാരണയായി ഇത്തരം സന്ദർഭങ്ങളിൽ ഭാവിക്കാലക്രിയാരൂപങ്ങളും പ്രയോഗിക്കാവുന്നതാണ്.

अगर दो दिन में पैसे जमा नहीं करेंगे तो जुर्माना देना पड़ेगा ।

5.0 ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും

5.1 നിങ്ങൾക്കു സഹായകമായി പാഠഭാഗത്തിലെ ഏതാനും ചോദ്യങ്ങളും അവയുടെ ഉത്തരങ്ങളും നൽകിയിരിക്കുന്നു.

प्रश्न 1 : छायावाद के प्रमुख रचनाकार कौन-कौन हैं ?

उत्तर : जयशंकर प्रसाद और सूर्यकांत त्रिपाठी 'निराला' ।

प्रश्न 2 : प्रेमचंद के किसी उपन्यास का नाम बताइए ?

उत्तर : सेवासदन

प्रश्न 3 : तुलसीदास और सूरदास की काव्य भाषा क्या थी ?

उत्तर : तुलसीदास की अवधी और सूरदास की ब्रज भाषा ।

प्रश्न 4 : राजभाषा अधिकारी का क्या काम है ?

उत्तर : केंद्र सरकार के कार्यालयों में राजभाषा हिंदी के प्रयोग को बढ़ावा देना ।

— * —

പാഠ / പാഠം-12

- 1.0 പാഠഭാഗത്തേക്ക് ഒരു എത്തിനോട്ടം
- 2.0 പാഠഭാഗം 'തുമ കബ ജാओगे, अतिथि' (व्यंग्य कथा / ആക്ഷേപഹാസ്യം)
- 3.0 കഥാസാരം
- 4.0 പദാവലി
- 5.0 വ്യാകരണവും പ്രയോഗങ്ങളും
- 6.0 ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും

1.0 പാഠഭാഗത്തേക്ക് ഒരു എത്തിനോട്ടം

പ്രസിദ്ധ വ്യംഗ്യസാഹിത്യകാരൻ ശരത് ജോഷി എഴുതിയ ആക്ഷേപഹാസ്യമാണ് 'തുമ കബ ജാओगे, अतिथि' ഈ ആക്ഷേപഹാസ്യം പ്രതീക്ഷിച്ചതിലേറെ നാളുകൾ ആതിഥേയന്റെ വീട്ടിൽ താമസിച്ച് അവരുടെ ആതിഥ്യമര്യാദയെ ചൂഷണം ചെയ്യുന്ന ഒരു അതിഥിയെയാണ് ചിത്രീകരിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഈ അരോചകമായ അവസ്ഥ ആതിഥേയന്റെ കുടുംബാന്തരീക്ഷത്തെ അലോസരപ്പെടുത്തുന്നു.

2.0 പാഠഭാഗം തുമ കബ ജാओगे, अतिथि(അല്ലയോ അതിഥി, നിങ്ങൾ മടങ്ങുന്നതെപ്പോൾ)

-शरद जोशी

आज तुम्हारे आगमन के चतुर्थ दिवस पर यह प्रश्न बार-बार मन में घुमड़ रहा है - तुम कब जाओगे, अतिथि ?

तुम्हारे ठीक सामने एक कैलेंडर है। देख रहे हो ना ! इसकी तारीखें अपनी सीमा में नम्रता से फडफड़ाती रहती हैं । विगत दो दिनों से मैं तुम्हें दिखाकर तारीखें बदल रहा हूँ । तुम जानते हो, अगर तुम्हें हिसाब लगाना आता है कि यह चौथा दिन है, तुम्हारे सतत आतिथ्य का चौथा भारी दिन ! पर तुम्हारे जाने की कोई संभावना प्रतीत नहीं होती । लाखों मील लंबी यात्रा करने के बाद वे दोनों एस्ट्रॉनाट्स भी इतने समय चाँद पर नहीं रुके थे, जितने समय तुम एक छोटी-सी यात्रा कर मेरे घर आए हो । तुम अपने भारी चरण-कमलों की छाप मेरी ज़मीन पर अंकित कर चुके, तुमने एक अंतरंग निजी संबंध मुझसे स्थापित कर लिया, तुमने मेरी आर्थिक सीमाओं की बैजनी चट्टान देख ली, तुम मेरी काफी मिट्टी खोद चुके । अब तुम लौट जाओ, अतिथि ! तुम्हारे जाने के लिए यह उच्च समय अर्थात् हाईटाइम है। क्या तुम्हें तुम्हारी पृथ्वी नहीं पुकारती ?

उस दिन जब तुम आए थे, मेरा हृदय किसी अज्ञात आशंका से धड़क उठा था । अंदर-ही-अंदर कहीं मेरा बटुआ काँप गया । उसके बावजूद एक स्नेह-भीगी मुस्कराहट के साथ मैं तुमसे गले मिला था और मेरी पत्नी ने तुम्हें सादर नमस्ते की थी। तुम्हारे सम्मान में ओ अतिथि, हमने रात के भोजन को एकाएक उच्च मध्यमवर्ग के डिनर में बदल दिया था । तुम्हें स्मरण होगा कि दो सब्जियों और रायते के अलावा हमने मीठा

भी बनाया था । इस सारे उत्साह और लगन के मूल में एक आशा थी । आशा थी कि दूसरे दिन किसी रेल से एक शानदार मेहमान नवाजी की छाप अपने हृदय में ले तुम चले जाओगे। हम तुमसे रुकने के लिए आग्रह करेंगे, मगर तुम नहीं मानोगे और एक अच्छे अतिथि की तरह चले जाओगे । पर ऐसा नहीं हुआ । दूसरे दिन भी तुम अपनी अतिथि-सुलभ मुस्कान लिए घर में ही बने रहे । हमने अपनी पीड़ा पी ली और प्रसन्न बने रहे । स्वागत-सत्कार के जिस उच्च बिंदु पर हम तुम्हें ले जा चुके थे वहाँ से नीचे उतर हमने फिर दोपहर के भोजन को लंच की गरिमा प्रदान की और रात्रि को तुम्हें सिनेमा दिखाया । हमारे सत्कार का यह आखिरी छोर है, जिससे आगे हम किसी के लिए नहीं बढ़े। इसके तुरंत बाद भावभीनी विदाई का वह भीगा हुआ क्षण आ जाना चाहिए था, जब तुम विदा होते और हम तुम्हें स्टेशन तक छोड़ने जाते । पर तुमने ऐसा नहीं किया ।

तीसरे दिन की सुबह तुमने मुझसे कहा, “मैं लॉन्ड्री में कपड़े देना चाहता हूँ।”

यह आघात अप्रत्याशित था और इसकी चोट मार्मिक थी । तुम्हारे सामीप्य की बेला एकाएक यों रबर की तरह खिंच जाएगी, इसका मुझे अनुमान न था । पहली बार मुझे लगा कि अतिथि सदैव देवता नहीं होता, वह मानव और थोड़े अंशों में राक्षस भी हो सकता है ।

“कहाँ है लॉन्ड्री ?”

“चलो चलते हैं ।” मैंने कहा और अपनी सहज बनियान पर औपचारिक कुर्ता डालने लगा ।

“कहाँ जा रहे हैं ?” पत्नी ने पूछा ।

“इनके कपड़े लॉन्ड्री पर देने हैं ।” मैंने कहा ।

मेरी पत्नी की आँखें एकाएक बड़ी-बड़ी हो गई । आज से कुछ बरस पूर्व उनकी ऐसी आँखें देख मैंने अपने अकेलेपन की यात्रा समाप्त कर बिस्तर खोल दिया था । पर अब जब वे ही आँखें बड़ी होती हैं तो मन छोटा होने लगता है। वे इस आशंका और भय से बड़ी हुई थीं कि अतिथि अधिक दिनों ठहरेगा ।

और आशंका निर्मूल नहीं थी अतिथि । तुम जा नहीं रहे। लॉन्ड्री पर दिए कपड़े धुलकर आ गए और तुम यहीं हो । तुम्हारे भरकम शरीर से सलवटें पड़ी चादर बदली जा चुकी और तुम यहीं हो । तुम्हें देखकर फूट पड़ने वाली मुस्कराहट धीरे-धीरे फीकी पड़कर अब लुप्त हो गई है । ठहाकों के रंगीन गुब्बारे जो कल तक इस कमरे के आकाश में उड़ते थे, अब दिखाई नहीं पड़ते । बातचीत की उछलती हुई गोंद चर्चा के क्षेत्र के सभी कोणों से टप्पे खाकर फिर सेंटर में आकर चुप पड़ी है । अब इसे न तुम हिला रहे हो, न मैं । कल से मैं उपन्यास पढ़ रहा हूँ और तुम फिल्मी पत्रिका के पन्ने पलट रहे हो । शब्दों का लेन-देन मिट गया और चर्चा के विषय चुक गए । परिवार, बच्चे, नौकरी, फिल्म, राजनीति, रिश्तेदारी, तबादले, पुराने दोस्त, परिवार-नियोजन, महँगाई, साहित्य और यहाँ तक कि आँख मार-मारकर हमने पुरानी प्रेमिकाओं का भी जिक्र कर लिया और अब एक चुप्पी है । सौहार्द अब शनैः-शनैः बोरियत में रूपांतरित हो रहा है । भावनाएँ गालियों का स्वरूप ग्रहण कर रही हैं । पर तुम जा नहीं रहे। किस अदृश्य गोंद में तुम्हारा व्यक्तित्व यहाँ चिपक गया है, मैं इस भेद को सपरिवार नहीं समझ पा रहा हूँ । बार-बार प्रश्न उठ रहा है - तुम कब जाओगे, अतिथि?

कल पत्नी ने धीरे से पूछा था, “कब तक टिकेंगे ये ?”

मैंने कंधे उचका दिए “क्या कह सकता हूँ।”

“मैं तो आज खिचड़ी बना रही हूँ। हल्की रहेगी।”

“बनाओ।”

सत्कार की ऊष्मा समाप्त हो रही थी। डिनर से चले थे, खिचड़ी पर आ गए। अब भी अगर तुम अपने बिस्तर को गोलाकार रूप नहीं प्रदान करते तो हमें उपवास तक जाना होगा। तुम्हारे मेरे संबंध एक संक्रमण के दौर से गुजर रहे हैं। तुम्हारे जाने का यह चरम क्षण है। तुम जाओ न अतिथि।

तुम्हें यहाँ अच्छा लग रहा है ना? मैं जानता हूँ। दूसरों के यहाँ अच्छा लगता है। अगर बस चलता तो सभी लोग दूसरों के यहाँ रहते, पर ऐसा नहीं हो सकता। अपने घर की महत्ता के गीत इसी कारण गाए गए हैं। ‘होम’ को इसी कारण ‘स्वीट-होम’ कहा गया है कि लोग दूसरे के होम की स्वीटनेस को काटने न दौड़ें। तुम्हें यहाँ अच्छा लग रहा है, पर सोचो प्रिय, कि शराफत भी कोई चीज़ होती है और गेट आउट भी एक वाक्य है, जो बोला जा सकता है।

अपने खर्चाओं से एक और रात गुंजायमान करने के बाद कल जो किरण तुम्हारे बिस्तर पर आएगी वह तुम्हारे यहाँ आगमन के बाद पाँचवें सूर्य की परिचित किरण होगी। आशा है, वह तुम्हें चूमेगी और तुम घर लौटने का सम्मानपूर्ण निर्णय ले लोगे। मेरी सहनशीलता की वह अंतिम सुबह होगी। उसके बाद मैं स्टैंड नहीं कर सकूंगा और लड़खड़ा जाऊंगा। मेरे अतिथि, मैं जानता हूँ कि अतिथि देवता होता है, पर आखिर मैं भी मनुष्य हूँ। मैं कोई तुम्हारी तरह देवता नहीं। एक देवता और एक मनुष्य अधिक देर साथ नहीं रहते। देवता दर्शन देकर लौट जाते हैं। तुम लौट जाओ अतिथि। इसी में तुम्हारा देवत्व सुरक्षित रहेगा। इसके पूर्व कि मैं अपनी वाली पर उतरूँ लौट जाओ।

उफ़, तुम कब जाओगे, अतिथि?

3.0 കഥാസാരം (कथा का सार)

लेखक के घर में एक अतिथि आया है। प्रारंभ में उसका बहुत आदर-सत्कार हुआ। अतिथि ऐसा है कि जाने का नाम ही नहीं लेता। इस बात से परिवार के लोग दुखी हो गए। लेखक चाहता है कि किसी प्रकार अतिथि विदा हो। किंतु उसे ऐसा संकेत दिखाई नहीं पड़ता। पहले मेहमान के लिए बढ़िया भोजन बनाया जाता था। अब खिचड़ी और उपवास तक की स्थिति आ गई है।

भारतीय परंपरा में अतिथि को देवता माना गया है। लेखक सोचता है देवता तो दर्शन देकर चले जाते हैं। यह अतिथि जाने का नाम क्यों नहीं ले रहा है?

4.0 പരാവലി

अतिथि	അതിഥി	अंतरंग	ആത്മാർത്ഥമായ
आगमन	വരവ്	चट्टान	പാറ
सतत	തുടർച്ചയായി	अज्ञात	അജ്ഞാതമായ
संभावना	സാധ്യത	आशंका	ആശങ്ക

बटुआ	പണസഞ്ചി / പേഴ്സ്	सदैव	എപ്പോഴും
स्नेह-भीगी	സ്നേഹസ്നിഗ്ധമായ	औपचारिक	ഔപചാരികമായ
मुस्कराहट	പുഞ്ചിരി	निर्मूल	അടിസ്ഥാനരഹിതം
शानदार	പ്രൗഢിയുള്ള	चादर	പുതപ്പ്
मेहमाननवाजी	ആതിഥ്യമര്യാദ	सलवटें	ചുളിവുകൾ
आग्रह	താല്പര്യം	तबादला	സ്ഥലംമാറ്റം
अतिथि-सुलभ	അതിഥി സഹജമായ	सौहार्द	സൗഹാർദ്ദം
मुस्कान	പുഞ്ചിരി	शनैः-शनैः	മെല്ലെ മെല്ലെ
स्वागत-सत्कार	സൽക്കാരം	ऊष्मा	ഊഷ്മളത
गरिमा	പ്രൗഢി	बोरियत	വിരസത
भावभीनी विदाई	വികാരനിർഭരമായ	रूपांतरित	പരിവർത്തനം സംഭവിച്ചു
	വിടവാങ്ങൽ	चरम-क्षण	മൂർദ്ധന്യവേള
आघात	നടുക്കം	शराफत	മാന്യത
अप्रत्याशित	അപ്രതീക്ഷിതം	खरटे	കൂർക്കംവലി
चोट	മുറിവ്	गुंजायमान	ധനീപ്പിക്കുന്ന
मार्मिक	ഹൃദയസ്पर्ശിയായ		

5.0 വ്യാകരണവും പ്രയോഗങ്ങളും

5-1 സമാനമായ പദം / पर्यायवाची शब्द

- चाँद - राकेश, शशि, रजनीश
- ज़िक्र - उल्लेख, वर्णन
- आघात - हमला, चोट
- ऊष्मा - गर्मी, ताप
- अंतरंग - घनिष्ठ, आंतरिक

5-2 വിപരീത പദം / विलोम शब्द

प्रसन्न - अप्रसन्न	भय - निर्भय
नीचे - ऊपर	पुण्य - पाप
संभव - असंभव	अच्छा - बुरा
आखिरी - पहली	परिचित - अपरिचित
सम्मान - अपमान	आगमन - प्रस्थान
प्रत्याशित - अप्रत्याशित	

5.3 പാഠത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ള ശൈലികൾ

- മിട്ടി ഖോടന = നിന്ദിക്കുക / അപമാനിക്കുക അസഹായ കീ മിട്ടി ഖോടനെ സെ അഘ്യാ ഹൈ, ഉടകീ സഹായതാ കരനാ ।
- കന്ധെ ഉഘകാനാ = വിസമ്മതിക്കുക പിതാ ജീ കെ പൂഘനെ കെ ബാവജൂട ബെതാ കന്ധെ ഉഘകാകര ഘലാ ഗയാ।
- അപനീ വാലീ പറ ഉതരനാ = അമരഘം ഉഘ്ഘിഘൊതൂക്കൂക രമെഘ്യാ കീ ഖീജ ഇതനീ ബഢ് ഗഢ് കീ വഹ അപനീ വാലീ പറ ഉതരനെ കോ തൈയാര ഹോ ഗയാ।
- പീഢാ പീ ലേനാ = സഹിക്കുക അഢികാരി ഢ്വാരാ ഢാഢ്ഢെ ജാനെ പറ സഹായക കോ ബുരാ തോ ലഗാ, കിന്തു വഹ അപനീ പീഢാ പീ ഗയാ।

6.0 ഘോഢ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും

പാഠഭാഗവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട കുറച്ച് ഘോഢ്യങ്ങളും അവയുടെ ഉത്തരങ്ങളും നിങ്ങളുടെ മാർഗ്ഗനിർദ്ദേശത്തിനായി ഘൂവടെ ഘേരത്തിട്ടുണ്ട്:

- പ്രശ്ന 1. പാഠ കെ അനുസാര 'ഹോമ' കോ 'സ്മീട ഹോമ' ക്യാം കഹാ ഗയാ ഹൈ ?
- ഉത്തര 'ഹോമ' കോ 'സ്മീട ഹോമ' ഇസലിലൈ കഹാ ഗയാ ഹൈ കീ ലോഗ ഢൂസരൈ കെ 'ഹോമ' കീ 'സ്മീടനെസ' കോ കാടനെ ന ഢോഢ്ഢെം।
- പ്രശ്ന 2. അതിതി കീ കോണ-സീ ബാത ലെഖക കോ ബുരീ തരഹ ഘൂബ ഗഢ് ?
- ഉത്തര അതിതി കാ ധഹ വാക്യ കീ വഹ ലാൻഢ്രീ മേം കപഢ്ഢെ ഢേനാ ഘാഹതാ ഹൈ, ലെഖക കോ ബുരീ തരഹ ഘൂബ ഗയാ।
- പ്രശ്ന 3. 'തുമ കബ ജാഅോഗൈ, അതിതി' കതന മേം ലെഖക കാ ക്യാ അശായ ഹൈ ?
- ഉത്തര അതിതി കൈ അഢിക ഢിന്റോ തക ഢിക ജാനെ സൈ ലെഖക പറേശാന ഘാ।

— * —

- 1.0 पा०ला० मेरा बचपन (आत्मकथा / ആത്മകഥ)
- 2.0 പരാവലി
- 3.0 പാ०സാര०
- 4.0 ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും
- 5.0 ശൈലികൾ
- 6.0 വ്യാकरणം

1.0 पा०ला० मेरा बचपन (എന്റെ കുട്ടിക്കാലം)

(यह पाठ भारत के पूर्व राष्ट्रपति डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम जी की आत्मकथा 'अग्नि की उड़ान' का अंश है ।)

मेरा जन्म मद्रास राज्य (अब तमिलनाडु) के रामेश्वरम कस्बे में एक मध्यम वर्गीय तमिल परिवार में हुआ था । मेरे पिता जैनुलाबदीन की कोई बहुत अच्छी औपचारिक शिक्षा नहीं हुई थी और न ही वे कोई बहुत धनी व्यक्ति थे । इसके बावजूद वे बुद्धिमान थे और उनमें उदारता की सच्ची भावना थी । मेरी माँ, आशियम्मा, उनकी आदर्श जीवनसंगिनी थीं । मुझे याद नहीं है कि वे रोजाना कितने लोगों को खाना खिलाती थीं; लेकिन मैं यह पक्के तौर पर कह सकता हूँ कि हमारे सामूहिक परिवार में जितने लोग थे, उससे कहीं ज्यादा लोग हमारे यहाँ भोजन करते थे ।

बचपन में मेरे तीन पक्के दोस्त थे - रामानंद शास्त्री, अरविंदन और शिवप्रकाशन । ये तीनों ही ब्राह्मण परिवारों से थे । रामानंद शास्त्री तो रामेश्वरम मंदिर के सबसे बड़े पुजारी पक्षी लक्ष्मण शास्त्री का बेटा था । अलग-अलग धर्म, पालन-पोषण, पढ़ाई-लिखाई को लेकर हममें से किसी भी बच्चे ने कभी भी आपस में कोई भेदभाव महसूस नहीं किया । आगे चलकर रामानंद शास्त्री तो अपने पिता के स्थान पर रामेश्वरम मंदिर का पुजारी बना, अरविंदन ने तीर्थयात्रियों को घुमाने के लिए टेंपो चलाने का कारोबार कर लिया और शिवप्रकाशन दक्षिण रेलवे में खान-पान का ठेकेदार हो गया ।

प्रतिवर्ष होनेवाले श्री सीता-राम विवाह समारोह के दौरान हमारा परिवार विवाह-स्थल तक भगवान श्रीराम की मूर्तियाँ ले जाने के लिए विशेष प्रकार की नावों का बंदोबस्त किया करता था । यह विवाह-स्थल तालाब के बीचों-बीच स्थित था और इसे 'रामतीर्थ' कहते थे । यह हमारे घर के पास ही था । मेरी माँ और दादी घर के बच्चों को सोते समय 'रामायण' के किस्से और पैगंबर मुहम्मद से जुड़ी घटनाएँ सुनाती थीं ।

जब मैं रामेश्वरम के प्राइमरी स्कूल में पाँचवीं कक्षा में था तब एक दिन एक नए शिक्षक हमारी कक्षा में आए । उन्होंने मुझे उठाकर पीछे वाली बेंच पर चले जाने को कहा । मुझे बहुत बुरा लगा । रामानंद शास्त्री को भी यह बहुत खला । मुझे पीछे की पंक्ति में बैठाए जाते देख वह काफी उदास नजर आ रहा था । उसके चेहरे पर जो रुआँसी के भाव थे, उनकी मुझपर गहरी छाप पड़ी ।

स्कूल की छुट्टी होने पर हम घर गए और सारी घटना घरवालों को बताई । यह सुनकर लक्ष्मण शास्त्री ने उस शिक्षक को बुलाया और कहा कि उसे निर्दोष बच्चों के दिमाग में इस तरह सामाजिक असमानता एवं सांप्रदायिकता का विष नहीं घोलना चाहिए । हम सब भी उस वक्त वहाँ मौजूद थे । लक्ष्मण शास्त्री ने उस शिक्षक से साफ-साफ कह दिया कि या तो वह क्षमा माँगे या फिर स्कूल छोड़कर यहाँ से चला जाए। उस शिक्षक ने अपने किए व्यवहार पर न सिर्फ दुख व्यक्त किया बल्कि लक्ष्मण शास्त्री के कड़े रुख एवं धर्मनिरपेक्षता में उनके विश्वास से उस नौजवान शिक्षक में अंततः बदलाव आ गया ।

मेरे विज्ञान के शिक्षक शिव सुब्रह्मण्य अय्यर कट्टर सनातनी ब्राह्मण थे और उनकी पत्नी घोर रूढ़िवादी थीं । लेकिन वे कुछ-कुछ रूढ़िवाद के खिलाफ हो चले थे । उन्होंने इन सामाजिक रूढ़ियों को तोड़ने के लिए अपनी तरफ से काफी कोशिशें कीं, ताकि विभिन्न वर्गों के लोग आपस में एक-दूसरे के साथ मिल सकें और जातीय असमानता खत्म हो । वे मेरे साथ काफी समय बिताते थे और कहा करते - “कलाम, मैं तुम्हें ऐसा बनाना चाहता हूँ कि तुम बड़े शहरों के लोगों के बीच एक उच्च शिक्षित व्यक्ति के रूप में पहचाने जाओगे ।”

एक दिन उन्होंने मुझे खाने पर अपने घर बुलाया । उनकी पत्नी इस बात से बहुत ही परेशान एवं भयभीत थीं कि उनकी पवित्र और धर्मनिष्ठ रसोई में एक मुसलमान युवक को भोजन पर आमंत्रित किया गया है । उन्होंने अपनी रसोई के भीतर मुझे खाना खिलाने से साफ इनकार कर दिया । शिव सुब्रह्मण्य अय्यर अपनी पत्नी के इस रुख से जरा भी विचलित नहीं हुए और न ही उन्हें क्रोध आया । बल्कि उन्होंने खुद अपने हाथ से मुझे खाना परोसा और फिर बाहर आकर मेरे पास ही अपना खाना लेकर बैठ गए । उनकी पत्नी यह सब रसोई के दरवाजे के पीछे खड़ी देखती रहीं । मुझे आश्चर्य हो रहा था कि क्या वे मेरे चावल खाने के तरीके, पानी पीने के ढंग और खाना खा चुकने के बाद उस स्थान को साफ करने के तरीके में कोई फर्क देख रही थीं । जब मैं उनके घर से खाना खाने के बाद लौटने लगा तो अय्यर महोदय ने मुझे फिर अगले हफ्ते रात के खाने पर आने को कहा । मेरी हिचकिचाहट को देखते हुए वे बोले, “इसमें परेशान होने की जरूरत नहीं है । एक बार जब तुम व्यवस्था बदल डालने का फैसला कर लेते हो तो ऐसी समस्याएँ सामने आती ही हैं ।”

अगले हफ्ते जब मैं शिव सुब्रह्मण्य अय्यर के घर रात्रिभोज पर गया तो उनकी पत्नी ही मुझे रसोई में ले गईं और उन्होंने खुद अपने हाथों से मुझे खाना परोसा ।

2.0 പരാവലി

कस्बा	ഉപനഗരം	आदर्श	ആദർശം
मध्यम वर्ग	മധ്യവർഗ്ഗം	जीवनसंगिनी	ജീവിതപങ്കാളി /ഭാര്യ
औपचारिक	ഔപചാരികം	रोजाना	നിത്യേനയുള്ള
शिक्षा	വിദ്യാഭ്യാസം	पक्के तौर पर	ഉറപ്പിച്ച്
धनी	ധനികനായ	सामूहिक परिवार	കൂട്ടുകുടുംബം
बुद्धिमान	ബുദ്ധിയുള്ള	पक्के दोस्त	ആത്മമിത്രങ്ങൾ
उदारता	ഔദാര്യം	भेदभाव	വിവേചനം

महसूस करना	തോന്നുക	स्कूल की छुट्टी	സ്കൂൾ സമയം കഴിഞ്ഞ്
तीर्थयात्री	തീർത്ഥാടകൻ	होने पर	
कारोबार	വ്യാപാരം / വ്യവസായം / തൊഴിൽ	सारी घटना	മുഴുവൻ സംഭവവും
खान-पान	ഭക്ഷണം	निर्दोष	കളങ്കമില്ലാത്ത
ठेकेदार	കരാറുകാരൻ	दिमाग	മനസ്സ്
प्रतिवर्ष	വർഷംതോറും	सामाजिक	സാമൂഹികമായ
समारोह	ചടങ്ങ്	असमानता	അസമത്വം
के दौरान	കാലയളവ്	सांप्रदायिकता	വർഗ്ഗീയത
विवाह-स्थल	വിവാഹ സ്ഥലം	वक्त	സമയം
बंदोबस्त	ഏർപ്പാട്	मौजूद	ഹാജർ
बीचों-बीच	നടുമധ്യത്ത്	व्यवहार	പെരുമാറ്റം
किस्से	കഥകൾ	कड़े रुख	പരുക്കൻ സ്വഭാവം
पैगंबर	പ്രവാചകൻ	नौजवान	യുവാവ്
घटनाएँ	സംഭവങ്ങൾ	अंततः	അവസാനം
पीछे वाली बेंच	പിൻബെഞ്ച്	रूढ़िवादी	യാഥാസ്ഥിതികൻ
खलना	മോശമായി തോന്നുക	उच्च शिक्षित	ഉന്നത വിദ്യാഭ്യാസം നേടിയ
उदास	ദുഃഖിതനായ	धर्मनिष्ठ	മതാധിഷ്ഠിതമായ
रुआँसी	കരയുന്നപോലുള്ള	खाना परोसना	ഭക്ഷണം വിളമ്പുക
गहरी छाप	അഗാധമായ സ്വാധീനം	हिचकिचाहट	സങ്കോചം

3.0 പാഠസാരം

डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम जी के इस आत्मकथा-अंश में रामेश्वरम में व्याप्त सामाजिक समता और उदारता का वर्णन है । अपने बचपन की घटनाओं के माध्यम से उन्होंने तमिलनाडु के रामेश्वरम क्षेत्र के लोगों के बीच प्रेम, सौहार्द, आपसी समझदारी का चित्रण किया गया है । इस पाठ का यह संदेश है कि व्यवस्था सुधार की कोशिश में अड़चनें आती ही हैं जिनका समाधान संभव है ।

4.0 ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും

प्रश्न 1. इस पाठ के अंतर्गत श्री सुब्रह्मण्य अय्यर ने कलाम को पुनः अपने यहाँ भोजन पर आमंत्रित किए जाने पर उनकी हिचकिचाहट को देखकर क्या कहा ?

उत्तर सुब्रह्मण्य अय्यर ने कलाम की हिचकिचाहट को देखकर कहा, “इसमें परेशान होने की जरूरत नहीं है । एक बार जब तुम व्यवस्था बदल डालने का फैसला कर लेते हो तो ऐसी समस्याएँ सामने आती ही हैं ।”

प्रश्न 2. पाठ की किन बातों से रामेश्वरम के लोगों के बीच आपसी मेल-जोल का पता चलता है ?

उत्तर कलाम के सामूहिक परिवार में जितने लोग थे, उससे कहीं ज्यादा लोग उनके यहाँ भोजन करते थे । कलाम का परिवार रामेश्वरम में श्री सीता-राम विवाह समारोह के अवसर पर श्रीराम की मूर्तियाँ ले जाने के लिए नावों का प्रबंध किया करता था । उनकी माँ और दादी बच्चों को रामायण तथा पैगंबर मुहम्मद की कहानियाँ सुनाती थीं । आपसी प्रेम और मेल-जोल के कारण ही कलाम को श्री सुब्रह्मण्य अय्यर के यहाँ भोजन पर आमंत्रित किया जाता था ।

5.0 പാഠഭാഗത്തിലെ ശൈലികൾ

बुरा लगना	മോശമായി പെരുമാറുക	मेरे भाई के विवाह समारोह में चाचा जी का न आना मुझे बहुत बुरा लगा ।
गहरी छाप	അഗാധമായ സ്വാധീനം	विवेकानंद जी के विचारों की मेरे मन पर गहरी छाप है ।
विष घोलना	വിഷം കുത്തി നിറയ്ക്കുക	बच्चों के मन में आपसी भेदभाव का विष नहीं घोलना चाहिए ।
उदास नजर आना	ഈനമായി കാണപ്പെടുക	अपना रुचिकर व्यवसाय न मिलने के कारण राधिका उदास नजर आ रही थी ।

6.0 വ്യാകരണം

‘इक’ प्रत्यय जोड़कर बनाए गए कुछ शब्दों के विशेषण रूप निम्नलिखित हैं :-

समूह	+	इक	=	सामूहिक
समाज	+	इक	=	सामाजिक
वर्ष	+	इक	=	वार्षिक
मास	+	इक	=	मासिक
सप्ताह	+	इक	=	साप्ताहिक
दिन	+	इक	=	दैनिक
पक्ष	+	इक	=	पाक्षिक
अर्थ	+	इक	=	आर्थिक
दर्शन	+	इक	=	दार्शनिक
विचार	+	इक	=	वैचारिक
धर्म	+	इक	=	धार्मिक

— * —

പാഠ / പാഠം-14

- 1.0 പാഠഭാഗത്തേക്ക് ഒരു എത്തിനോട്ടം
- 2.0 പാഠഭാഗം कार्यालय में बातचीत (വാർതാലാപ / സംഭാഷണം)
- 3.0 പദാവലി
- 4.0 വ്യാകരണവും വാക്യമാതൃകകളും
 - (i) കർമ്മവാക്യപ്രയോഗം (കർമ്മണിപ്രയോഗം)
 - (ii) ഔദ്യോഗിക ഭാഷാസവിശേഷതകൾ
- 5.0 പാഠസാരം
- 6.0 ഭരണ ഭാഷ : ഒരു കുറിപ്പ്

1.0 പാഠഭാഗത്തേക്ക് ഒരു എത്തിനോട്ടം

ഹിന്ദി ഭാരത സർക്കാറിന്റെ ഔദ്യോഗിക ഭാഷയാണ്. സർക്കാർ കാര്യാലയങ്ങളിൽ ഉപയോഗിച്ചു വരുന്ന ഔദ്യോഗികഭാഷാരൂപം പരിചയപ്പെടുത്തുകയാണ് ഈ പാഠത്തിന്റെ ലക്ഷ്യം. കാര്യാലയങ്ങളിലെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ ഹിന്ദിയിലും സരളമായി സ്പഷ്ടമാക്കാൻ സാധിക്കും എന്നതാണ് ഈ സംഭാഷണം കാണിക്കുന്നത്. ഈ പാഠത്തിൽ ചില ആംഗലേയ പദങ്ങളും പ്രയോഗങ്ങളും ബോധപൂർവ്വം ഉൾപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. ഇതിലൂടെ ഹിന്ദിയിലും ആംഗലേയഭാഷയിലും ഉള്ള സമാന സാങ്കേതിക പദങ്ങളും പ്രയോഗങ്ങളും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയും. കർത്താവിനെ പ്രതിപാദിക്കാതെ കർമ്മണി പ്രയോഗത്തിലൂടെ ആശയം അവതരിപ്പിക്കുന്നതാണ് ഔദ്യോഗിക ഹിന്ദി ഭാഷാശൈലിയുടെ പ്രത്യേകത. 'सरकार ने मोहन को अनुमति दी।' എന്ന സാധാരണ വാക്യം ഔദ്യോഗിക ഭാഷയ്ക്ക് ഉചിതമായ രീതിയിൽ 'मोहन को अनुमति दी गई।' എന്നോ 'मोहन को अनुमति मिली।' എന്നോ പ്രയോഗിക്കപ്പെടുന്നു.

2.0 പാഠഭാഗം कार्यालय में बातचीत (കാര്യാലയത്തിലെ സംഭാഷണം)

1. किसी निदेशालय में उपनिदेशक का कमरा, सुबह के साढ़े नौ बजे हैं। उप निदेशक श्री गोपालन अपनी कुर्सी पर बैठे हैं।
(अनुभाग अधिकारी बनर्जी का फाइलों के साथ प्रवेश)
2. बनर्जी : नमस्कार साहब ! कुछ जरूरी फाइलें आपके लिए मार्क थीं। मैं स्वयं ले आया हूँ।
गोपालन : ओह धन्यवाद, मिस्टर बनर्जी।
बनर्जी : यह एफ. आर. श्रीमती खन्ना का आवेदन है।
(गोपालन कागज़ हाथ में लेते हैं।)
गोपालन : एफ. आर. को हिंदी में क्या कहते हैं मि. बनर्जी ?
बनर्जी : जी, एफ. आर. को नई आवती कहते हैं।

- गोपालन : अच्छा, तो इस पर मुझसे डिस्कस चर्चा करना चाहते हैं ?
- बनर्जी : जी ।
3. गोपालन : इसमें आपके इनीशियल के नीचे एक हफ्ते पहले की तारीख लिखी है । क्या कहते हैं इनीशियल को ?
- बनर्जी : आद्यक्षर ।
- गोपालन : इस पत्र पर इतने दिनों बाद चर्चा क्यों की जा रही है ?
- बनर्जी : मैं पिछले सप्ताह बहुत व्यस्त रहा ।
- गोपालन : तो बताइए, यह आवती किस संबंध में है ?
- बनर्जी : जी, श्रीमती खन्ना भवन निर्माण के लिए ऋण लेना चाहती हैं ।
4. गोपालन : (पत्र पढ़कर) श्रीमती खन्ना ने जमीन खरीद ली है और मकान बनवाने के लिए कर्ज चाहती हैं । इस पर विचार करने से पहले मैं यह जानना चाहता हूँ कि इन्होंने जमीन खरीदने की अनुमति कब ली थी ? प्रीवियस पेपर्स, पहले के कागज़ कहाँ हैं ?
- बनर्जी : उन्हें अनुमति लेने के लिए एक निर्धारित प्रपत्र पहले दिया जा चुका है । किंतु अभी तक उन्होंने वह प्रपत्र प्रस्तुत नहीं किया है । वे कल कह रही थीं कि इस प्रपत्र को भरकर आज खुद आपके पास लाएँगी।
- गोपालन : मेरे पास ? मेरे पास क्यों, अनुभाग में ही क्यों नहीं दे देतीं ? आज आप एक कार्यालय आदेश जारी कीजिए कि व्यक्तिगत मामलों से संबंधित आवेदन, अभ्यावेदन आदि सीधे उच्च अधिकारियों के पास जाकर प्रस्तुत न किए जाएँ ।
- बनर्जी : जी साहब ।
- गोपालन : और श्रीमती खन्ना से, पहले जमीन खरीदने के दस्तावेज मिलने दीजिए ।
- बनर्जी : जी साहब । (अनुभाग अधिकारी का प्रस्थान)
(श्रीमती खन्ना का प्रवेश)
5. श्रीमती खन्ना : नमस्कार ।
- गोपालन : नमस्कार, कहिए आपके मकान के लिए कर्जवाला मामला है ?
- श्रीमती खन्ना : जी नहीं, वह तो अलग है । मैं तो प्रशासन और स्थापना अनुभाग से किसी तकनीकी अनुभाग में स्थानांतरण चाहती हूँ ।
- गोपालन : स्थानांतरण ? आप तो सहायक अनुभाग अधिकारी हैं, फिर तकनीकी अनुभाग में स्थानांतरण कैसे ?
- श्रीमती खन्ना : जी, माना कि मैं सहायक अनुभाग अधिकारी हूँ मगर मैंने हिंदी में एम.ए. भी किया

है । यदि मुझे राजभाषा संबंधी अनुभाग में लगाया जाए तो आगे बढ़ने के अवसर मिल सकते हैं ।

गोपालन : राजभाषा संबंधी ? क्या अनुवाद वगैरह ?

श्रीमती खन्ना : जी हाँ ।

गोपालन : श्रीमती खन्ना, आप सहायक अनुभाग अधिकारी हैं । तकनीकी अनुभाग में भी आपको वही काम करना होगा जैसे फाइल तैयार करना, नोट प्रस्तुत करना । उस अनुभाग में भी अनुवादक के रूप में पदोन्नति नहीं हो सकेगी । वहाँ तकनीकी सहायक अनुवादक का काम कर रहे हैं । उनकी तरक्की भी वरिष्ठता क्रम से होती है । उनकी संख्या अभी काफी है ।

फिर आपका कैडर तो कैडर को हिंदी में क्या कहते है ?

श्रीमती खन्ना : जी, संवर्ग

गोपालन : हाँ, वही तो । आपका संवर्ग भी तो अलग है ।

श्रीमती खन्ना : फिर भी सीधी भर्ती का मौका तो मिलेगा ?

गोपालन : भर्ती नियमावली में ऐसी तरक्की का कोई प्रावधान नहीं है । अभी तो डायरेक्ट रिक्लूटमेंट यानी सीधी भर्ती बंद है । लगभग दो वर्षों तक किसी पद के रिक्त होने की बात सोचना बेकार है ।

श्रीमती खन्ना : मुझे अपना भाग्य आजमाने दीजिए ।

गोपालन : अच्छा, विचार किया जाएगा । अभी हम किसी और जरूरी काम में लगे हैं । हमने आपकी बात ध्यान में रख ली है ।

श्रीमती खन्ना : अच्छा साहब, धन्यवाद ।

(प्रस्थान)

3.0 പരാവലി

പൈ -1

कार्यालय

निदेशालय

उपनिदेशक

अनुभाग अधिकारी

प्रवेश

കാര്യಾಲയം

നിർവ്വഹക

കാര്യాలయം

ഉപഡയറക്ടർ /

ഉപനിർവ്വഹകൻ

ഉപവിഭാഗമേധാവി

പ്രവേശനം

പൈ - 2

फाइल (സ്ത്രീ)

मिसिल

आवेदन

नई आवती (स्ത്രീ)

चर्चा करना

രേഖാസമാഹാരം /

ഫയൽ

അപേക്ഷ

പുതുതായി വന്ന

കത്തും മറ്റും

ചർച്ച ചെയ്യുക

പൈ - 3		आदि	മുതലായവ
आद्यक्षर	ചുരുക്ക ഒപ്പ്	उच्च अधिकारी	ഉന്നതാധികാരി
व्यस्त	തിരക്ക്	दस्तावेज	ആധികാരിക രേഖ
कर्ज	വായ്പ	पैरा - 5	
जमीन	ഭൂമി	प्रशासन	ഭരണം
पैरा - 4		स्थापना	അംഗീകരിക്കൽ/ കാര്യനിർവ്വഹണം
विचार करना	പരിഗണിക്കുക/ ആലോചിക്കുക	तकनीकी	സാങ്കേതികമായ
अनुमति	അനുമതി	राजभाषा	ഭരണഭാഷ
निर्धारित	നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട	स्थानാന്तरण	സ്ഥലംമാറ്റം
प्रपत्र	ഫാറം	अनुवादक	വിവർത്തകൻ
प्रस्तुत करना	ഹാജരാക്കുക	पदोन्नति	സ്ഥാനക്കയറ്റം
अनुभाग	ഉപവിഭാഗം	वरिष्ठता क्रम	മുൻഗണനാക്രമം
कार्यालय आदेश	കാര്യാലയ ഉത്തരവ്	संवर्ग	പ്രത്യേക ഉദ്യോഗസ്ഥ വർഗ്ഗം
व्यक्तिगत मामले	വ്യക്തിപരമായ കാര്യങ്ങൾ	भर्ती नियमावली	നിയമന നിയമാവലി
अभ्यावेदन	നിവേദനം	प्रावधान	വ്യവസ്ഥ

3.1 ഈ പാഠത്തിലുള്ള ചില സാങ്കേതിക പ്രയോഗങ്ങൾക്കു സമാനമായ മലയാളപ്രയോഗങ്ങൾ ചുവടെ ചേർക്കുന്നു.

(a)	कुछ जरूरी फाइलें आपके लिए थीं ।	താങ്കൾക്കായി കുറച്ച് അടിയന്തിരഫയലുകൾ ഉണ്ടായിരുന്നു.
(b)	यह नई आवती श्रीमती खन्ना का आवेदन है।	പുതിയതായി ലഭിച്ച ഈ അപേക്ഷ ശ്രീമതി ഖന്നയുടേതാണ്.
(c)	आज आप एक कार्यालय आदेश जारी कीजिए ।	ഇന്ന് താങ്കൾ ഒരു കാര്യാലയ ഉത്തരവ് പുറപ്പെടുവിച്ചാലും.
(d)	प्रार्थी द्वारा व्यक्तिगत मामलों से संबंधित आवेदन, अभ्यावेदन आदि सीधे उच्च अधिकारियों के पास जाकर प्रस्तुत न किए जाएँ ।	വ്യക്തിഗത വിഷയങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട അപേക്ഷകൾ, നിവേദനങ്ങൾ തുടങ്ങിയവ ഉന്നതാധികാരികൾക്കു മുൻപാകെ അപേക്ഷകൻ നേരിട്ട് ഹാജരാക്കാൻ പാടുള്ളതല്ല.
(e)	मैं प्रशासन और स्थापना अनुभाग से किसी तकनीकी अनुभाग में स्थानാന്तरण चाहती हूँ ।	ഞാൻ ഭരണകാര്യവിഭാഗത്തിൽ നിന്നും ഏതെങ്കിലും സാങ്കേതിക വിഭാഗത്തിലേക്ക് സ്ഥലം മാറ്റം ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

(f)	उस अनुभाग में भी आपकी अनुवादक के रूप में पदोन्नति नहीं हो सकेगी ।	ആ ഉപവിഭാഗത്തിലും താങ്കൾക്ക് വിവർത്തകനായി സ്ഥാനക്കയറ്റം ലഭ്യമാകില്ല.
(g)	उनकी तरक्की भी वरिष्ठता क्रम से होती है।	അവരുടെ സ്ഥാനക്കയറ്റം മുൻഗണനാ ക്രമമനുസരിച്ചാണ്.
(h)	भर्ती नियमावली में ऐसी तरक्की की कोई व्यवस्था नहीं है ।	നിയമന നിയമാവലിയിൽ ഇത്തരം സ്ഥാനക്കയറ്റത്തിന് യാതൊരു വ്യവസ്ഥയുമില്ല.

4.0 വ്യാകരണവും വാക്യമാതൃകകളും

4.1 കർമ്മവാക്യപ്രയോഗം (കർമ്മണിപ്രയോഗം)

ഔദ്യോഗിക ഹിന്ദി ഭാഷയിൽ കർമ്മണി പ്രയോഗം സർവ്വസാധാരണമാണ്. സർക്കാർ കാര്യാലയങ്ങളിൽ വ്യക്തിയെ അപേക്ഷിച്ച് കാര്യനിർവ്വഹണത്തിനാണ് പ്രാധാന്യം. അതിനാൽ വ്യക്തികേന്ദ്രിതമല്ലാത്ത പ്രവർത്തി കർമ്മണി പ്രയോഗ ഘടനയിലൂടെ സൂചിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു.

आपके मामले पर विचार किया जाएगा । (താങ്കളുടെ കാര്യം പരിഗണിക്കപ്പെടും)

कर्म की स्वीकृति दी जाएगी । (വായ്പ അനുവദിക്കപ്പെടും)

कार्यालय आदेश जारी किया जाए । (കാര്യാലയ ഉത്തരവ് നടപ്പിലാക്കപ്പെടട്ടെ)

കർമ്മണി ക്രിയയ്ക്ക് രണ്ടു ഭാഗങ്ങളുണ്ട്. ആദ്യ ഭാഗം പ്രധാനക്രിയയുടെ ഭൂതകാലരൂപത്തിലാണ്. കർമ്മണി പ്രയോഗ സൂചകമായ രണ്ടാം ഭാഗത്തിൽ ചുവടെ കൊടുത്തിരിക്കുന്നതു പോലെ ജാ യുടെ ഉചിതമായ കാലരൂപം പ്രയോഗിക്കപ്പെടുന്നു :-

മുഖ്യക്രിയ	ക്രിയയുടെ ഭൂതകാലരൂപങ്ങൾ	ജാ യുടെ ഉചിതമായ രൂപം	കർമ്മണി ക്രിയാഘടന
कह	कहा	जाता है	कहा जाता है
लिख	लिखा	जा रहा है	लिखा जा रहा है
पढ़	पढ़ा	गया	पढ़ा गया
भेज	भेजा	जाएगा	भेजा जाएगा

ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങളിലെ കർമ്മണി ഘടനകൾ ശ്രദ്ധിക്കൂ:-

1. कहा जाता है कि यह किला पांडवों ने बनवाया था ।
2. इस संबंध में आपको पत्र लिखा जा रहा है ।
3. यह पत्र कल पढ़ा गया ।
4. इस वर्ष भारत से गेहूँ बाहर नहीं भेजा जाएगा ।

(a) (i) കർമ്മണി വാക്യഘടനയിൽ സകർമ്മകക്രിയ ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ളതുപോലെ കർമ്മത്തിന്റെ ലിംഗവചനത്തെ അനുസരിക്കുന്നു :-

1. यह किला (पुं. ऋ.व.) पांडवों द्वारा बनवाया गया था ।
2. ये फ्लैट (पुं.ബഹു.വ.) डी. ടി. എ. द्वारा बनाए गए हैं ।
3. यह किताब (സ്ത്രീ.ഏ.വ.) महादेवी वर्मा द्वारा लिखी गई थी ।
4. ये चिट्ठियाँ (സ്ത്രീ. ബഹു.വ.) सहायक द्वारा टाइप की गई थीं ।

(ii) അകർമ്മകക്രിയ കർമ്മണി വാക്യഘടനയിൽ നിഷേധാത്മകതയെയാണ് സൂചിപ്പിക്കുന്നത്.

1. मैं बहुत थक गया हूँ, मुझसे चला नहीं जाता ।
2. खाँसी के कारण गीता से बोला नहीं जाता ।

(b) ഒരു വാക്യത്തിൽ രണ്ടു കർമ്മങ്ങൾ ഉണ്ടെങ്കിൽ മുഖ്യകർമ്മത്തിനനുസരിച്ച് സകർമ്മകക്രിയ മാറുന്നു. ഉദാഹരണമായി. (കോ ചേരാത്ത കർമ്മം) :-

1. सहायक द्वारा उपसचिव को नोट (പു.) भेजा जा रहा है ।
2. सरकार द्वारा बाढ़ पीड़ितों को कंबल (പു. ബഹു.വ.) बांटे गए ।
3. दफ्तर में अधिकारियों को हिंदी (സ്ത്രീ. ഏ.വ.) पढ़ाई जाती है ।

(c) കർമ്മണി പ്രയോഗത്തിൽ കർത്താവിനോടൊപ്പം സെ / കെ വഴി / വഴി ചേർക്കുന്നു. കർത്താവ് സർവ്വനാമമാണെങ്കിൽ സെ / കെ വഴിയാണ് ചേർക്കുന്നത്. ഉദാഹരണമായി:-

1. यह किताब मेरे द्वारा लिखी गई है । (मैं + के द्वारा)
2. ये मकान हमारे द्वारा बनाए गए हैं । (हम + के द्वारा)

കർത്താവ് നാമപദമാണെങ്കിൽ കെ ചേർക്കുകയോ ഒഴിവാക്കുകയോ ആകാം. ഉദാഹരണമായി:-

1. ये चिट्ठियाँ मोहन द्वारा लिखी गई हैं ।
2. यह पत्र श्रीमती खन्ना द्वारा भेजा गया था ।

ചുവടെയുള്ള വാക്യജോടികളിൽ കർത്തരിപ്രയോഗത്തിന്റെയും കർമ്മണിപ്രയോഗത്തിന്റെയും വ്യത്യാസം കാണിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇവയിലെ ഘടനാപരമായ വ്യത്യാസം ശ്രദ്ധിക്കുമല്ലോ.

(1) कर्ता + द्वारा

1. वे इस मामले की जाँच करेंगे ।
उनके द्वारा इस मामले की जाँच की जाएगी ।
2. मंत्री ने भाषण दिया ।
मंत्री द्वारा भाषण दिया गया ।

(2) कर्ता + से

1. मोहन यह चिट्ठी नहीं पढ़ सकेगा ।
मोहन से यह चिट्ठी (नहीं) नहीं पढ़ी जा सकेगी ।
2. वह काम नहीं कर सकती ।
उससे काम नहीं किया जाता ।

(3) कर्ता का लोप (കർത്തൃപദലോപം)

1. ऐसी किताब कोई नहीं बेचता ।
ऐसी किताब नहीं बेची जाती ।
2. ईसाई लोग क्रिसमस दिसंबर में मनाते हैं ।
क्रिसमस दिसंबर में मनाया जाता है ।
3. लोग कहते हैं कि पहले यहाँ एक किला था ।
कहा जाता है कि पहले यहाँ एक किला था ।

പാഠഭാഗത്തിലെ കർമ്മണി വാക്യഘടനകൾ പരിശോധിക്കൂ.

- 1) उन्हें अनुमति लेने के लिए एक निर्धारित प्रपत्र बहुत पहले दिया जा चुका है ।
അവർക്ക് അനുവാദം കിട്ടുന്നതിനായി നിർദ്ദിഷ്ട ഫാറം വളരെ മുൻപേ തന്നെ കൊടുത്തു കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.
- 2) व्यक्तिगत मामलों से संबंधित आवेदन सीधे उच्च अधिकारियों के पास प्रस्तुत न किए जाँएँ ।
വ്യക്തിഗത വിഷയങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട അപേക്ഷകൾ ഉന്നതാധികാരികൾക്കു മുൻപാകെ നേരിട്ടു ഹാജരാക്കാൻ പാടുള്ളതല്ല.
- 3) अच्छा, विचार किया जाएगा ।
ശരി, ഇത് പരിഗണിക്കപ്പെടും

4.2 ഔദ്യോഗിക ഭാഷാസവിശേഷതകൾ

ഔദ്യോഗിക വേളകളിൽ പ്രയോഗിക്കുന്ന ചില പരോക്ഷസൂചകങ്ങൾ:-

- (a) കർമ്മണി വാക്യഘടന (भेजा जा चुका है, पत्र लिखा गया है।) മുൻപ് തന്നെ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ട്.
- (b) അകർമ്മക ക്രിയകളുടെ കർമ്മണി സ്വഭാവം

(होना, मिलना, खुलना, बिकना, बनना) എന്നീ ക്രിയകൾ പ്രകൃത്യാ തന്നെ കർമ്മണി സ്വഭാവം കാണിക്കുന്നവയാണ്. പക്ഷേ മലയാളത്തിൽ ഇവയെ കർമ്മണിപ്രയോഗമാക്കി മാറ്റേണ്ടി വരുന്നു.

(i)	आपकी पदोन्नति नहीं हो सकती ।	താങ്കളുടെ സ്ഥാനക്കയറ്റം നടപ്പാക്കപ്പെടില്ല.
(ii)	इस कार्य के लिए आपको समयोपरि भत्ता (O.T.A) मिलेगा ।	ഈ കാര്യത്തിന് താങ്കൾക്ക് അധികസമയ ബത്ത ലഭ്യമാക്കപ്പെടും.
(iii)	इस बाजार में दुकानें कितने बजे खुलती हैं ?	ഈ അങ്ങാടിയിൽ കടകൾ എത്ര മണിക്ക് തുറക്കപ്പെടുന്നു?
(iv)	सभी कपड़े बिक गए ।	തൂണികളെല്ലാം വിൽക്കപ്പെട്ടു.
(v)	वेतन-बिल बन रहे हैं ।	ശബള ബിൽ തയ്യാറാക്കപ്പെട്ടു കൊണ്ടിരിക്കുന്നു

(c) കേവലക്രിയകളുടെ സ്ഥാനത്ത് സംയോജകരൂപങ്ങളുടെ പ്രയോഗം (പത്ര भेजें, चर्चा करें)

- (i) आज ही कार्यालय आदेश जारी करें ।
- (ii) उत्तर जल्दी भेजें ।
- (iii) इस संबंध में आवश्यक निर्देश दें ।
- (iv) इस मामले पर शीघ्र निर्णय लें ।

5.0 പാഠസാരം

പാഠത്തിന്റെ സംഗ്രഹം ഇവിടെ നൽകിയിരിക്കുന്നു. ഇത് ഒരു റിപ്പോർട്ടിന്റെ രൂപത്തിലാണ്.

कार्यालय में बातचीत

उपनिदेशक के कार्यालय में आते ही श्री बनर्जी फाइलों के साथ उनके कमरे में आए । एक आवेदन पत्र श्रीमती खन्ना का था । उन्होंने मकान बनवाने के लिए ऋण की प्रार्थना की है । उपनिदेशक पिछले कागजात देखना चाहते हैं । इसी बीच श्रीमती खन्ना उनके कमरे में आती हैं । उपनिदेशक ने सोचा कि वह अपने कर्ज के आवेदन पत्र के बारे में चर्चा करने आई हैं । किंतु श्रीमती खन्ना दूसरी प्रार्थना लेकर आई थीं । वे किसी तकनीकी अनुभाग में स्थानांतरण चाहती थीं, क्योंकि उन्होंने हिंदी विषय में एम. ए. पास किया है ।

उपनिदेशक ने उन्हें समझाया कि आप सहायक अनुभाग अधिकारी हैं । इसलिए तकनीकी अनुभाग में भी आपको फाइल प्रस्तुत करने का काम करना होगा । तकनीकी अनुभाग में अनुवादक के रूप में आपकी पदोन्नति नहीं हो सकती । सीधी भर्ती की कोई व्यवस्था नहीं है और इस समय अनुवादक की कोई जगह खाली भी नहीं है ।

6.0 राजभाषा हिंदी (ഭരണഭാഷയെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു കുറിപ്പ്)

स्वतंत्र होने के बाद भारत की संविधान सभा ने 14 सितंबर 1949 को संघ की राजभाषा के रूप में हिंदी भाषा को स्वीकृत किया। संविधान के भाग 17, 120 और 210 में सरकार की भाषा नीति के प्रावधान हैं। संविधान के अनुच्छेद 343 के अनुसार देवनागरी लिपि में लिखी जाने वाली हिंदी संघ की राजभाषा होगी। इसके साथ ही सरकारी कामकाज में भारतीय अंकों के अंतरराष्ट्रीय रूप का प्रयोग किया जाएगा। राजभाषा संबंधी प्रावधानों के अनुपालन हेतु राजभाषा अधिनियम, 1963, राष्ट्रपति के आदेश, राजभाषा संकल्प, संघ के शासकीय प्रयोजनों के प्रयोग के लिए बने राजभाषा नियम, 1976 और अन्य आदेश आदि भी समय-समय पर जारी हुए हैं। इनके अनुसार विविध मदों में हिंदी के प्रगामी प्रयोग पर बल दिया गया है। इसके लिए हिंदी शिक्षण, कंप्यूटर प्रशिक्षण, शब्दावली निर्माण और अनुवाद प्रशिक्षण आदि की व्यवस्था भी की गई है। जनता और सरकार के बीच राजकाज की भाषा के रूप में हिंदी का निरंतर विकास हो रहा है।

— * —

പാഠ / പാഠം-15

- 1-0 നിബന്ധ ലേഖന (ലേഖനമെഴുത്ത്)
- 2-0 പാഠഭാഗം हमारे मसाले (നമ്മുടെ സുഗന്ധദ്രവ്യങ്ങൾ)
- 3-0 पेड़ों का महत्व (മരങ്ങളുടെ മഹത്വം)
- 4-0 योग (യോഗ)
- 5-0 भारतीय सिनेमा का वर्तमान (ഇന്നത്തെ ഇന്ത്യൻ ചലച്ചിത്രം)
- 6-0 अभ्यास (പരിശീലനം)

1.0 നിബന്ധ ലേഖന (ലേഖനമെഴുത്ത്): ഏതാനും സൂചനകൾ

1.1 ലേഖനമെഴുത്ത് തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട വിഷയത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു സാഹിത്യസൃഷ്ടിയാണ്. ഇത് ഒരു വിഷയത്തിൽ ലേഖകന്റെ വ്യക്തിപരമായ ആശയപ്രകടനമാണ്. ലേഖനം വ്യക്തിനിഷ്ഠമായതിനാൽ ഒരു വിഷയം തന്നെ വ്യത്യസ്ത ലേഖകന്മാർ വ്യത്യസ്ത തരത്തിൽ അവതരിപ്പിക്കുന്നു.

നമ്മെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ലേഖനമെഴുത്ത് ഒരു രചനാ പരിശീലനമാണ്. നിങ്ങളുടെ ലേഖനം നിലവാരമുള്ള സരള ഹിന്ദിയിൽ ആശയപ്രകാശനത്തിനുള്ള ഒരു പരിശീലനമാണ്. പാഠഭാഗങ്ങളുടെ ക്രമമായ പഠനത്തിലൂടെ ഹിന്ദിയിലെ ഘടനാരൂപങ്ങൾ എത്രമാത്രം ഉൾക്കൊണ്ടു എന്ന് ഞങ്ങളെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്നതാണ് നിങ്ങളുടെ ലേഖന രചന.

1.2 നിങ്ങൾ ഇതുവരെ പഠിച്ച പാഠഭാഗങ്ങളിലെ പദാവലികൾ ഉൾപ്പെടുത്തി ലളിതമായ ഹിന്ദിയിൽ ഏകദേശം 300 വാക്കുകളുള്ള നാല് ലേഖനങ്ങൾ ഈ പാഠഭാഗത്തിൽ കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. സന്ദർഭാനുസരണം ചില പുതിയ പദങ്ങളും അവയുടെ അർത്ഥത്തോടൊപ്പം പ്രയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്.

1.3 (a) തന്നിരിക്കുന്ന ലേഖനം ഉച്ചത്തിൽ വായിച്ച് അതിലെ ആശയം സമഗ്രമായി മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിക്കുക.

(b) പുനർവായനയിൽ സന്ദർഭാനുസരണം പദാവലി നോക്കുക.

(c) മുഖ്യ ആശയങ്ങളും വാക്യങ്ങളും അടിവരയിട്ട് രേഖപ്പെടുത്തുക.

(d) ഇവ കുറിച്ചെടുത്ത് പ്രധാനമെന്ന് തോന്നുന്ന പക്ഷം കൂടുതൽ ആശയങ്ങൾ കൂട്ടിച്ചേർക്കുക.

(e) നിങ്ങളുടെ കാഴ്ചപ്പാടുകൾ തന്നതായ രീതിയിൽ പ്രതിഫലിക്കത്തക്കവിധം ഈ ആശയങ്ങൾ വിപുലീകരിച്ചെഴുതുക. അപ്പോൾ തന്നിരിക്കുന്ന വിഷയത്തിൽ ഏറ്റക്കുറച്ചിലോടു കൂടിയ ഒരു മൗലികലേഖനം രൂപപ്പെടുത്തി നിങ്ങൾക്കു ബോധ്യമാകും..

2.0 मसालों हमारे मसाले

प्राचीन काल से ही मसालों का प्रयोग होता रहा है। खाने को स्वादिष्ट बनाने के अतिरिक्त मसाले स्वास्थ्यवर्धक भी होते हैं। ये आयुर्वेदिक तथा देशी चिकित्सा पद्धति में विभिन्न रूपों में प्रयुक्त होते हैं। एक जमाने में भारत में मसाले खरीदने के लिए आने वाले विदेशी व्यापारी मसालों को सोने, कीमती पत्थर, हीरे-जवाहरात से भी अधिक महत्व देते थे।

विभिन्न पेड़-पौधों के अलग-अलग भागों जैसे; जड़, छाल, फूल, पत्ते आदि का मसालों के रूप में प्रयोग होता है। सभी मसालों की अलग-अलग सुगंध और गुण होते हैं। कुछ प्रमुख मसाले इस प्रकार हैं :-

हल्दी

यह हल्दी नामक पौधे की जड़ होती है। पिसी हुई हल्दी का प्रयोग व्यापक रूप से प्रायः प्रत्येक रसोई में होता है। इससे व्यंजन में पीलापन आता है। कच्ची हल्दी को दवा के रूप में भी प्रयोग में लाया जाता है। भारतीय मान्यता के अनुसार अनेक शुभ कार्यों में भी हल्दी का प्रयोग होता है।

अदरक

हल्दी की भाँति अदरक भी एक पौधे की जड़ है जिसका प्रयोग विविध व्यंजनों में अनेक प्रकार से होता है। यह स्वाद में तीखी और स्वभाव में गर्म मानी जाती है। पारंपरिक व्यंजनों के अतिरिक्त यह केक, बिस्कुट, कुकीज़ आदि में भी प्रयुक्त होती है। यह भी एक औषधीय मसाला है। सूखी अदरक के पाउडर को सोंठ कहा जाता है।

दालचीनी / तेजपात

दालचीनी के पेड़ मध्यम आकार के होते हैं। ये आर्द्र-उष्ण क्षेत्रों में उगाए जाते हैं। पेड़ के तनों की छाल दालचीनी कही जाती है। इसका सूखी छाल और पाउडर के रूप में उपयोग होता है। इसके सूखे पत्ते तेजपात या तेजपत्ता कहलाते हैं।

काली मिर्च

‘ब्लैक गोल्ड’ के नाम से प्रख्यात काली मिर्च को मसालों का सम्राट कहा जाता है। यह स्वाद में तीखी और स्वभाव में गर्म होती है। विश्वभर में इसका प्रयोग होता है। कहा जाता है कि यह अरब व्यापारियों के माध्यम से यूरोप पहुँची और इसके गुणों से प्रभावित होकर यूरोपीय व्यापारी इसका संपूर्ण व्यापार अपने नियंत्रण में लेने को आतुर हो गए। काली मिर्च के व्यवसाय से अर्जित धन का उपनिवेशवादी लड़ाइयों में उपयोग किए जाने के प्रमाण मिलते हैं।

लौंग

लौंग मूलतः भारतीय पौधा माना जाता है। यह केरल में सर्वाधिक उगाया जाता है। इसका सूखा हुआ फूल मसाले के रूप में प्रयुक्त होता है। इससे व्यंजन में सुगंध और स्वाद की वृद्धि होती है। स्वभाव में इसे गर्म मसालों में गिना जाता है।

उपर्युक्त मसालों के अतिरिक्त जीरा, धनिया, मिर्च, सौंफ, इलायची, जायफल, खसखस, जावित्री, हींग, केसर आदि अनेक मसालों का व्यापक प्रयोग विविध रूपों में होता है।

2.1 भारतीय मसाले

हल्दी	മഞ്ഞൾ	अदरक	ഇഞ്ചി
लौंग	ഗ്രാമ്പൂ	इलायची (छोटी)	ചെറിയ ഏലക്കായ്
काली मिर्च	കുരുമുളക്	जीरा	ജീരകം
सौंफ	പെരുഞ്ചീരകം	दालचीनी	കറുവപ്പട്ട
इलायची (बड़ी)	വലിയ ഏലക്കായ്	जायफल	ജാതിക്ക
जावित्री	ജാതിപത്രീ	धनिया	മല്ലി
केसर	കുങ്കുമപൂവ്	तेजपात (तेजपत्ता)	വയണയില
हींग	കായം	लाल मिर्च	വറ്റൽ മുളക്
हरी मिर्च	പച്ചമുളക്	खस-खस	കസ്കസ്

2.2 പദാവലി

प्राचीन काल	പ്രാചീനകാലം	उपनिवेशवादी	കുടിയേറ്റ
स्वास्थ्यवर्धक	ആരോഗ്യ വർദ്ധകമായ	स्वादिष्ट	രുചിയുള്ള
देशी चिकित्सा पद्धति	നാടൻ ചികിത്സാ സമ്പ്രദായം	आयुर्वेदिक	ആയുർവേദ സംബന്ധമായ
जवाहरात	ആഭരണങ്ങൾ	हीरा	വജ്രം
छाल	തോൽ	जड़	വേര്
कच्ची हल्दी	പച്ച മഞ്ഞൾ	व्यंजन	പാചകവിഭവം
शुभ कार्य	മംഗളകാര്യം	मान्यता	അംഗീകാരം
गरम	ചൂടുള്ള	तीखी	ഏരിവുള്ള
औषधीय	ഔഷധഗുണമുള്ള	पारंपरिक	പരമ്പരാഗതമായ
आर्द्र-उष्ण	ശീതോഷ്ണം	मध्यम आकार	ഇടത്തരം ഉയരമുള്ള
नियंत्रण	നിയന്ത്രണം	व्यापारी	വ്യാപാരി
		अर्जित	നേടിയെടുത്ത

3.0 पेड़ों का महत्व

पेड़ लगाना हर आदमी की एक सामाजिक जिम्मेदारी है । यह बात पहले जितनी सच थी, आज भी उतनी ही सच है ।

ईंधन और इमारती लकड़ी के लिए लोग पहले भी पेड़-पौधों को काटा करते थे । लेकिन साथ ही साथ वे नए-नए पेड़ भी लगाते रहते थे । इस कारण पेड़-पौधों की कमी नहीं हो पाती थी । आजकल लोग पेड़ों को धड़ाधड़ काटते जा रहे हैं, लेकिन वे नए पेड़ नहीं लगा रहे । इस कारण हमारे देश के बहुत-से

घने जंगल उजड़ते जा रहे हैं । लोग पेड़ों को काट-काटकर शहरों की सड़कों को चौड़ा कर रहे हैं । सड़कों के किनारे छायादार पेड़ कम होते जा रहे हैं । बाग-बगीचे कट रहे हैं और उनकी जगह ऊँची-ऊँची इमारतें बन रही हैं । जगह-जगह नए-नए कारखाने खुल रहे हैं । इससे हमें कई तरह की सुविधाएँ तो मिल रही हैं, लेकिन हमारे देश के मौसम पर इसका बुरा असर पड़ रहा है ।

हरे-भरे और ऊँचे-ऊँचे पेड़ बादलों को अपनी तरफ खींचते हैं । इससे ठीक समय पर वर्षा होती है । फसल अच्छी होती है । सूखा नहीं पड़ता । नदी-नालों में पानी भरा रहता है । पशुओं को हरा चारा आसानी से मिलता रहता है । पेड़-पौधों की जड़ों के कारण धरती की मिट्टी जमी रहती है । वृक्ष मिट्टी के कटाव को रोकते हैं । बारिश के पानी का बहाव जमीन की उपजाऊ मिट्टी को अपने साथ बहाकर नहीं ले जा पाता ।

पेड़-पौधे हवा को शुद्ध करते हैं । आजकल मोटर-गाड़ियों की संख्या बढ़ गई है । इन गाड़ियों से निकलने वाला धुआँ और कल-कारखानों की चिमनियों से निकलने वाला धुआँ हवा को अशुद्ध कर रहा है । यह धुआँ आसपास के वायुमंडल को दूषित कर रहा है । आज पेड़-पौधों की कमी के कारण हमें साफ हवा नहीं मिल पा रही है । हजारों लोग गंदी वायु में साँस ले रहे हैं । बहुत से लोगों को भयंकर बीमारियाँ हो रही हैं । दूषित हवा को साफ करने के लिए हरे-भरे पेड़ों की बहुत आवश्यकता है ।

आज हमने पेड़ों की जरूरत को फिर से समझा है । ठीक समय पर वर्षा होने, खेतों की उपजाऊ मिट्टी के बहाव को रोकने और वातावरण को स्वच्छ रखने के लिए लोग जगह-जगह पेड़ लगा रहे हैं । वृक्षारोपण के इस काम में बड़ों के साथ-साथ स्कूलों के बच्चे भी उत्साह से भाग ले रहे हैं । धरती को फिर से हरा-भरा बनाने के काम में आज सभी जुटे हुए हैं ।

3.1 പരാവലി

सामाजिक	സാമൂഹികമായ	सूखा	വരൾച്ച
पौधा	ചെടി	चारा	കാലിത്തീറ്റ
जिम्मेदारी	ഉത്തരവാദിത്തം	कटाव	മണ്ണൊലിപ്പ്
धड़ाधड़	ദ്രുതഗതിയിൽ	बहाव	ഒഴുക്ക്
उजड़ना	നശിക്കുക	उपजाऊ	ഫലഭൂയിഷ്ടമായ
छायादार	തണലുള്ള	चिमनी	പുകക്കുഴൽ
इमारत	കെട്ടിടം	वायुमंडल	അന്തരീക്ഷം
कारखाना	നിർമ്മാണശാല	दूषित करना	മലിനമാക്കുക
मौसम	കാലാവസ്ഥ	वृक्षारोपण	മരം നടൽ
फसल	വിളവ്		

4.0 योग

योग के दो अर्थ हैं - एक अर्थ है 'जोड़' और दूसरा अर्थ है 'अनुशासन' । योग अभ्यास द्वारा अनुशासन को सिखाता है । यह एक आध्यात्मिक अभ्यास है, जो शरीर और मस्तिष्क के संतुलन के साथ ही प्रकृति के करीब आने के लिए ध्यान के माध्यम से किया जाता है ।

महर्षि पतंजलि योग दर्शन के प्रवर्तक हैं । उन्होंने योग के आठ अंगों का उल्लेख किया है। यम, नियम, आसन, प्राणायाम, प्रत्याहार, ध्यान, धारणा और समाधि । प्राचीन समय में हिंदू, बौद्ध और जैन धर्म के लोगों द्वारा योग किया जाता था । योग के आठ अंगों में से आसन व्यायाम का ही एक अद्भुत प्रकार है और स्वस्थ जीवन जीने का विज्ञान है । योग वह क्रिया है जो शरीर के अंगों की गतिविधियों और सांसों को नियंत्रित करती है ।

दरअसल, बिना किसी समस्या के जीवन भर तंदुरुस्त रहने का सबसे अच्छा, सुरक्षित आसान तरीका योग है । इसके लिए यम-नियम के अतिरिक्त शरीर के क्रियाकलापों और श्वास लेने के सही तरीकों का नियमित अभ्यास करने की आवश्यकता है । यह शरीर, मस्तिष्क और आत्मा के बीच संपर्क को नियमित करता है । बुरी परिस्थितियों, अस्वास्थ्यकर जीवन शैली, तनाव आदि के कारण शरीर और मस्तिष्क का परेशानियों से बचाव करता है ।

सुबह योग का नियमित अभ्यास करना लाभदायक है । योग के विभिन्न आसन शारीरिक और मानसिक मजबूती के साथ ही अच्छाई की भावना का निर्माण करते हैं । इस कारण सामाजिक भलाई को बढ़ावा मिलता है । योग के नियमित अभ्यास से स्व-अनुशासन और आत्म जागरूकता का विकास होता है । आधुनिक जीवन में योग के लाभों को देखते हुए संयुक्त राष्ट्र संघ की सभा ने 21 जून को अंतरराष्ट्रीय योग दिवस के रूप में मनाने की घोषणा की है । भारत के बाहर योग को योगा (YOGA) के नाम से जाना जाता है ।

4.1 പദാവലി

योग	യോഗ		
अभ्यास	പരിശീലനം	तनाव	പിരിമുറുക്കം
मस्तिष्क	മനസ്സ്	विकास	വികസനം
ध्यान	ധ്യാനം	अनुशासन	അച്ചടക്കം
महर्षि	മഹർഷി	आध्यात्मिक	ആത്മീയമായ
प्रवर्तक	പ്രചാരകൻ	प्रकृति	പ്രകൃതി
गतिविधियाँ	പ്രവർത്തനങ്ങൾ	माध्यम	മാർഗ്ഗം
सुरक्षित	സുരക്ഷിതമായ	दर्शन	തത്വശാസ്ത്രം
आत्मा	ആത്മാവ്	अद्भुत	അതിശയിപ്പിക്കുന്ന

तंदुरुस्त	ആരോഗ്യമുള്ള
तरीका	रीती
जीवन शैली	ജീവിതरीती
आत्म जागरूकता	സ്വാवബോधം
घोषणा	വിളംബരം

5.0 भारतीय सिनेमा का वर्तमान

विश्वस्तर पर आज मनोरंजन उद्योग का अभूतपूर्व विस्तार हुआ है। साथ ही इसके प्रति लोगों की रुचि भी बढ़ी है। मनोरंजन के नए-नए आयाम लोगों को अपनी ओर आकर्षित कर रहे हैं। मनोरंजन के क्षेत्र में भारतीय सिनेमा की महत्वपूर्ण भूमिका है। फिल्मों में नई तकनीकों का विकास होने लगा है।

आजादी के बाद देश के नव निर्माण में भारतीय फिल्मों ने खुलकर हाथ बँटाया। मौजूदा समय में फिल्मों में जरूर व्यावसायिक जरूरतों के हिसाब से बन रही हैं। लेकिन इनकी सामाजिक प्रतिबद्धता लुप्त नहीं हुई। वास्तव में, मनुष्य ने अपने जीवन और प्रकृति के यथार्थ को अभिव्यक्त करने के लिए जितनी कलाओं का आविष्कार किया, उनमें सिनेमा ने सबसे अधिक प्रभावशाली माध्यम के रूप में खुद को स्थापित किया है।

भारतीय चलचित्र ने 20वीं शती के आरंभिक काल से ही विश्व के चलचित्र जगत पर गहरा प्रभाव छोड़ा है। भारतीय सिनेमा के अंतर्गत भारत के विभिन्न भागों एवं विभिन्न भाषाओं में बनने वाली फिल्में आती हैं। भारतीय फिल्मों का अनुकरण पूरे दक्षिण एशिया तथा मध्य पूर्व में हुआ। भारत में सिनेमा की लोकप्रियता का इसी से अंदाजा लगाया जा सकता है कि यहाँ सभी भाषाओं में मिलकर प्रतिवर्ष 1000 तक फिल्में बनी हैं। यह संख्या हॉलीवुड में बनने वाली फिल्मों से लगभग 40 प्रतिशत ज्यादा है। फिल्म उद्योग में प्रतिवर्ष 20,000 करोड़ का व्यवसाय होता है। लगभग 20 लाख लोगों का रोजगार इस उद्योग पर निर्भर है। हिंदी फिल्मों कुल बनने वाली फिल्मों के एक तिहाई से अधिक नहीं होतीं। लेकिन व्यवसाय में उनकी भागीदारी लगभग दो तिहाई है। वैसे तो भारतीय (विशेषतः हिंदी) फिल्मों पाँचवें दशक से ही भारतीय उपमहाद्वीप के बाहर भी देखी जाती थीं। खास तौर पर अफ्रीका के उन देशों में जहाँ भारतीय बड़ी संख्या में काम के सिलसिले में जाकर बस गए थे। लेकिन पिछले दो दशकों में भारतीय फिल्मों ने अमरीका, यूरोप और एशिया के दूसरे क्षेत्रों में भी अपने बाजार का विस्तार किया है। यह भी गौरतलब है कि भारत में अब भी हॉलीवुड फिल्मों की हिस्सेदारी चार प्रतिशत ही है जबकि यूरोप, जापान और दक्षिण अमरीकी देशों में यह हिस्सा कम से कम 40 प्रतिशत है।

भारत की फिल्मों ने कहानी कहने की जो शैली विकसित की और जिसे प्रायः बाजारू, अरचनात्मक और अकलात्मक कहकर तिरस्कृत किया जाता रहा, उसी ने भारतीय फिल्मों को हॉलीवुड के वर्चस्व में जाने से बचाए रखा। 20वीं शती में हॉलीवुड तथा चीनी फिल्म उद्योग के साथ भारतीय सिनेमा भी वैश्विक उद्योग बन गया।

5.1 പരാമ്പലി

विश्वस्तर	ലോകോത്തരം		
मनोरंजन	മാനസികോല്ലാസം	एक तिहाई	മൂന്നിലൊന്ന്
उद्योग	വ്യവസായം	भागीदारी	പങ്കാളിത്തം
अभूतपूर्व	മുൻപെങ്ങുമില്ലാത്ത	दो तिहाई	മൂന്നിൽ രണ്ട്
विस्तार	വ്യാപനം	दशक	ദശകം / പത്ത് വർഷം
आयाम	തലം/മാനം	उपमहाद्वीप	ഉപഭൂഖണ്ഡം
नव निर्माण	പുതുനിർമ്മാണം	गौरतलब	ശ്രദ്ധേയമായ
प्रतिबद्धता	അർപ്പണബോധം	अरचनात्मक	സൃഷ്ടിപരമല്ലാത്ത
यथार्थ	തനിമ	अकलात्मक	കലാപരമല്ലാത്ത
अभिव्यक्त	പ്രകടിപ്പിക്കപ്പെട്ട	तिरस्कृत	ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട
कला	കല	वर्चस्व	മേധാവിത്വം
आविष्कार	കണ്ടുപിടിത്തം	वैश्विक	ആഗോളമായ
अनुकरण	അനുകരണം		

6.0 अभ्यास

निम्नलिखित विषयों पर 200 शब्दों में निबंध तैयार कीजिए ।

- (1) परिश्रम सफलता की कुंजी है ।
- (2) सादा जीवन उच्च विचार
- (3) समय ही सबसे बड़ा धन है
- (4) फेस बुक, व्हाट्स ऐप

— * —

പാഠ / പാഠം-16

- 1.0 പാഠഭാഗം अनुवाद (വിവർത്തനം)
- 2.0 अनुवाद के नमूने (വിവർത്തന മാതൃകകൾ)
- 3.0 अनुवाद अभ्यास (വിവർത്തന പരിശീലനം)

1.0 പാഠഭാഗം अनुवाद (വിവർത്തനം)

- 1.1 ഓരോ ഭാഷയ്ക്കും തനതായ വിശേഷതകൾ ഉണ്ടെന്ന് നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. അതിനാൽ ഒരു ഭാഷയിൽ നിന്നും മറ്റൊരു ഭാഷയിലേക്കുള്ള പദാനുപദവിവർത്തനം അസ്വാഭാവികമാണ്. ഒരു ഖണ്ഡികയോ പാഠഭാഗമോ മലയാളത്തിൽ നിന്നും ഹിന്ദിയിലേയ്ക്കോ തിരിച്ചോ വിവർത്തനം ചെയ്യുമ്പോൾ മൗലിക രചനയ്ക്ക് സമാനമായ ആശയം പ്രതിഫലിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്ന് ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാണ്.
- 1.2 ഒരു ഖണ്ഡികയുടെ വിവർത്തന വേളയിൽ ചുവടെ പറയുന്ന ഘട്ടങ്ങൾ പാലിക്കേണ്ടതാണ് :-
- (i) പാഠഭാഗത്തിലെ ആശയം ഗ്രഹിക്കൽ.
 - (ii) ഓരോ വാക്യത്തിലും ഊന്നൽ നൽകി പാഠഭാഗത്തിന്റെ പുനർവായന.
 - (iii) വിവർത്തനം ചെയ്യാൻ പ്രയാസമുള്ള വാക്കുകൾ അടിവരയിട്ട് നിഘണ്ടുവിന്റെ സഹായത്താൽ അനുയോജ്യമായ അർത്ഥം കണ്ടെത്തൽ.
 - (iv) ഓരോരോ വാക്യങ്ങളായി ആദ്യരൂപം തയ്യാറാക്കൽ.
 - (v) ശൈലിയും പ്രയോഗവും വിവർത്തനം ചെയ്യുമ്പോൾ പ്രത്യേക ശ്രദ്ധ നൽകൽ
 - (vi) വിവർത്തനത്തിന്റെ ആദ്യരൂപം പൂർത്തിയായതിനു ശേഷം തുടർവായനയിലൂടെ ആവശ്യമുള്ളയിടങ്ങളിൽ വാക്യഘടന ശരിയാക്കൽ.
 - (vii) നല്ലരീതിയിൽ വിവർത്തനത്തിന്റെ അന്തിമരൂപം തയ്യാറാക്കൽ

2.0 अनुवाद के नमूने (വിവർത്തന മാതൃകകൾ)

यहाँ नमूने के तौर पर कतिपय उदाहरण दिए हैं । कृपया पढ़िए ।

2.1 വിവർത്തനം-1 लघु कथा (ചെറുകഥ)

<p>മോഹനും സോഹനും കൂട്ടുകാരായിരുന്നു. മോഹൻ നല്ലവനും സോഹൻ സ്വാർത്ഥനുമായിരുന്നു. ഒരിക്കൽ അവർ വനത്തിലൂടെ പോകുകയായിരുന്നു. അവർ ഒരു കരടി വരുന്നത് കണ്ടു. അവർ ഭയന്നു പോയി. സോഹൻ പൊടുന്നനെ ഒരു വൃക്ഷത്തിൽ കയറി. അവൻ മോഹനെ ശ്രദ്ധിച്ചില്ല.</p>	<p>मोहन और सोहन दोस्त थे । मोहन अच्छा मित्र था पर सोहन स्वार्थी था । एक बार वे जंगल से जा रहे थे । उन्होंने एक भालू को आते देखा । वे डर गए । सोहन तुरंत एक पेड़ पर चढ़ गया । उसने मोहन पर ध्यान नहीं दिया ।</p>
---	---

<p>മോഹൻ നിലത്ത് കിടന്നു. അവൻ തന്റെ ശ്വാസം അടക്കിപ്പിടിച്ചു. കരടി വന്ന് അവനെ മണത്തു നോക്കി. മോഹൻ മരിച്ചു കിടക്കുകയാണെന്ന് കരടി വിചാരിച്ചു. അത് നടന്നുപോയി. സോഹൻ താഴേക്ക് ഇറങ്ങി വന്നു. അവൻ സോഹന്റെ അടുത്തെത്തി ചോദിച്ചു : കരടി നിന്റെ കാതിൽ പറഞ്ഞതെന്താണ്? മറുപടിയായി മോഹൻ പറഞ്ഞു - “സ്വാർത്ഥരായ കൂട്ടുകാരെ കരുതിയിരിക്കണമെന്ന്.”</p>	<p>मोहन ज़मीन पर लेट गया। उसने अपनी सांस रोक ली । भालू आया और उसे सूँघा । उसने सोचा कि मोहन मर गया है । वह चला गया । सोहन नीचे उतरा । वह मोहन के पास गया और पूछा, “भालू ने तुम्हारे कान में क्या कहा ?” मोहन ने जवाब दिया, “भालू ने कहा कि स्वार्थी मित्रों से सतर्क रहें ।”</p>
--	--

2.2 വിവർത്തനം-2 लघु कथा (മിനിക്കഥ)

<p>ഒരു കൃഷിക്കാരനുമായിരുന്നു. അയാളുടെ പക്കൽ വിശേഷപ്പെട്ട ഒരു പിടക്കോഴിയുമായിരുന്നു. ദിവസേന അത് സ്വർണ്ണ മുട്ട ഇടുമായിരുന്നു. കൃഷിക്കാരൻ പൊടുന്നനെ ധനികനായി അയാൾ അത്യാഗ്രഹിയായിരുന്നു. കോഴിയുടെയുള്ളിൽ ഇതുപോലുള്ള ധാരാളം മുട്ടകൾ ഉണ്ടെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു. എല്ലാ മുട്ടകളും ഒന്നിച്ച് കിട്ടണമെന്ന് അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചു. അയാൾക്കൊരു ഉപായം തോന്നി. അയാൾ കോഴിയെ കൊന്നു. പക്ഷേ ആയാൾക്ക് ഉള്ളിൽ നിന്നും മുട്ടയൊന്നും കിട്ടിയില്ല. കർഷകൻ ദുഃഖിതനായി. വളരെ വൈകിപ്പോയിരുന്നു. അയാൾ കോഴിയെ നഷ്ടപ്പെടുത്തിയിരുന്നു.</p>	<p>एक किसान रहता था । उसके पास एक अनोखी मुर्गी थी । वह मुर्गी रोज़ सोने का अंडा देती थी । किसान जल्दी ही धनी बन गया । किसान लालची था । उसने सोचा मुर्गी के अंदर ऐसे कई अंडे हैं । वह चाहता था कि सभी अंडे एक साथ मिलें । उसको एक उपाय सूझा । उसने मुर्गी को मार दिया । पर उसको अंदर से कोई अंडा नहीं मिला । किसान उदास हुआ । पर बहुत देर हो चुकी थी। उसने अपने मुर्गी खो दी थी ।</p>
---	--

2.3 വിവർത്തനം-3 बातचीत (സംഭാഷണം)

ഇന്ദിരാ	:	ഹായ്, പരീക്ഷ കഴിഞ്ഞല്ലോ... നമുക്ക് ഇത്തവണ വടക്കുകിഴക്കൻ പ്രദേശത്തേക്ക് പോകാം.	बहुत मज़े की बात है, परीक्षा समाप्त हो गई । चलो इस बार हम पूर्वोत्तर चलते हैं ।
തെരേസ	:	ശരി, അത് നന്നായി. നിനക്ക് എവിടെ പോകാനാണിഷ്ടം?	जरूर, यह अच्छा है। तुम कहाँ जाना चाहोगी ?
ഇന്ദിരാ	:	ഞാൻ ചിറാപുഞ്ചിയിൽ പോകാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.	मैं चिरापूंजी जाना चाहूँगी ।
തെരേസ	:	അവിടെ ഇപ്പോൾ പോകാൻ പറ്റിയതല്ല. അവിടെ ഇപ്പോൾ നല്ല മഴയായിരിക്കും. വരൂ, ഷില്ലോംഗിൽ പോകാം.	वह इस समय जाने लायक जगह नहीं है । वहाँ इस मौसम में ज्यादा बारिश हो रही होगी, चलो शिलाँग चलते हैं ।

ഇന്ദിരാ	:	ഷില്ലോംഗിൽ എന്തിന്?	शिलाँग क्यों ?
തെരേസ	:	ഇന്ദിരാ, ഞാൻ അവിടെ താമസിച്ചിട്ടുണ്ട്. നിനക്കും ഇഷ്ടപ്പെടും. ഇപ്പോൾ അവിടുത്തെ കാലാവസ്ഥ സുഖകരമായിരിക്കും	इंदिरा, मैं वहाँ रह चुकी हूँ । तुमको भी अच्छा लगेगा और इस समय वहाँ का मौसम बहुत अच्छा होगा ।
ഇന്ദിരാ	:	ശരി, എങ്കിൽ ഷില്ലോംഗിലേക്ക് തന്നെ പോകാം. കമ്പിളി വസ്ത്രം കൂടി കരുതണമോ?	ठीक है, फिर शिलाँग ही चलते हैं । लेकिन यह बताओ, गरम कपड़े भी साथ ले चलें ?
തെരേസ	:	നിർബന്ധമില്ല. സുഖകരമായ കാലാവസ്ഥയാണ്. രാത്രി കാലങ്ങളിൽ തണുപ്പുണ്ടാകും. അതുകൊണ്ട് ഒരു സ്വറ്റർ കൂടി കരുതാവുന്നതാണ്.	जरूरी नहीं है । मौसम सुहावना है । रातें ठंडी हो सकती हैं । इसलिए एक स्वेटर साथ रख सकते हैं ।
ഇന്ദിരാ	:	അവിടെ എങ്ങനെ പോകും?	वहाँ जाएँगे कैसे ?
തെരേസ	:	ഡൽഹിയിൽ നിന്നും ഗുവാഹട്ടിയിലേക്ക് വിമാനമാർഗ്ഗം പോകാൻ കഴിയും. അവിടെ നിന്ന് ബസ്സിലോ കാറിലോ ഷില്ലോംഗിലേക്കും.	दिल्ली से गुवाहाटी के लिए हवाई जहाज से जा सकते हैं । वहाँ से बस या कार से शिलाँग ।
ഇന്ദിരാ	:	ഗുവാഹട്ടിയിൽ നിന്നും ഷില്ലോംഗിലേക്ക് എന്ത് ദൂരമാണ്?	गुवाहाटी से शिलाँग की दूरी कितनी है ?
തെരേസ	:	ഏകദേശം 100 കിലോമീറ്റർ. കാറിൽ 4 മണിക്കൂർ വേണ്ടിവരും.	लगभग 100 किलोमीटर दूर है । कार से चार घंटे लग सकते हैं ।

2.4 വിവർത്തനം-4 बातचीत (സംഭാഷണം)

കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു “നമ്മൾ തോണിയിൽ തികച്ചും സുരക്ഷിതരാണ്.”	किशन ने कहा “हम नाव में बिल्कुल सुरक्षित हैं।”
“മൃഗങ്ങൾ നന്നവില്ലാത്ത സ്ഥലത്തെത്താനാണ് ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. അവർ പരസ്പരം വേട്ടയാടുകപോലുമില്ല. ഇന്നുരാത്രി പുള്ളിപ്പുലി, കടുവ എന്നിവയിൽ നിന്നും മാൻ സുരക്ഷിതമാണ്. കിടന്നുറങ്ങൂ, ഞാൻ കാവലിരിക്കാം.	“जानवर केवल सूखी जमीन पर पहुँचना चाहते हैं । वे एक-दूसरे का शिकार तक नहीं करेंगे । हिरन आज रात तेंदुए और बाघ से सुरक्षित है । लेटो, और सो जाओ । मैं निगरानी करूँगा ।”

<p>സീത മൂരി നിവർത്തി കണ്ണടച്ചു കിടന്നു. തോണിയുടെ വശങ്ങളിലെ അലകൾ അവളെ ഉറക്കി. അപ്പോൾ ഏതോ പക്ഷിയുടെ ചിലയ്ക്കൽ അവളെ ഉണർത്തി. അവൾ കൈമുട്ട് ഊന്നി ഒന്നുയർന്നു നോക്കിയപ്പോൾ കിഷൻ ഉണർന്നിരിക്കുന്നതായി കണ്ടു.</p>	<p>सीता ने अंगड़ाई ली और आँखें बंद कर लीं । नाव के किनारे पर पानी की थपकियों ने उसे सुला दिया इतने में किसी पक्षी की चहचहाहट ने उसे जगा दिया । वह कोहनी के बल थोड़ा उठी, देखा कि किशन जगा हुआ था ।</p>
--	--

2.4 വിവർത്തനം-5 बातचीत (സംഭാഷണം)

<p>വിക്രമ് കീപ്പർ പന്ത് കൈയ്യിലുയർത്തിക്കൊണ്ട് ഉറക്കെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു “ഹൗ ഈസ് ദാറ്റ്”</p>	<p>“हाउ ईज़് ട്വേ !” विकेट कीपर गेंद को अपने हाथों में उठाते हुए चिल्लाया ।</p>
<p>“ഹൗ ഈസ് ദാറ്റ്” സ്ളിപ്പ് ഫീൽഡർമാർ ആവർത്തിച്ചു.</p>	<p>“हाउ ഇज़് ട്വേ !” स्लिप फील्डर्स ने दुहराया ।</p>
<p>അമ്പയറിനെ തുറിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ട് ബൗളർ അലറി “എന്തുപറ്റി”</p>	<p>“क्या हुआ ?” अंपायर को घूरते हुए तेज गेंदबाज़ गरजा ।</p>
<p>അമ്പയർ പറഞ്ഞു “ഔട്ട്”</p>	<p>“आउट !” अंपायर ने कहा।</p>
<p>സ്കൂൾ ക്യാപ്റ്റൻ സൂരജ് പവലിയനിലേക്ക് പതുക്കെ പതുക്കെ നടക്കുകയായിരുന്നു. ശരിക്കും അത് മൈതാനത്തിന്റെ അറ്റത്തുള്ള ഒരു ഉപകരണമുറിയായിരുന്നു.</p>	<p>और स्कूल टीम का कप्तान सूरज धीरे-धीरे उस पैवेलियन (मंडप) की ओर चल रहा था-जो वास्तव में मैदान के अंत में एक उपकरण-शेड था ।</p>
<p>സ്കോർ 4 വിക്രമിന് 53 റൺസായിരുന്നു. ജയിക്കാൻ 60 റൺകൂടി വേണമായിരുന്നു. ഒരേയൊരു ബാറ്റ്സ്മാൻ മാത്രമേ അവശേഷിച്ചിരുന്നുള്ളൂ. ബാക്കിയുള്ളവർ ബൗളർമാരായിരുന്നു. അവർ കൂടുതൽ റൺസ് എടുക്കുമെന്ന് പ്രതീക്ഷിക്കുവാൻ വകയില്ലായിരുന്നു.</p>	<p>स्कोर 4 विकेट पर 53 रन था । जीत के लिए साठ रन और बनाने थे, और केवल एक अच्छा बल्लेबाज बचा रहा । बाकी सभी गेंदबाजा थे जिनसे ज्यादा रन बनाने की उम्मीद नहीं की जा सकती थी ।</p>

3-0 വിവർത്തന പരിശീലനം अनुवाद अभ्यास - 1

ഇനിപ്പറയുന്നവ ഹിന്ദിയിലേക്ക് വിവർത്തനം ചെയ്യുക.

48 മണിക്കൂറിനുള്ളിൽ താപനിലയിൽ 10° കുറവും 9 നോട്ട് വർദ്ധനവും

ന്യൂഡൽഹി : കഴിഞ്ഞ 48 മണിക്കൂറിനുള്ളിൽ ഡൽഹി ഒരപൂർവ്വ താപ വ്യതിയാനത്തിനു സാക്ഷ്യം വഹിച്ചു. തികളാഴ്ച താപനില 10° താഴ്ന്നതിന് പിന്നാലെ ചൊവ്വാഴ്ച 9° വർദ്ധിച്ചു. തുടർച്ചയായ രണ്ടു ദിവസങ്ങളിലെ ഇത്തരത്തിലുള്ള അസാധാരണമാറ്റങ്ങൾ മെയ്-ജൂൺ വേനൽ മാസങ്ങളിൽ കുറഞ്ഞത് കഴിഞ്ഞ ആറു വർഷക്കാലമായി രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ലെന്ന് പ്രാദേശിക കാലാവസ്ഥാ വകുപ്പിലെ കാലാവസ്ഥാ വ്യതിയാനത്തെക്കുറിച്ച് വിശകലനം ചെയ്യുന്ന വിദഗ്ധർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

കഴിഞ്ഞ 48 മണിക്കൂറിൽ നഗരത്തിൽ 19 ഡിഗ്രിയോളം താപവ്യതിയാനം

രേഖപ്പെടുത്തി. ആദ്യ 24 മണിക്കൂറിൽ താപനില 10 ഡിഗ്രിയിൽ കൂടുതൽ താഴ്ന്നു. 39.6 ഡിഗ്രിയിൽ നിന്നും 29.4 ഡിഗ്രിയിലേക്ക്. പിന്നീട് 9 ഡിഗ്രിയോളം കുത്തനെ ഉയർന്ന് 29.4 ഡിഗ്രിയിൽ നിന്നും 38.3 ഡിഗ്രിയായതായി ഔദ്യോഗികവക്താവ് അറിയിച്ചു.

കാലാവസ്ഥാ വിദഗ്ധരുടെ ആഭിപ്രായത്തിൽ ഞായറാഴ്ച പടിഞ്ഞാറൻ അന്തരീക്ഷ മർദ്ദത്തിലെ ഏറ്റക്കുറച്ചിലും ചൂഴലിക്കാറ്റും കാരണം രൂപപ്പെട്ട അതിശക്തമായ കൊടുങ്കാറ്റിന്റെ ഫലമായി താപനില അഭികാമ്യമായ രീതിയിലേക്ക് മാറി. പക്ഷേ ആ അന്തരീക്ഷവ്യവസ്ഥ ദുർബലമായപ്പോൾ താപനില വീണ്ടും ഉയരുകയുണ്ടായി.

शब्दार्थ

വിരളമായ	बहुत कम	ഏറ്റക്കുറച്ചിൽ	उतार—चढ़ाव
താപനില	तापमान	കൊടുങ്കാറ്റ്	आँधी—तूफान
വൈവിധ്യം	वैविध्य / विविधता	പടിഞ്ഞാറൻ ക്ഷോഭം	पश्चिमी विक्षोभ
കാലാവസ്ഥാ വിദഗ്ധർ	मौसम विशेषज्ञ	രസം	पारा
അസാധാരണമായ	असाधारण / असामान्य		

3-2 വിവർത്തന പരിശീലനം अनुवाद अभ्यास - 2

ഇനിപ്പറയുന്ന ഖണ്ഡിക മലയാളത്തിലേക്ക് വിവർത്തനം ചെയ്യുക.

स्वच्छ भारत अभियान क्या है

स्वच्छ भारत अभियान एक राष्ट्रीय स्वच्छता मुहिम है । ये एक बड़ा आंदोलन है जिसके तहत भारत को 2019 तक पूर्णतः स्वच्छ बनाना है । इसमें स्वस्थ और सुखी जीवन के लिए महात्मा गांधी के स्वच्छ भारत के सपने को आगे बढ़ाया गया है । इस मिशन को 2 अक्टूबर 2014 (145 वें जन्म दिवस) को बापू के जन्म दिवस के शुभ अवसर पर आरंभ किया गया है और 2 अक्टूबर 2019 (बापू के 150 वें जन्म दिवस) तक पूरा करने का लक्ष्य रखा गया है । भारत के शहरी विकास तथा पेयजल और स्वच्छता मंत्रालय के तहत इस अभियान को ग्रामीण और शहरी दोनों क्षेत्रों में लागू किया गया है । इस मिशन का पहला स्वच्छता अभियान (25 सितंबर 2014) भारतीय प्रधानमंत्री द्वारा इसके पहले शुरू किया जा चुका था । इसका उद्देश्य सफाई व्यवस्था की समस्या का समाधान निकालना साथ ही, सभी को स्वच्छता की सुविधा के निर्माण द्वारा पूरे भारत में बेहतर मल-प्रबंधन करना है ।

शब्दार्थ

अभियान	പ്രചാരണം	आंदोलन	പ്രസ്ഥാനം
राष्ट्रीय	ദേശീയം	पेयजल	കുടിവെള്ളം
स्वच्छता	ശുചിത്വം	मल	മാലിന്യം
मुहिम	പ്രചാരണം		

— * —

പാഠ / പാഠം-17

- 1.0 പാഠഭാഗം - 'ചമ്പാ, പढ़ लेना अच्छा है' (कविता / കവിത)
- 2.0 ഗദ്യരൂപം
- 3.0 പദാവലി
- 4.0 പരാവർത്തനം (भावानुवाद)
- 5.0 കവിതയുടെ മുഖ്യഭാവം (कविता का केंद्रीय भाव)
- 6.0 ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ

1.0 പാഠഭാഗം

ചമ്പാ പढ़ लेना अच्छा है (ചമ്പാ, പഠിക്കുന്നത് നല്ലതാണ്)

—त्रिलोचन शास्त्री

चंपा काले-काले अच्छर नहीं चीन्हती
मैं जब पढ़ने लगता हूँ वह आ जाती है
खड़ी-खड़ी चुपचाप सुना करती है
उसे बड़ा अचरज होता है ;
इन काले चिहनों से कैसे ये सब स्वर
निकला करते हैं ।

चंपा सुंदर की लड़की है
सुंदर ग्वाला है : गाय-भैंसों रखता है
चंपा चौपायों को लेकर
चरवाही करने जाती है ।

चंपा अच्छी है
चंचल है
नटखट भी है
कभी-कभी ऊधम करती है
कभी-कभी वह कलम चुरा लेती है
जैसे-तैसे उसे ढूँढ़कर जब लाता हूँ
पाता हूँ - अब कागज गायब
परेशान फिर हो जाता हूँ ।

चंपा कहती है :
तुम कागद ही गोदा करते हो दिन भर
क्या यह काम बहुत अच्छा है
यह सुनकर मैं हँस देता हूँ
फिर चंपा चुप हो जाती है ।

उस दिन चंपा आई, मैंने कहा कि
चंपा, तुम भी पढ़ लो
हारे गाढ़े काम सरेगा

गांधी बाबा की इच्छा है -
सब जन पढ़ना-लिखना सीखें
चंपा ने यह कहा कि
मैं तो नहीं पढ़ूँगी
तुम तो कहते थे गांधी बाबा अच्छे हैं
वे पढ़ने-लिखने की कैसे बात कहेंगे
मैं तो नहीं पढ़ूँगी ।

मैंने कहा चंपा, पढ़ लेना अच्छा है
ब्याह तुम्हारा होगा, तुम गौने जाओगी,
कुछ दिन बालम सँग-साथ रह चला जाएगा जब कलकत्ता
बड़ी दूर है वह कलकत्ता
कैसे उसे संदेश दोगी
कैसे उसके पत्र पढ़ोगी
चंपा पढ़ लेना अच्छा है ।

चंपा बोली : तुम कितने झूठे हो, देखा,
हाय राम, तुम पढ़-लिखकर इतने झूठे हो
मैं तो ब्याह कभी न करूँगी
और कहीं जो ब्याह हो गया
तो मैं अपने बालम को सँग-साथ रखूँगी
कलकत्ता मैं कभी न जाने दूँगी
कलकत्ते पर बजर गिरे ।

2.0 गद्यरूपेण गद्य क्रम

पैरा-1

चंपा कागज पर लिखे काले-काले अक्षर नहीं पहचानती । जब मैं पढ़ना शुरू करता हूँ, तो वह पास खड़ी होकर चुपचाप सुनती है । इन काले अक्षरों को पढ़कर कैसे ये स्वर निकाले जाते हैं, यह देखकर उसे बड़ा आश्चर्य होता है ।

पैरा-2

चंपा सुंदर नाम के ग्वाले की बेटी है ।

सुंदर के पास गाय और भैंसों हैं । चंपा गाय-भैंसों को चराती है ।

पैरा-3

चंपा एक अच्छी लड़की है । वह चंचल और नटखट भी है । कभी-कभी शरारत भी करती है और मेरी कलम चुरा लेती है । किसी तरह से जब कलम ढूँढ़ लेता हूँ, तब पता लगता है, कागज भी गायब है । मैं फिर से परेशान हो जाता हूँ ।

पैरा-4

चंपा मुझसे पूछती है कि क्या लिखना इतना अच्छा काम है, तुम दिनभर लिखते रहते हो ?

पैरा-5

एक दिन जब चंपा आई तो मैंने उससे कहा कि तुम भी पढ़ना-लिखना सीख लो । मुश्किल में तुम्हारे काम आएगा ।

गांधी जी की इच्छा भी यही है कि सभी लोग पढ़ना-लिखना सीखें ।

चंपा ने कहा, मैं नहीं पढ़ूँगी । और पूछा तुम तो गांधी जी को अच्छा कहते थे, तब वे पढ़ने-लिखने की बात कैसे कह सकते हैं ? मैं नहीं पढ़ूँगी ।

पैरा-6

मैंने चंपा से कहा, पढ़ना-लिखना अच्छा है । जब तुम्हारा ब्याह होगा और गौने के बाद पति के घर जाओगी और तुम्हारा पति कुछ दिन तुम्हारे साथ रहकर काम-काज के लिए कलकत्ता चला जाएगा । कलकत्ता तो बहुत दूर है, तब उसे संदेश कैसे भेजोगी ? उसके पत्र कैसे पढ़ोगी ? इसलिए चंपा, पढ़ना-लिखना अच्छा है ।

पैरा-7

चंपा ने आश्चर्य से मुझे देखकर कहा, तुम कितना झूठ बोलते हो ? हाय राम, तुम पढ़ लिखकर भी इतना झूठ बोलते हो ।

मैं कभी विवाह नहीं करूँगी, और यदि विवाह हो भी गया तो हमेशा पति को साथ ही रखूँगी। उसे कलकत्ता कभी न जाने दूँगी । बिजली गिरे कलकत्ते पर ।

3.0 പദാവലി

കാലേ-കാലേ	കറുത്ത	ഗോദന	കുത്തിവരയ്ക്കുക
അക്ഷര	അക്ഷരം	ഹാരെ-ഗാढ़	ദുർഭിനങ്ങളിൽ
ചിन्हती	തിരിച്ചറിയുന്നു	इच्छा	ആഗ്രഹം
चुपचाप	മൗനമായി	सरेगा	തുണയ്ക്കും
अचरज	അതഭൂതം	ब्याह	വിവാഹം
चिहन	അടയാളം	गौना	വിവാഹാനന്തരം
चौपाया	നാൽക്കാലി		ഭർത്തൃഗൃഹത്തിലേക്ക്
चरवाई	മേച്ചിൽ		വധുവിനെ
चंचल	ഉല്ലാസവതിയായ	बालम	യാത്രയയയ്ക്കുന്ന ചടങ്ങ്
नटखट	കൃത്യമായി	संदेशा	ഭർത്താവ്
ऊधम	വികൃതിയായ	झूठे	സന്ദേശം
गायब	അപ്രത്യക്ഷം	बजर (वज्र)	കള്ളൻമാർ
			ഇടിമിന്നൽ

4.0 പരാവർത്തനം

कवि एक चरवाहे की बेटी चंपा को साक्षर बनने के लिए प्रेरित करते हैं ।

പൈ-1

चंपा निरक्षर है । जब मैं बोलकर पढ़ता हूँ । तब वह उत्सुकता से मुझे सुनती है, उसे बहुत हैरानी होती है कि ये काले-काले अक्षर मुँह से कैसे बोले जा रहे हैं ?

പൈ-2

चंपा का परिचय देते हुए कवि कहता है कि चंपा सुंदर नाम के एक ग्वाले की बेटी है । सुंदर गाय-भैंस पालता है । चंपा उन गाय-भैंसों को चराने के लिए ले जाती है ।

പൈ-3

चंपा के स्वभाव का चित्रण करते हुए कवि आगे कहता है कि चंपा चंचल, नटखट और ऊधमी लड़की है । कभी कलम चुराकर तो कभी कागज चुराकर मुझे परेशान करती है ।

പൈ-4

लिखित भाषा के विषय में चंपा के कौतुहल का वर्णन करते हुए कवि कहता है कि मुझे दिनभर कागज़ पर लिखते हुए देखकर चंपा के मन में प्रश्न उठता है, क्या लिखना बहुत अच्छा काम है ?

പൈ-5

सभी लोगों में पढ़ने-लिखने की आवश्यकता पर बल देते हुए कवि कहता है, मैंने एक दिन चंपा से कहा कि वह पढ़ना-लिखना सीखे । हमेशा काम आएगा । गांधी जी ने साक्षरता पर बल दिया था ।

चंपा पढ़ने-लिखने का महत्व नहीं समझ सकी और पूछने लगी कि गांधी बहुत अच्छे व्यक्ति हैं । फिर वे पढ़ने-लिखने की बात कैसे कर सकते हैं ? मैं तो नहीं पढ़ूँगी ।

पैरा-6

पढ़ने-लिखने के महत्व पर बल देते हुए कवि चंपा को समझाता है कि जब विवाह के पश्चात तुम पति के घर जाओगी तो कुछ दिन बाद तुम्हारा पति काम-काज के लिए कलकत्ता जा सकता है । अगर तुमको पढ़ना-लिखना नहीं आता होगा तो उसको संदेशा कैसे भेज सकोगी ? वह अगर तुम्हें पत्र लिखेगा तो उस पत्र को कैसे पढ़ सकोगी । इसलिए पढ़ना-लिखना सीखना बहुत जरूरी है ।

पैरा-7

यह सुनकर चंपा अचरज में पड़ गई और बोली कि क्या पढ़-लिखकर भी व्यक्ति झूठ बोलता है ? मैं विवाह नहीं करूँगी और यदि विवाह हो भी गया तो हमेशा अपने पति को साथ रखूँगी । उसे अकेले कलकत्ता नहीं जाने दूँगी, कलकत्ते का सत्यानाश हो ।

5.0 കവിയുടെ മുഖ്യഭാവം (कविता का केंद्रीय भाव)

इस कविता में कवि लड़कियों की साक्षरता पर बल देता है । और कहता है कि लड़कियों का भी साक्षर होना आवश्यक है । पढ़-लिख लेने पर जीवन सुगम हो जाता है । जीवन में आने वाली कठिनाइयों का सामना करने की शक्ति भी उत्पन्न हो जाती है ।

6. ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ

प्रश्न-1. इस कविता के आधार पर चंपा का परिचय दीजिए ।

उत्तर चंपा एक ग्वाले की लड़की है । वह अनपढ़ है । वह गाय-भैंसों को चराने ले जाती है ।

प्रश्न-2. चंपा के स्वभाव का वर्णन कीजिए ।

उत्तर चंपा चंचल और नटखट स्वभाव की लड़की है । उसे शरारत करने में आनंद आता है । लिखे हुए शब्द को देखकर उसके मन में कौतुहल उत्पन्न होता है ।

प्रश्न-3. कवि क्या कहकर चंपा को साक्षर बनने के लिए प्रेरित करता है ?

उत्तर कवि चंपा से कहता है कि अगर तुम पढ़ना लिखना नहीं सीखोगी तो अपने पति को संदेश कैसे भेजोगी और उसका पत्र कैसे पढ़ोगी ।

प्रश्न-4. चंपा कवि को कैसे परेशान करती है ?

उत्तर चंपा कभी कवि की कलम चुरा लेती है तो कभी कागज़ छुपा देती है ।

പാഠ / പാഠം-18

- 1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്
 2.0 പാഠഭാഗം समाचार पत्र (വർത്തമാനപത്രം)

1.0 പാഠത്തെക്കുറിച്ച്

ഈ പാഠഭാഗം ചിട്ടപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത് ഒരു ചെറുപത്രത്തിന്റെ രൂപത്തിലാണ്. ഇതിൽ രാഷ്ട്രീയ-സാമൂഹിക-സാംസ്കാരിക വാർത്തകളും കുറിപ്പുകളും ഉൾക്കൊള്ളിച്ചിരിക്കുന്നു.

2.0 പാഠഭാഗം समाचार पत्र (വർത്തമാനപത്രം)

<p>1. हिमाचल में तीसरे दिन भूकंप के झटके नई दिल्ली : 20 दिसंबर हिमाचल प्रदेश के चंबा जिले में रविवार सुबह फिर से भूकंप के झटके महसूस किए गए । यह झटका 3.5 तीव्रता से आया । शुक्रवार, शनिवार को भी चंबा में झटके आए थे ।</p>	<p>2. कलाम पर बैक्टीरिया का नाम नई दिल्ली : 20 दिसंबर नासा के वैज्ञानिकों ने उनके द्वारा खोजे गए एक नए जीव को भारत के पूर्व राष्ट्रपति और अंतरिक्ष वैज्ञानिक ए पी जे अब्दुल कलाम का नाम दिया है । नासा की प्रयोगशाला ने अंतरराष्ट्रीय अंतरिक्ष स्टेशन के फिल्टरों में इस जीवाणु को खोजा ।</p>
<p>3. लोगों को मरने के लिए नहीं छोड़ा जा सकता है नई दिल्ली : 20 दिसंबर, कार्यालय संवाददाता द्वारा राष्ट्रीय मानवाधिकार आयोग ने दिल्ली में प्रदूषण के जानलेवा स्तर तक पहुँचने पर केंद्र, दिल्ली, पंजाब और हरियाणा सरकार को नोटिस भेजा है । साथ ही, कहा कि सरकार जहरीली धुंध के कारण अपने नागरिकों को मरने के लिए नहीं छोड़ सकती । आयोग ने इस खतरे से निपटने के लिए उचित कदम नहीं उठाने को लेकर प्राधिकारियों की निंदा की । आयोग ने सरकारों से हालात से निपटने के लिए उठाए जा रहे एवं प्रस्तावित कदमों की दो सप्ताह के भीतर रिपोर्ट मांगी है ।</p>	<p>4. पहली बार, दूसरे सोलर सिस्टम की कोई चीज हमारी आकाशगंगा में आई एजेंसियाँ, वाशिंगटन अंतरिक्ष में एक रहस्यमय चीज के दिखने से नासा के वैज्ञानिक हैरान हैं । माना जा रहा है कि ऐसा पहली बार है कि बाहर से हमारी आकाशगंगा में कोई वस्तु आई है । वैज्ञानिकों के अनुसार यह कोई धूमकेतु या कॉमेट हो सकता है । यह चीज दिखने में काफी छोटी थी लेकिन काफी तेजी से घूमती नजर आ रही थी । उनके अनुमान के मुताबिक इसकी स्पीड 15 माइल प्रति सेकंड थी । साथ ही हाल में ही यह पृथ्वी के ऑर्बिट से करीब 15 मिलियन की दूरी से गुजरी थी । इसका नाम फिलहाल 'ए/2017यूआई' रखा गया है और इससे पृथ्वी को किसी भी तरह का खतरा होने की बात से इन्कार किया गया है ।</p>

<p>5. इमरजेंसी में इन्टरनेट बंद करना आसान नहीं संवाददाता</p> <p>नई दिल्ली : केंद्र सरकार ने सभी राज्यों से कहा है कि वे लॉ एंड ऑर्डर या ऐसे मुद्दों के आधार पर जब भी किसी खास क्षेत्र में इन्टरनेट सेवा को बंद करें तो इसके लिए बनी नीति के तहत ही करें। साथ ही इसके लिए जरूरी मानकों को भी फॉलो करने को कहा है।</p>	<p>6. सिम का क्लोन बनाकर ठगी का नया धंधा नई दिल्ली : 20 दिसंबर</p> <p>अगर आप मोबाइल नेटवर्क सर्विस प्रोवाइडर कंपनी के कस्टमर केयर को सिम नंबर की कोई जानकारी दे रहे हैं, तो जरा सावधान हो जाइए। कहीं ऐसा न हो कि शातिर ठग आपके सिम का क्लोन तैयार कर बैंक खाते से जीवन भर की गाढ़ी कमाई हड़प लें।</p>
<p>7. 1.7 लाख को एयर लिफ्ट कराने वाले मैथ्यु नहीं रहे मुंबई 20 दिसंबर</p> <p>रियल स्टोरी पर बनी फिल्म एयर लिफ्ट को भारतीय दर्शकों के साथ दुनिया भर में तारीफें मिलीं। असल जिंदगी में एयर लिफ्ट के नायक मैथुनी मैथ्यु थे जिनका 81 वर्ष की उम्र में शुक्रवार को कुवैत में निधन हो गया है। इराक जंग के दौरान कुवैत से 1 लाख 70 हजार भारतीयों को सुरक्षित निकालने में मैथ्यु ने अभूतपूर्व मदद की।</p>	<p>8. दिल्ली के चिड़ियाघर में एक साल में 171 वन्य जीवों की मौत नई दिल्ली 20 दिसंबर</p> <p>एक वर्ष के भीतर दिल्ली चिड़ियाघर में वन्यजीवों की मृत्यु के मामलों में दो गुना का इजाफा हुआ है। बीते वर्ष दिल्ली के चिड़ियाघर में गर्मी और सर्दी से सबसे अधिक मौतें हुईं।</p>
<p>9. बारिश से मौसम हुआ सुहाना नई दिल्ली 20 दिसंबर</p> <p>रविवार वीकेंड का दिन राजधानीवासियों के लिए तापमान में आई तेजी से न्यूनतम आर्द्रता के लिए खास व राहत भरा रहा। राजधानी के कुछ हिस्सों में सुबह करीब साढ़े छह बजे तेज हवाओं के साथ पहले हल्की बूँदाबाँदी हुई। फिर शाम चार बजे विभिन्न क्षेत्रों में अलग-अलग समय पर हुई रिमझिम बारिश। इसके पहले धूलभरी तेज हवा चली, लेकिन बाद में हुई बारिश ने मौसम सुहाना कर दिया।</p>	<p>10. मेरी कॉम ने पक्का किया अपना छठा मेडल एजेंसियां, हो चि मिन्ह सिटी (वियतनाम)</p> <p>दिग्गज बॉक्सर एम सी मेरी कॉम ने एशियाई महिला बॉक्सिंग चौंपियनशिप में पहुँचकर इस महाद्विपीय प्रतियोगिता में अपना छठा मेडल पक्का किया।</p>

<p>11. भारत में फैंला फुटबॉल एजेंसियाँ, कोलकाता</p> <p>फीफा प्रेजिडेंट जियानी इनफैनटिनो ने कहा है कि भारत अब फुटबॉल कंट्री बन गया है। जियानी गुरुवार को यहाँ पहुँचे। उन्हें आज फीफा काउंसिल की बैठक की अध्यक्षता करनी है। इसके बाद वह शनिवार को अंडर-17 वर्ल्ड कप के फाइनल के दौरान भी मौजूद रहेंगे और विजेता टीम को ट्रॉफी प्रदान करेंगे।</p>	<p>12. महिला क्रिकेट टीम ने जीती चार देशों की सीरीज हमारे विशेष संवाददाता द्वारा</p> <p>भारतीय महिलाओं ने वर्ल्ड कप से पहले बड़ा टूर्नामेंट जीत लिया है। उसने चार देशों के वनडे टूर्नामेंट के फाइनल में मेजबान दक्षिण अफ्रीका को 8 विकेट से पराजित किया। टूर्नामेंट में भारत, दक्षिण अफ्रीका के अलावा आयरलैंड और जिंबाब्वे की टीमों ने हिस्सा लिया। आई सी सी वर्ल्ड कप 24 जून से इंग्लैंड में खेला जाएगा।</p>
---	--

സവിശേഷതകൾ

വാർത്തകളുടെയും അവയിലെ ഭാഷാപ്രയോഗത്തിന്റെയും അവതരണരീതിയുടെ സവിശേഷതകൾ ശ്രദ്ധിക്കൂ.

(a) തലക്കെട്ടുകൾ വാർത്തയുടെ ആശയം പ്രതിഫലിപ്പിക്കുന്ന തരത്തിൽ സംക്ഷിപ്തവും ആകർഷകവുമാകണം.

कलाम पर बैक्टीरिया का नाम

बारिश से मौसम हुआ सुहाना

(b) രണ്ട് മുഖ്യ ഉറവിടങ്ങളിൽ നിന്നാണ് പത്രങ്ങൾ വാർത്തകൾ സമാഹരിക്കുന്നത്.

i) വാർത്താ ഏജൻസികൾ കേന്ദ്രീകൃത മാധ്യമ നെറ്റ് വർക്കിലൂടെ വാർത്തകൾ വിതരണം ചെയ്യുന്നു.

പ്രെസ് ട്രസ്റ്റ് ഓഫ് ഇന്ത്യ, സമാചാര ভারതീ, യുനൈറ്റഡ് ന്യൂജ് ഓഫ് ഇന്ത്യ

ii) ഓരോ പത്രത്തിന്റെയും ലേഖകന്മാരും വാർത്താലേഖകന്മാരും മുഖേന

വിശേഷ പ്രതിനിധി പ്രത്യേകപ്രതിനിധി

खेल संवाददाता कായിक വാർത്താലേഖകൻ

(c) വാർത്താ ഇനങ്ങളുടെ തുടക്കത്തിൽ ഇത്തരം വാർത്താ ഏജൻസികളോട് കടപ്പാട് രേഖപ്പെടുത്തുന്നു.

വാർത - യൂനൈറ്റഡ് ഇന്ത്യ വാർത

പ്രെ. ട്ര. - പ്രെസ് ട്രസ്റ്റ് ഓഫ് ഇന്ത്യ

രാ. - രായറ്റർ

സ. ഭാ. - സമാചാര ভারതീ

യു. ന്യൂ. - യുനൈറ്റഡ് ന്യൂജ്

അതോടൊപ്പം ലേഖകൻമാരോടും വാർത്താപ്രതിനിധികളോടും കടപ്പാട് രേഖപ്പെടുത്തുന്നു.

हमारे विशेष संवाददाता द्वारा णങ്ങളുടെ പ്രത്യേക ലേഖകൻ മുഖേന
 हमारे विशेष प्रतिनिधि द्वारा णങ്ങളുടെ പ്രത്യേക പ്രതിനിധി മുഖേന
 खेल संवाददाता द्वारा कायिकവാർത്താലേഖകൻ മുഖേന

(d) സ്ഥിരീകരിക്കപ്പെടാത്തതും ഉറവിടം വെളിപ്പെടുത്താൻ ആഗ്രഹിക്കാത്തതുമായ വാർത്തകൾ ചുവടെയുള്ള ശൈലിയിലൂടെ വ്യക്തമാക്കുന്നു.

विश्वस्त सूत्रों के अनुसार വിശ്വസനീയമായ ഉറവിടങ്ങളിൽ നിന്ന്
 मालूम हुआ है कि അറിയാൻ കഴിഞ്ഞതെന്തെന്നാൽ

(e) ഒരു വ്യക്തി നൽകുന്ന പ്രസ്താവന സാധാരണയായി പരോക്ഷകമനരൂപത്തിലാണ് പത്രത്തിൽ കൊടുക്കുന്നത്. ഹിന്ദിയിൽ പ്രത്യക്ഷ പരോക്ഷ കമനരൂപങ്ങളിൽ ഉദ്ധാരണചിഹ്നങ്ങൾ ഒഴിവാക്കി കി ചേർക്കുന്നു എന്നല്ലാതെ മറ്റൊരു മാറ്റവും വരുന്നില്ല. മലയാള ഭാഷാപ്രയോഗത്തിലുള്ളതുപോലെ ഒരു മാറ്റവും ഹിന്ദിയിൽ സർവ്വനാമത്തിലോ ക്രിയയുടെ കാലരൂപത്തിലോ കാണപ്പെടുന്നില്ല.

പ്രത്യക്ഷകമനം : सिंधिया ने कहा, पाट्य पुस्तकों को संशोधित करने की जरूरत है ।

പരോക്ഷകമനം : सिंधिया ने कहा कि पाट्य पुस्तकों को संशोधित करने की जरूरत है।

ഈ രണ്ട് രൂപങ്ങളിലും പറയത്തക്ക വ്യത്യാസം ഇല്ല എന്ന് കണ്ടുവല്ലോ.

— * —

പാഠ / പാഠം-19

- 1.0 പാഠഭാഗം ഹമ सब सुमन एक उपवन के (कविता / കവിത)
- 2.0 कविता का गद्य रूप (കവിതയുടെ ഗദ്യരൂപം)
- 3.0 പദാവലി
- 4.0 भावार्थ (പരാവർത്തനം)
- 5.0 ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ

1.0 പാഠഭാഗം ഹമ सब सुमन एक उपवन के (നാമെല്ലാം ഒരേ ഉദ്യാനത്തിലെ പൂക്കൾ)

- द्वारिका प्रसाद माहेश्वरी

1. हम सब सुमन एक उपवन के ।

एक हमारी धरती सबकी
जिसकी मिट्टी में जनमे हम ।
मिली एक ही धूप हमें है
सींचे गए एक जल से हम ॥
पले हुए हैं झूल-झूलकर
पलनों में हम एक पवन के ।
हम सब सुमन एक उपवन के ॥

2. रंग-रंग के रूप हमारे

अलग-अलग है क्यारी-क्यारी ।
लेकिन हम सबसे मिलकर ही
इस उपवन की शोभा सारी ॥
एक हमारा माली, हम सब
रहते नीचे एक गगन के ।
हम सब सुमन एक उपवन के ॥

3. काँटों में खिलकर हम सबने

हँस-हँसकर है जीना सीखा ।
एक सूत्र में बँधकर हमने

हार गले का बनना सीखा ॥
 सबके लिए सुगंध हमारी,
 हम शृंगार धनी-निर्धन के ।
 हम सब सुमन एक उपवन के ॥

2.0 कविता का गद्य रूप (കവിതയുടെ ഗദ്യരൂപം)

पद-1

हम सब एक उपवन के सुमन हैं । हम सबकी धरती एक है, उसी की मिट्टी में हम जन्मे हैं । हमें एक ही जैसी धूप मिली है और हम एक ही जल से सींचे गए हैं । हम एक ही पवन के पालने में झूल झूलकर पले हैं । हम सब एक उपवन के सुमन हैं ।

पद-2

हमारे रूप रंग अलग-अलग हैं । हमारी क्यारी भी अलग-अलग है । लेकिन इस उपवन की सारी शोभा हम सबसे मिलकर है । हम सब एक ही गगन के नीचे रहते हैं और हमारा माली भी एक ही है । हम सब एक ही उपवन के फूल हैं ।

पद-3

हम सब ने काँटों में खिलकर हँस-हँसकर जीना सीखा है । एक सूत्र में बंधकर हमने गले का हार बनना सीखा है । हमारी सुगंध सबके लिए है चाहे धनी हो या निर्धन, हम सबके शृंगार हैं । हम सब एक ही उपवन के सुमन हैं ।

3.0 പദാവലി

पद-1

सुमन	പൂവ്	मिट्टी	മണ്ണ്
उपवन	പുനോട്ടം	जनमे	ജനിച്ചു
धरती	ഭൂമി	धूप	വെയിൽ
सींचना	നനയ്ക്കുക	जल	വെള്ളം
पलना	വളരുക	झूल-झूलकर	ആടിയുലഞ്ഞു
पलना	തൊട്ടിൽ	पवन	കാറ്റ്

पद-2

रंग	നിറം	क्यारी	തടം
रूप	ആകൃതി	शोभा	ഭംഗി
अलग	വേറിട്ട	गगन	ആകാശം
माली	പുനോട്ടക്കാരൻ		

पद-3

कांटे	മുളളുകൾ	जीना	ജീവിക്കുക
बाँधना	കെട്ടുക	खिलना	വിരിയുക
सीखना	പഠിക്കുക	हार	മാല
हँसना	ചിരിക്കുക	सूत्र	ചരട്
सुगंध	വാസന	निर्धन	ദരിദ്രൻ
शृंगार	അലങ്കാരം	धनी	ധനികൻ

പരാവർത്തനം भावार्थ

द्वारिका प्रसाद माहेश्वरी ने इस कविता में अनेकता में एकता के भाव को प्रस्तुत करने का प्रयास किया है ।

कवि ने इस कविता में बच्चों के माध्यम से एकता की भावना जगाते हुए कहा कि :-

हम सब एक ही बगीचे के फूलों की तरह हैं । हम सब जाति, धर्म और पंथ की भावना से मुक्त हैं ।

कवि कहना चाहता है कि हम अलग-अलग होते हुए भी एक हैं ।

पद - 1

हम सब एक ही बगीचे के फूलों की तरह हैं । हम सबकी धरती एक है और हम सब उसी से जन्मे हैं । हम सभी को एक ही प्रकार की धूप मिली है और एक ही जल से सींचे गए हैं । अर्थात् हमारी परवरिश समान भारतीय परिवेश में हुई है । हम सब एक ही बगीचे के फूलों की तरह हैं ।

हम जिस पालने में झूल-झूलकर बड़े हुए हैं, उसे एक ही पवन ने झुलाया है । हम सब एक बगीचे के फूलों की तरह हैं ।

पद - 2

हमारे रंग-रूप में भले ही विभिन्नता है, हम अलग-अलग प्रांतों में पले-बढ़े हैं । लेकिन हम इस देश की शोभा इसी प्रकार बढ़ा रहे हैं जिस प्रकार बगीचे में अलग-अलग क्यारियों में खिलने वाले फूल बगीचे की शोभा बढ़ा रहे हैं ।

जिस तरह एक माली बगीचे में लगे हुए फूलों की देखभाल करता है उसी तरह हम सबका जन्मदाता, पालन-पोषण करने वाला एक ईश्वर है । हम उसी की छत्र-छाया में रह रहे हैं ।

पद - 3

कष्टों और अभावों में भी हमने खुशी-खुशी जीवन को जीना सीखा है । हमने आपस में मिलजुलकर रहना सीखा है । हम सब प्रेम और एकता के सूत्र में बंधकर देश का सम्मान बढ़ा रहे हैं; उसी तरह जैसे माला व्यक्ति की शोभा बढ़ाती है।

हमारे लिए सभी समान हैं । सबके भीतर परोपकार की भावना है । हम सब एक हैं ।

4.1 कविता का केंद्रीय भाव

भारत विविधताओं का देश है। अनेक प्रांतों, धर्मों, जातियों, वर्गों, भाषाओं के होते हुए भी हम सब एकता के सूत्र में बंधे हुए हैं। 'अनेकता में एकता' हमारी विशेषता है।

5.0 ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ

प्रश्न-1. 'हम सब सुमन एक उपवन के' का क्या तात्पर्य है ?

उत्तर इन पंक्तियों का तात्पर्य है 'अनेकता में एकता'।

प्रश्न-2. कवि धरती, मिट्टी, धूप और जल के माध्यम से क्या बताना चाहता है ?

उत्तर कवि इन तत्वों से सबके पालन-पोषण की बात बताता है। उपर्युक्त सभी तत्व समान रूप से सबके विकास में सहायक हैं।

प्रश्न-3. इस कविता में माली से क्या तात्पर्य है ?

उत्तर माली से तात्पर्य है हमारा पालन-पोषण करने वाला, सृष्टि का निर्माता, ईश्वर।

प्रश्न-4. 'अलग-अलग है क्यारी-क्यारी लेकिन हम सबसे मिलकर ही, इस उपवन की शोभा सारी' का भाव स्पष्ट कीजिए।

उत्तर विभिन्न प्रांतों, धर्मों, जातियों, वर्गों भाषाओं के होते हुए भी सब भारतीय हैं। भारत की शोभा इसी एकता में है।

प्रश्न-5. इस कविता से हमें क्या संदेश मिलता है ?

उत्तर इस कविता में कवि ने एकता का संदेश दिया है।

— * —

പാഠ / പാഠം-20

- 1.0 സാർ ലേഖന / സംക്ഷേപണ (ചുരുക്കെഴുത്ത്)
- 1.1 ചുരുക്കെഴുത്തിനെപ്പറ്റി
- 2.0 പല്ലവന (കഥാവിപുലീകരണം)
- 2.1 കഥാവിപുലീകരണത്തെപ്പറ്റി

1.0 സാർ ലേഖന / സംക്ഷേപണ (ചുരുക്കെഴുത്ത്)

1.1 ചുരുക്കെഴുത്തിനെപ്പറ്റി

തന്നിട്ടുള്ള പാഠഭാഗത്തിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട ആശയങ്ങളെല്ലാം ഉൾക്കൊള്ളിച്ചുകൊണ്ട് ചെറുതാക്കി എഴുതുന്നതാണ് ചുരുക്കെഴുത്ത്.

സാധാരണയായി ചുരുക്കെഴുത്ത് മൂലഖണ്ഡികയുടെ മൂന്നിലൊന്നിൽ കൂടുവാൻ പാടില്ല.

തന്നിരിക്കുന്ന ഖണ്ഡികയുടെ പ്രധാന ആശയങ്ങൾ ചുരുക്കെഴുത്തിൽ പ്രതിഫലിക്കേണ്ടതാണ്. കഴിയുന്നിടത്തോളം തന്നിരിക്കുന്ന ഖണ്ഡികയിലെ പദങ്ങളും ശൈലികളും ഒഴിവാക്കുകതന്നെ വേണം.

തന്നിരിക്കുന്ന ഖണ്ഡികയിലെ ആശയങ്ങൾക്കുപരിയായി പുതിയ ആശയങ്ങൾ ചുരുക്കെഴുത്തിൽ ഉൾക്കൊള്ളിക്കാൻ പാടില്ല.

തന്നിരിക്കുന്ന ഖണ്ഡിക ഗഹനമായി വായിച്ച്, പ്രധാന ആശയങ്ങൾ പ്രത്യേകം എഴുതി അവയെ പുഷ്ടിപ്പെടുത്തി ചുരുക്കെഴുത്തായി വികസിപ്പിക്കുക. അതിനുശേഷം അനുയോജ്യമായ ഒരു തലക്കെട്ട് നൽകുക.

ചില അപരിചിത പദങ്ങളും പ്രയോഗങ്ങളും ഉണ്ടാകാൻ ഇടയുള്ളതിനാൽ തന്നിട്ടുള്ള ഹിന്ദി ഭാഗം ചുരുക്കിയെഴുതാൻ നിങ്ങൾക്ക് നേരിയ പ്രയാസം അനുഭവപ്പെട്ടേക്കാം. അതിനാൽ കഠിനപദങ്ങളുടെയും പ്രയോഗങ്ങളുടെയും സാന്ദർഭിക അർത്ഥം ഈ പാഠഭാഗത്തിൽ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. അവയുടെ സഹായത്താൽ തന്നിട്ടുള്ള ഭാഗത്തിന്റെ സാമാന്യ ആശയം മനസ്സിലാക്കാൻ നിങ്ങൾക്കു കഴിയും.

1.2 ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള ഖണ്ഡിക ചുരുക്കി എഴുതുക.

उदाहरण-1

प्रत्येक राष्ट्र के जीवन-निर्वाह के लिए यह आवश्यक है कि देश की प्राकृतिक संपत्ति की रक्षा की जाए तथा उस संपत्ति को उन्नति देने के पूरे-पूरे प्रयत्न किए जाएँ । देश की कृषि, देश की खानों की पैदावार तथा देश की दस्तकारी की बिना रक्षा किए, बिना उसकी उन्नति किए तथा बिना देश के धन को देश से बाहर जाने से रोके किसी भी देश में बच्चों का पालन अथवा उन्हें दरिद्रता तथा दुष्काल के भयंकर परिणामों से बचाना सर्वथा दुष्कर है । साथ ही हमें यह भी स्मरण रखना चाहिए कि राष्ट्रीय जीवन तथा

राष्ट्रीय उन्नति के लिए देश की प्राकृतिक संपत्ति को उन्नति देने की अपेक्षा देश की मानसिक और नैतिक संपत्ति को उन्नति देना अधिक आवश्यक कार्य है। जो राष्ट्र अपनी मानसिक संपत्ति की उचित रक्षा करता है तथा उसे उन्नत बनाने के पूरे-पूरे प्रयत्न करता है, केवल वह राष्ट्र ही मान, उत्साह तथा स्वतंत्रता के साथ इस संसार में जीवित रह सकता है। राष्ट्र के बालक-बालिकाएँ राष्ट्र की मानसिक और नैतिक संपत्ति हैं, जो प्राकृतिक संपत्ति से अधिक मूल्यवान और महत्व की हैं। जो राष्ट्र इस धन की उचित रक्षा और उन्नति नहीं करता वह उन्नति के पथ से हटकर अवनति के गड्ढे की ओर फिसलने लगता है।

जिस संपत्ति की ओर हम अभी संकेत कर आए हैं, उनकी रक्षा और वृद्धि उचित शिक्षा के प्रभाव से ठीक-ठीक तभी हो सकती है, जब हम अपने कर्तव्यों तथा अधिकारों को समझें और अपने अधिकारों को पूरा करने और अपने अधिकारों को प्राप्त करने के लिए कटिबद्ध हों। कर्तव्य-विमूढ़ परतंत्र देशों के लोग अत्यंत लाभप्रद तथा रत्नगर्भा भूमि में रहते हुए भी निर्धन बने रहते हैं। अशिक्षित और अज्ञानांधकार में डूबे हुए दक्षिण अफ्रीका जैसे देशों के आदिवासी अपने पैरों के नीचे सोने की खानें रखते हुए भी कंगाल हैं। वास्तव में किसी देश की प्राकृतिक संपत्ति की रक्षा तथा वृद्धि उस देश की मानसिक संपत्ति की रक्षा तथा वृद्धि पर ही निर्भर है।

संक्षेपण

किसी राष्ट्र को समृद्ध तथा उन्नत बनाने के लिए उस राष्ट्र की प्राकृतिक संपदा की रक्षा तथा वृद्धि आवश्यक है। राष्ट्र के बालक-बालिकाओं को भी राष्ट्र-संपत्ति समझा जाता है, जिनके भविष्य की रक्षा राष्ट्र के मानसिक और नैतिक उत्थान से ही संभव है। अधिकारों और कर्तव्यों के सम्यक् ज्ञान से मानसिक और नैतिक उन्नति की रक्षा की जा सकती है, जिसके अभाव में राष्ट्र की प्राकृतिक संपदा की भी रक्षा नहीं की जा सकती।

1.3 उदाहरण-2

समस्त भारतीय साहित्य की सबसे बड़ी विशेषता उसके मूल में स्थित समन्वय की भावना है। उसकी यह विशेषता इतनी प्रमुख तथा मार्मिक है कि केवल इसी के बल पर संसार के अन्य साहित्यों के सामने वह अपनी मौलिकता की पताका फहरा सकता है और अपने स्वतंत्र अस्तित्व की सार्थकता प्रमाणित कर सकता है। जिस प्रकार धार्मिक क्षेत्र में भारत के ज्ञान, भक्ति तथा कर्म के समन्वय प्रसिद्ध हैं, ठीक उसी प्रकार साहित्य तथा अन्य कलाओं में भी भारतीय प्रकृति समन्वय की ओर रही है। साहित्यिक समन्वय से हमारा तात्पर्य साहित्य में प्रदर्शित सुख-दुख, उत्थान-पतन, हर्ष-विषाद आदि विरोधी तथा विपरीत भावों के समीकरण तथा एक अलौकिक आनंद में उनके विलीन हो जाने में है। साहित्य के किसी अंग को लेकर देखिए, सर्वत्र यही समन्वय दिखाई देगा। भारतीय नाटकों में ही सुख और दुख के प्रबल घात-प्रतिघात दिखाए गए हैं, पर सबका अवसान आनंद में ही किया गया है। इसका प्रधान कारण यह है कि भारतीयों का ध्येय सदा से जीवन का आदर्श स्वरूप उपस्थित करके उसका उत्कर्ष बढ़ाने और उसे उन्नत बनाने का रहा है। वर्तमान स्थिति से उसका इतना संबंध नहीं है, जितना भविष्य की संभाव्य उन्नति से है। हमारे यहाँ यूरोपीय ढंग के दुखांत नाटक इसीलिए नहीं दीख पड़ते हैं। यदि आजकल ऐसे नाटक दिखाई पड़ने लगे हैं, तो वे भारतीय आदर्श से दूर और यूरोपीय आदर्श के अनुकरण मात्र हैं।

संक्षेपण

भारतीय साहित्य की सबसे बड़ी एवं मौलिक विशेषता उसके मूल में विद्यमान समन्वय की भावना है। यहाँ के साहित्य का चरम लक्ष्य आनंद की प्राप्ति है। जिसमें सुख-दुख दोनों का मिश्रण रहता है। आजकल जो कभी-कभी दुखांत साहित्य दिखलाई पड़ने लगता है, उसका कारण पश्चिम की नकल है।

उक्त अवतरण का शीर्षक दिया जा सकता है 'भारतीय साहित्य की मौलिक विशेषता'।

1.4 उदाहरण-3

आधुनिक शिक्षा-प्राप्त स्त्रियाँ अच्छी गृहिणियाँ नहीं बन सकतीं, यह प्रचलित धारणा पुरुष के दृष्टि बिंदु से देखकर ही बनाई गई है, स्त्री की कठिनाई को ध्यान में रखकर नहीं। एक ही प्रकार के वातावरण में पले और शिक्षा पाए हुए पति-पत्नी के जीवन तथा परिस्थितियों की यदि हम तुलना करें तो संभव है आधुनिक शिक्षित स्त्री के प्रति कुछ सहानुभूति का अनुभव कर सकें। विवाह से पुरुष को तो कुछ छोड़ना नहीं पड़ता और न उसकी परिस्थितियों में ही कोई अंतर आता है, परंतु इसके विपरीत स्त्री के लिए विवाह मानो एक परिचित संसार को छोड़कर नवीन संसार में जाना है, उसका जीवन नवीन होगा। पुरुष के मित्र, उसकी जीवनचर्या, उसके कर्तव्य सब पहले जैसे ही रहते हैं और वह अनुदार न होने पर भी शिक्षित पत्नी के परिचित मित्रों, अध्ययन तथा अन्य परिचित दैनिक कार्यों के अभाव को नहीं देख पाता। साधारण परिस्थिति होने पर भी घर में इतर कार्यों से स्त्री को अवकाश रहता है, संयुक्त कुटुंब न होने से बड़े परिवार की उलझनें भी नहीं घेरे रहतीं। उसके लिए पुरुष मित्र वर्ज्य हैं और उसे मित्र बनाने के लिए शिक्षित स्त्रियाँ मिलती हैं। अतः एक विचित्र अभाव का बोध उसे होने लगता है। कभी-कभी पति के आने-जाने जैसी छोटी बातों में बाधा देने पर वह विरक्त भी हो उठती है। अच्छी गृहिणी कहलाने के लिए उसे केवल पति की इच्छा के अनुसार कार्य करने तथा मित्रों और कर्तव्यों के अवकाश के समय उसे प्रसन्न रखने के अतिरिक्त और विशेष कुछ नहीं करना होता, परंतु यह छोटा-सा कर्तव्य उसके महान् अभाव को नहीं भर पाता।

संक्षेपण

आज भी भारतीय शिक्षित नारी को अच्छी गृहिणी के रूप में न देख पाना पुरुषों की एकांगी दृष्टि का परिणाम है। विवाह के बाद बदली हुई उसकी मनः स्थिति तथा परिस्थिति की कठिनाइयों को नहीं देखा जाता। उसकी रुचियों और भावनाओं की उपेक्षा की जाती है। पुरुष यदि अपने सुख के साथ पत्नी के सुख का भी ध्यान रखे तो वह अच्छी गृहिणी सिद्ध हो सकती है।

2.0 पल्लवन (വിപുലീകരണം)

2.1 വിപുലീകരണത്തെപ്പറ്റി

ഒരു പുതിയ ഭാഷ പഠിക്കുന്നതിന്റെ ലക്ഷ്യം ആ ഭാഷയിലെ ഒരു പാഠഭാഗത്തിന്റെയോ സംഭാഷണത്തിന്റെയോ ആശയം ഗ്രഹിക്കുക എന്നതു മാത്രമല്ല, മറിച്ച് സ്വതന്ത്രമായി ആ ഭാഷയിൽ ലളിതവും ഒഴുക്കുള്ളതുമായ ശൈലിയിൽ ആശയം വ്യക്തമാക്കുക എന്നുള്ളതുമാണ്. ഒരു ഭാഷയിലെ വ്യത്യസ്ത ഘടനാരൂപങ്ങളും ശൈലികളും പ്രയോഗങ്ങളും സ്വാംശീകരിക്കുന്നതിലൂടെ നേടുന്ന ഭാഷാശേഷിയിലൂടെയാണ് പഠിതാവിന് ഇത് സാധിക്കുന്നത്.

ഒരു പ്രത്യേക ഭാഷയിൽ പഠിതാവിന്റെ ആത്മപ്രകാശനത്തിനുള്ള കഴിവ് പരിശോധിക്കുന്ന അളവുകോലുകളിൽ ഒന്നാണ് കമാവിപുലീകരണം. ഈ പാഠഭാഗത്തിൽ കുറച്ച് കഥകളുടെ രേഖാരുപങ്ങളും ആ രേഖാരുപങ്ങൾക്കനുസരിച്ച് വിപുലീകരണകഥകളും മാതൃകയായി നൽകിയിട്ടുണ്ട്.

തന്നിരിക്കുന്ന രേഖാരുപത്തിനനുസരിച്ച് വിപുലീകരണത്തിനായുള്ള കഥയുടെ പൂർണ്ണമായ ഇതിവൃത്തം വ്യക്തമായി മനസ്സിൽ തെളിയേണ്ടതും കമാബിന്ദുക്കളുടെ ക്രമാനുസരണം അവയെ ചിട്ടപ്പെടുത്തേണ്ടതുമാണ്. രേഖാരുപം ഒരു ചട്ടക്കൂട് മാത്രമാണ്. നിങ്ങളാണ് മജ്ജയും മാംസവും നൽകി അതിന് ജീവൻ കൊടുക്കേണ്ടത്.

ഈ പാഠത്തിൽ രണ്ട് കഥകളുടെ രേഖാരുപങ്ങളും അവയുടെ കമാവിപുലീകരണവും നൽകിയിട്ടുണ്ട്. കമാരചനയ്ക്ക് മുൻപ് ഈ പ്രധാനപ്പെട്ട കാര്യങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കുമല്ലോ.

- a) രേഖാരുപം ശ്രദ്ധയോടെ വായിച്ച് കഥയുടെ ഇതിവൃത്തം ഉൾക്കൊള്ളാൻ ശ്രമിക്കുക.
- b) വിപുലീകരിച്ച കഥ വായിച്ച് വിട്ടുപോയ കമാബിന്ദുക്കൾ രേഖപ്പെടുത്തുക
- c) ആവശ്യാനുസരണം പദാവലി പരിശോധിക്കുക
- d) (i) പാഠത്തിൽ കൊടുത്തിട്ടുള്ള കഥാമാതൃക അനുകരിക്കാതെ രേഖാരുപം സ്വന്തമായി വിപുലീകരിക്കുക. ആവശ്യമെങ്കിൽ സംഭാഷണം ഉൾപ്പെടുത്തി കഥ കൂടുതൽ സ്വാഭാവികവും വാസ്തവികവുമാക്കാവുന്നതാണ്
- (ii) കഥാഗതിയിലെ സംഭവക്രമങ്ങൾ നിർബന്ധമായും പാലിക്കേണ്ടതാണ്. രേഖാരുപം തന്നെയാണ് സംഭവക്രമങ്ങൾ എന്ന് ഓർക്കുമല്ലോ.
- (iii) രേഖാരുപത്തിലുള്ള ആശയങ്ങളുടെ പരസ്പരബന്ധം ശക്തമായാൽ മാത്രമേ കഥാവായന സഹജമായി അനുഭവപ്പെടുകയുള്ളൂ.
- (iv) കഥയിലെ വാക്യങ്ങൾ വ്യാകരണശുദ്ധിയുള്ളവയും ഭാഷ ലളിതവും സഹജവും ആകേണ്ടതുമാണ്.
- e) പാഠത്തിലെ മാതൃകയുമായി നിങ്ങളുടെ കഥ താരതമ്യം ചെയ്യുക. നിങ്ങളുടെ ആശയപ്രകാശനരീതിയും അവതരണശൈലിയും ഭിന്നമാകാമെങ്കിലും രേഖാരുപത്തിലെ ആശയങ്ങൾ പൂർണ്ണമായും കഥയിൽ ഉൾക്കൊണ്ടിട്ടുണ്ട് എന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തേണ്ടതാണ്.
- f) വിപുലീകരണകഥയ്ക്ക് അനുയോജ്യമായ ഒരു തലക്കെട്ട് നൽകുക.

ചുവടെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള രേഖാരുപം നോക്കുക :-

2.1 उदाहरण-1

एक किसान बड़ा परिवार चार बेटे आपस में झगड़ना किसान उदास एक विचार जंगल जाना लकड़ियों का गट्टर एक-एक लकड़ी बेटों से तुड़वाना आसानी से तोड़ना फिर गट्टर तुड़वाना सबका असमर्थ होना किसान का समझाना एकता में बल।

पल्लवन

एक किसान था । उसके परिवार में पत्नी और एक बेटी के अलावा चार बेटे भी थे । उसके बेटे छोटी-छोटी बातों पर आपस में लड़ाई-झगड़ा करते थे। इस कारण किसान बहुत उदास रहता था । उसने

अपने बेटों को कई बार समझाया किंतु उनका लड़ना-झगड़ना कम नहीं हुआ । एक दिन किसान के मन में एक विचार आया । वह कुल्हाड़ी लेकर जंगल गया । वहाँ उसने कुछ लकड़ियाँ तोड़ीं । लकड़ियों का गट्टर बनाकर वह घर ले आया । उसने अपने बेटों को बुलाया और कहा, “उस गट्टर में से एक-एक लकड़ी लो और उसे तोड़ो ।” बेटों ने एक-एक लकड़ी ली और आसानी से तोड़ डाली । तब किसान ने उनसे कहा, “अब इस पूरे गट्टर को तोड़ो।” सब ने जोर लगाया किंतु उस गट्टर को तोड़ने में असमर्थ रहे। किसान ने बेटों को समझाया, “अब तो तुम समझ गए न ? अकेले-अकेले रहे तो कोई भी तुम्हें नुकसान पहुँचा सकता है । यदि मिलजुलकर रहोगे तो कोई तुम्हारा कुछ बिगाड़ नहीं पाएगा। क्योंकि एकता में बल होता है ।”

4.2 उदाहरण-2

जंगल में शेर जानवरों को मारकर खाना जानवर परेशान सबका पंचायत बुलाना विचार-विमर्श करना निर्णय लेना बारी-बारी से शेर का भोजन बनना शेर से निर्णय मानने का अनुरोध करना खरगोश की बारी देर से पहुँचना शेर का नाराज होना खरगोश द्वारा झूठी कहानी सुनाना पहले दूसरे शेर से निबटना कुएँ में परछाई देखना शेर का कुएँ में छलाँग लगाना।

पल्लवन

एक जंगल में एक शेर रहता था । वह जब-तब जंगल के अन्य जानवरों पर हमला करता, उन्हें मार देता। इस कारण सभी जानवर बहुत परेशान थे । एक दिन सभी जानवरों ने पंचायत बुलाई । इस पंचायत में लोमड़ी, भालू, हाथी, हिरन, भैंसा, भेड़िया, जंगली सुअर, बंदर, खरगोश आदि एकत्रित हुए । इस समस्या पर सभी ने विचार-विमर्श किया ।

सभी ने मिलकर यह निर्णय लिया कि प्रति दिन शेर के पास एक जानवर सवेरे-सवेरे जाएगा जिसे खाकर शेर अपनी भूख शांत कर लिया करेगा । सबने शेर से यह निर्णय मान लेने का अनुरोध किया । इस प्रकार प्रतिदिन शेर के पास एक-एक जानवर बारी-बारी से जाने लगा। एक दिन शेर के पास जाने की बारी एक खरगोश की थी। वह जानबूझकर शेर के पास देर से पहुँचा । शेर उस पर बहुत नाराज हुआ । तब खरगोश ने शेर को एक झूठी कहानी सुनाई । उसने बताया कि वह तो सवेरे-सवेरे आ ही रहा था । रास्ते में एक दूसरे शेर ने उसे मारने की कोशिश की । तब खरगोश ने उसे बताया कि वह उसे नहीं मारे । यदि मार दिया तो हमारे शेर राजा बहुत नाराज हो जाएँगे और आपको छोड़ेंगे नहीं। दूसरे शेर ने खरगोश से कहा कि मैं ही इस जंगल का राजा हूँ और सबसे बलवान हूँ । तुम्हारे राजा मेरा कुछ भी नहीं बिगाड़ पाएँगे । यह सुनकर शेर को बहुत गुस्सा आया। उसने दहाड़ मारकर कहा, “ठीक है, तुम्हें तो मैं बाद में खाऊँगा । पहले मुझे उस दुष्ट शेर के पास ले चलो जो अपने आपको इस जंगल का राजा कहता है ।” खरगोश उसे एक कुएँ के पास ले गया और कहने लगा, “राजन वह दुष्ट शेर इसी कुएँ में छिपा बैठा है ।” शेर ने क्रोधित होकर कुएँ में झाँककर देखा। कुएँ में उसे अपनी परछाई दिखाई दी । उसे दूसरा शेर समझकर शेर ने कुएँ में छलाँग लगा दी और मारा गया । जंगल के सभी जानवर खरगोश की चतुराई के कारण सुख से रहने लगे ।

പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग
 വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशാലയം

हिन्दी डिप्लोमा पाठ्यक्रम (मलयालम माध्यम)
 ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സ് (മലയാളം മാധ്യമം)

उत्तर पत्र 1-4

ഉത്തരക്കടലാസ് 1-4

ഉത്തരക്കടലാസ് സമീകരിച്ച തീയതി { പഠിതാവ് :
 നിदेशാലയം :

പ്രാപ്താंक മാർക്ക്	1 / 20	2 / 20	3 / 20	4 / 20
-----------------------	---	------------	---	------------	---	------------	---	------------

എല്ലാ കത്തിടപാടിലും പഠിതാവ് റോൾനമ്പർ കൃത്യമായി രേഖപ്പെടുത്തേണ്ടതാണ്.

कृपया छात्र अपना रोल नंबर एवं पता नीचे लिखें।
 പഠിതാവ് റോൾനമ്പറും മേൽവിലാസവും താഴെ എഴുതുക.

रोल नं / റോൾ നമ്പർ

छात्र की मातृभाषा
 വിദ്യാർത്ഥിയുടെ മാതൃഭാഷ

कु./श्रीमती/श्री/കുമാരി/ശ്രീമതീ/ശ്രീ

पता / തപാൽ വിലാസം

..... पिन / പിൻ

मूल्यांकन के लिए उत्तर पत्र इस पते पर भेजें :	പൂരിപ്പിച്ച ഉത്തരക്കടലാസ് അയയ്ക്കേണ്ട വിലാസം:
उप निदेशक പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय पश्चिमी खंड-VII रामकृष्ण पुरम नई दिल्ली-110066 (भारत)	The Deputy Director Dept. of Correspondence Courses Central Hindi Directorate West Block VII Ramakrishna Puram New Delhi - 110066 [INDIA]

ഉത്തരക്കടലാസിൽ ഉത്തരം നൽകുന്നതിനുമുമ്പ് ദയവായി നിങ്ങളുടെ പാഠങ്ങൾ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം വായിക്കുക.

प्रश्न : 1. सही उत्तर पर (✓) निशान लगाइए ।

(क) ब्रजभूषण जी की पत्नी क्या करती हैं ?

(1) प्राध्यापिका हैं ।

(2) मशहूर वकील हैं ।

(3) घरेलू महिला हैं ।

(4) पायलट हैं ।

(ख) अधेड़ सज्जन कहाँ टहलने जाते थे ?

(1) करोल बाग टहलने जाते थे ।

(2) लोधी रोड टहलने जाते थे ।

(3) इंडिया गेट टहलने जाते थे ।

(4) कनाट प्लेस टहलने जाते थे ।

(ग) डॉ. ऋषि कुमार के बच्चे कहाँ रहते हैं ?

(1) दिल्ली

(2) मुंबई

(3) विदेश

(4) लखनऊ

(घ) रमेश ने कहाँ घूमने का कार्यक्रम बनाया ?

(1) शिमला

(2) राजस्थान

(3) केरल

(4) इलाहाबाद

(ङ) ब्रजभूषण और निर्मला होटल में ठहरे थे क्योंकि

(1) धर्मशाला में जगह नहीं मिली थी ।

(2) दोस्त ने अपने यहाँ नहीं ठहराया था ।

(3) उनकी ट्रेन लेट हो गई थी ।

(4) उनकी तबीयत खराब हो गई थी ।

प्रश्न : 2. नमूने के अनुसार सही जोड़े मिलाइए ।

(क)

(ख)

(1) सुंदर नगर में	एक मशहूर वकील हैं ।
(2) ब्रजभूषण इलाहाबाद के	इनका अपना क्लीनिक है ।
(3) पता चला कि वे लोग	घूमने का कार्यक्रम बनाया ।
(4) उसने राजस्थान	होटल में ठहरे हैं ।
(5) आजकल वकालत में	टूर पर जा रहे हैं ।
(6) अगली बार हम	और निर्मला जी आए हैं ।
(7) इलाहाबाद से ब्रजभूषण जी	आपके यहाँ ही ठहरेंगे ।
(8) हम लोग राजस्थान के	कोई मजा नहीं रहा ।

प्रश्न : 3. 'आइए, इनसे मिलें' पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

(1) डॉ. ऋषि कुमार का परिचय तीन वाक्यों में दीजिए ।

.....

.....

.....

.....

.....

(2) ब्रजभूषण जी कौन है ? वे कहाँ रहते हैं ?

.....

.....

.....

(3) डॉ. ऋषि कुमार स्टेशन क्यों नहीं गए ?

.....
.....
.....

(4) डॉ. ऋषि कुमार और ब्रजभूषण जी की दोस्ती कैसे हुई ?

.....
.....
.....

(5) डॉ. ऋषि कुमार राजस्थान घूमने क्यों नहीं जाना चाहते थे ?

.....
.....
.....

प्रश्न : 4. निम्नलिखित शब्दों के हिंदी समानार्थक शब्द लिखिए :-

(1) मित्र	(4) सुबह
(2) अतिथि	(5) मुलाकात
(3) प्रसिद्ध	(6) रात्रि

प्रश्न : 5. निम्नलिखित वाक्यों को पूरा कीजिए :-

मेरे गाँव / शहर का नाम है ।

यह राज्य के जिले में बसा है ।

यहाँ भाषा बोली जाती है ।

यहाँ के प्रमुख त्योहार हैं और ।

हम अपने गाँव / शहर को स्वच्छ हैं ।

मुझे अपना गाँव / शहर बहुत लगता है ।

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. नमूने के अनुसार वाक्यों को बदलिए ।

नमूना : खबर मिलती और मैं स्टेशन न आता ?

खबर मिलती तो मैं स्टेशन जरूर आता ।

(1) मोहन बुलाता और राधा न जाती ?

.....

(2) रमेश कहता और ब्रजभूषण न मानता ?

.....

(3) अवसर मिलता और हम राजस्थान न जाते ?

.....

(4) मेरे पास रुपए होते और आपको न देता ?

.....

प्रश्न : 2. नमूने के अनुसार कोष्ठक में दिए शब्दों के सही रूप लगाकर वाक्यों को पूरा कीजिए?

नमूना : वकील साहब टैक्सी से (उतरना)

वकील साहब टैक्सी से उतरे ।

(1) डॉक्टर को ब्रजभूषण जी के आने की खबर नहीं । (मिलना)

(2) दो मिनट, भाई साहब मैं अभी । (आना)

(3) रमेश ब्रजभूषण जी से । (बोलना)

(4) डॉ. कुमार की प्रैक्टिस अच्छी । (चलना)

(5) सभा ठीक समय पर शुरू । (होना)

प्रश्न : 3. सही परसर्ग (ने/को) लगाकर पूरा कीजिए ।

नमूना : डॉ. कुमार अभी तक चिट्ठी नहीं मिली ।

डॉ. कुमार को अभी तक चिट्ठी नहीं मिली ।

(1) रमेश डॉ. कुमार से क्या कहा ?

- (2) मैं भी राजस्थान नहीं देखा है ।
- (3) ब्रजभूषण डॉ. कुमार का पता मालूम नहीं था ।
- (4) आप अच्छा नहीं किया ।

प्रश्न : 4. अपने वाक्यों में प्रयोग कीजिए ।

- (1) खबर
- (2) मुलाकात
- (3) विश्वास
- (4) स्वागत करना
- (5) मान लेना

प्रश्न : 5. आपके भाई का दोस्त अपनी बहन की शादी में आपको सपरिवार आमंत्रित करने आया है। उस अवसर के लिए एक वार्तालाप तैयार कीजिए ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. 'राजस्थान की सैर' पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

(क) कोटा शहर क्यों प्रसिद्ध है ?

.....
.....

(ख) बड़ोली का कौन-सा मंदिर देखने लायक है ?

.....
.....

(ग) चंबल नदी दक्षिण से किस दिशा में बहती है ?

.....
.....

(घ) हरावती क्षेत्र के आसपास के शहरों में कौन-सा शहर बहुत प्रसिद्ध है ?

.....
.....

(ङ) मांडवा के संग्रहालय के बारे में दो वाक्य लिखिए ।

.....
.....
.....
.....

(च) रणथंभौर का किला किसने बनवाया था ?

.....
.....

(छ) बढोली के सुंदर महल किन राजाओं ने बनवाए ?

.....
.....

प्रश्न : 2. निम्नलिखित शब्दों / वाक्यांशों का हिंदी वाक्यों में प्रयोग कीजिए ।

1. कार्यक्रम

2. ऐतिहासिक

3. प्रसिद्ध

4. चाय-वाय

5. देखते ही बनते हैं

प्रश्न : 3. नमूने के अनुसार वाक्यों को बदलिए :-

नमूना : उनका प्रोग्राम बदल गया क्या ?

कहीं उनका प्रोग्राम तो नहीं बदल गया ?

(क) मैनेजर मुंबई चले गए क्या ?

.....

(ख) उनकी गाड़ी रास्ते में रुक गई क्या ?

.....

(ग) कैशियर ने अपनी छुट्टी बढ़ा ली क्या ?

.....

(घ) आज रात को बारिश होगी क्या ?

.....

प्रश्न : 4. कोष्ठक में दिए शब्दों की सहायता से नमूने के अनुसार वाक्यों को पूरा कीजिए ।

- മൊഴുക്ക: स्वेटर पहन लो नहीं तो **ठंड लग जाएगी**। (ठंड)
- परीक्षा की तैयारी परिश्रम से करो नहीं तो (असफल)
- घाव पर पट्टी बांधते रहें नहीं तो (भरना/ठीक होना)
- सड़क पर सावधानी से चलो नहीं तो (दुर्घटना)
- स्टेशन समय पर पहुँचो नहीं तो (गाड़ी छूटना)
- छाता लेकर बाहर जाओ नहीं तो (भीगना)

प्रश्न : 5. किसी एक ऐतिहासिक जगह का वर्णन कीजिए जिसे आप देखने गए हों ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर पूर्ण वाक्यों में दीजिए :-

(क) रमेश कुछ दिनों पहले कहाँ गया था ?

.....
.....

(ख) मांडवा शहर को किसने बसाया था ?

.....
.....

(ग) मांडवा की कौन-सी वस्तुएँ दर्शकों का मन मोह लेती हैं ?

.....
.....

(घ) मांडवा में स्थित संग्रहालय का क्या नाम है ?

.....
.....

(ङ) वे लोग मांडवा क्यों नहीं गए ?

.....
.....

प्रश्न : 2. निम्नलिखित शब्दों के हिंदी पर्याय लिखें :-

(क) മരുഭൂമി

(ख) പ്രതിമ

(ग) വിനോദസഞ്ചാരി

(घ) വ്യാപारी

(ङ) ഒട്ടകം

- (च) കാഴ്ചബംഗ്ലാവ്
- (छ) നാണയം
- (ज) കലാപരം
- (झ) വെൽവെറ്റ്
- (ञ) കേന്ദ്രം

प्रश्न : 3. निम्नलिखित वाक्यों को नमूने के अनुसार बदलिए :-

नमूना : बारिश आती ही होगी ।

बारिश आने ही वाली है ।

(क) मेरा भाई स्कूल से लौटता ही होगा ।

.....

(ख) कार्यक्रम शुरू होता ही होगा ।

.....

(ग) आखिरी मेट्रो ट्रेन आती ही होगी ।

.....

(घ) महेश चार बजे आता ही होगा ।

.....

प्रश्न : 4. निम्नलिखित वाक्यों को नमूने के अनुसार प्रेरणार्थक रूप में बदलिए :-

(ഇത്തരം വാക്യങ്ങളിൽ കർത്താവ് തനിക്കുപകരം മറ്റൊരാളെക്കൊണ്ടാണ് ക്രിയ ചെയ്യിക്കുന്നത്. ഓരോ വാക്യത്തിലെയും പ്രേരകകർത്താവിനെ ബ്രാക്കറ്റിൽ നൽകിയിരിക്കുന്നു.)

नमूना : अधिकारी ने चिट्ठियों का जवाब लिखा ।

(स्टेनो)

अधिकारी ने स्टेनो से चिट्ठियों का जवाब लिखवाया ।

(क) हम्मीर देव ने यह किला बनाया ।

(बहुत से कारीगर)

.....

(ख) मंत्री जी ने इस समारोह के लिए भाषण लिखा । (सचिव)

.....

(ग) पिता जी ने महेश को गणित पढ़ाया । (मास्टर जी)

.....

(घ) मैंने कल आपका काम कर दिया । (राजेश)

.....

प्रश्न : 5. मांडवा के बारे में एक अनुच्छेद लिखिए ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग
 വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशാലയം

हिन्दी डिप्लोमा पाठ्यक्रम (मलयालम माध्यम)
 ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സ് (മലയാളം മാധ്യമം)

उत्तर पत्र 5-8

ഉത്തരക്കടലാസ് 5-8

ഉത്തരക്കടലാസ് സമീകരിച്ച തീയതി { പഠിതാവ് :
 നിदेशാലയം :

പ്രാപ്താंक മാർക്ക്	5 / 20	6 / 20	7 / 20	8 / 20
-----------------------	---	------------	---	------------	---	------------	---	------------

എല്ലാ കത്തിടപാടിലും പഠിതാവ് റോൾനമ്പർ കൃത്യമായി രേഖപ്പെടുത്തേണ്ടതാണ്.

कृपया छात्र अपना रोल नंबर एवं पता नीचे लिखें।
 പഠിതാവ് റോൾനമ്പറും മേൽവിലാസവും താഴെ എഴുതുക.

रोल नं / റോൾ നമ്പർ

छात्र की मातृभाषा
 വിദ്യാർത്ഥിയുടെ മാതൃഭാഷ

कु./श्रीमती/श्री/കുമാരി/ശ്രീമതീ/ശ്രീ

पता / തപാൽ വിലാസം

..... पिन / പിൻ

मूल्यांकन के लिए उत्तर पत्र इस पते पर भेजें :	പൂരിപ്പിച്ച ഉത്തരക്കടലാസ് അയയ്ക്കേണ്ട വിലാസം:
उप निदेशक പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय पश्चिमी खंड-VII रामकृष्ण पुरम नई दिल्ली-110066 (भारत)	The Deputy Director Dept. of Correspondence Courses Central Hindi Directorate West Block VII Ramakrishna Puram New Delhi - 110066 [INDIA]

ഉത്തരക്കടലാസിൽ ഉത്തരം നൽകുന്നതിനുമുമ്പ് ദയവായി നിങ്ങളുടെ പാഠങ്ങൾ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം വായിക്കുക.

प्रश्न : 1. बाजार में प्रयोग की जाने वाली सही अभिव्यक्तियों के साथ निम्नलिखित वार्तालाप पूरा कीजिए :

- ग्राहक :
- दुकानदार : बीस रुपए किलो ।
- ग्राहक :
- दुकानदार : भाव कम नहीं होगा ।
- ग्राहक :
- दुकानदार : टमाटर लेंगे ?
- ग्राहक :
- दुकानदार : चालीस रुपये किलो ।
- ग्राहक :
- दुकानदार : अदरक दूँ क्या ?
- ग्राहक :
- दुकानदार : दस रुपये की सौ ग्राम ।
- ग्राहक :
- दुकानदार : पनीर भी लेंगे क्या ?
- ग्राहक : नहीं पनीर नहीं चाहिए । ये लो पैसे ।

प्रश्न : 2. निम्नलिखित वाक्यों का हिंदी में अनुवाद कोष्ठक में दिए गए शब्दों की सहायता से कीजिए :-

1. ഞങ്ങളുടെ സ്ഥലത്ത് എല്ലാ ഞായറാഴ്ചകളിലും ചന്ത കൂടാറുണ്ട്. (लगना)
.....
2. ഞങ്ങളുടെ കടയിൽ ഒരു വിലയേയുള്ളൂ. ദയവായി വിലപേശരുത്. (मोल-भाव)
.....

3. വേനലവധിക്ക് താങ്കൾ ഏത് സ്ഥലമാണ് സന്ദർശിച്ചത്? (ഗ്രീഷ്മ അവകാശ)
.....
4. ഈ സ്ഥലത്ത് എന്തെല്ലാം പുതിയ സാധനങ്ങളാണ് ലഭ്യമാകുന്നത്? (उपलब्ध)
.....
5. ഞങ്ങൾ വിൽക്കുന്ന പച്ചക്കറികൾ വിലക്കുറവുള്ളതും പുതിയതുമാണ്. (सब्जियाँ)
.....

प्रश्न : 3. निम्नलिखित के विलोम शब्द लिखिए :-

(1) सुंदर		(6) दूटना	
(2) सस्ता		(7) नीचे	
(3) नई		(8) लेना	
(4) ठीक		(9) गाँव	
(5) हल्का			

प्रश्न : 4. कोष्ठक में दिए गए शब्दों की सहायता से विभिन्न अवसरों के वार्तालाप हिंदी में तैयार कीजिए ।

(क) ആശുപത്രിയിൽ രോഗി

തബിയത് (ആരോഗ്യം), സമസ്യ (പ്രശ്നം), ബുഖാർ (പനി), ദർദ് (വേദന), ജുകാമ (ജലദോഷം), ഖാ്സീ (ചുമ), ദവാ (മരുന്ന്), ഖുരാക് (അളവ്), ഗോലീ (ഗുളിക), സിരപ (ദ്രവരൂപത്തിലുള്ള മരുന്ന്), സിരദർദ് (തലവേദന), പർച്ചീ (കുറിപ്പ്).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ഖ) ക്രിക്കറ്റ് മത്സരം

ബല്ലെബാജി (ബാറ്റിംഗ്), ഗ്ലോബാജി (ബൗളിംഗ്), ബല്ലെബാജ (ബാറ്റ് ചെയ്യുന്നവൻ), ഗ്ലോബാജ (പന്തെറിയുന്നവൻ), ചൗകാ (ഫോർ), ഞ്ചകാ (സിക്സ്), പഗബാധാ (എൽബിഡബ്ല്യു), ഞ്ചലാഭി (കളിക്കാരൻ), ദർശക (കാണികൾ), മൈദാന (മൈതാനം), സീമാരേഖാ (അതിർവരമ്പ്), ഗില്ലി (വിക്കറ്റ് കുറ്റി).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक या दो वाक्यों में दीजिए :-

(क) कंडक्टर ने क्यों कहा कि एक-एक करके आइए ?

.....
.....
.....
.....

(ख) मनोहर ने लाला जी पर क्या-क्या आरोप लगाए ?

.....
.....
.....
.....

(ग) मनोहर के अनुसार बाबू जी दफ्तर में क्या काम करते हैं ?

.....
.....
.....
.....

(घ) दिल्ली की बसों में बिना टिकट सफर करने पर कितना जुर्माना हो सकता है ?

.....
.....
.....
.....

(ड) जब बाबू जी गवाही देने के लिए तैयार नहीं हुए तो लाला जी ने क्या कहा ?

.....
.....
.....
.....

(च) कंडक्टर से क्या गलती हुई जिससे सबको थानेदार के पास जाना पड़ा ?

.....
.....
.....
.....

प्रश्न : 2. नीचे के वाक्यों में भविष्यत् काल की क्रियाओं को नमूने के अनुसार संभावनार्थक में बदलें ।

नमूना : आप कल से यहाँ नहीं बैठेंगे ।

आप कल से यहाँ न बैठें ।

(क) आप बिना बुलाए अंदर नहीं आएँगे ।

.....

(ख) मोहन अब देर से नहीं आएगा ।

.....

(ग) वे लोग अभी कहीं नहीं जाएँगे ।

.....

(घ) सुबह छह बजे के बाद बत्तियाँ जलती नहीं रहेंगी ।

.....

(ड) क्या आप लोग सुबह की गाड़ी से नहीं जाएँगे ?

.....

प्रश्न : 3. नमूने के आधार पर नीचे दिए सुझावों के जवाब दें । केवल मुख्य क्रियाओं को ही रहने दें ।

नमूना : तुम ही यहाँ रुक जाओ ।

मैं यहाँ क्यों रुकूँ ?

(क) तुम ही रमेश की बात मान लो ।

.....

(ख) आप ही दस रूपए दे दें ।

.....

(ग) तुम लोग ही समझौता कर लो ।

.....

(घ) आप ही त्यागपत्र (രാജിക്കത്ത്) दे दीजिए ।

.....

(ङ) आप ही चुप हो जाइए ।

.....

प्रश्न : 4. नमूने के अनुसार निम्नलिखित वाक्यों का हिंदी में अनुवाद कीजिए ।

नमूना : അവരോട് നാളെ വരാൻ പറയൂ.

उनसे कहें कि वे कल आएँ ।

(क) അവനോട് വിമാനത്താവളത്തിലേക്ക് പോകുവാൻ പറയൂ.

.....

(ख) അവരോട് ഇരിക്കുവാൻ പറയൂ.

.....

(ग) അവരോട് പുറപ്പെടാൻ ആജ്ഞാപിക്കൂ.

.....

(घ) അവരോട് ഒരാഴ്ചയ്ക്കകം ജോലി പൂർത്തിയാക്കാൻ പറയൂ.

.....

(ङ) പുസ്തകം വേഗത്തിൽ മടക്കിത്തരാൻ ഞാൻ അവനൊരു കത്തെഴുതട്ടെയോ?

.....

(च) എന്തോടൊപ്പം വരുവാൻ ഞാനവനോട് ചോദിക്കട്ടെയോ?

.....

प्रश्न : 5. निम्नलिखित अभिव्यक्तियों / वाक्यांशों का अपने वाक्यों में प्रयोग कीजिए । आप एक से अधिक वाक्यों का प्रयोग कर सकते हैं ।

(क) पोल खोलना

.....

.....

.....

.....

(ख) लीडरी झाड़ना

.....

.....

.....

.....

(ग) आरोप लगाना

.....

.....

.....

.....

(घ) बुरा-भला कहना

.....

.....

.....

.....

(ड) जबान संभालकर बात करना

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. नमूने के अनुसार निम्नलिखित वाक्यों को बदलिए ।

नमूना : महात्मा गांधी का जन्म पोरबंदर में हुआ।

महात्मा गांधी पोरबंदर में पैदा हुए।

(i) मेरा जन्म इंग्लैंड में हुआ था।

.....

(ii) माँ कहती थी कि मेरा जन्म कश्मीर में हुआ था।

.....

(iii) उसने भविष्यवाणी की कि मथुरा में एक महापुरुष का जन्म होगा।

.....

(iv) हर वर्ष भारत में लाखों बच्चों का जन्म होता है।

.....

प्रश्न : 2. (क) निम्नलिखित वाक्यों का हिंदी में अनुवाद कीजिए । (പ്രരിഭാഷയിൽ लगना യുടെ പ്രയോഗം ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ടതാണ്.)

(i) അയാൾക്ക് നിങ്ങളുമായുള്ള ബന്ധമെന്താണ്?

.....

(ii) മോഹൻ നല്ല കുട്ടിയാണെന്ന് തോന്നുന്നുണ്ടോ?

.....

(iii) ഈ കൊട്ടാരം നിർമ്മിക്കുവാൻ എത്രകാലം എടുത്തു?

.....

(iv) നിങ്ങൾക്ക് ഇപ്പോൾ വിശപ്പു തോന്നുന്നില്ലേ?

.....

(v) അവർ വരില്ലെന്ന് എനിക്ക് തോന്നി.

.....

(vi) കഴിഞ്ഞ മാസം മുതൽ എന്റെ സഹോദരി ഹിന്ദി പഠിക്കാൻ തുടങ്ങി.

.....

(ख) कोष्ठक में दिए गए मलयालम वाक्यांशों के हिंदी पर्यायों से रिक्त स्थानों की पूर्ति करें।

(i) पंडित जी पानी नहीं पीते। (യാത്രാമധ്യേ)

(ii) प्रोग्राम मंत्री जी को दस बजे आना था। (അനുസരിച്ച്)

(iii) दिल्ली में आज पानी बरसे। (സാധ്യതയുണ്ട്)

(iv) गर्मियों में ए.सी. | (ഉപയോഗപ്രദമാണെന്ന് തെളിയും)

(v) मेरठ के नौचंदी मेले में दुकानें लगती हैं। (പലതരത്തിലുള്ള)

(vi) इस दुकान में कपड़ा | (നിറം പിടിപ്പിക്കും)

प्रश्न : 3. नमूने के अनुसार 'कोई' शब्द की सहायता से दो वाक्यों को जोड़िए।

नमूना: एक लंबा कालर चाहता है। दूसरा चौड़ा कालर चाहता है।

कोई लंबा कालर चाहता है तो कोई चौड़ा।

(i) एक नैनीताल जाना चाहती है। दूसरी कन्याकुमारी जाना चाहती है।

.....

(ii) एक खाना खाना चाहता है। दूसरा फिल्म देखना चाहता है।

.....

(iii) एक सर्दी को पसंद करता है। दूसरा गर्मी को पसंद करता है।

.....

(iv) एक बहुत ज्यादा बातें करता है। दूसरा बिल्कुल नहीं बोलता है।

.....

प्रश्न : 4 निम्नलिखित शब्दों में उपयुक्त प्रत्यय का प्रयोग करते हुए शब्द बनाइए।

(i) धन नामविशेषणमायी

(ii) प्रेम नामविशेषणमायी

- (iii) चतुर माम्मायि
- (iv) महँगा माम्मायि
- (v) सरकार माम्मायि
- (vi) शहर माम्मायि

प्रश्न : 4. 'मैं कमीज हूँ' पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

- (i) कमीज के पूर्वज कौन रहे होंगे ?
.....
- (ii) आदमी के हाथ कौन-सी रुई लगी ?
.....
- (iii) सूत कातने के लिए आदमी ने किसका उपयोग किया ?
.....
- (iv) कमीज का जन्म कहाँ हुआ था ?
.....
- (v) दिल्ली के व्यापारी ने कमीज को कहाँ रखा ?
.....
- (vi) दर्जी के यहाँ कमीज ने क्या देखा ?
.....
- (vii) इलाहाबाद के मशहूर वकील ब्रजभूषण ने कमीज किसको दे दी ?
.....
- (viii) वकील साहब जब हड़बड़ाकर उठे तो उन्होंने क्या देखा ?
.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. आप हाल ही में कहाँ घूमने गए थे ? इस बारे में अपने मित्र को एक पत्र लिखिए ।

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

प्रश्न : 2. अपनी बहन के विवाह का एक निमंत्रण पत्र तैयार कीजिए।

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 3. निम्नलिखित का हिंदी में अनुवाद कीजिए :-

- ഉത്തരക്കടലാസ്
- ആത്മാർത്ഥതയോടെ
- ഈയിടെയായി
- താങ്കളുടെ മറുപടി
- പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട്
- ചുവടെ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള
- കത്തിടപാട്
- സൂചനപ്രകാരം
- ആശംസകളോടെ
- അന്വേഷണം
- നിർബന്ധിതം

प्रश्न : 4. कृपया निम्नलिखित पत्र के खाली स्थानों को उपयुक्त शब्दों से भरिए।

सेवा में
 सहायक निदेशक
 पत्राचार पाठयक्रम विभाग
 केंद्रीय हिंदी निदेशालय
 पश्चिमी खंड - VII, रामकृष्णपुरम
 नई दिल्ली - 110066

मैं आपके यहाँ पाठयक्रम की छात्रा हूँ। मेरा अनुक्रमांक है।

खेद है कि के कारण मैं भरे हुए उत्तर पत्र (संख्या) समय पर आपके पास नहीं भेज। कृपया इनका मूल्यांकन कराकर शीघ्र ही मेरे पास का कष्ट करें।

भवदीया

.....

प्रश्न : 5. (क) देश के कई भागों में फैल रहे डेंगू और चिकनगुनिया के रोगों से बचाव हेतु उपाय प्रकाशित करने के बारे में संपादक के नाम पत्र लिखिए।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ख) अपने इलाके में बढ़ती गंदगी और मच्छरों से बचाव के लिए नगर निगम के स्वास्थ्य अधिकारी को पत्र लिखिए।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടവ
 - (a) അക്ഷരങ്ങൾ
 - (b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ
 - (c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग
 വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशാലയം

हिन्दी डिप्लोमा पाठ्यक्रम (मलयालम माध्यम)
 ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സ് (മലയാളം മാധ്യമം)

उत्तर पत्र 9-12

ഉത്തരക്കടലാസ് 9-12

ഉത്തരക്കടലാസ് സ്വീകരിച്ച തീയതി { പഠിതാവ് :
 നിदेशാലയം :

പ്രാപ്താंक മാർക്ക്	9 / 20	10 / 20	11 / 20	12 / 20
--------------------	---	------------	----	------------	----	------------	----	------------

എല്ലാ കത്തിടപാടിലും പഠിതാവ് റോൾനമ്പർ കൃത്യമായി രേഖപ്പെടുത്തേണ്ടതാണ്.

कृपया छात्र अपना रोल नंबर एवं पता नीचे लिखें।
 പഠിതാവ് റോൾനമ്പറും മേൽവിലാസവും താഴെ എഴുതുക.

रोल नं / റോൾ നമ്പർ

छात्र की मातृभाषा
 വിദ്യാർത്ഥിയുടെ മാതൃഭാഷ

कु./श्रीमती/श्री/കുമാരി/ശ്രീമതീ/ശ്രീ

पता / തപാൽ വിലാസം

.....

.....

..... पिन / പിൻ

मूल्यांकन के लिए उत्तर पत्र इस पते पर भेजें :	പൂരിപ്പിച്ച ഉത്തരക്കടലാസ് അയയ്ക്കേണ്ട വിലാസം:
उप निदेशक പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय पश्चिमी खंड-VII रामकृष्ण पुरम नई दिल्ली-110066 (भारत)	The Deputy Director Dept. of Correspondence Courses Central Hindi Directorate West Block VII Ramakrishna Puram New Delhi - 110066 [INDIA]

ഉത്തരക്കടലാസിൽ ഉത്തരം നൽകുന്നതിനുമുമ്പ് ദയവായി നിങ്ങളുടെ പാഠങ്ങൾ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം വായിക്കുക.

प्रश्न : 1. निम्नलिखित में से सही उत्तर चुनकर लिखिए :-

(क) बड़े भाई साहब छोटे भाई से कितने साल बड़े थे ?

- (1) पाँच साल (2) नौ साल (3) तीन साल

.....

(ख) इस तरह अंग्रेजी पढ़ोगे तो जिंदगी भर पढ़ते रह जाओगे ! किसने कहा ?

- (1) अध्यापक ने (2) मित्र ने (3) बड़े भाई साहब ने

.....

(ग) “असली चीज तो बुद्धि का विकास है” बड़े भाई साहब ने क्यों कहा ?

- (1) क्योंकि छोटा भाई पढ़ता नहीं था ।
(2) क्योंकि वे छोटे भाई को समझा रहे थे ।
(3) क्योंकि छोटा भाई पास होता जा रहा था ।

.....

(घ) बड़े भाई साहब पतंग की डोर पकड़कर होस्टल की तरफ दौड़ पड़े क्योंकि ?

- (1) वे पतंग अपने पास रखना चाहते थे ।
(2) उनके मन में पतंग उड़ाने की भावना जाग पड़ी ।
(3) वे अपने छोटे भाई को पतंग देना चाहते थे ।

.....

प्रश्न : 2. निम्नलिखित अभिव्यक्तियों का वाक्यों में प्रयोग करें :-

(क) अमल करना

.....

.....

.....

(ख) तलवार खींचना

.....

.....

.....

(ग) हँसी-खेल होना

.....

.....

.....

(घ) घाव पर नमक छिड़कना

.....

.....

.....

प्रश्न : 3. पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

(क) बड़े भाई साहब के तीन उपदेश कहानी से चुनकर लिखिए ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ख) बड़े भाई साहब कभी कापी पर, कभी किताब के हाशियों पर चिड़ियों, कुत्तों, बिल्लियों की तस्वीरे क्यों बनाया करते थे ?

.....
.....
.....
.....

(ग) “टाइम टेबल बना लेना एक बात है, उस पर अमल करना दूसरी बात ।” यह बात क्यों कही गई ?

.....
.....
.....
.....

(घ) अंग्रेजी पढ़ने के बारे में बड़े भाई साहब की क्या धारणा है ?

.....
.....
.....
.....

प्रश्न : 4. निम्नलिखित वाक्यों का हिंदी में अनुवाद कीजिए :-

(क) എന്റെ സഹോദരന്റെ പ്രായം പതിനാലും എന്റേത് ഒൻപതും ആയിരുന്നു.

.....

(ख) എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആജ്ഞ നിയമമായിരുന്നു.

.....

(ग) സമയം കിട്ടുമ്പോഴൊക്കെ ഞാൻ പാടത്തേക്ക് ഓടുക പതിവായിരുന്നു.

.....

(घ) ഈ കൊള്ളരുതാത്തവരുമായി പട്ടം പറത്തി നടക്കാൻ നിനക്ക് ലജ്ജ തോന്നുന്നില്ലേ?

.....

(ഭ) ഞാൻ കൂടി തോറ്റിരുന്നെങ്കിൽ എനിക്ക് ഇത്ര വിഷമം തോന്നില്ലായിരുന്നു.

प्रश्न : 5. पढ़ाई के साथ-साथ खेल-कूद क्यों जरूरी है ? पाठ के आधार पर तीन वाक्यों में उत्तर दीजिए।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ
 - (a) അക്ഷരങ്ങൾ
 - (b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ
 - (c) വാക്യഘടനകൾ
2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. पाठ 'ऐसे-ऐसे' के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

(क) माँ मोहन के 'ऐसे-ऐसे' कहने पर क्यों घबरा रही थी ?

.....
.....
.....

(ख) मोहन पर हींग, चूरन, पिपरमिंट का असर क्यों नहीं पड़ा ?

.....
.....
.....

(ग) ऐसे कौन-कौन से बहाने होते हैं जिन्हें मास्टर जी एक ही बार में सुनकर समझ जाते हैं ?
ऐसे कुछ बहानों के बारे में लिखो ।

.....
.....
.....

(घ) वास्तव में मोहन को क्या बीमारी थी ?

.....
.....
.....

प्रश्न : 2. निम्नलिखित के बारे में अपने विचार लिखिए :-

(क) मोहन के पिता ने वैद्य को 5/- रु. तथा डॉक्टर को 10/- रु. क्यों दिए ?

.....
.....
.....
.....

(ख) स्कूल के काम से बचने के लिए मोहन ने कई बार पेट में 'ऐसे-ऐसे' बहाने बनाए । मान लो एक बार उसे सचमुच पेट में दर्द हो गया और उस पर लोगों ने विश्वास नहीं किया, तब मोहन पर क्या बीतेगी ?

.....

.....

.....

.....

(ग) मान लो कि तुम मोहन की तबीयत पूछने जाते हो । तुम अपने और मोहन की बातचीत को संवाद के रूप में लिखो ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 3. (क) निम्नलिखित मुहावरों का वाक्यों में प्रयोग कीजिए ।

(1) लोचा-लोचा फिरना

.....

.....

.....

(2) सफेद पड़ना

.....

.....

.....

(3) मुँह उतरना

.....

.....

.....

(4) भला-चंगा होना

.....

.....

.....

(ख) 'कैसा' के सही रूप का प्रयोग करते हुए पूरा कीजिए ।

(1) अब मोहन है ?

(2) कमला स्कूल जाएगी ?

(3) अब तबीयत है ?

प्रश्न : 4. 'ऐसे-ऐसे' एकांकी का सार दस वाक्यों में लिखिए ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 5. मास्टर जी ने मोहन की बीमारी के बहाने को कैसे पकड़ा ? फिर उसे कैसे दूर किया ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ
 - (a) അക്ഷരങ്ങൾ
 - (b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ
 - (c) വാക്യഘടനകൾ
2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. मान लीजिए कि आप (माधव) किसी स्कूल में भाषा शिक्षक पद के उम्मीदवार हैं। इंटरव्यू बोर्ड द्वारा पूछे गए निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए :-

अध्यक्ष : आपका नाम

माधव :

अध्यक्ष : आप कहाँ से आए हैं ?

माधव :

अध्यक्ष : आपकी मातृभाषा क्या है ?

माधव :

अध्यक्ष : आपको मातृभाषा के अलावा और कौन सी भाषा आती है ?

माधव :

अध्यक्ष : एम.ए. आपने कहाँ से किया है ?

माधव :

अध्यक्ष : आजकल आप कहाँ काम करते हैं ?

माधव :

सदस्य : माधव जी, आपने बताया है कि एम.ए. में आपने अपनी मातृभाषा के साहित्य का अध्ययन किया है। अच्छा, यह बताइए कि आपके विचार से आपकी भाषा का सर्वश्रेष्ठ कवि कौन है ?

माधव :

सदस्य : उनकी किसी प्रसिद्ध कविता का नाम बताइए ।

माधव :

सदस्य : क्या आप उनकी कविता की दो-चार पंक्तियाँ सुना सकते हैं ?

माधव :

.....
.....
.....

सदस्य : इन पंक्तियों का अर्थ हिंदी में समझाइए।

माधव :
.....
.....
.....

सदस्य : अच्छा माधव जी, धन्यवाद

माधव :

प्रश्न : 2. पाठ के आधार पर नीचे लिखे प्रश्नों के उत्तर दीजिए।

(क) दिवाकर किस पद के लिए इंटरव्यू देने आया था ?

.....
.....
.....

(ख) उसने किस विषय में कहाँ तक शिक्षा पाई थी ?

.....
.....
.....

(ग) 'रामचरितमानस' किस कवि की रचना है ?

.....
.....
.....

(घ) सूरदास ने किस भाषा में काव्य रचा है?

.....
.....
.....

(ङ) छायावाद के चार प्रमुख रचनाकारों के नाम बताइए।

.....
.....
.....

प्रश्न : 3. नमूने के अनुसार निम्नलिखित वाक्यों को बदलिए रू.

नमूना : अशोक ने पत्र पढ़ा। (मैंने)

मैंने अशोक से पत्र पढ़वाया।

(क) राजू ने कमरा साफ किया (हम ने)

.....

(ख) लेखक ने नई कविता लिखी। (संपादक ने)

.....

(ग) कुली ने सामान उठाया। (लक्ष्मी ने)

.....

(घ) वकील ने नोटिस भेजा। (प्रमोद ने)

.....

(ङ) डॉक्टर ने कार निकाली। (पिता जी ने)

.....

(च) श्रीमती श्वेता ने बच्चों को पढ़ाया। (प्रिंसिपल ने)

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. (क) पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक या दो वाक्यों में दीजिए ।

(1) 'अतिथि देवता होता है' का क्या आशय है ?

.....
.....
.....
.....

(2) आप कैसा अतिथि बनना पसंद करेंगे ?

.....
.....
.....
.....

(3) जब अतिथि चार दिन तक नहीं गया तो लेखक के व्यवहार में क्या-क्या परिवर्तन आए ?

.....
.....
.....
.....

(4) पति-पत्नी ने मेहमान का स्वागत कैसे किया ?

.....
.....
.....
.....

(ख) 'अकेलेपन की यात्रा' में शब्द अकेला के बाद 'पन' प्रत्यय जोड़ने पर अकेलापन शब्द बना है। इसी प्रकार निम्नलिखित शब्दों के साथ पन प्रत्यय जोड़कर उनका वाक्य में प्रयोग कीजिए :-

(1) मोटा

.....
.....

(2) छोटा

.....
.....

(3) गीला

.....
.....

(4) अनोखा

.....
.....

(5) लड़का

.....
.....

(ग) निम्नलिखित शब्दों के दो-दो हिंदी पर्याय लिखिए :-

(1) चाँद :

(2) ऊष्मा :

(3) घर :

(4) पत्नी :

(घ) निम्नलिखित के विलोम शब्द लिखिए :-

- (1) छोटा :
- (2) आगमन :
- (3) पुण्य :
- (4) आखिरी :

प्रश्न : 2. आपके घर में अतिथि आते हैं तो आप कैसा अनुभव करते हैं? छह-सात वाक्यों में लिखिए ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 3. (क) 'चाहना' क्रिया की सहायता से दिए गए नमूने के अनुसार वाक्यों को पूरा करें ।

नमूना : क्या तुम कुछ खाना

क्या तुम कुछ खाना चाहते हो ?

- (1) रमेश, क्या तुम वहाँ जाना
- (2) क्या हम यह जानना
- (3) क्या मैं यह कार्य जल्दी से पूरा करना
- (4) क्या आप प्रेमचंद का उपन्यास पढ़ना
- (5) क्या तुम रेडियो कार्यक्रम सुनना

(ख) दिए गए नमूने के अनुसार वाक्यों को पूरा करें ।

नमूना : शेखर कार चलाना (सीखना)
शेखर कार चलाना सीख रहा है ।

- (1) सीता क्रिकेट खेलना (सीखना)
- (2) राजेश अभी पढ़ना (सीखना)
- (3) मैं कंप्यूटर पर काम करना (सीखना)
- (4) वे बागवानी करना (सीखना)
- (5) आप सितार बजाना (सीखना)

प्रश्न : 4. नीचे दिए वाक्यों को नमूने के अनुसार पूरा कीजिए ।

नमूना : तुम कब
तुम कब जाओगे ?

- (1) गीता कब
- (2) मैं कब
- (3) वे कब
- (4) हम कब
- (5) अशोक कब

प्रश्न : 5. निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध रूप में लिखिए ।

1. हमने यह फिल्म देख चुके हैं ।

.....

2. घर की सफाई की काम हो चुकी है ।

.....

3. सभी लड़कियाँ यहीं खाना खाएगा ।

.....

4. आप कहाँ जा रहे हो ?

.....

5. सूर्य कितने बजे उदय होगी ?

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग
 വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशാലയം

हिन्दी डिप्लोमा पाठ्यक्रम (मलयालम माध्यम)
 ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സ് (മലയാളം മാധ്യമം)

उत्तर पत्र 13-16

ഉത്തരക്കടലാസ് 13-16

ഉത്തരക്കടലാസ് സ്വീകരിച്ച തീയതി { പഠിതാവ് :
 നിदेशാലയം :

പ്രാപ്താंक മാർക്ക്	13 / 20	14 / 20	15 / 20	16 / 20
--------------------	----	------------	----	------------	----	------------	----	------------

എല്ലാ കത്തിടപാടിലും പഠിതാവ് റോൾനമ്പർ കൃത്യമായി രേഖപ്പെടുത്തേണ്ടതാണ്.

कृपया छात्र अपना रोल नंबर एवं पता नीचे लिखें।
 പഠിതാവ് റോൾനമ്പറും മേൽവിലാസവും താഴെ എഴുതുക.

रोल नं / റോൾ നമ്പർ

छात्र की मातृभाषा
 വിദ്യാർത്ഥിയുടെ മാതൃഭാഷ

कु./श्रीमती/श्री/കുമാരി/ശ്രീമതീ/ശ്രീ

पता / തപാൽ വിലാസം

.....

.....

..... पिन / പിൻ

मूल्यांकन के लिए उत्तर पत्र इस पते पर भेजें :	പൂരിപ്പിച്ച ഉത്തരക്കടലാസ് അയയ്ക്കേണ്ട വിലാസം:
उप निदेशक പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय पश्चिमी खंड-VII रामकृष्ण पुरम नई दिल्ली-110066 (भारत)	The Deputy Director Dept. of Correspondence Courses Central Hindi Directorate West Block VII Ramakrishna Puram New Delhi - 110066 [INDIA]

ഉത്തരക്കടലാസിൽ ഉത്തരം നൽകുന്നതിനുമുമ്പ് ദയവായി നിങ്ങളുടെ പാഠങ്ങൾ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം വായിക്കുക.

प्रश्न : 1. 'मेरा बचपन' पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के सही उत्तर पर सही (✓) का चिह्न लगाइए ।

(क) श्री सीता-राम का विवाह समारोह कहाँ मनाया जाता था ?

(i) राम तीर्थ तालाब के निकट

(ii) राम तीर्थ तालाब के तट पर

(iii) राम तीर्थ तालाब के बीच में

(ख) नए शिक्षक ने रामानंद और अब्दुल को अलग-अलग बिठाया क्योंकि

(i) दोनों बातूनी थे ।

(ii) दोनों भिन्न धर्म के थे ।

(iii) दोनों ने शिक्षक से शिकायत की थी ।

(ग) श्री शिव सुब्रह्मण्य अय्यर ने दूसरी बार कलाम को घर पर बुलाया क्योंकि

(i) वे उनसे दोस्ती करना चाहते थे ।

(ii) पहली बार कलाम को उनका खाना पसंद नहीं आया था ।

(iii) वे उनकी हिचकिचाहट दूर करना चाहते थे ।

(घ) 'मौका तलाशना' का अर्थ है

(i) अवसर खोजना

(ii) जल्द बाजी में रहना

(iii) खोई हुई चीज़ ढूँढ़ना

(ङ) "परिवार में जितने लोग थे, उससे कहीं ज्यादा लोग हमारे यहाँ भोजन करते थे ।" कथन का आशय है

(i) परिवार बहुत बड़ा था ।

(ii) भोजन में अन्य लोग भी शामिल होते थे ।

(iii) भोजन स्वादिष्ट बनता था ।

प्रश्न : 2. पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए :-

(क) कलाम के पिता का स्वभाव कैसा था ?

.....
.....
.....
.....

(ख) कलाम को विज्ञान पढ़ाने वाले शिक्षक के बारे में तीन वाक्य लिखिए ।

.....
.....
.....
.....

(ग) कलाम के घर में बच्चों को सोते समय किस तरह की कहानियाँ सुनाई जाती थीं ?

.....
.....
.....
.....

(घ) राष्ट्रपति बनने के बाद डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम के जीवन में उनके बचपन का क्या प्रभाव दिखा ?

.....
.....
.....
.....

(ङ) कलाम के बारे में उनके शिक्षक श्री शिव सुब्रह्मण्य अय्यर की क्या कामना थी ?

.....
.....

.....
.....

(च) इस पाठ से हमें क्या शिक्षा मिलती है ?

.....
.....
.....
.....

प्रश्न : 3. निम्नलिखित वाक्यांशों का अपने वाक्यों में प्रयोग कीजिए :-

(1) बुरा लगना

.....
.....

(2) गहरी छाप पड़ना

.....
.....

(3) विष घोलना

.....
.....

(4) आमंत्रित करना

.....
.....

(5) उदास नज़र आना

.....
.....

(6) मौका तलाशना

.....
.....

प्रश्न : 4. निम्नलिखित शब्द-समूह के लिए प्रचलित एक शब्द लिखिए :-

- (क) सप्ताह में एक बार होने वाला :
- (ख) वर्ष में एक बार होने वाला :
- (ग) हर रोज होने वाला :
- (घ) महीने में एक बार होने वाला :
- (ङ.) पंद्रह दिनों में एक बार होने वाला :

प्रश्न : 5. समाज में व्याप्त रूढ़िवाद के विषय में पाँच वाक्य लिखिए :-

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. 'कार्यालय में बातचीत' पाठ के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए :-

1. अनुभाग अधिकारी उपनिदेशक के कमरे में क्या लेकर गया था?

.....
.....
.....

2. उपनिदेशक ने भवन निर्माण हेतु ऋण मंजूर करने से पहले क्या जानना चाहा था ?

.....
.....
.....

3. श्रीमती खन्ना ने उपनिदेशक से किस लिए मुलाकात की ?

.....
.....
.....

4. श्री गोपालन ने श्री बनर्जी को कैसा कार्यालय आदेश जारी करने के लिए कहा ?

.....
.....
.....

5. श्रीमती खन्ना कहाँ से अपना स्थानांतरण चाहती थीं ?

.....
.....
.....

प्रश्न : 2. निम्नलिखित शब्दों के हिंदी पर्याय दीजिए :-

- (1) ആകസ്മിക അവധി
- (3) പുത്തൻ രസീത്
- (3) ചുരുക്കൊപ്പ്
- (4) കാര്യഘയ ഉത്തരവ്
- (5) നേരിട്ടുള്ള നിയമനം
- (6) നിവേദനം
- (7) സ്ഥലംമാറ്റം
- (8) മുൻഗണന
- (9) തൊഴിൽദാന കാര്യഘയം
- (10) വ്യവസ്ഥ

प्रश्न : 3. निम्नलिखित वाक्यों का हिंदी अनुवाद करें :-

- (a) ഈ വിഭാഗത്തിൽ നിന്ന് എനിക്ക് സ്ഥലംമാറ്റം വേണം.
.....
- (b) നിങ്ങളുടെ പദവിതലം (കേഡർ) വേറെയാണ്.
.....
- (c) ഓർമ്മകത്ത് എത്രയും വേഗം അയക്കേണ്ടതാണ്
.....
- (d) ഓഫീസ് ഉത്തരവ് ഇന്നുതന്നെ പുറപ്പെടുവിച്ചാലും.
.....
- (e) അവൾ ഭരണകാര്യനിർവ്വഹണവിഭാഗത്തിൽ ജോലി ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.
.....

प्रश्न : 4. (a) तथा (b) पर दिए गए वाक्य साँचों के आधार पर तीन वाक्य बनाइए ।

(a) माना कि मैं सहायक अनुभाग अधिकारी हूँ मगर मैंने एम.ए. पास किया है।

.....
.....
.....

(b) जब वे दस्तावेज प्रस्तुत कर देंगी तब हम सोचेंगे।

.....
.....
.....
.....

प्रश्न : 5. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर नमूने के अनुसार दीजिए :-

नमूना: आदेश किसने दिए ? (निदेशक)

आदेश निदेशक द्वारा दिए गए ।

(a) उत्तर का मसौदा किसने तैयार किया ? (विभाग)

.....

(b) फाइलें किसने मार्क कीं ? (अधीक्षक)

.....

(c) पदोन्नति का आदेश कौन जारी करता है ? (स्थापना अनुभाग)

.....

(e) ऋण की व्यवस्था कौन करता है ? (लेखा अनुभाग)

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. निम्नलिखित के बारे में दो-दो वाक्य लिखिए :-

इलायची

.....
.....
.....
.....

हींग

.....
.....
.....
.....

धनिया

.....
.....
.....
.....

जीरा

.....
.....
.....
.....

प्रश्न : 2. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए :-

(1) कच्ची हल्दी का क्या उपयोग है ?

.....
.....
.....

(2) काली मिर्च में कौन से गुण हैं ?

.....
.....
.....

(3) तेज पत्ता कहाँ से मिलता है ?

.....
.....
.....

(4) पेड़ों के कटने से क्या हानि हुई है ?

.....
.....
.....

(5) पेड़-पौधे मिट्टी का कटाव कैसे रोकते हैं ?

.....
.....
.....

(6) प्रदूषित वायु को शुद्ध करने का मुख्य उपाय क्या है ?

.....
.....
.....

(7) योग दर्शन के प्रवर्तक कौन थे ?

.....

.....

.....

(8) अंतरराष्ट्रीय योग दिवस कब होता है ?

.....

.....

.....

(9) योग से क्या लाभ है ?

.....

.....

.....

(10) अपनी प्रिय हिंदी फिल्म के बारे में चार वाक्य लिखिए।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(11) अपनी भाषा के लोकप्रिय कलाकार के बारे में चार वाक्य लिखिए।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 3. निम्नलिखित में से किन्ही दो विषयों पर 150-150 शब्दों में निबंध लिखिए :-

- (1) सड़क दुर्घटना
- (2) मेरा प्रिय मसाला
- (3) ध्वनि प्रदूषण

विषय - 1

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....

विषय - 2

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. (अ) निम्नलिखित शब्दों के मलयालम समानार्थक शब्द लिखिए :-

- सामाजिक जिम्मेदारी :
- सुविधाएँ :
- छायादार :
- वृक्षारोपण :
- मौसम :
- शुभकार्य :
- पारंपरिक :
- अर्जित :
- उपनिवेशवादी :
- स्वास्थ्यवर्धक :

(आ) निम्नलिखित शब्दों के हिंदी समानार्थक शब्द लिखिए :-

- പ്രാചീനകാലം :
- ഔഷധഗുണമുള്ള :
- നിയന്ത്രണം :
- വജ്രം :
- അടുകള :
- അന്തരീക്ഷം :
- മണ്ണാലിപ്പ് :
- വിശ്വാസം :
- വേര് :
- ഫലഭൂയിഷ്ടമായ :

प्रश्न : 2. निम्नलिखित शब्दों के विलोम शब्द लिखिए :-

- (क) अगला
- (ख) आखिरी
- (ग) ऊँचा
- (घ) दक्षिण
- (ङ.) पुराना

प्रश्न : 3. निम्नलिखित वाक्यों का हिंदी में अनुवाद कीजिए :-

- (1) ഞങ്ങൾ നിങ്ങളെ പ്രതീക്ഷിക്കുകയായിരുന്നു.
.....
- (2) താജ്‌മഹൽ ഷാജഹാനാൽ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണ്.
.....
- (3) നിങ്ങൾ കേരളാസാരികളെക്കുറിച്ച് കേട്ടിട്ടുണ്ടാകാം.
.....
- (4) സൂര്യൻ നാളെ രാവിലെ 7 മണിക്ക് ഉദിക്കും.
.....
- (5) ഒരുപക്ഷേ തെക്കുനിന്നും വടക്കോട്ടൊഴുകുന്ന ഒരേഒരു നദി ഇതായിരിക്കും.
.....

प्रश्न : 4. निम्नलिखित वाक्यों के अशुद्ध शब्दों के शुद्ध रूप लिखिए :-

- (1) मनुष्य एक सामाजिक प्राणी है ।
.....
- (2) यह आम की लकड़ि है ।
.....
- (3) आज का मोसम बहुत सुहावना है ।
.....

(4) बाज़ार में विभिन्न प्रकार के फल बिक रहे थे ।

.....

(5) हमारी आवश्यकताएँ बढ़ती जा रही हैं ।

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग
 വിദ്യാഭ്യാസ വകുപ്പ്
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय
 കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशാലയം

हिन्दी डिप्लोमा पाठ्यक्रम (मलयालम माध्यम)
 ഹിന്ദി ഡിപ്ലോമ കോഴ്സ് (മലയാളം മാധ്യമം)

उत्तर पत्र 17-20

ഉത്തരക്കടലാസ് 17-20

ഉത്തരക്കടലാസ് സ്വീകരിച്ച തീയതി { പഠിതാവ് :
 നിदेशാലയം :

പ്രാപ്താंक മാർക്ക്	17 / 20	18 / 20	19 / 20	20 / 20
--------------------	----	------------	----	------------	----	------------	----	------------

എല്ലാ കത്തിടപാടിലും പഠിതാവ് റോൾനമ്പർ കൃത്യമായി രേഖപ്പെടുത്തേണ്ടതാണ്.

कृपया छात्र अपना रोल नंबर एवं पता नीचे लिखें।
 പഠിതാവ് റോൾനമ്പറും മേൽവിലാസവും താഴെ എഴുതുക.

रोल नं / റോൾ നമ്പർ

छात्र की मातृभाषा
 വിദ്യാർത്ഥിയുടെ മാതൃഭാഷ

कु./श्रीमती/श्री/കുമാരി/ശ്രീമതീ/ശ്രീ

पता / തപാൽ വിലാസം

.....

.....

..... पिन / പിൻ

मूल्यांकन के लिए उत्तर पत्र इस पते पर भेजें :	പൂരിപ്പിച്ച ഉത്തരക്കടലാസ് അയയ്ക്കേണ്ട വിലാസം:
उप निदेशक പത്രാചാര പാഠ്യക്രമ വിभाग കേന്ദ്രീയ ഹിന്ദി നിदेशालय पश्चिमी खंड-VII रामकृष्ण पुरम नई दिल्ली-110066 (भारत)	The Deputy Director Dept. of Correspondence Courses Central Hindi Directorate West Block VII Ramakrishna Puram New Delhi - 110066 [INDIA]

ഉത്തരക്കടലാസിൽ ഉത്തരം നൽകുന്നതിനുമുമ്പ് ദയവായി നിങ്ങളുടെ പാഠങ്ങൾ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം വായിക്കുക.

प्रश्न : 1. 'चंपा पढ़ लेना अच्छा है' कविता का सार अपने शब्दों में लिखिए ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 2. कविता की निम्नलिखित पंक्तियों का भाव स्पष्ट कीजिए :-

(क) चंपा काले-काले अच्छर नहीं चीन्हती
मैं जब पढ़ने लगता हूँ वह आ जाती है
खड़ी-खड़ी चुपचाप सुना करती है
उसे बड़ा अचरज होता है
इन काले-काले चिहनों से कैसे ये सब स्वर
निकला करते हैं ।

.....

.....

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

(ख) मैंने कहा, चंपा पढ़ लेना अच्छा है
ब्याह तुम्हारा होगा, तुम गौने जाओगी
कुछ दिन बालम संग-साथ रह चला जाएगा जब कलकत्ता
बड़ी दूर है वह कलकत्ता
कैसे उसे संदेशा दोगी
कैसे उसके पत्र पढ़ोगी
चंपा पढ़ लेना अच्छा है ।

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

प्रश्न : 3. कविता के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए :-

(क) इस कविता के आधार पर बताइए कि गांधी जी की क्या इच्छा थी ?

.....

.....

.....

.....

(ख) कवि चंपा को पढ़ने के लिए कैसे प्रेरित करता है ?

.....

.....

.....

.....

.....

(ग) किसी लड़की को आप पढ़ने के लिए कैसे प्रेरित करेंगे ?

.....

.....

.....

.....

(घ) चंपा क्यों कहती है कि कलकत्ते (कलकत्ता) पर बजर गिरे ।

.....

.....

.....

.....

.....

(ड) कवि चंपा से क्यों परेशान हो जाता है ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 4. निम्नलिखित वाक्यों के सही उत्तर पर सही (✓) का चिह्न लगाइए ।

(क) हारे-गाढ़े का तात्पर्य है

(1) कठिन समय

(2) हार का समय

(3) विवाह का समय

(ख) चंपा अपने बालम को संग-साथ रखना चाहती है क्योंकि

(1) कलकत्ता जाने के लिए उसके पास पैसे नहीं हैं ।

(2) कलकत्ता बहुत दूर है, उसे पत्र लिखना पड़ेगा ।

(3) कलकत्ता सुनसान जगह है ।

(ग) “तुम कागद ही गोदा करते हो” का अर्थ है ।

(1) कागज पर छेद करना

(2) कागज पर लिखना

(3) कागज को तोड़ना-मरोड़ना

(घ) “सब जन पढ़ना-लिखना सीखें” किसने कहा

(1) चंपा ने

(2) कवि ने

(3) गांधी जी ने

प्रश्न : 5. निम्नलिखित शब्दों का अपने वाक्य में प्रयोग कीजिए :-

अचरज

.....
.....
.....

ऊधम

.....
.....
.....

दैनिक

.....
.....
.....

परेशान

.....
.....
.....

ब्याह

.....
.....
.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. निम्नलिखित बिंदुओं के आधार पर समाचार बनाइए :-

(क) समुद्र में आया तूफान

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ख) कबड्डी मैच

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ग) सड़क दुर्घटना

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
(घ) सफाई अभियान
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

(ङ) मौसम
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

(च) बाजार भाव
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....

प्रश्न : 2. अपनी भाषा के दो और हिंदी भाषा के दो समाचार पत्रों के नाम लिखिए ।

अपनी भाषा के (1)

(2)

हिंदी भाषा के (1)

(2)

प्रश्न : 3. आपके क्षेत्र में अपनी भाषा और हिंदी भाषा का कौन-सा समाचार पत्र सबसे अधिक पढ़ा जाता है।

अपनी भाषा का

हिंदी भाषा का

प्रश्न : 4. समाचार पत्र पढ़ने का उपयोग क्या है ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

प्रश्न : 5. समाचार पत्र में छपने वाले विज्ञापनों के बारे में आपके क्या विचार हैं ?

.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1. 'हम सब सुमन एक उपवन के' कविता का सार अपने शब्दों में लिखिए ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 2. 'हम सब सुमन एक उपवन के' कविता के निम्नलिखित पदों की व्याख्या कीजिए :-

- (1) एक हमारा माली, हम सब
रहते नीचे एक गगन के ।
हम सब सुमन एक उपवन के ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- (2) एक सूत्र में बँधकर हमने
हार गले का बनना सीखा ।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

प्रश्न : 3. निम्नलिखित प्रश्नों में से सही उत्तर पर सही (✓) का चिह्न लगाइए ।

- (i) पवन के पलने में झूल-झूलकर कौन पला है ।

(क) माली (ख) कवि (ग) सुमन

- (ii) सबके लिए सुगंध हमारी का तात्पर्य है

(क) प्रेम बाँटना (ख) उपहार बाँटना (ग) फूल बाँटना

प्रश्न : 4. पद्यांश की छूटी हुई पंक्ति लिखिए।

- (1) एक हमारी धरती सबकी

..... |

- (2) मिली एक ही धूप हमें है

..... |

- (3) लेकिन हम सबसे मिलकर ही

..... |

- (4) काँटों में खिलकर हम सब ने

..... |

- (5) एक सूत्र में बंधकर हमने

..... |

प्रश्न : 5. निम्नलिखित शब्दों के दो-दो हिंदी पर्याय लिखिए :-

- फूल
- धरती
- पवन
- गगन
- उपवन

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും

प्रश्न : 1 नमूना के अनुसार निम्नलिखित वाक्यों को जोड़कर एक वाक्य लिखिए। ध्यान रखें कि दोनों वाक्यों में व्यक्ति एक ही है।

नमूना : रामदास दफ्तर से लौटे। वे चारपाई पर लेट गए।
दफ्तर से लौटते ही रामदास चारपाई पर लेट गए।

(i) बच्चा स्कूल से आया। वह खेलने लगा।

(ii) चोर ने पुलिस को देखा। चोर भाग गया।

(iii) रीना ने दुकान में जलेबी देखी। वह पिता जी से पैसे माँगने लगी।

(iv) हमको टिकट मिला। हम सीट पर बैठ गए।

प्रश्न : 2 (क) निम्नलिखित हिंदी अनुच्छेद पढ़ें और इनके संक्षेपण तैयार करें :-

इस दुनिया में यही होता आया है कि सच बोलने वाला और इंसाफ की माँग करने वाला मारा जाता है। आज से हजारों साल पहले यूनान में एक दार्शनिक हुआ था। उसका नाम सुकरात था। उसकी बातें सीधी, सच्ची होती थीं। कुछ लोग उसकी बातें सही नहीं पाते थे इसके लिए उसको कानून के आदेश से जहर पीना पड़ा था। ईसा को अपने समय के सामाजिक और धार्मिक अनाचारों के विरुद्ध आवाज़ उठाने के कारण सूली पर चढ़ना पड़ा था। सांप्रदायिकता को शांत करने और हिंदू, मुस्लिम, सिख, ईसाई आदि सभी जातियों के लोगों में भाईचारा और आपसी प्रेम फैलाने के लिए गांधी जी को अपनी जान गँवानी पड़ी थी। अमरीका में वहाँ के काले लोगों को उनके रंग और जाति के कारण होने वाले दुर्व्यवहारों से बचाने और उन्हें समाज में उचित स्थान दिलाने के लिए मार्टिन लूथर किंग ने अहिंसात्मक आंदोलन चलाया था लेकिन लूथर किंग के अहिंसात्मक आंदोलन का कोई फल न हुआ और उनकी हत्या कर दी गई। आज संसार के सामने वही पुराना प्रश्न फिर खड़ा है कि "क्या दुनिया में सच बात कहने वालों और इंसाफ की माँग करने वालों का इसी प्रकार अंत होता रहेगा। जरा सोचिए, यदि इस प्रश्न का उत्तर 'हाँ' में है तो मनुष्य जाति का भविष्य कितना निराशापूर्ण होगा। लेकिन इससे यह भी न समझा जाए कि सच बात कहने वाले और न्याय माँगने वाले पैदा नहीं होंगे। होंगे, और जरूर होंगे।

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

(ख)

पर्यटकों के लिए भारत पृथ्वी का स्वर्ग है। भारत जैसी प्राकृतिक और भौगोलिक विविधता अन्य देशों में दुर्लभ है। इस देश के कई भाग ऐसे हैं जहाँ बहुत गर्मी पड़ती है और कुछ भाग ऐसे हैं जो बर्फ से ढके रहते हैं। दूर-दूर तक फैली हुई भारत की पर्वतश्रेणियाँ अपनी सुंदरता में निराली हैं। इस देश में नदियों, झीलों और सरोवरों की सुंदरता देखते ही बनती है। इसके अतिरिक्त भारत का समुद्र-तट बहुत विशाल और सुंदर है। यहाँ के अनेक स्थानों में सूर्योदय और सूर्यास्त का दृश्य बड़ा ही मनोहर होता है। उदाहरण के लिए दार्जिलिंग, जगन्नाथपुरी आदि में सूर्योदय और द्वारका, माउंट आबू आदि का सूर्यास्त पर्यटकों के लिए बड़ा आकर्षक होता है। कन्याकुमारी में तो सूर्यास्त और सूर्योदय दोनों ही दर्शनीय हैं।

पर्यटकों के लिए हमारे देश में बहुत से आकर्षण हैं। कश्मीर तथा गोवा अपनी प्राकृतिक छटा और सौंदर्य के लिए प्रसिद्ध है। पर्यटकों का कहना है कि कश्मीर की घाटी जैसा सुंदर स्थान संसार में और कहीं नहीं है। बर्फीले पहाड़ों से घिरी इस घाटी के उत्तर में हिमालय की विशाल पर्वतमाला है। कश्मीर की दर्पण जैसी झीलें, चारों ओर फैली हरियाली, फूलों से लदी धरती, खुशबू से भरा वातावरण और कहीं नहीं मिलेगा। जबलपुर के पास नर्मदा नदी के किनारे भेड़ा घाट, संगमरमर की पहाड़ियाँ तथा धुआँधार जलप्रपात भी देखने के योग्य हैं।

ऐतिहासिक स्थलों में आगरे का विश्वप्रसिद्ध ताजमहल, दिल्ली में लाल किला, कुतुबमीनार और अशोक की लाट देखने योग्य है। दक्षिण भारत में विजयनगर तथा गोलकुंडा के किले भी देखने के योग्य हैं। महाराष्ट्र में अजंता और एलोरा की गुफाओं के भित्ति-चित्र अद्वितीय हैं।

भारत में वन्य-जीवन के प्रेमियों के लिए भी बहुत से सुंदर अभयारण्य हैं। जिनमें अनेक प्रकार के वन्य पशु-पक्षियों को उनके प्राकृतिक वातावरण में देखा जा सकता है। गिर के जंगलों के सिंह, बंगाल के बाघ और असम तथा मैसूर के हाथी पर्यटकों के लिए विशेष आकर्षण हैं।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**प्रश्न : 3 (क) दो कहानियों की रूपरेखाएँ नीचे दी गई हैं। इनको पूरी कहानी के रूप में लिखिए।
उचित शीर्षक भी दीजिए।**

शाम का समय एक दार्शनिक नाव में बैठना नाव का उस पार
बढ़ना नाविक से पूछना “जानते हो दर्शनशास्त्र क्या है ?” नाविक
का मना करना दार्शनिक - “तुम्हारा एक चौथाई जीवन बेकार है।” नाविक
का मौन होना “जानते हो संस्कृति क्या है ?” नाविक का फिर मना करना
..... “तुम्हारा आधा जीवन व्यर्थ है ।” फिर पूछना, “जानते हो साहित्य क्या है ?” नाविक
का फिर मजबूरी दरसाना “तुम्हारा तीन चौथाई जीवन व्यर्थ है।” अचानक
बादल घुमड़ना तेज वर्षा और आँधी नाव का डगमगाना नाविक का
पूछना, “बाबूजी, तैरना जानते हो ?” दार्शनिक का उत्तर - “नहीं” नाविक - “तब
तो तुम्हारा पूरा जीवन बेकार है।”

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
.....

(ख) दो मित्र दौलतराम अमीर, दयाराम गरीब दुकानदार दयाराम का दौलतराम से वाराणसी चलने का आग्रह दौलतराम का बार-बार टालना एक दिन दोनों का वाराणसी प्रस्थान मार्ग में एक गाँव रात में एक झोंपड़ी में ठहरना झोंपड़ी में बुढ़िया उसका जवान बेटा और बेटे के दो छोटे बच्चे सब बीमार अगले दिन दयाराम का वहीं रुक जाना दौलतराम का वाराणसी जाना अनेक मंदिरों में देवी - देवताओं के दर्शन करना एक महीने बाद वापस लौटना उसी झोंपड़ी में रुकना बुढ़िया से दयाराम के बारे में जानकारी लेना बुढ़िया का दयाराम की भूरि-भूरि प्रशंसा करना दौलतराम का सोचना असली पुण्यात्मा तो दयाराम है।

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

അഭിപ്രായങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും

1. മെച്ചപ്പെടേണ്ടവ

(a) അക്ഷരങ്ങൾ

(b) വ്യാകരണ ബിന്ദുക്കൾ

(c) വാക്യഘടനകൾ

2. പൊതുവായ വിലയിരുത്തൽ.

ഏറ്റവും മികച്ചത്	വളരെ നല്ലത്	നല്ലത്	തൃപ്തികരം	മോശം (മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതായുണ്ട്)

പരിശോധകന്റെ പേര്

പരിശോധകന്റെ ഒപ്പും തീയതിയും